خزینۃ المعارف

۱۰۹۴ھ

یعنی

مکتوبات حضرت مروّج الشریعت بہاء الدین ابوالعبّاس

محمد عُبید اللہ رحمۃ اللہ علیہ

(فرزند حضرت خواجہ محمد معصوم سرہندی رحمۃ اللہ علیہ)

مرتبہ

پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفٰے خاں صاحب دامت برکاتہ

ایم اے، ایل ایل بی، پی ایچ ڈی، ڈی لٹ

صدر شعبۂ اردو، سندھ یونی ورسٹی۔ حیدرآباد

۱۳۹۳ھ

۱۹۷۳ء

ناشر:۔ عبدالغفار میمن عفی عنہ۔ سی ۵۔ دھوراجی کالونی۔ کراچی ۱۲

قیمت پانچ روپے

Marfat.com

۴۸۶

خزینۃ المعارف

۱۰۹۴ھ

یعنی

مکتوبات حضرت مروّج الشریعت بہاء الدین ابوالعبّاس

محمّد عُبید اللہ رحمۃ اللہ علیہ

(فرزند حضرت خواجہ محمد معصوم سرہندی رحمۃ اللہ علیہ)

مرتّبہ

پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفٰے خاں صاحب دامت برکاتہ

ایم اے، ایل ایل بی، پی ایچ ڈی، ڈی لٹ

صدر شعبہ اردو، سندھ یونی ورسٹی۔ حیدرآباد

سنہ ۱۳۹۳ھ
۱۹۷۳ء

ناشر:۔ عبدالغفار میمن عفی عنہ۔ سی ۵ - دھوراجی کالونی۔ کراچی ۱۲

قیمت پانچ روپے

Marfat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بعد از حمد و صلوٰۃ عرض می شود کہ این مجموعۂ مکتوبات از حضرت مروّج الشریعت بہاء الدین ابو العبّاس محمد عبید اللہ رحمۃ اللہ علیہ (م ۱۰۸۳ھ) فرزند سوم حضرت خواجہ محمد معصوم رحمۃ اللہ علیہ ابن حضرت مجدّدِ الفِ ثانی شیخ احمد فاروقی سرہندی قدس سرّہٗ) ہست کہ فرزندِ ایشاں تاج الدین ابو الحسن محمد ہادی علیہ الرحمۃ بہ اسم تاریخی "خزینۃ المعارف" ۱۰۹۴ھ ترتیب نمودہ بودند۔ خطّیِ آں در کتاب خانۂ حضرت مخدومنا مولانا ضیاء المشائخ صاحب مدّظلّہ (ابن حضرت نور المشائخ مجدّدی رحمۃ اللہ علیہ) در کابل محفوظ ہست کہ آن حضرت این مسکین را نقل آن مرحمت فرمودہ اند۔ ادام اللہ فیوضہٗ و برکاتہٗ۔

حضرت مولانا حافظ محمد ہاشم جان صاحب مجدّدی مدّظلّہٗ و برادر روحانی ڈاکٹر مولانا ابو الفتح صغیر الدین صاحب مدّ مجدہ را خیلے متشکر ہستم کہ در تصحیح این نسخہ اعانت بے غایت فرمودند جزاہما اللہ فی الدارین احسن الجزاء۔ از مطالعۂ این مکتوبات واضح می شود کہ حضرت مروّج الشریعتؒ مثل برادرانِ خود یعنی حضرت خواجہ محمد نقشبندِ ثانی رحمۃ اللہ علیہ و حضرت خواجہ محمد سیف الدین رحمۃ اللہ علیہ، تربیتِ بادشاہِ وقت اورنگ زیب عالمگیرؒ و امراء و علماء آن زمانہ فرمودند (تفصیلِ احوال در روضۃ القیومیہ مندرج است)۔

فقط۔ احقر۔ غلام مصطفٰی خاں

۱۳۹۳ھ
افسوس کہ خطاطِ این مجموعہ مکرمی حافظ حکیم ذوقی صاحب مصطفائیؒ الہ آبادی بہ سہ شنبہ یکم جمادی الاخری رحلت فرمود

فہرست مکتوبات

پدرِ بزرگوارِ خود ۔ ۱۔ ۲

خواجہ سیف الدینؒ ۔ ۳۔

مولانا بدرالدین سلطان پوری ۔ ۴۔

محمد حنیف کابلی ۔ ۵۔ ۹۔ ۵۶۔

عبدالصمد کابلی ۶۔ ۱۰۔ ۵۰۔

مولانا ابوالقاسم لاہوری ۔ ۷

مُلا حسن علی پشاوری ۔ ۸

بادشاہ اورنگ زیبؒ ۔ ۱۱۔ ۶۶۔ ۹۴۔
۹۵۔ ۹۶۔ ۱۱۹۔ ۱۲۱۔ ۱۲۳۔ ۱۳۰۔

مولانا فصیح الدین ۔ ۱۲

شیخ محمد اسمٰعیل ۔ ۱۳

مخدوم زادہ خواجہ محمد پارساؒ ۔ ۱۵۔ ۳۶۔
۵۹۔ ۱۰۲۔ ۱۰۷۔ ۱۳۴۔ ۱۳۷۔ ۱۴۱
۱۴۸۔ ۱۵۲۔

شیخ عبدالکریم کابلی ۔ ۱۶۔ ۲۵

خواجہ محمد غنی ۔ ۱۷۔

خواجہ محمد لقا ۔ ۱۸۔ ۱۹۔

حاجی حبیب اللہ بخاری ۔ ۲۱۔ ۷۰۔

شیخ علیم جلال آبادی ۔ ۲۳

مخدوم زادہ خواجہ محمد سالمؒ ۲۴۔ ۱۲۰۔
۱۳۳۔ ۱۳۹۔ ۱۴۷۔

خواجہ عثمان کولابی ۲۶

محمد سرور ۔ ۲۷

خواجہ محمد فضل ۔ ۲۹۔ ۳۰۔ ۳۱

جملۃ الملکی جعفر خان ۔ ۳۲۔ ۸۸۔ ۱۳۱۔

حاجی محمد معقول ۳۳۔ ۳۵۔ ۵۲۔ ۵۴۔
۶۱۔ ۶۷

شیخ بایزید سہارنپوری ۔ ۴۳۔ ۹۷۔ ۹۸۔
۹۹۔ ۱۰۰۔ ۱۰۱

حافظ عبدالعزیز لاہوری ۳۷۔ ۴۵۔ ۶۲۔

مخدوم زادہ خواجہ سعدالدینؒ ۔ ۳۸۔ ۱۳۲
۱۴۳۔ ۱۴۶۔

خواجہ بدر ۔ ۳۹۔

حافظ صبور ۔ ۴۰۔

فنارخان ۔ ۴۴

صوفی محمود کشمیری ۔ ۴۶۔ ۵۵۔ ۷۷۔ ۷۸۔

Marfat.com

میر محمد اسحٰق (اکرم جان) ۔ ۳۔ ۲۔ ۷۔
خواجہ عبد الآخر کابلی ۴۸۔ ۵۱۔
جان محمد و شاہ محمد سلطان پوری ۴۹۔ ۷۲۔
سید ابو المعالی ۔ ۵۷۔ ۱۰۵۔ ۱۰۔
مرزا محمد عادل بیگ و سلطان فتح اللہ وغیرہ
۵۸۔ ۹۲۔ ۹۳۔
میر محمد یحییٰ کابلی ۔ ۶۰۔ ۷۵۔ ۱۵۶
عبد الواحد قیام خانی ۔ ۶۳
خواجہ احمد بخاری ۔ ۶۵۔
شیخ فقیر اللہ بنگالی ۔ ۶۸۔ ۸۰۔
میر محمد امین ۔ ۶۹۔ ۷۱۔
حافظ محمد امین ۔ ۷۴۔ ۱۲۵۔
خواجہ محمد یحییٰ ۔ ۷۹۔
شیخ نور محمد ۔ ۸۱۔
شیخ عبد الاحدؒ ۔ ۸۳۔
حافظ محمد صادقؒ ۔ ۸۴۔ ۱۰۴۔ ۱۱۰
مبارز خان ۔ ۸۹۔
محمد خان برکی بخاری ۔ ۹۰
شیخ عبد الرحمٰن گجراتی ۔ ۹۱۔
خواجہ دلی ۔ ۱۰۹۔
محمد میرک بدخشی ۱۱۱۔ ۱۱۲۔ ۱۱۴۔ ۱۱۵۔ ۱۱۶۔
۱۱۷۔ ۱۱۸۔ ۱۲۲۔ ۱۲۴
شاہ زادہ (؟) ۱۲۷۔
خواجہ محمد نقشبند ثانیؒ ۔ ۱۲۸۔ ۱۲۹
شیخ عبد السلام ۔ ۱۴۴۔
شیخ جلیل اللہ ۔ ۱۵۰۔
ابو المظفر برہان پوری ۔ ۱۵۳۔ ۱۵۴۔
محمد ہادی (جامع مکتوبات) ۱۴۔ ۲۰۔ ۲۲۔
۴۱۔ ۵۳۔ ۶۴۔ ۷۶۔ ۸۲۔ ۸۵۔ ۱۰۳۔
۱۰۶۔ ۱۳۵۔ ۱۳۶۔ ۱۳۸۔ ۱۴۰۔ ۱۴۲۔
۱۴۵۔ ۱۴۹۔ ۱۵۱۔
یکے از خواجہ زادگان ۔ ۱۵۵۔
یکے از عرب ۱۱۳۔
مخلصات ۔ ۲۸۔ ۴۲۔ ۴۳۔
غیر معلوم ۔ ۸۶۔ ۸۷۔ ۱۲۶۔

Marfat.com

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

احمد اللہ حمداً جمیع ما حمدہ الحامدون من الاولین والاخرین واشکرہ سبحانہ شکراً یزید علیٰ شکر جمیع الشاکرین فسبحان من لا یصل حمد حامد الیٰ جناب قدسہ بل منتہی الحامدون سرادقات عزہ من اسمائہ وصفاتہ۔ اللّٰہم کیف نحمدک ونثنی علیک وقد ورد لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علیٰ نفسک فانت الحامد والمحمود وغیرک عاجز عن اداء ھذا المقصود فنحمد اللہ کما یحب ربنا ویرضیٰ۔ رباعی۔

حمد الالہ ہو بالحمد حقیق — در بحر نوالش ہمہ ذرات غریق

ناکردہ ز محض فضل توفیق رفیق — نسپرد طریق شکر او ہیچ فریق

نصلی ونسلم علیٰ رسولہ الذی کان یوم القیمۃ حامل لواء الحمد والذی کان محبوب رب الصمد نظم

بلبل شاخسار باغ بلاغ — شاہباز نشیمن ما زاغ

داشت چشم سرش چو دیدہ سر — روشنائی ز کحل بی یبصر

ربنا نحن کما عجزنا عن اداء الحمد عجزنا عن اتیان الصلوٰۃ المعہود فصل وسلم علیہ بعدد کل شاہد ومشہود وعلیٰ الہ الذین ہم نجوم الہدیٰ وعلیٰ اصحابہ الذین ہم شموس الدجیٰ وعلیٰ ورثۃ علومہ الذین ہم مصابیح العلیٰ وائمۃ کافۃ الوریٰ۔

اما بعد۔ خاکسار بے مقدار شکستہ بال بے اعتبار کمترین خاک نشینان ایں علیا بارگاہ ووالہ ومہجور رو سیاہ الراجی الیٰ رحمۃ اللہ الہادی محمد ہادی وفقہ اللہ سبحانہ لمرضاتہ

Marfat.com

بسمع غواصانِ بحرِ سیرِ اولیاء و سیاحانِ برِّ تواریخِ اصفیاء و نظارہ کنانِ بوستانِ معارف و حقائق شناورانِ دریاے اسرار و دقائق می رسانند کہ حضرتِ سلطان الاولیاء برہان الاتقیاء اسوۃ الاصفیاء وارث الانبیاء مالکِ سریر النہایت سلطانِ ملک الولایت الواقف علیٰ تاویلات القرآنیہ المطلع علیٰ متشابہات الفرقانیہ کاشفِ اسرار المقطعات مورد المعاملات والعنایات صاحب الاصالۃ والارشاد الملائم لہٗ دکون دنیاہ آخرتہ لما ہو اہلہ وکونہ ذا محبوبیۃ ذاتیۃ وکونہ ذا النسبۃ قویۃ عالیۃ الفائق علی الاقران فی العلوم الظاہرۃ والباطنۃ جوہر الاعراض بالذات منور العلویات والسفلیات۔ رباعی

اے ناطقہ زا کلیلِ کمالِ تو کلیل | ہم حالِ تو بر حالِ تو برہان و دلیل
حسنت نمکِ چرب زا عجاز آمیخت | با قندِ مصفاے سرِ خوانِ خلیلؑ

رباعی اے آنکہ بذاتِ خود سرہ یکجانی | بر سرِّ خلافتی شہ برہانی!
عالم عرض و ذاتِ تو آنرا جوہر | اے جوہر والا زکدامی کانی

امام الطریقۃ والحقیقۃ مروج الملۃ والشریعۃ قطب الاقطاب محبوب رب الارباب شیخنا و امامنا وقبلتنا بہاء الحق والدین ابو العباس حضرت خواجہ عبید اللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔ فرد:

مرشدِ ہادی عبید اللہ دوراں آنکہ یافت | نورِ معصومی و فیضِ احمدی از وے کمال

شاعرے در مدحِ آن حضرت گفتہ۔ مثنوی:

شہِ حضرت کہ شاہِ دلبران ہست | تمامی دلبران را دلبران است
چہ عنصر نہ فلک سرگشتۂ اُو | نہ جسم و روح عقلِ اوّلان است
ز علم و حلمِ او آخر چہ گویم | علیِّ وقت و زینِ عابدان است
ہمہ احرارِ عالم بندۂ اُو | عبید اللّٰہ یش فخرِ جہان است
شہِ حضرت کہ مہرش در دلِ من | چو جان و جسم بل خود جانِ جان است
میانِ بوستانِ نقشبندان | خرامان ہمچو سروِ بوستان است
بہارش را خزان ہرگز مبیناد | کہ او شمعِ ہدیٰ در انس و جان است

در سنہ ہزار و ہشتاد و سہ ہجری از دارِ فانی بدار البقا شتافتند چنانچہ برین دالیس ماندہ باے

علی الخصوص برین ذرۂ مہجور از آفتاب والد دور از ماہتاب عالمتاب الم‌ہائے بسیار و غمہائے بے شمار دارد شد بحدے کہ تحریر و تفسیر آن محال است ؎

صُبّت علیّ مصائبٌ لو انها صُبّت علی الایام صِرن لیالیا

و خوش وقتیہا را بہ بے مزگیہا مبدل ساخت و عیشہا را بہ رنجہا منجر گردانید ؎

عشرت از خانۂ ما رخت سفر بر بستہ غم ویرانۂ ما آمدہ و در بستہ

و این مثنوی ورد زبانم شدہ بود ۔ مثنوی :-

اللہ اللہ چہ چارۂ سازم با بخت سیہ چہ حیلۂ بازم ؟

دیدی کہ فلک بمن چہا کرد و ز ہیچو توئی مرا جدا کرد !

اے کاش کہ مادرم نہ زادے ور زاد اجل بہ باد دادے

من لذت زندگی نہ دانم مرگ دگران است ہر زمانم

ع :- سخن از لب تو گفتم بلبم سخن گرہ شد

عزیزے در مرثیہ و تاریخ آن قبلۂ ابرار گفتہ ۔ نظم :-

جانشین محمد معصوم احمد ثانی از معانی شد

اے کہ از فقر دم زنی ہیہات انچہ او شد تو کے توانی شد

داشت خُلق محمدی با خَلق سر بہ سر لطف و مہربانی شد

از ربیع نخست نوز دہم طائر روح آسمانی شد

بہر ارشاد عالم ملکوت زین سپنجی سرائے فانی شد

دلکوی سال فوتش را یافت اللہ اللہ عبید ثانی شد (۱۰۸۳ھ)

بالجملہ این غمزدہ روزگار تا مدتہائے مغموم می بود و شبانہ و روزانہ کارش بانالہ و فریاد ۔ نظم :-

آشفتہ بدرد دل خروشان درکاسۂ سر دماغ جوشان

از ہر مژہ اشک آتشینے می ریخت بہر گل زمینے

می گشت طپان بہ آتشین دل بر خاک چو مرغ نیم بسمل

تا آنکہ حضرت حق سبحانہ و تعالی بہ محض کرم خویش بحکم فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا صبر و تحمل نصیب وقت ساخت

Marfat.com

ع۔ صبرے و دلے بکار بُردم ــــ آخر مطلع شد که تا این زمان مکتوباتِ قدسی آیاتِ آن حضرت جمع نه شده است۔ آنگاه این لآلیِ منثوره و جواہرِ منثوره را از ہر جا جست و جُو نموده فراہم آورده شد۔ تا عالمے بہره ور گردد و جہانے سیراب شود۔ بالجمله این نسخهٔ عالیه متضمنِ معارفِ غریبه و اسرارِ عجیبه است و مشتمل بر علومِ خفیه و مقاماتِ جلیه۔ بستانِ انوارِ وصال است و گلستانِ ازہارِ کمال۔ و اکمالِ تاویلاتِ قرآنی را اینجا بیان است و متشابہاتِ فرقانی را اینجا نشان۔ آنچه اولین را در دل بود اینجا به قلم و زبان آمده است آنچه سابقین را پنہاں بود اینجا عیان است۔ توضیحِ ولایاتِ ثلاثه است و تبیینِ کمالاتِ مرتبهٔ نبوت و رسالت است۔ تفصیلِ مراتبِ قیومیت و خلّت است و اجمالِ مقاماتِ محبّیه و محبوبیت است۔ شعر:-

ففی کلِّ لفظٍ منه روضةٌ من المنیٰ — و فی کلِّ حرفٍ منه عقدٌ من الدّرر

ہر حرف ز صنعِ انتخابے ست — ہر نقطه ز معرفت کتابے است

نظم:- ز ہر یک نقطه اش چون نافهٔ تر — شمیمِ وصلِ جانان می زند سر

دلے آن کز برودت در زکام است — چه باشد نافه اش گر در مشام است

سرایم مدحِ آن سیّاحِ غوّاص — کنم خورشید را چوں ذره رقاص

چراغِ نقشبندِ ہفت محفل — نگاہش راه بندِ غیر از دل

کجا گردد ز وصفش خامه آگاه — چه نم دریابد از دریائے ترگاه

ہمان بہتر که زین پس گوش باشم — سرایم نغمه و خاموش باشم

حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنه در خطبهٔ مکتوباتِ عالیاتِ حضرت پیر و والدِ بزرگوارِ خویش یعنی قدوة العارفین امام العالمین سیّد الدہر رئیس العصر الجوہرُ من العرض و الذات للعالم الذی ہو ظلال الصفات قطبِ طریقت شاہبازِ حقیقت زبدة المقربین خاقان المحققین صاحب ولایة المحمدیة و المشرف بکمالات الاحمدیة حجة الاولیاء معجز الانبیاء برہان السلف سلطان الخلف الآیة الکبریٰ فی العالمین الوارث الکامل السید المرسلین ــــ

مقتدا ر و امام ما معصوم — در جہاں نقشبند ثانی شد

مثنوی: الا اے خامه وقتِ عطر ریزیست — بجیبِ صفحه جائے مشک بیزیست

برون ده نافه ہائے مشک از ناف — معطر کن جہاں از قاف تا قاف

Marfat.com

سریرِ معرفت را پادشاہے ۔ بہ فرق از فقر و درویشی کلاہے

گلِ بستانِ فاروقی زتحقیق ۔ بدست آوردہ کسب و کارِ صدیق

جہانِ صدق را صدیقِ ثانی ۔ زنخلِ باغِ فاروق ارمغانی

لعلم و حلم و فضل و بذل عثمان ۔ ضمیرش مطلع بر سرِّ قرآن

ز روئے جود و احسان و کرامت ۔ قبائے حیدری بر قدّ و قامت

جہانِ معرفت گنجِ معانی ۔ بحق باقی و از خود گشتہ فانی

ستونِ بارگاہِ شرعِ اسلام ۔ بہ اصحابِ پیمبرؐ گام درگام

ازو روشن چراغِ نقشبندی ۔ ازو سرسبز باغِ نقشبندی

زہے عزت کہ ربّ العرش داد ۔ کہ بر سر تاجِ قیومیش بنہاد

جہان قائم بادُو یا خداوند ۔ زخود بگسستہ باحق کردہ پیوند

کرم شد منصبِ قیومی ادرا ۔ علم شد نام در معصومی ادرا

رضی اللہ تعالیٰ عنہ این رئیس المحققین امام المدققین الصلۃ بین البحرین دالمصلح بین الفئتین معراج الوصول منہاج القبول صاحب الولایۃ الاصلیۃ خازنِ اسرار الالٰہیۃ دفینۃ الحکمۃ خزینۃ الرحمۃ منبع الولایات مخزن الکمالات المحبوب الربانی کاشفِ اسرار السبع المثانی الادلیس الرحمانی المجدّد الف الثانی نجم سمار الہدایۃ شمس افق النہایۃ نائب مناب رسول اللہ المہدی بہدی حبیب اللہ کمال الشیخین و رتبۃ الختنین و منزلۃ الحسنین والدالقمرین۔ شعر

لاید رک الواصف المطری خصائصہ ؛ وان یکن سابقاً فی کلِّ ما وصفا

الفاروقی النسب المحمدی الحسب القدسی المحتد والسرہندی المولد۔ مثنوی۔

الا سوادئیان شہر لیست درہند ۔ کہ اندر پائے او بنہاد سرہند

سوادش زلف و رخسارش فتوح ہست ۔ غبارش توتیائے چشمِ روح ہست

ازین شہرے کہ نامش مضمر آمد ۔ بہ عہدِ ما عجب کانے برآمد

چہ معدن معدنِ قندِ معانی ۔ بہ شکر اوست این شکر فشانی

ازو پیدا بہر شہرے دکانہا ۔ روان در دشت جانہا کاروانہا

Marfat.com

تو کاندر حبسِ خود دائم نشینی — بدشت این کاروان راکے بہ بینی
جہان یک ذرّہ قندش رابہا نیست — ولے کس مشتری غیراز گدا نیست
ق:- مہین فرزندِ فاروق است چون آب — کنون نطق اززبانِ او کند رب
سراپا نسخہ اخلاقِ فاروق — بزہرِ منقعت تریاق فاروق
زتجدیدش حدیثِ کہنہ نو شد — کسے داند کہ در عشقش گرو شد
سمیِ خامہ اہلِ اشارت — بہ اسمے کز مسیحا شد بشارت
بہ شہ دشتے ولایت خیمہ افراخت — پس از شمعِ نبوّت نور برداشت
زعرفان گرچہ صد دریا روان کرد — یکے گفتہ وصد دیگر نہان کرد
اگر ظاہر کند اسرار مورے — دراندازد بہفت افلاک شورے
لبے پیران بہ نزدش طفل راہند — چو من لب تشنۂ نیمے نگاہند
بہ صحرائے سمند انگیخت آن شاہ — کہ ماند ارشاد را جمّازہ در راہ
ملاحتہائے ذاتی را درین خوان — بُدے ظرفِ حبیب اللہ نمکدان
صباحتہائے آن قندِ مصفا — سرِ خوانِ خلیل اللہ مہیّا
عنایت زین روان رشحے در آمیخت — بجائے فطرتِ والا گہر ریخت

عزیزے گفتہ است :-

شہ ملکِ ولایت خواجہ احمد — کہ مثلش مادرِ ایّام کم زاد

خواجہ ہاشم قدس سرہٗ گفتہ است — رباعی :-

اے بستہ چون مپرس چون است احمد — از ہرچہ فزدن بود فزون است احمد
کو دیدہ کہ از معیتِ حبّی ددست — از انفس و آفاق برون است احمد

رضی اللہ تعالیٰ عنہ بقلمِ محترم بہ عرصۂ تحریر جلوہ گر ساختہ اند کہ بر طالبان یقین و سالکانِ راہِ متین ہویدا است کہ دوستانِ حضرتِ ذوالجلال وبادہ نوشانِ خمخانۂ وصال بحکم تخلقوا باخلاقِ اللہ وبامتثال فَاتَّبِعُوْنِیْ یُحْبِبْکُمُ اللّٰہُ بر وفقِ کلامِ الٰہی جل شانہٗ و بر طبقِ سننِ مصطفوی علیٰ مصدرہا الصلوٰۃ والسلام متکلم اند وچون حقیقتِ کلامِ ربانی یُضِلُّ بِہٖ کَثِیْرًا وَّیَہْدِیْ بِہٖ کَثِیْرًا آمد لاجرم

در حدیث قدسی ہیچناں اضلال و اہدا ظہور فرمودہ در کلام اولیاء کبار کہ متابعان خواجۂ اخیار اند نیز بریاں طبق کلمات افتاد۔ بلکہ این برگزیدہا بحکم وَجَاهِدُوْا فِيْ سَبِيْلِهٖ وجود بشریت خود را در راہ او سبحانہ درباختہ بہ وجودِ موہوب حقانی لقا یافتہ و زبان شان حکم شجرۂ موسوی گرفتہ ع زبانے زما بود گوینده اُو ۔ اَلْحَقُّ يَنْطِقُ عَلٰى لِسَانِ عُمَرَ گواہ است پس ہوشمندان اولی الابصار ناگزیرست کہ کلماتِ این اکابر را بہ سمعِ قبول پیش آیند و مترصد ثمرات آن باشند و آنچہ ازین علوم و معارف از کمالِ تازگی و لطافت بہ فہمِ شان نہ در آید در رنگ متشابہات قرآنی تاویل جویند یا علمِ آن را بہ قائل آن مفوض دارند تا از نتائج الیشان بہرہ در گردند هٰذَا هُوَ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ الخ نام این خزینۃ المعارف و منبع الاسرار نمودہ آمد ونفعنا اللہ تعالیٰ بہ ولا بُدَّ لذی بصیرۃٍ اذا ابتہج من مطالعۃ هٰذِهِ اللطیفۃ العینیۃ ان لا ینسانی عن دعاءِ صلاح الخاتمۃ وصلّی اللہ تعالیٰ علیٰ خیر خلقہ محمدٍ وآلہ وصحبہ وسلّم۔ کذالک استغفر اللہ تعالیٰ عن جمیع ما کرہ اللہ سبحانہ قولاً وفعلاً واعتقاداً۔

مکتوب اوّل

در بیان بعض اذواقِ خاصۂ خود و ظہورِ حقیقتِ کعبۂ حسنا و تحقق خود بدان و انکشافِ اسرارِ ملاحت کہ بہ مرکز تعلق دارد یعنی محبوبیت صرف بے شائبۂ محبّیۃ وصولِ آن دربارۂ خویش و مشاہدۂ دار الخلد و بیانِ شمولِ عنایتِ او تعالیٰ و اتحادِ خود بحضرتِ الیشانِ خود و حصولِ لطائفِ مخصوصۂ آن حضرت دربارۂ خویشتن بحضرتِ پیر و والد بزرگوار خود نگاشتہ اند رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔

عرضداشتِ مہجورِ ملازمت دور و یزہ گر توجہ عالی محمد عبید اللہ بعرض مقدس معلا ملازمان حضور سراسر نور می رساند بحمد اللہ سبحانہ دہم ماہ بعافیت مع رفقا بشیر کوٹ رسیدہ شد روز جمعہ ہفدہم ماہ ان شاء اللہ العزیز احرام طوافِ درگاہ ملائک پناہ نمودہ می آید تا از شدائد آلام دوری و محن مہجوری از صحبتِ عالی کہ غیر آن درین سفر ہیچ تشویشے نیست خلاصی یابد۔ قبلۂ عارفان سلامت حسرتے کہ از نایافتِ مطلبِ اعلیٰ ہموارہ دامن گیر است چگونہ بعرض رساند و حرقتے کہ از آتش طلب در سینہ جا گرفتہ است و محرومی طالعے کہ شمیم یاس را بمشام جان می رساند چسان آن حضرت اعلیٰ شرح دہد۔ آرے واردات غیبی از برکتِ نیم نظر توجہ و عنایت آن حضرت بر دلِ حزین فائض می شود

Marfat.com

اما ازان روز که در کنفِ تربیتِ شاہبازی بلندپیری مربّی شده است بآن مشاہدات ہیچ تسکین آن قلق و اضطراب حاصل نمی شود. بعض امور که در اثنائے راه ظاہر شده بعرضِ آن جرأت می نماید که از التفاتِ عالی صورتِ صوابے پذیرد. حضرت سلامت روزِ دوم از رخصت در نیم منزل فرود آمده چند رکعتِ ضحیٰ خواند. بعد ازان بحسبِ اشارۂ عالی متوجّه و متفرّع در کشفِ حقیقتِ کعبۂ حسنا رشد متمثّل بمقامِ عالی که مبنی از معنی ثبوتیت باشد ظهور فرموده و فراخورِ حوصلۂ خود بہره یافت دران وقت از عالمِ غیب القا نمودند که اُو ہم ہست. دیگر توجّه حضرتِ ایشان بسطے عظیم عجیب رُو نمود و سرّے از اسرارِ ملاحت را که بمرکز تعلق دارد ظاہر ساختند و حصولِ آن را دربارۂ خویش تخیل نمود ہر چند نمی تواند جرأت نمود تفصیل آن را حوالۂ کتابت نمی نماید چون از انوارِ صحبت بہره مند گردد بعرضِ آن گستاخی خواہد نمود ان شاء اللہ العزیز. و ایضاً چند مرتبه خود را انوارانی عریان محض ملقی بین یدی الرحمٰن تعالےٰ و تقدس یافت. شبے در واقعه دار الخلد را نظاره نمودند و مقامِ حضرتِ ایشان را و خود را متّحد دید و مقامات بعض مُردم دیگر را تعیین فرمودند. ایضاً شبِ جمعه که فردائے آن کوچ کرده شد در نمازِ تہجّد دو سپاره از ختمِ قرآن مانده بود می خواند و نشسته نماز می کرد. چون رکوع نزدیک رسید در عینِ نماز فرمودند که چون صید نزدیک به اصطیاد رسد اگر صیّاد دران وقت ہم استاده نه شود محنتِ خود را برباد دہد آخر برخاست و چند آیتے خوانده رکوع نمود. امشب در سہارنپور در نمازِ سحر حقیقتِ آن بیتے که حضرتِ مجدّد در آخر وقت خوانده بلطفِ عجیب منکشف شد. و آن این ہست ؎ اندر غزلِ دوست نہان خواہم گشتن الخ. بعد ازان درہمان بسط به آن حضرت سلمہ اللہ تعالےٰ اتحادے ہویدا شد و لطائفے که مخصوصِ آن حضرت ہست در خود تخیل نمود. بر سرِ اصلِ سخن آیم ؎

قلم اینک چوئے به لحنِ صریر قصۂ عشق می کند تحریر

آلقدر حزنِ مفارقتِ آن حضرت برین ضعیف مستولی ہست و آن مثابه شوقِ قدمبوسی باریافتگانِ آن درگاه دامن گیر ہست که چه عرضه نماید. گویا دردِ مفارقت را قبل ازین نمی دانست. ہر وقت که شبانه و روزانه چشم به خوابِ آشنا می شود از دیدارِ فائض الانوار منوّر می گردد و مہربانیہا می بیند و العبودیت ان شاء اللہ سبحانهٗ بشرفِ صحبت روز شنبه مشرف می شود. و السلام اوّلاً و آخراً.

—·:·—

مکتوب دوم

در بیان دید قصور و متہم داشتن نیات خویش و ظہور احسان و کرم او سبحانہٗ با بعض از اذواق و واردات مخصوصۂ خود با ظہور نسبتہائے بعض مشائخ و مشاہدۂ کرمہائے بعض از ایشان و بیان نسبت عالی خود و متجلی شدن صفت علم بناز و حسن و قرب و منزلت این صفت بجناب قدس او سبحانہٗ اختصاص خود بہ صفت کلام و ظہور اسرار حقیقت محمدیہ علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ کہ بمرکز تعلق دارد و شرح بعض از احوال یاران خود نیز بہ پیر و والد بزرگوار خود رضی اللہ تعالیٰ عنہما رقم فرمودہ اند۔

نحمدہٗ و نصلی علیٰ نبیہٖ وآلہٖ۔ عرضہ داشت کمینۂ بندہا بالغرض می رساند کہ از تشتت احوال پر و بال چہ عرض نماید و از خرابی ظاہر و رسوائے باطن چہ شرح دہد۔ اگر بظاہر نظر می اندازد آنرا غرق لجۂ عصیان می یابد و از مرضیات الٰہی جل شانہٗ دور تر می فہمد۔ از برون شیطان غنیم بردے ظفر یافتہ امتعۂ طاعت او را غارت نمودہ و ویران و ابتر ساختہ و از درون دزد قوی نفس غوی بعداوت برخاستہ سرمایۂ اخلاص را تاراج نمودہ۔ و اگر بباطن نگاہ می کند آن را نیز مہجور و از قبولیت دور می بیند و از بارگاہ وجوب نامناسب و بے نصیب می یابد۔ ہرگاہ ظاہر کہ عنوان اوست و مزرعہ و ذخیرۂ او بہ آن حالت باشد یقین کہ باطن بچہ رسوائی خواہد بود۔ و ہیئت وحدانی او از شرارت نفس و اغوائے شیطانی عجب ترکیبے یافتہ و از مساوی آفاقی و نفسی طرفہ معجونے بہم رسانیدہ محل ماتم و سوگواری گردیدہ است و مقام نفرت و نفرین شدہ۔ بہ اقتران جبل ذاتیہ از شیطان ہم ضایع تر گشتہ و بہ انصباغ برنگ لعین از نفس ہم فاسد تر شدہ۔

زبخت تیرہ و از ہمت پست | زہر شرے کہ می پرسی مرا ہست
کنون شر ہم زکارم شرمسار ہست | زمن ابلیس را صد بار عار ہست

اے وائے نہ یک وائے کہ صد بار وائے۔ اگر درین وقت بدرقۂ توجہات عالیہ کہ زنگ زدائے قلوب قاسیہ است امداد نہ فرماید و درین مہلکہ نگہ نہ دارد خسارت در خسارت است۔ شعر

اغثنی یا ولی انی غریبٌ | مریضٌ لیس غیرک لی طبیبٌ

قبلۂ اولیا سلامت عجائب کاروبار ہست با وجود این ہمہ خرابی بہ سبب انتساب بہ دروازۂ علیا آن حضرت سلمہ اللہ تعالیٰ سبحانہٗ بعض معاملات عجیبہ یا دے در میان می آرند و اظہار احسان و

کرمِ خود می نمایند۔ یعنی باین قسم رسوائی و بے بضاعتی چنان و چنین می کنند۔ روزِ رخصت بہ عرض رسانده بود کہ در مراقبۂ روضۂ متبرکہ آن حضرت قدس سرہٗ می فرمایند کہ پیغمبر صلی اللہ تعالےٰ علیہ وآلہ وسلم یار شماہست روز دوم از رخصت بہ ذکرِ لسانی مشغول بوده کہ غیبتے روئے داد، خرگاہے دید کہ بہ این فقیر اختصاص تمام دارد۔ شخصے نورانی دران نشستہ ہست اما بعنوانِ حقانیت متصور می شود و می فرمایند کہ میان خواجہ را درون اینجا دیدیم۔ و در راہ نسبتہائے بعض مشائخ کہ زیارت نموده شد ظاہر گردید نسبتِ شیخ ابو علی قدس سرہٗ لطیف تر و عالی تر از دیگران مفہوم گردید حُلیۂ مشارٌ الیہ نیز ظاہر شد۔ از الطاف و عنایات کہ در زیارتِ حضرتِ خواجہ قدس سرہٗ مشاہده کرده شد چہ عرض نماید۔ در مزار حضرت خواجہ قطب الدین قدس سرہٗ بزرگی و شوکتِ عجیب الشان را فہمید۔ در راہ بود و خیلے بعید از مزارِ ایشان کہ مہربانی و لطفِ ایشان را مفہوم می شد۔ دیگر نسبتے کہ الحال دران ہست نسبت بے کیف ہست کہ اختصاص آن را بہ نہج لطیف از لطائفِ امر و خلق نمی فہمد کلیہ را فرو می گرد و صفتِ علم بہ نیاز و حُسنے متجلّی می شود کہ نزدیک ہست کہ این کس را بیہوش سازد۔ و قرب و منزلتِ این صفت بہ جنابِ قدسِ اُو سبحانہٗ عجیب ظاہر می شود سراپا ناز و حسن و کرشمہ و غنج و دلال ہست و اختصاص محبّی خود را بہ صفتِ کلام می فہمد۔ بعض اسرار کہ بہ حقیقتِ محمدیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیہ مناسبت دارند شرفِ ظہور می فرمایند، آن را داخل مرکزِ صباحت کہ ملاحت ہست سازند یا نہ۔ این ہست احوالاتِ موہومہ کہ بخیالِ خود آن را بہ تحریر قرار داده۔ و علمہا عند اللہ سبحانہٗ ثم عندکم انشاء اللہ تعالیٰ۔ دیگر یارانے کہ داخل طریقِ آن حضرت می شوند متاثر می گردند۔ اکثرے را ذکرِ لطائف محظوظ می دارد و بعض بہ فنائے قلب رسیده اند۔ شہریار نیک از نفیِ خطره مطلقاً خبر می دہد و وزیر بیگ بہ سلطانِ ذکر ملذوذ است۔ تفصیلِ یاران نمی توان نوشت۔ والسلام۔

مکتوب سوم

بہ قدوۃ العارفین حضرت خواجہ محمد سیف الدین در بیانِ بشارت عالی و نسبتِ متعالی در حق آن جناب سلمہٗ ربہٗ و کثرتِ برکات حضرت پیر دستگیر خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ وما یناسب ذٰلک و یلائمہٗ۔

محمد حمدین و نصلی گستیں خدمتِ کمالات دستگاه برادر اعزّ و اکرم خواجہ

سیف الدین سلمہٗ ربہٗ سلام فراوان وتحیاتِ بے پایان ازین عاصی مہجور در معرض قبول آرند. مراسلہ شریف کہ نامزدِ این مسکین نمودہ بودند ومہربانیہا کردہ باعلیقہ کہ در گرامی خدمت قبلۂ دین ودنیا مشتمل براحوالِ باطنی خود واحوالِ بادشاہ مرسل داشتہ رسیدٗ خوش وقتی تمام رسانید ع۔ اے وقتِ تو خوش کہ وقتِ ما خوش کردی۔ این مسکین ہرچند بر دیدِ خود اعتمادے نمی نہد وشایانِ ابلاغ نمی داند اما گاہے تصویبِ حضرتِ ایشان کہ قبلۂ دردلیشانند وحلالِ مشکلات ایشان دیدِ موہوب صورتِ حصۂ بہم می رساند بنائے علیہ تحریرِ آن جرأت می نماید۔ یک دفعہ نمودند کہ خلعتِ عالی کہ نہایت آرائش دارد بہ شما رحمت شدہ از قسم سقلات اول سبز رنگ و حواشی آن را زردوزی نمودہ اند وسہرۂ نفیس ظاہراً از مقیش بامرداریدبہ سر شما بستہ اند وآویزان کردہ چنانچہ عروسان رامی کنند واسپ نیز عنایت شدہ شماسوار درونِ حویلی قدیم درخدمتِ حضرتِ ایشان حضور رسیدہ اید وتمام شکر گذاری از برادرِ دینی سیادت پناہ میر محمد ابراہیم می نمایند. دفعہ دیگر نمودند کہ شیشۂ کلان پُر از عطر کہ ہرگز مثل آن نہ دیدہ شدہ دربیش دارند وبعض مردم را دہند. ایضاً ہجوم طالبانِ حق جل وعلیٰ ووسعتِ دائرۂ ارشاد شما ومناسبت بہ این مقام عالی بہ واضح ترین وجوہ معلوم ساختند کہ جائے ریب کمتر ماند. دیگر افاضۂ برکات کہ درین ایام از حضرتِ ایشان بر طالبان صادق علی التواتر والتوالی وارد ست چہ شرح دہد زبانِ حالِ طالبان درباب آن حضرت باین کوتاہ است۔

غزل

الا اے طوطیِ گویائے اسرار — مبادا خالیت شکر زمنقار

سرت سبز ودلت خوش باد دائم — کہ خوش نقشے نمودی از خطِ یار

چہ رہ بود این کہ زد در پردۂ مطرب — کہ می رقصند باہم مست وہشیار

ازین افیون کہ ساقی در مے افگند — حریفان را نہ سر ماند نہ دستار

درتمام یاران فقیر خود را چنان می یابد در رنگ دانۂ خامے کہ در دیگِ طعام پختہ می ماند وآتش دران اثر نمی کند. وآنچہ حضرتِ ایشان درباب این کمترین مہربانیہا می فرمایند از حوصلۂ استعدادِ خود خارج می فہمد. اما از کرم اوسبحانہٗ امیدوار می باشد. وَمَا ذٰلِکَ عَلَی اللّٰہِ بِعَزِیْزٍ۔ والسلام۔

Marfat.com

مکتوب چهارم

به فضائل و کمالات دستگاه حقائق و معارف آگاه مولانا بدر الدین سلطان پوری قدس سرہٗ در اظہارِ شوق و ترغیب به صحبتِ آن حضرت پیرِ دستگیر قدس سرہ الاعظم با ذکر بعض از اسرارِ آن حضرت۔

نحمدہٗ و نصلی علی حبیبہٖ و آلہٖ و سلم۔ فراوان شوق با نیازمندی تمام از ین احقرانام به ملتزمانِ حضور قدوۃ الانام سلمہٗ اللہ الملک العلام رسیدہ باد شود که قبول افتد هر چند استماعِ تعمیر اوقات و ضبطِ ساعاتِ آن جناب دوستانِ مہجور را خوش دلی ہست و باعثِ غبطہ اما از ان که ایامِ مہاجرت بہ امتداد کشیدہ و انتظارِ بہارِ مواصلت فراوان شد و طاقتِ صبر و شکیبائی طاق شد مشتاقان در تہِ غم و غصہ اند۔ شعر

مشتاقی و صبوری از حد گذشت یارا　　　گر تو شکیب داری طاقت نماند مارا

و چون این معنی را به اشارتِ حضرتِ ایشان نوشته شده متوقع که بزودی متوجہِ این حدود گردند و منتظرانِ محزون را مسرّت افزا شوند۔ و باقی عمرِ گرانمایہ را بہ افادہ طالبانِ این مقام و استفادہٗ کمالِ وراثت از حضرت قدس منزلت سلمہٗ اللہ تعالیٰ کہ امروز چشمِ فلک از دیدنِ مثلِ او اعمیٰ ہست و گوشِ زمین و زمان از شنیدنِ مجالسِ او کر صرف فرمایند مجمل از سوانح جدید کہ درین ایامِ نیک فرجام رویداد می نویسد۔ شبے آن حضرت بعد از ورودِ آرزو بخاطرِ مبارک رسانده اند که بنده را به اراده چه کار ہست از ان آرزو خود را کشیده اند۔ درین اثنا ندا رسید که عاشق را اراده نیست۔ اما معشوق را اراده ہست۔ این کلمہ جامع چنانچه بشارت است به محبوبیتِ آن حضرت که اعلیٰ مقامِ قرب ہست ہمچنان گویا اشارت ہست بحصولِ اراده خاص مر آن حضرت را۔ ہر چند عدم تخلف مراد خاصہٗ ارادہٗ واجب ہست تعالیٰ۔ اما این ارادہٗ موہبی نیز ظلِ آن باشد لو اقسم علی اللہ لابرہ گواہ آن ہست۔ ایضاً درہمین ایام دیدہ اند کہ نعشِ مبارکِ مطہرِ حضرتِ رسالت خاتمیت علیہ و علی آلہٖ افضل الصلوٰۃ و اکمل التسلیمات برداشته جماعۂ باین طرف آوردہ اند و در فکر آنند که کجا بگذارند۔ حضرتِ ایشان معروض داشتند که ہمین جا بگذارند۔ و ایشان در روضۂ مبارکہ مراقب بودند۔ آخر الامر معروض ایشان مقبول افتاد و ہمین جا گذاشتند۔ این بشارت گویا بشارت ہست به تجدید دین و ظہور اسرارِ یقین

درین ملک ہند سیما در خانقاہ آن حضرت دامت برکاتہم۔

مکتوب پنجم

بہ ارشاد پناہی حقائق و معارف آگاہی خواجہ محمد حنیف کابلی قدس سرہٗ در بیان اتمام مقام نفی و ظہور مقام اثبات کہ از اسرار غامضہ است با بشارت عالی در حق آن خواجۂ ولایت پناہ۔

حامداً و مصلیاً تحدیثاً بالنعمۃ و اظہاراً للعطیۃ نوشتہ می شود کہ شب بست و ششم شہر ربیع الثانی بود کہ این احقر بعد از نماز تہجد بذکر لسانی کلمۂ طیبہ مشغول بود در اثنائے آن مقام اثبات ممتاز از مقام شرف ظہور فرمود و آن عبارت است از تخلص دقائق شرک خفی و کمال آن آنست کہ در ہیچ لطیفہ از لطائف عالم امر و عالم خلق دقیقہ از دقائق شرک نماند۔ این زمان از مقام انتفا بتمام برآمدہ باشد و مقام اثبات متیج کمالات و اسرار غامضہ است کہ اظہار آن را این ورق تاب ندارد۔ و حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ این مقام یعنی اتمام نفی را اصالت مخصوص بہ حضرت خلیل الرحمٰن علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ و السلام مخصوص داشتہ اند و مقام اثبات را اصالتاً بہ حضرت رسالت خاتمیت علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و التسلیمات و تبعیتہً بعض کمل را ازین ہر دو مقام نصیبہ تجویز فرمودہ چنانچہ در باب خود تصریح نمودہ اند۔ و این حقیر از زبان گہر فشان حضرت الشان خود سلمہ اللہ تعالیٰ سبحانہٗ حصول این مقام را در باب آن حضرت شنودہ۔ و درین چہ محل ریب است و بر سر اصل سخن آئیم۔ چون آن مقام عالی ظہور فرمودند کہ حقائق آگاہ برادر دینی خواجہ محمد حنیف دران مقام بسیار بالیدہ و منور ظاہر گردید۔ و علم الغیب عند اللہ سبحانہٗ الحمد للہ الذی بنعمتہٖ تتم الصالحات و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہٖ محمد و آلہٖ۔ و السلام۔

مکتوب ششم

بہ ولایت پناہ عرفان دستگاہ خواجہ عبد الصمد کابلی کہ از مخصوصان آنحضرت است در بیان استغنائے محبوب حقیقی و تعطش طالب بیچارہ باشارۂ وصول بہ مطلب اقصیٰ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ لہ الحمد و المنۃ و علیٰ رسولہ الصلوٰۃ و التحیۃ و آلہ۔ نمی داند چہ نویسد لطائف محبوب بر تر از ان است کہ ہر بے سر انجامے ہوس ترجمانی آن نماید۔ و محاسن مطلوب نازک تر از ان است کہ ہر بوالہوسے خیال و فہم را بآن رساند۔ دامان جلیل او سبحانہٗ منزہ است از انکہ بہ حضیض امکان نزول فرماید۔ و ممکن را خود محال کہ باوج وجوب

Marfat.com

عروج نماید لنصیبِ سالک ازان مرتبۂ علیا غیر از حیرت و حسرت امرے نیست اگر دستِ تجرید به دامانِ نعتِ او سبحانہ کشاید غلط کرده باشد اللّٰھم لا احصیٰ ثناء علیك انت کما اثنیت علیٰ نفسك ؎

اے ز خیالِ ما برون در تو خیال کے رسد　　باصفتِ تو عقل را لافِ کمال کے رسد

داگر در آرزد و امید آن باشد که به سابقۂ رحمت بے کسبِ این کس جمالِ لایزال در دیرانۂ این مہجورِ داله جلوه فرماید نیز بے جا ہست ؎

تو از خوبی نمی گنجی به عالم　　مرا ہرگز کجا گنجی در آغوش

داگر در بے قراری طالب عمرے بسر برد طلبِ محال کرده باشد ؎

کجُا ما و کجُا زنجیرِ زلفش　　عجب دیوانگی کاندر سر افتاد

داگر از طلبِ مطلبِ اعلیٰ و جستجوے آن فارغ نشیند در جرگۂ متمردان داخل شود ؎

دست از طلب نه دارم تا کامِ من برآید　　یا تن رسد به جانان یا جان ز تن برآید

و دیگرے گفته ؎

آن کس که بیافت دولتے یافت عظیم　　وآن کس که نیافت درد نایافت بس است

گویم از دردِ طلب فارغ نباید و درین بے قراری عمر بسر باید برُد و پیوسته ماتمِ حرمان و سوزِ ہجران باید داشت - نظم

در جہان شاہدے و ما فارغ　　در قدح جرعۂ و ما ہشیار

بعد ازین دستِ ما و دامنِ دوست　　بعد ازین گوشِ ما و حلقۂ ناز

درین اندیشه ہا عقلِ عقیل را باید گذاشت - راهِ عشق ورائے طورِ عقل ہست - ہیچ کس را شنیدۂ که به مصلحت و فکر عاشق شده باشد - عاشق را بسوز و گداز سرے ہست - عاشقان را نصیب از از معشوق جز خرابی و جان گدازی نیست - فرد

در عشق بجز گداختن نیست　　این سوختن ہست ساختن نیست

با سرِ زلفِ تو ما را سرِ سودائی ہست　　وصل ہر چند محال ہست تمنائی ہست

بشنو بشنو قادرے که بقدرتِ باہرۂ خود اختن اشیا و را که عدمِ صرف ہست مظہرِ اتمِ وجود

وکمالاتِ بالغۂ آن کہ اشرفِ امور ست ساختہ ہست قادر ست کہ خرقِ رُو پوشِ ظلال نمودہ درکلبۂ این آوارہ جلوہ فرمایند ؎

آمادہ گشتہ ام دگر امشب نظارہ را   پیوند کردہ ام جگرِ پارہ پارہ را

واین مہجور را در حریم قدسِ خویش جا دہند ؎

اگر این لحظہ ممکن کارِ شب نیست   زبختِ مقبلان این ہم عجب نیست

چشم دارم کہ دہی اشک مرا حسنِ قبول   اے کہ درساختۂ قطرۂ بارانی را

سخن بجائے دیگر افتاد مامول آن ہست کہ بدعائے حسنِ توفیق دوستان را یاد دارند صحیفۂ شریفہ رسیدہ مسرت بخشید۔ خیلے قصد ہائے بلند کردہ اند۔ فقیر نیز موافقت نمودہ بخزف ریزۂ چند نامربوط کہ علی الفور بخاطر ریختہ مصدع گشت۔ والسلام۔

مکتوب ہفتم

بہ فضائل پناہ مولانا ابوالقاسم لاہوری صدر دریافت۔ دربیان بودن سلوک اختیاری وجذبہ موہبتی واشارہ بعلوئے شان سلسلۂ حضرات خواجہا قدس اللہ تعالےٰ اسرارہم۔ وآنکہ طالب را باید کہ نزدِ شیخ کالمیت بین یدی الغسال بود۔

الحمد للہ وحدہٗ والصلوٰۃ علیٰ من لا نبیّ بعدہٗ۔ حضرت حق سبحانہٗ وتقدس شعلہ از انوارِ معرفت درباطنِ آن عزیز ابداع فرماید تا طالبانِ صادق از حرارتِ مکتسبۂ ازان مشامِ مخفیہ لطائفِ عالمِ امر را کہ بہ برودتِ تعلقاتِ شتّٰی مسدود گشتہ اند وفی الحقیقت دریچہا وصول مطلب اعلیٰ اند مفتوح نمایند وسلوکِ این طریقِ عالی را بہ آن دریچہائے مغتنم متمردہ گامے درین راہ زنند۔ مراتبِ سلوک را مشائخ اختیاری گفتہ اند وحصولِ جذبہ را موہبتی فرمودہ کہ سلوک عبارت از رفتن ہست وجذبہ کنایت از بُردن۔ امّا درین طریقِ عالی حضرات خواجہا قدس اللہ اسرارہم برائے حصولِ جذبہ طریقے وضع کردہ اند کہ تسلیکِ طالبان را بہ آن راہ می نمایند۔ ہرچند نفسِ جذبہ را بے اختیاری می گویند اما مقدماتِ آن را کسبی قرار دادہ اہتدا بایں معنی دقیقہ در صحبتِ این اہلِ نسبت سہل الحصول ہست اما بشرطیکہ درحضورِ این اکابر خود را مطلق از دائرۂ اختیار برآوردہ کالمیت بین یدی الغسال سازد وبوراثتِ صدیقِ اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ بآن معنی متحقق گردد کہ مخبرِ صادق علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والتسلیمات

Marfat.com

از ان معنی چنین خبر داده مَن اَرادَ اَن یَنظُرَ اِلیٰ مَیّتٍ تَمشِی علیٰ وجہِ الاَرضِ فَلیَنظُر اِلی ابنِ ابی قحافۃ رض رزقنا اللہ تعالیٰ وَ اِیّاکم نصیباً کاملاً مِن ھٰذِہِ المعانی ۔ والسلام.

مکتوب ہشتم

بہ کمالات دستگاہ ملا حسن علی پشوری صدد ریافت در اشارہ بعض کمالات حضرت مجدد الف ثانی قُدس سرہ العزیز و امید واری آن کمالات در حق محبان آنحضرت سیما در حق مکتوب الیہ۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم الحمد للہ وحدہٗ والصلوٰۃ علیٰ مَن لا نبیَّ بعدہٗ و علیٰ آلہٖ حضرت حق سبحانہ وتقدس بنور صرفی کہ معراست از نسب و اعتبارات و اطلاق اصل دران مرتبہ علیا و در رنگ اطلاق آن ظل مجوز نیست تحقق بخشند تا بہ اشراق آن نور عالی از ظلمات دنیہ کہ سدہاے این راہ اند بر آمدہ بشاہراہِ وصول مُہتدی گردد و از مخفیاتِ عالم غیب نوادر اسرار کہ جز بنورِ فراست کہ مقتبسہ از مشکوٰۃ نبوت باشد علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ مدرک نہ گردد بدست آرد حصولِ این معنی و امثالِ آن در حق شما عزیزان کہ عمر گرامی را در محبت اہلِ این نسبت صرف کردہ اید و در دلِ ایشاں خود را جا دادہ اید دا از مقبولانِ ایشاں گشتہ اید بسیار نزدیک ہست بلکہ بر آن امید واریہاے دیگر متفرع است صحیفۂ شریفہ رسیدہ مبنی شوق دریافت صحبت کثیر البرکۃ و مظہرِ عذر عدم وصول گردید۔ آرے عذر مرقوم عذر یست صحیح اما گاہے از فرطِ حرارتِ شوق کہ بسر حدِ جنون می رساند پاے طلب بزنجیر عذر را قبول نانمودہ بلکہ دُور انداختہ در راہ می در آید و عذر ہاے صحیح را در رنگ عذر ہاے فاسد از حیزِ اعتبار ساقط می گرداند فحینئذٍ عومل معہٗ ما عومل معہٗ وحینئذٍ لا یحمل عطایا الملک الا مطایاہ این حقیر امید وار ہست از دوستانِ دُور افتادہ کہ بدعاے مزید توفیق و حُسنِ خاتمہ ممد باشند یا راہِ طریق سلام خوانند۔

مکتوب نہم

بہ حقائق آگاہ معارف دستگاہ ارشاد پناہی جناب خواجہ محمد حنیف کابلی قُدس سرہٗ در اشارہ بہ بشارت ذاتِ موہوب و حقیقتِ صلوٰۃ و اسرارِ ملاحت و ولایت محمدیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام در مدد حضرتِ ایشانِ ما حضرت مروّج الشریعۃ از حضرت پیر دستگیر ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہما۔

Marfat.com

بحمد اللہ و لطفہ ع

هر چه جز عشق خدائے احسن ست | گر شکر خوردن بود جان کندن ست

درین ماه رمضان بعد از رفتن آن جناب حضرت ایشان بر بعض محرمان خاص افاده برکات جدیده نموده اند۔ معرفت ذات موہوب که معرفت غریبه ست درمیان بود چندے که قابلیت داشتند بهره مند شده اند و بیان حقیقت صلوٰة نیز درمیان بوده۔ بعد از ماه رمضان در ولایت محمدیه و اسرار ملاحت تدقیق می رفت بقدر استعداد هر که یافت یافت و زبان طالبان مخصوص در باره حضرت ایشان این ابیات را گویا بود۔ غزل

الا اے طوطی گویائے اسرار | مبادا خالیت شکر ز منقار
سرت سبز و دلت خوش باد جاوید | که خوش نقشے نمودی از خط یار
چه ره بود این که زد در پرده مطرب | که می رقصند باہم مست و ہشیار
ازان افیون که ساقی در مے افگند | حریفان را نه سر ماند و نه دستار

مکتوب دہم

ارسل الی جناب زبدة السالکین مورد عنایات الاحد خواجه عبد الصمد کابلی فی دقائق الفناء و البقاء و مع ما یتعلقه من الاسولة والاجوبة

باسمه سبحانه۔ نرجوا من الوهاب الکریم۔ انه سبحانه الآن یخلو دکم کما الآن قد و بکم و اسری خلقکم فی اصولها کما اسری امرکم فی مبادیها حتی تکونوا مخلصین و تاخذوا نصیبا من الاثبات و ذا لا یتحقق الا بالانخلاع التام عن صفات الامکان و الحدوث و التلبس الکامل بکمالات الوجوب بالوصول الی منزلة او ادنی بعد حصول قاب قوسین فان قیل حینئذ یلزم تحقق العارف بالوجوب و التنزه عن الامکان قلنا انما یلزم ذلک اذا کان الفناء و البقاء وجودیین اما لو کان شهودیین علی ما هو المذهب فلا۔ نعم هذا المشهود لیس من مخترعات الوهم و الخیال بل تفضیل من الله سبحانه علی خواص عباده و فیه مصالح مثل قطع التعلقات عما سواه سبحانه و غیر ذلک وله امارات

Marfat.com

لا يعد . فإن قيل فكيف التخليص عن تحقيق قبلة الاقطاب الشيخ مجدد الف ثاني قدس سره آخراً إن الفناء والبقاء وجوديين على ما في المكتوب الذي عنوانه هل أتى على الانسان الخ قلنا فحينئذٍ صار تحقق العارف بالوجوب كسبياً اي حاصلاً بالسلوك وقطع المنازل وإلا لم يكن قبل رائحة الوجوب ومن البديهي إن الوجوب الكسبي ليس وجوباً لذاته المخصوص بالواجب تعالى بل وجوباً حاصلاً من الغير وههنا مقالة اخرى افاضها الله سبحانه على هذا الضعيف في اثناء كتابة هذه الرقيمة لكن ما استطعت تسويده وتحريره لغاية استعجال القاصدين بهذا اتممته بالليل مع الكسل ونرجوا من ذلك الاخ الصالح الصديق أن لا ينساني من دعاء صلاح الخاتمة . والسلام اولاً و آخراً .

مكتوب يازدهم

ارسل إلى جناب سلطان الوقت خاقان العصر الذي انتشر عدله في تمام مملكته حضرت ابو الظفر محي الدين محمد عالمگير بادشاه غازى ادام الله تعالى ظلال معدلته على رؤس العلماء والصالحين في شان السلوك مع اختلاف المذاهب .

الحمد لله وحده والصلوٰة على من لا نبي بعده . قال بعض المشائخ إذا كانت الغايات لا يدرك فالميسور لا يترك والذي وقع عليه الاختيار في هذا الزمان وهو قريب في الغالب من الامكان بعد الاستخارة وكثرة التفتيش في الكتب المصنفه في سلوك الطريق من العبادات تلاوة القرآن وقول حسبي الله لا إله إلا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم سبعاً في الصباح والمساء لأن سوى هذين يشترط فيها حضور القلب وتلاوة القرآن قد جاء انها اعظم القرب بفهم أو بغير فهم وقول حسبي الله الى آخره إن الله يكفيه ما اهمه صادقاً كان أو كاذباً ومن العادات قوت ابي ذر صاع شعير في الاسبوع وادام عمر رضي الله تعالى عنه الذي امر به ولده وهو يوم خبز ولحم ويوم خبز ولبن ويوم خبز وسمن ويوم خبز وزيت ويوم خبز وملح ويوم قفار وجاء نعم الادام

Marfat.com

اللحم المخلّ وجاء فی خبزٍ وتمرٍ هذا الادام هذا الوقت مرّةً واحدةً وقت السحر ومن الکسوةِ ما وقی الحرّ والبرد ولم یکن فیہ شہوۃٌ لاحدٍ ولا مخالفۃ للباس اہل الخیر ومن المہلکات۔ لیس شیءٌ اعظم مؤنۃ واشدُّ خوفاً من اللّسانِ والبطن۔ فعلاج اللّسانِ الصّمتُ والعزلۃُ وعلاج البطن باحد الامرین۔ امّا الاکل من المباحاتِ وامّا الاقتصار علیٰ ما یسدُّ الرّمق مماظاھرہ الحلال عند الضرورۃِ وھی الخوف علی العقل والحیوٰۃ اوبعد یومینِ اوثلاثۃ۔ وکان وھیب ابن الورد یبلّ قرصۃ بالماءِ بعد یومینِ اوثلاثۃ ویقولُ اللّٰھمّ انّک تعلم حاجتی الیہِ فان کان فیہ شبہۃ فاغفر لی ولا ینزل فی الضرورۃِ عن قوتِ ابی ذرٍ ولا یزیدُ علیہ فی المقدار ولا ینقص عن وقتہ الّا فی مراتب الاضطرار ومن المنجّیاتِ ذکرالموت الموتِ فانّہٗ یثمر القناعۃ والنشاط فی الطاعۃ والانزجار من المعصیۃ والمحاسبۃِ والمراقبۃ ھذا الطبُّ المرید فی ھذا العصرالائق وبہ تلت وباللہ التّوفیقِ والعصمۃِ والّذی اختارہٗ شیخنا وامامنا وقبلتنا فی العباداتِ الاشتغال بجمیعھا مع الاستغفارِ من الریاءِ والعُجب وغیرذالک ممّا یفسد العمل ویذھبُ قیمتہٗ وفی العادات اختیار التوسط فی جمیع الاحوالِ وحبس النّفس علی الاقتصارِ فی الماُکلِ والمشربِ والملبس وتدبرالظاھرِ فی الملکِ والمواھۃِ مع الاھلِ فانّ ھذا الطریق اقرب الطُرقِ الی الوصولِ الیٰ ربّ الارباب حتیٰ قالَ بعضُ من یقتدیٰ انّ رعایۃ التوسط فی جمیع الامورِ کافٍ فی الوصولِ الی المطلب بلاحاجۃٍ الی الذکر والفکر۔ قال اللّٰہُ تعالیٰ وَعلَی اللّٰہِ قَصْدُ السَّبِیْلِ وَمِنْھَا جَائِرٌ۔ وفی المعاملات اختیارِ العزیمۃِ فی جمیع الامورِ حتی المقدورِ وعند الضرورۃِ یجب الجھد علیٰ اَن لایخرجَ العمل عن فتوی العلماء وعن دائرۃ الاباحۃ۔

مکتوب دوازدہم

اُرسل الیٰ مولانا فصیح الدّین فی جواب الشبہات الّتی اوردَ علیٰ خطبۃ العیدین وغیرہٖ ممّا یناسبہٗ۔

بسم اللّٰہ الرّحمٰن الرّحیم ۔ الحمد للّٰہ اوّلاً وآخراً والصّلوٰۃ والسلام علیٰ

Marfat.com

رسوله محمد وآله دائماً سرمداً اللهنا والہ ابائنا لا تكلنا الى انفسنا طرفة عين.
نتقارب من الشر ونتباعد من الخير. وصل ورقتكم الينا لا زلتم فى سرور وعافية
ولا تنسونا عن صالح الدعاء ثم ماحررتم من الاسولة نكتب فيها شيئاً يسيراً وان
لم يساعده الوقت حاصل السوال الاول ما فائدة تعلم احكام صدقة الفطر فى
خطبة العيد بعد اداء الصلوة وقد ندبنا الى ادائها قبل الخروج الى المصلى انتهى
اعلم انه لو كانت الخطبة فى العيد قبل الصلوة كما فى الجمعة لكانت الشبهة واردة
بان المندوب اداء الصدقة قبل الخروج وادائها بين الصلوة والخطبة محل لكثير
من الامور المهمة نعم لو اخرت الصدقة عن الصلوة لما وردت الشبهة لكن
يفوت المصلحة وهى تفريغ قلوب الفقراء للصلوة واغنائهم عن المسئلة. ثم ×
هذه الشبهة على خطبة الاضحى التى يعلم فيها احكام تكبيرات التشريق التى ابتداءها
من صبح عرفة اظهر حتماً. فنقول وبالله العصمة احكامها كما ذكر واخمسة على من
تجب ولمن تجب ومتى تجب وكم تجب ومم تجب. واما على من تجب فعلى الحر المسلم
المالك للنصاب. واما لمن تجب فللفقراء والمساكين. واما متى تجب فبطلوع الفجر.
واما كم تجب فنصف صاع من البر او صاع من شعير وتمر او زبيب. اما مم تجب
فمن الاشياء الاربعة المذكورة واما ما سواها فبالقيمة. والناس على صفتين عالم بالاحكام
وغير عالم بها وكل منهما مؤد قبل الخطبة اولا لان الاداء قبل الخروج ليس بحتم
فالوقت باق فنقول السائل لانهم يعطونها قبل الصلوة سواء اخذ بمعنى الوقوع
او اللزوم ليس بسديد فوقوع التعليم لغير العالم الذى لم يودها ظاهر وبالنسبة الى
الذى اداها عالماً كان او جاهلا التدارك ان اخطأ فى شئ من الاحكام والعالم الذى لم
يودها للشفقة والتذكر ليامن من الخطاء وقد ذكر فى مجمع الرائق ماحاصله ان الاولى
للخطيب ان يعلم الناس احكام الصدقة وتكبيرات التشريق فى خطبة الجمع التى قبل الاعياد
والعلم امانة فى عنق العلماء انتهى ثم يذكر الاحكام فى خطب الاعياد ايضاً لانها مشرع
الوقت فكم من حاضر لم يحضر قبل وكم من متعلم لا يكفيه التعليم مرة هذ. واما

× تقديم خطبة الجمعة فلانها شرط الصلوة والشرط مقدم او مقارن بخلاف

Marfat.com

خطبة العيد فانها مسنونة وتاركها ليس عادم للصلوٰة ـ حاصل السؤال الثانى فائدة كل خطبة الوعظ والتعليم فما فائدة قرائتها عربياً واكثر العجم لا يفهمون العربى ـ قلنا اولاً ركن الخطبة هو الثناء على ما هو المذهب ولذا اقتصر عثمان رضى الله عنه على قوله الحمد لله حين ارتج عليه فى الخطبة حاصل باىّ لسانٍ اديت ـ وثانياً ان يذكر القرآن والحديث وتعليم احكام بهما بالعربية لكافة الناس قال الله تعالى وتبارك إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ ـ فالبعض بواسطة الترجمان والبعض بلا حاجةٍ اليها فليكن منها ايضاً كذالك ولا يلزم ان يتعلموها الى الاحكام حين الاستماع فبعد الفراغ ايضاً نافعٌ.

وثالثاً ان الفقهاء ايضاً صرحوا ان الخطبة بمنزلة الصلوٰة حتى لا يُردُّ فيها السلام ولا يشمت العاطس ومنعوا فيها الكلام والاكل والشرب والالتفات كما فى الصلوٰة فراعى كمال مناسبتها لها فلا شك ان المناسبة بقرائتها عربياً اشدُّ ولذا صرحوا بكراهة قراءة الاشعار فيها ـ رابعاً لو اجتمعت الشتيت من الناس فى الاستماع كما فى البلاد الكبار فمنهم من لا يعرف غير الفارسى ومنهم لا يعلم غير الهندى او التركى او العربى ولسان الكثير والافاغنة يحرج على الخطيب تعلم كلهم بلسانهم فلا بُدَّ من مرجح به نختار احداها وترجيح العربى بديهياً فان النبى عربى صلى الله عليه وسلم وكلام الله ولسان اهل الجنة عربياً ـ على ان اكثر الخطباء يختلطون الفارسى بالعربى فيعم الفائدة لكثيرٍ من الناس ـ حاصل السؤال الثالث ـ نقل الاعتراض الذى اورده شيخ الاسلام على القاضى فيما ذكرها فى تفسير قوله تعالى وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَىٰ انه يحتمل ان يكون اللام للجنس و الآية مقولة ام مريم ان الاولى ان يقال ليس الانثى كالذكر على قاعدة تفضيل المشبه به ـ فنقول فى عبارة القاضى اشارةٌ الى جوابه فان لفظه هكذا ويجوز ان يكون من قولها بمعنى ليس الذكر والانثى سيان فما يدرى فان الغرض من هذا الكلام ان ليس التشبيه لالحاق الناقص بالكامل بل لتساويه والمراد نفى المساوات

واعلم ایضاً ان الشبهة انما ترد لو کان المقصود تفضیل الذکر علی الانثی۔ اما لو کان المرادُ عکس ذالک علی ما ذھب الیه بعض المفسرین۔ فلا لکن علی ذالک التقدیر للعھد لا للجنس ھذا نعم یردّ علیه انّ علماء البیان صرحوا بانهٗ اذا اُرید الجمع بین الشیئین فی امرٍ من غیر قصد الی کون احدھما ناقص والاٰخر زائداً فالاَحسنُ ترک الشبهة الی حکم التشابه احترازاً من ترجیح احد المتساویین فکیف یحکم علی کلام الرّب المتعال بوجه غیر حسن الّا ان یقال فی تاخیر ھذا الوجه فی لفظ القاضی اشارةً الی ضعفه وما ذکرتم فی دفعه من انّ اَفضلیة المشبه بهٖ فی الاثبات واما فی النفی فلا۔ فلهٗ وجهةٌ صحیحةٌ اِن نظر الی اَنّ فی صورة النفی سلب التشبه فلیس ھُناک مشبه ولا مشبه بهٖ فکیف یتصور اتمّیة احدھما فی وجه الشّبه۔ لکنّ الحقُ انّ النفی فرع الاثبات کانّ الکلامُ صوّر ولا تصوّر الاثبات علی شرائطه ثم اتی بالنفی اَوْ کان نفی ردّ الاثبات حکم فی ذھن المخاطب فراعی فیه ما یراعی فی الاثبات کما فی بعض نظائره فالجواب ما ذُکر اوّلاً واٰخراً۔

مکتوب سیزدہم

بہ مخدوم زادہ گرامی شیخ محمد اسمٰعیل در ذکر بعض مناقب و مآثر برادرِ کلانِ خود زبدۃ العارفین الواصلین واقفِ اسرارِ لی مع اللہ حضرت شیخ محمد صبغۃ اللہ۔

نحمدہٗ ونصلی۔ جناب مخدومی شیخ صبغۃ اللہ فرزند نخستین حضرت الیشاں اند ولادت الیشاں در زمانِ حیات حضرت مجدّد الف ثانی امام ربّانیؒ شدہ است و آں حضرت از سفر اجمیر مراجعت نمودہ در راہ بودند و حضرتِ الیشاں نیز در خدمت بودہ اند کہ از سرہند خبر ولادتِ الیشاں رسید۔ حضرت مجدّد الف ثانیؒ بحضرتِ الیشاں ہمانجا فرمودند کہ ما درین فرزندِ تو رنگے از اصل می بینیم و نام این را صبغۃ اللہ گذاشتند۔ چون بہ سرہند رسیدند در حجرۂ مرضعہ بودند۔ فرمودند اَلسّلامُ علیکَ یا صبغۃ اللہ۔ ایضاً دربارۂ الیشاں در صغر سن شفقت بسیار و توجّہ بکار بردہ اند۔ یکبارے آں مخدوم زادہ درغایتِ ضعف و مرض بودہ۔ فرمودند سبحان اللہ من درین فرزندِ امرے مشاہدہ می نمایم داین ہمین حالت است

Marfat.com

حضرت مخدوم زاده برجاده بعد از بلوغ بسنِ تمیز به تحصیل علوم پرداختند. پس از فراغِ آن به اذکار و مراقباتِ طریقه مشغول شدند و از حضرتِ ایشان به بشارتِ حصولِ کمال معتبرِ ترمِ مشائخِ کرام وسیرِ منازلِ اهل الله مبشر گشتند به افراطِ محبت و اعتقاد حضرت مجدد الف ثانی و حضرتِ ایشان سلمه الله سبحانه و شیفتگی و عشق به مکاتبتِ شریفه آن حضرت امتیاز دارند خصوصیتے که آن مخدوم زادهٔ عالی قدر دارند که سببِ غبطهٔ اقران است و این حقیر و دوستانِ دیگر والهٔ آنند بے عنوانی و بے تعینی و آزادگی و بے تعلقی. اگر حکایتِ آزادگیِ ایشان را بیان نماید و قصصِ سلوکِ ایشان را که اتباع و خدام و سائر الناس را دارند شرح دهد به تطویل انجامد و به اطناب کشد و حضور حضرتِ ایشان مدظله العالی بامرِ ایشان به طالبان تلقینِ طریقه می فرمایند و توجهات بکار می برند و آثار مشهود می گردانند. و چون به سیرِ کابل رفتند مردمِ آنجا را اسیما اغنیاے آن مقام نسبت بالیشان فراوان محبت و اخلاص بهم رسانیدند و به تقریب اکثر به سیرِ آن دیار می روند و مردم از وجودِ ایشان بهره مند می گردند. حقائق آگاه خواجه محمد حنیف کابلی که از اکابر خلفاے حضرتِ ایشان است باین فقیر حکایت می نمود که روزے در ایامے که در کابل تشریف داشتند بخانهٔ خود درآمدم (و به تقریبی بر پشت بام بر آمدم) دیدم که حضرت مخدوم زاده مراقب نشسته اند و جمعے از طالبان قریب به چهارده پانزده کس پیرامونِ ایشان از تصرفِ ایشان متاثر شده بیهوش افتاده اند و از اشتغالِ ذکر غلطان و بے قرار اند.

مکتوب چهاردهم

به احقر فقرا اضعف عباد الله الباری محمد هادی در اسرار اصالت و ضمنیت و تحقیق مقامِ قیومیت و خلت و محبوبیت.

بدان ارشدک الله تعالیٰ که اصیل با وجودِ اصالت اگر در ضمنِ اصیلِ دیگر باشد می تواند امّا اگر اصیل تبعیت را کما هو برنتابد لاجرم ضمنی صرف از ضمنی اصیل در ضمنیت به بعض وجوه اگر زیادتی کند ممکن باشد. و همین سرّ است که حضرت مجدد الف ثانی امام ربانی قدس سره السامی در ضمنِ خود حضرتِ ایشان و عزیزِ دیگر را می فرمودند که عزیزِ دیگر در ضمنیت من از حضرتِ ایشان بالیده است. چه آن عزیزِ دیگر ضمنی صرف بود و حضرتِ ایشان چون اصیل بودند ضمنیت را تاب کمتر آوردند فافهم فلا تکن من القاصرین. اے فرزند هر چند نسبتِ خلّت فوقِ نسبتِ

Marfat.com

نسبت قیومیت است اما لازم نیست که هر خلیل از هر قیوم افضل باشد چه حصولِ نسبتِ خلّت را اصالت شرط نیست بہ طریقِ ضمنیت وتبعیت نیز حاصل می شود۔ وحصولِ نسبتِ قیومیت بے اصالت صورت نہ بندد۔ پس خلیل ضمنی از قیوم اصیل چگونہ بیش رود وچگونہ برین حکم راست آید وحال آنکہ صاحبِ اصالت نصیبے از ذات بے چون معالی یافتہ ذات حاصل نمودہ جوہر گشتہ است و اولیاءِ دیگر چہ اقطاب وچہ ابدال وغیرہم ہیچ کس را ذات نیست وہمہ اعراض اند کہ قیامِ شان بآن جوہر است وحکم وصف وے دارند۔ ومشہود می گردد کہ جمیع اولیاء چنانچہ بچۂ عصفور دہان وا نمودہ منتظرِ دانہ مادر است منتظرِ فیوض ازین اصیل اند کہ قیوم است۔ وچون قیوم بعبادات مثل صلوٰۃ وغیرہ مشغول می شود ہمہ ہمراہ وے بعبادت قائم اند ودر رنگ اوصاف واعراض در تلاوت ورکوع وسجود شریک اند وچون جزوِ محقر درین کُل گم گشتہ اند۔ حضرتِ ایشانِ ما رضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ صاحبِ اصالت چون جمیع مراتب امکان بوے قائم گشتہ اوصاف شدند ہیچ مرتبہ ازان مراتب ہر چند عرش باشد حائل در وے ودر ذاتِ تعالیٰ اسمی تواند شد۔ مشہود می گردد کہ سجدۂ او فوق العرش می افتد۔ ونیز بدان کہ حصولِ ملاحت کہ مقامِ محبوبیت است بے حصولِ صباحت کہ مقامِ خلت است میسر نیست۔ وچون بکرمِ الٰہی جل شانہٗ محبوبیت نصیب شخصے شد خلّت بہ طریقِ ادنیٰ واتم حاصل گشت۔ والسلام الحمد للہ رب العلمین والسلام علیٰ سید المرسلین وآلہٖ اجمعین۔

مکتوب پانزدہم

بہ حضرت مخدوم زادہ عالی مقدار صاحبِ اسرار وانوار خواجہ محمد پارسا اوصلہ اللہ تعالیٰ سبحانہٗ الی اللہ تعالیٰ در بیان بعض اسرار حضرت مجدد الف ثانی وحضرت پیرِ دستگیرِ خود واکابرِ دیگر رضی اللہ تعالیٰ عنہم۔

الحمد للہ وسلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفےٰ۔ حضرتِ ایشان سلمہٗ اللہ تعالیٰ می فرمودند کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ در مرتبۂ اصل الاصل در اثنائے سیر دروازۂ عالی ظاہر شد وچار دیواری نیز ہویدا گشت۔ معلوم گردانیدند کہ درین دروازہ داخل نمی شود مگر کسے کہ از اصالت بہرہ ور است ومدعوِ اصیل است۔ ومن داخلِ آن دروازہ گشتیم۔ بحضرتِ ایشان فرمودند کہ شما نیز داخلِ دروازہ شدید۔ وچون از اصالت بہرہ ور بودند

Marfat.com

درونِ خیابانہا چہنا ظاہر شدند۔ ہر کہ از دروازہ داخل شود بر خیابان آید کہ راہیست برائے مدعوانِ اصیل می فرمودند کہ قطع مسافت یک نقطۂ آنمقام قطعِ عوالمہاست کذا وکذا۔ وحضرت مجدّد الف ثانی رضی می فرمودند کہ چون داخلِ آن مقام شدم دیدم کہ عزیزِ دیگر بیرونِ دروازہ است ومشتاقہاست کہ درون داخل شود واطراف دیوارہا می گردند آخر الامر چون اشتیاقِ او بکمال شد ومن ہم مشتاقِ دخولِ وے شدم دیدم کہ از بالاے دیوار خود را درون افگند۔

وہمین سرّ است کہ حضرتِ ایشان در مکتوبے کہ حضرتِ ایشان بنام خواجہ محمد صدیق است در تعبیر واقعہ کہ دیدہ ھٰذا اجن ادا العشق وسیف المحبت نوشتہ اند کہ این واقعہ را تعبیر است بس عالی کہ از جملۂ اسرارِ حضرت مجدد الف ثانیؒ ہست وآن تعبیر فراخورِ حوصلۂ تمانیست بدان اسعدک اللہ تعالیٰ کہ حضرتِ ایشانِ ما رضی اللہ عنہ می فرمودند کہ چون مارا اجازتِ حدیث حاصل شد مشہود گشت کہ حضرت حق سبحانہٗ از کمالِ کرم مرا داخل جماعۃ محدثین ساختہ چنانچہ حضرت مجدّد الف ثانی قدسنا اللہ بسرہ السامی می فرمودند در وقت اجازتِ حدیث از شیخ خودمرئی گشت کہ مرا داخلِ محدّثان ساختند۔ نعم السلف نعم الخلف۔ الحمد للہِ سبحانہٗ علیٰ ذٰلک وعلیٰ جمیع نعمائہٖ والصلوٰۃ علیٰ حبیبہٖ وآلہٖ وصحبہٖ اجمعین۔

مکتوب شانزدہم

بہ ولایت پناہ معرفت انتباہ خدمت شیخ عبد الکریم کابلی در بیان معارفے کہ بکلمۂ مطہرہ مظہرِ اتم تعلق دارد کہ در عبارات مشائخ کرام در نعت حضرت سید انام علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ واکمل السلام واقع می شود مع ما یتعلق بہٖ من التحقیقات العالیۃ والتدقیقات المتعالیہ۔

الحمد للہ رب العٰلمین والصلوٰۃ والسلام علیٰ سید المرسلین محمد وآلہٖ اجمعین۔ اما بعد۔ حقائق آگاہ شیخ عبد الکریم ازین فقیر التماس نمود وبیان قسمے از معارف درخواست باوجود عدمِ لیاقت اجابتاً للمسئول چیزے نوشتہ آمد۔ واللہ سبحانہ الہادی الیٰ سبیل الرشاد۔ وہُوَ ہٰذا سوال در عبارت مشائخ کرام در نعت سید الانام علیہٖ وعلیٰ آلہٖ افضل الصلوٰۃ واکمل السلام۔ لفظ مظہرِ اتم واقع می شود شرح این کلمۂ جامعہ بہ حیثیتے کہ نشانِ خاطر گردد چیست۔ جواب آن ہست کہ حضرت حق سبحانہٗ وتعالیٰ دران حضرت علیہ الصلوٰۃ والتحیۃ ظہور فرمودہ است بجمیع اسماء وصفات

Marfat.com

خویش سوائے وجوب ذاتی بوجہے کہ ہیچ اسمے وصفتے براسم وصفتِ دیگر غالب ومغلوب نہ باشد بلکہ بر سبیلِ اعتدال بر وجہ اکمل کہ مساوی باشد در ظہور ہر اسم مر اسم دیگر را اعلیٰ وجہ الکمال بخلاف در انبیائے دیگر علیہم السلام والصلوٰۃ کہ ظہور حق سبحانہٗ در آنہا ہر چند بجمیع اسماء وصفات است اما بطریقِ غالبیتِ بعض اسماء ومغلوبیتِ بعض دیگر۔ وخصوصیت ظہور اعتدالے در انہا نیست ازین رہ حضرت پیغمبر ما صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہٖ وسلم مظہرِ اتم شدند وباین فضیلت ممتاز گردیدند۔ اگر پرسند اولیائے این امت در مظہریتِ اسماء وصفات تعالت وتقدست چہ کیفیت دارند۔ واولیاء وسائر امم را درین مظہریت چہ حال ہست گوئیم اولیائے امت تابع نبی خود اند علیہ الصلوٰۃ والتحیۃ در ظہور اعتدالی بحسب استعداداتِ ذاتیۂ خویش اگر محمدی المشرب اند وبہ طفیل وتبعیت آن حضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام۔ اگر غیر محمدی المشرب اند بحسب استعداداتِ ذاتیہ مظہریتِ ہر یکے از انہا بہ طبق مظہریتِ نبی ہست از انبیاء علیہم السلام کہ آن ولی بر قدم اوست علیہ السلام۔ سوال۔ ازین بیان لازم می آید فضل اولیاء این امت بر سائر انبیاء علی نبینا وعلیہم الصلوٰۃ والسلام در مرتبۂ ولایت بہ سببِ مغلوبیتِ بعض اسماء کہ در انبیاءِ دیگر ونیز لازم می آید فضل سائر انبیاء علیہم السلام بر نبی ما علیہ وعلیٰ آلہٖ افضل الصلوٰۃ والتسلیمات در مرتبۂ ولایت بہ سبب غلبۂ بعض اسماء در انبیاءِ دیگر علیہم السلام۔ جواب از سوال اول آن کہ مغلوبیتِ بعض اسماء کہ در انبیاءِ دیگر علیہم السلام اثبات نمودہ ایم نسبت بہ اسم غالب است کہ در آنہا ظہور فرمودہ ہست نہ بہ نسبت اسمائے کہ در اولیاءِ این امت ظہور کردہ است بر سبیل اعتدال چہ اسم مغلوب دران بزرگواران علی نبینا وعلیہم الصلوٰۃ والسلام رواست کہ اکمل الظہور باشد از اسماء کہ در اولیائے این امت ظہور فرمودہ ہست بل الواقع کذالک۔ یا اینکہ ظہورِ اعتدالی کہ در اولیاء ست بہ طفیل وتبعیتِ نبی خود حاصل شدہ است وآن راجع بفضل خود نبی ہست کہ از مبحث خارج ہست لکن ھٰذا الجوابُ لا یتمشی فی المحمدیین وسیاتی حلہ فی جواب السوال الاٰتی مفصلاً انشاء اللہ تعالیٰ۔ واز سوالِ ثانی آنکہ غالبیتِ بعض اسماء در سائر انبیاء علیہم السلام نسبت بہ اسم مغلوبیت کہ در انہا ظہور کردہ ہست نہ بہ نسبت اسمائے کہ در حضرتِ پیغمبر ما صلی اللہ تعالیٰ علیہ

Marfat.com

وآلہ وسلم بہ سبیلِ اعتدال ظہور فرمودہ است۔ زیراکہ اسمِ غالب دران بزرگواران نسبت باسمائے ظاہرہ دران حضرت علیہ التحیۃ قلیل الظہور خواہد بود یا مساوی نہ زائد۔ زیراکہ دریں معنی مظہر اتم چنان مقرر گشتہ کہ جمیع اسماء بروجہ اکمل ظہور نماید وبرہیچ یکے ازین دو تقدیر فضل آنہا لازم نمی آید بلکہ مفضولیت ثابت می گردد۔ برتقدیر اول خود ظاہر است وبرتقدیر ثانی ازجہت آنکہ اسم غالب درانہا ہرچند مساوی باشد مر اسمائے ظاہرہ آن حضرت را علیہ التحیۃ لکن اسمائے مغلوبہ آنہا علیہم السلام قلیل الظہور خواہد بود نسبت بہ اسمائے ظاہرہ دران حضرت علیہ السلام۔ پس فضل آنحضرت برجمیع انبیاء ثابت شد علی نبینا وعلیہم الصلوٰۃ والتسلیمات۔ سوال۔ ہرگاہ ظہورِ اعتدالی در آن حضرت ودر اولیاء امتِ او علیہ الصلوٰۃ والسلام اثبات نمودی اما در مرتبۂ ولایت مساواتِ اولیاء بہ آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام لازم آمد یا نے۔ جواب ہیچ لازم نیامد۔ زیراکہ اسمائے ظاہرہ دران حضرت اکمل الظہور است نسبت بہ اسمائے ظاہرہ در اولیاے امت اگرچہ در ہر دو جابہ اعتدال باشد چہ اعتدال دران حضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام در اکملیت است واعتدال در اولیاے امت در نفسِ کمال است پس توہم فضل آنہا مندفع شد بلکہ افضلیتِ او علیہ الصلوٰۃ والسلام متحقق گردید۔ ونیز قضیۂ اصالت وتبعیت موجب مفضولیتِ آنہا وافضلیت اوست علیہ الصلوٰۃ والسلام۔ لکن این جواب در رنگِ جواب بالمخصوص بہ غیر محمدیان است

والجواب الحاسم لمادۃ الشبہۃ اِنّ ظہور الاسماء والصفاتِ الواجبۃ فی نبینا بل سائر الانبیاء علیہم السلام اِنّما ھو اصول الاسماء والصفاتِ بطریقِ الکلیۃ کالعلم والقدرۃ وغیرھا من الصفات الثمانیۃ الموجودۃ فی الخارج وغیرھا من الاضافات والاعتبارات والشئونِ وظہورھا فی الاولیاء وان کانوا محمدیین بظلالھا بطریق الجزئیۃ کجزئیاتِ العلم والقدرۃ وغیرھما واعنی بھا العلم والقدرۃ المتعلقین ببعض المعلومات وبعض المقدورات وکذا فی سائر الصفاتِ وھٰذہ الجزئیات ھی المرادۃ بظلالھا فاندفع شبہۃ المساوات واضمحل حدیث التساوی وھٰذا ھو الحل الذی وعدناہ من قبل۔ سوال اتفاق محققانِ صوفیہ برآن است کہ عالم بجمیع اجزائہ بعض ظہورِ حق است سبحانہ فکیف یصح القول بظہورہ سبحانہ بجمیع الاسماءِ فی الانبیاء

Marfat.com

والاولیاء۔ جواب مراد از ظہور بجمیع اسماء وصفات کہ در بالا مذکور شد جمیع اسمائیست کہ قابلیت ظہور دارد و ظہور کردہ است و افراد عالم در بعض احاد و ثنی و در بعض ثلاث و رباع و در بعض ازید من ہذا۔ یعنی آنچہ در افراد عالم متفرقہ ظہور کردہ است از اسماء وصفات درین برگزیدگان مجتمع ظہور نمودہ است نہ جمیع اسمائے سبحانہ مطلقاً ۔

لب لعل و خط سبز و رُخ زیبا داری
آنچہ خوبان ہمہ دارند تو تنہا داری

فافہم والسلام علیٰ من اتبع الہدیٰ والتزم متابعۃ المصطفیٰ علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰت والتسلیمات العلیٰ ۔

مکتوب ہفدہم

بہ خواجہ محمد غنی در بیان فنائے عالم امر و عالم خلق کہ نفس باشد و از عالم امر ہمہ لطائف مراداند ۔

الحمد للہ وسلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ۔ مکتوب مرغوب محبت اسلوب برادرِ دینی شرافت پناہی خواجہ محمد غنی کہ مشتمل بر فرطِ شوق و غلبۂ محبت بود رسیدہ مسرور ساخت اللہ تعالیٰ این جنون را بحد کمال برساند۔ حضرتِ ایشانِ ما قدس اللہ سبحانہٗ سرہٗ لابنہٖ اکثرے می فرمودند کہ طالب را باید کہ خود را از بندِ عقل برہاند و بحیلے ازین دائرہ برآید۔ خوش گفت ؎

دل اندر زلفِ لیلیٰ بند و کارِ عشق مجنوں کن
کہ عاشق را زیان دارد مقالاتِ خردمندی

دیگرے گوید ؎

عقل گرداند کہ دل در بندِ زلفش چون خوش است
عاقلان دیوانہ گردند از پے زنجیرِ ما

بداند کہ فنا عبارت از نسیانِ ماسوا است و زوالِ علم ماعدا۔ اگر علم حصولی زوال می پذیرد فنائے قلب است۔ و اگر علم حضوری برطرف گردد فنائے نفس است۔ چنانچہ ارتفاع خطرہ از قلب مشعر بہ فنائے اوست ہمچنان زوالِ علم در لطائفِ دیگر چون روح و سر و خفی و اخفا مبنی بر فنائے آنہا است۔ اما چون ادراک این معنی عسیر است ہر سالک نمی تواند آن را دریافت بہ بیان دلالت نمی کنند بہ فنائے نفس کہ جامع فناہا است اشارہ می نمایند چہ زوالِ علم حضوری بے زوالِ علم حصولی نمی باشد و انتفائے علم حضوری مستلزم زوالِ علم حصولی است مطلقاً۔ چنانچہ فنائے قلب را نتیجۂ تجلی افعال گفتہ۔ فنائے رُوح را ثمرۂ تجلی صفات فرمودہ و فنائے سر و خفی

Marfat.com

واخفیٰ را نتیجہ تجلیات ذاتیہ و شیونیہ گفتہ۔ بدانند کہ فنائے ہر چہار لطیفہ برزخ است میانِ فنائے قلب و فنائے نفس۔ چنانچہ بہ فنائے اینہا علمِ حصولی میرود و علمِ حضوری نیز بہ تقلیل می رسد۔

مکتوب ہشردہم

بہ حقائق آگاہ خواجہ محمد لقا در تحسین و شرح احوالِ او و ترغیب بہ بلندیٔ نسبتِ او و شمہ دران کہ خطرات بعد فنا مضر نیستند وغیر ذالک۔

الحمد للّٰہ وسلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ۔ اللہ تعالیٰ در مراتب قربِ خویش ترقیات دہاد صحیفہ شریفہ رسیدہ مسرت بخش گردید۔ آنچہ از احوالِ باطن خویش نگاشتہ اید نیک و مبارک است۔ اما حالِ باطنی شما بہ اعتقادِ ما زیادہ ازان ست کہ شما درکِ آن می نمائید و بآن خورسندید و آنکہ از ورودِ خطرات اشارتے کردہ اند مخدومنا حضرت خواجہ نقشبند قدس سرہٗ فرمودہ اند کہ ظہورِ ہواجس و وساوس مضر نیستند بعد فنا۔ و حضرت ایشان کلان رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز نوشتہ اند کہ علومِ اشیاء کہ در فنا رفتہ بود بعد لقا باز آن علوم عود می نماید و اولیٰ است کہ بہ اخوی عبد الشہید توجہات می نمودہ باشند۔ آنچہ مشار الیہ در واقعات از شما می یابد دلالت دارد کہ او را بہ شما مناسبت تمام است۔ و آنچہ از شخصے حکایات بے مزہ نوشتہ اند و انقلابِ او بہ نگاشتہ بہ وضوح پیوست۔ شاعرے درین قسم چہ بلا زیبا گفتہ است ؎

بگفتا فلانے چہ بدی می کند ــــ نہ با من کہ با نفس خود می کند

امر او را بحق سبحانہٗ سپردیم۔ والسلام علیٰ من اتبع الہدیٰ۔

مکتوب نوزدہم

نیز بہ حقائق آگاہ خواجہ محمد لقا در تعبیرِ واقعۂ او کہ دران بشارتے از حضرت سرورِ کائنات علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام دربارۂ حضرت مروج الشریعت و اثبات مقام قیومیت دربارۂ آنحضرت قدس سرہٗ۔

در کتابت اول مرقوم بود کہ شبے در واقعہ دیدم کہ شخصے کاغذ سبزے بدستِ من داد پرسیدم کہ چہ قسم کاغذ است گفت کہ کتابتِ رسولِ خدا است صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم کہ برائے فلانے نوشتہ اند و اشارہ بہ این فقیر کردہ اند تو بہ فلانے برسان۔ گفتم درین خط معلوم نمی شود۔ گفتند بہ خطِ سبز نوشتہ اند۔ ملاحظہ کردہ خواندیم نوشتہ اند کہ ہر چند برادران و مردم دیگر می گفتند کہ او ہیچ نیست ازین وجہ ما مدار ارشاد بدستِ اُو دادیم۔ ہر کہ را اُو ارشاد بکند منظور ماست۔

Marfat.com

ودر فقیر تاکید می کنند که این نوشته را زود برسان درهمان وقت بفاقت آمد دید که خوش بوئے عالم را فرو گرفته است۔ مرا یقین شد که این واقعه رحمانی است۔ مخدوما از مطالعهٔ این واقعه بشارت یافتن از آن حضرت صلی الله علیه وسلم درین باب امیدواری عظیم حاصل گردید چه واقعه که دران امرے را از آن حضرت علیه السلام استفاده نماید یا منسوب به آن حضرت باشد حق است ان شاء الله تعالیٰ درهمان روز که کتابت شما برسد در حلقهٔ فجر در حضور مرقد منوره حضرت ایشان قدسنا الله بسره الاقدس فقیر مراقب بود دید که آن حضرت می فرمایند خلعتے که از حضرت مجدد الف ثانی بما رسیده بود بتو دادیم۔ با دیگرے گفتم حضرت بهتر می دانند۔ می فرمایند که آنرا بیارید تا عنوان آن را و سر نامه را بنام تو بنویسیم۔ دران وقت فقیر می بینم که بیاض کلانے که به بیاضهائے این عالم نمی ماند و چیزهائے بسیار دران مشق کرده اند بر زانوئے فقیر گذاشتند۔ این واقعه نیز مؤید واقعهٔ شما گردید۔ الحمد لله سبحانه علیٰ ذٰلک۔ ودر ایام حیات خود آن حضرت به فقیر فرموده بودند که نورانیت تو عالم را فرو گرفته است۔ ونیز درین باب ارشاد امر عظیمے و بشارت فخیمے به این حقیر فرموده اند که در اظهار آن دلیری نمی تواند نمود۔ وبالفعل به آن لب نمی کشاید۔ شاید بعد ازین اگر القائے غیبی برسد ظاهر سازد فافهم۔ والسلام۔

مکتوب بستم

به احقر فقرا خاک پائے درویشان این عالی بارگاه محمد هادی عفی عنه در بیان صفوف اربعه که آن سریست از اسرار حقیقت صلوٰة ودر حدیث قدسی نیز اشاره به آن بدین عبارت آمده قف یا محمد فان الله یصلی۔ با تحقیق مقامات حضرات انبیاء وملائکهٔ ملاء اعلیٰ علی نبینا و علیهم الصلوٰة والتسلیمات العلیٰ وبعض کمل کمل از اولیاء عظام علیهم الرضوان دران عالی مقام۔

بسم الله الرحمن الرحیم۔ صلی الله تعالیٰ علی سیدنا ومولانا حبیب رب العٰلمین بعدد کل ذرة الف الف مرة وعلیٰ آله وصحبه وتابعیه وسلم کذالک من الحدیث قف یا محمد فان الله یصلی صفوف اربعه که اقتدا بسته اند به طریقے که گرد کعبه نماز خوانند در صف اول مقام سرور انبیاء علیه وعلیٰ جمیع الانبیاء الصلوات والتسلیمات در غایت قرب منزلت ونهایت عظمت وابهت آن قدر وسعت دارد که جمیع انبیاء واولیاء مع حشمهم درانجا گنجایش دارند فهو اعظم وافضل من الکل من حیث الکل کما هو افضل من کل فرد۔ بعد ازان درهمان صف حضرت

ابراہیم علیہ السلام شان خاص دارند کہ دیگرے را میسر نیست۔ ومعنی کہ از راہ محبت موسیٰ را میسر است غیر را نیست۔ وجمیع انبیاے کرام کہ اسامی شان در قرآن مجید مذکور است ہم در صفِ اول اند طرفِ یمین حضرت سید المرسلین علیہ السلام وطرفِ یسار آنحضرت ملائکہ ملاءِ اعلیٰ وانبیاء کہ در ہند گذشتہ اند در صفِ رابع اند۔ والمیم فی صف الرابع والحاء ایضاً فیہ والحاء مع کونہ فی الصف فی المیم۔ ورجلٌ آخرٌ من اصحاب المیم فی المیم۔ کما انّ المیم فی رسولہ علیہ السلام مرتبۃ وللخلفاء الراشدین فی الرسول صلی اللہ تعالیٰ علیہ مرتبۃ عالیۃ غایۃ العلو لفضل علیٰ مرتبۃ المیم خصوصاً للشیخین مرتبۃ عظیمۃ سیماً لابی بکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ درجۃ لم یتیسر لغیرہ علی الصاد۔ وتحت الصاد صفوف کثیرۃ للاولیاء۔

مکتوب بست ویکم

بہ ارشاد پناہی حقیقت انتباہی حاجی حبیب اللہ بخاری در تعبیر واقعاتِ او با بیان آنکہ مشاہدات وتجلیات چہ صفاتیہ وچہ ذاتیہ کہ بر سالکان وواصلان رومی دہند ظہور اصل بے شوائبِ ظلال نیست ورمزے از نزول عدم مطلق بعد رفع قیود بہ نقطۂ عدم صرف یا تحقیق مقام قاب قوسین اَوادنیٰ وشمہ در شرح کلمۂ طیبہ کہ حضرت مجدد الف ثانی امام ربانی قدس سرہ السامی را با آن ہمم ساختہ بودند کہ دنیا ترا آخرت گردانیدیم

الحمد للہ رب العلمین والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد وآلہٖ وصحبہٖ اجمعین۔ اللہ تعالیٰ و تقدس برادرِ گرامی حقیقت انتباہ را بعافیت واستقامت داشتہ بمقامات خاصہ ومنازلِ مخصوصہ این اکابر متحقق گرداند واز حقیقۃ الحقائق کہ نزد اکثرے منتہائے سلوک سالکان است آگاہ ساختہ بہ انوار فوقِ آن کہ عجز ونایافت لازم آنست وبہ تبیانِ آن بعض کمل ممتاز اند مشرف کناد۔ مراسلۂ لطیفہ کہ بصحوب عوض باقی شاطر ارسال داشتہ بودند وخبر استقامت وعافیتِ خود وبعض دقائق خود ومتاثر شدن یاران از ذکر نوشتہ بودند رسیدہ مسرت بخش گردید ع اے وقتِ تو خوش کہ وقتِ ما خوش کردی۔ واقعۂ اولیٰ کہ دران باین خطاب مشرف گردانیدہ اند کہ حبیب اللہ فرزند ماست۔ وواقعۂ اخرہ کہ دران گفتہ اند کہ عصاے ما وشما یکے است بسیار عالی است واز مناسبتِ تامہ خبر می دہد وکذالک واقعۂ دیگر کہ

Marfat.com

انگشت را دمیده روشن گردید در روشنی آن عالم گرفت و دیگرے نتوانست روشن کرد۔ بسیار روشن است و از استعداد ارشاد مخبر۔ امید است که این معانی مخفیه بوجه کمال بظهور آید۔ دیگر چون به آن مقامِ متبرک رسیده اند و عزیزان مهربانی دارند یک چندے اقامت ورزند و در آمدن استعجال نه کنند و راهِ مراسلات را مفتوح دارند تا راهِ افاضه نیز مفتوح باشد۔ مخدوما از هر چه می رود سخن دوست بهتر است ۔ و مشاهدات و تجلیات چه صفاتیه و چه ذاتیه که بر سالکانِ این راه بلکه بواصلانِ این علیا بارگاه رُو می دهند و بآن مباهات می نمایند ظهورات اصل بے شوائبِ ظلال نیست چه تجلّی که عبارت از ظهورِ شئے است در مرتبهٔ مرتبهٔ ثانی بے ظلیت صورت نه بندد۔ پس ظاهر در مرآتِ سالک هر چند آن مرآت فرکّی و پاک شده باشد ظل مرتبهٔ وجوب خواهد بود نه اصل آن مرتبهٔ مقدسه۔ وجهش آنست که مرآتِ سالک عبارت از حقیقتِ عدمیهٔ اوست و تزکیهٔ آن کفایت از عدمِ قابلیتِ اوست مر ظهور و حضورِ غیر را در ان۔ اما این عدم که حقیقتِ او گشته است عدمِ مطلق نیست بلکه مقید است و حصهٔ الیست از ان و این تزکیه تقید او را زائل نساخته۔ و نمود ظاهر باندازهٔ مظهر است۔ پس ظهور وجود مطلق در ان صورت نخواهد بست۔ و اصل بے تقیدِ ظل جلوه گر نخواهد گشت۔ آرے عارفے که نزولِ او در عدم مطلق واقع شود و حقیقتِ عدمیه مقید او بعد رفع قیود بعدمِ صرف الحاقے پیدا کند مرآتِ حقیقتِ او قابلیتِ ظهور اصل بے شائبهٔ ظلیت پیدا خواهد کرد و مرتبهٔ منزهه اصل خرق رُوپوشِ ظلال فرموده در وے ظاهر خواهد شد اینجا نکته الیست دقیق آن را نیز باید دریافت۔ بدانند که ظاهر درین صورت هر چند اصل صرف است بے اختلاطِ ظلال۔ اما چون مظهر آن عدم است رنگے از مظهر خواهد گرفت و تلونے درین ظهور پیدا خواهد کرد در رنگ آنکه آئینه طویل یا عریض یا احمر یا اصفر باشد صورتِ مرئی نیز در ان بهمان صفت ظاهر خواهد شد این مقام مقام قاب قوسین است که قوس امکانیِ سالک درین مقام باقی است و قوسِ ثانی عبارت از مرتبهٔ وجوب است که ظاهر گشته پس ناچار از دو قوس چاره نبود۔ بعد از ان بفضلِ الٰهی عز شانه، چون بمقام اَوادنی ترقی واقع شود از قوس امکانی نامے و نشانے نخواهد ماند و چنانچه در مرتبهٔ سابق شائبهٔ ظلیت رفته بود این زمان تلونِ اصل به لَونِ مرآت نیز نخواهد ماند پس ناچار ظهور اصلِ صرف

Marfat.com

بصرافتِ انوار خود اینجا متحقق خواہد شد امامہم ہر کس باین معرفت نہ خواہد رسید ۔ و این قسم ظہور را باین خصوصیت تصور نتواند کرد ۔ والحق ظہورات این نشاۃ فانی مقصور بر ظلال است ۔ ظہور اصل بے شائبہ ظلیت موعود بہ آخرت است ۔ مگر عارفے کہ دنیا او را حکم آخرت دادہ باشند ۔ و آنچہ دیگران را بر آخرت موعود ساختہ اند او را ہمین جا باین دولت بنوازند ۔ این معرفت ممتاز است کما قال تبارک و تعالیٰ فی حق خلیلہ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام وَاٰتَیْنٰہُ اَجْرَہٗ فِی الدُّنْیَا وَاِنَّہٗ فِی الْاٰخِرَۃِ لَمِنَ الصّٰلِحِیْنَ ۔ والسلام علی من اتبع الہدیٰ والتزم متابعۃ المصطفیٰ علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والتسلیمات ۔

مکتوب بست و دوم

ارسل الی اضعف العباد اللّٰہ الباری محمد ہادی عفی عنہ فی بعض خصائص شیخہٖ و امامہٖ رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ ۔

الحمد للّٰہ و سلامٌ علیٰ عبادہِ الذین اصطفیٰ ۔ اعلم الہمک اللّٰہ الرشد ان شیخنا و امامنا عروۃ الوثقیٰ قدّسنا اللّٰہُ بسرّہِ العزیز کان مخصوصاً ببشاراتٍ علیۃٍ و درجاتٍ سنیۃٍ منہا تکلمہٗ وھو ابن ثلاث سنین بکلمۃ التجلی الذاتی و حرف التوحید بانی انا السماء و انا الارض و انا الجبال و ھٰذہٖ الکلمۃ تدل علیٰ کمال الجامعیۃ و قد صدر مثل تلک الکلمۃ عن بعض اکابر المشائخ فی علوِ حالہم کما ذکر الشیخ العطار فی تذکرۃ الاولیاء عن شیخ الاکبر البسطامی قدس سرہٗ انہٗ قال فی جواب السائل عنہ انا السماءُ و الارضُ و العرشُ ۔ و نقل داؤد القصیری عن شیخہ الشیخ محی الدین العربی قدس سرہٗ مثل ذٰلک بل نقل ذٰلک عن امیر المومنین علی ابن ابی طالب کرّم اللّٰہ وجہہ المقدس منہا کونہ مبشرا فی بدوِ سلوکہ بکونہ خارجاً عن دائرۃ الغضب علیٰ ما اخبربہ امامہٗ رضی اللّٰہ سبحانہ عنہ و کذٰلک اخوہُ الاکبر قدس سرہٗ کان مبشراً بھذہ البشارۃ العظیمۃ ۔ منہا ما قال شیخہ مجدد الف ثانی امام ربانی رضی اللّٰہ عنہ فی حقہٖ سلمہ اللّٰہ سبحانہ ان اقتباسہ سلمہ اللّٰہ سبحانہ لکمالاتنا کاقتباس صاحب شرح الوقایہ عن جدہ کما اوردَ فی عنوان کتابہ الفقہا ای الوقایہ جدی سبقاً سبقاً و کنت اجری فی میدان حفظہ طلقاً طلقاً حتی اتفق اتمام تالیفہٖ مع اتمام حفظی انتھیٰ ۔ قال صاحب سر المجدّد الالف الثانی وَھُوَ ناقل ھٰذا الکلام

Marfat.com

الشریف ان هذه الکلمة الشریفة کافیة فی مدحه وعلو شانه سلمه الله سبحانه وکمال منزلہ واقول وکانه الی هذا اشار سلمه ربه فی شعر کتب فی عریضة الی شیخه رضی الله تعالیٰ عنه ۔ وهو هذا ؎

بعد ازین هرگز نه بیند هیچ میخوارے دگر ہمچو من میخواره ومثل تو خمارے دگر

منها حصول دقائق الفناء وغوامضها المشروحة فی مکاتیب الحضرة المجدد الالف الثانی من المجلد الثالث وزوال العین والاثر الوجودی بالطریق الخاصة فی حقه سلمه الله ربه مرقوم من قلمه الشریف منها کمال غیرته عز شانه فی حقه سلمه ربه حتی لم یوذن مدة مدیدة شیخه امام العالم فی انکاحه الی ان صدر منه رعایة مستحب فاذن فیه وحصول کمالات الصمدیة به علی ما فصل فی مقامات شیخه رضی الله عنه ۔ منها دخوله فی زمرة العلماء الراسخین الذین استعد بعلم المتشابهات وتحقق اسرارها علی ما تستفاد من کلام امام الربانی مجدد الف ثانی و قد شرح سلمه ربه بهذا الامر عند بعض خواص اصحابه منها کونه صاحب ولایة المحمدیة علی صاحبها الصلوة والتحیة وحصول مقام القطبیة بل منصب القیومیة له سلمه ربه امر مشهور لا یحتاج الی الذکر ومن خصائصه سلمه الله تعالیٰ سبحانه جواب عوالم الممکنات من العلویات والسفلیات له بعد سواله سلمه ربه عنها عن بعض احوالها کما کتب دامت برکاته فی بعض مکاتبه الشریف منها کونه داخلا فی الولایة الاحمدیة واسرارها مسطورة فی مکاتیب الامام الربانی المجدد الالف الثانی من المجلد الثالث فلتنظر فیه ومن مزایاه دامت برکاته تحققه بالمحبوبیة الذاتیة وظهور اسرارها البدیعة علیه علی ما صرح به سلمه الله سبحانه فی مکاتبه الشریفة ومن اکبر ما اختص به امامنا وامام العالم مرتبة علیها یتفرع کمالاته هی ان مزاج طینته سلمه ربه من بقیة طینة نبیه محمد صلی الله علیه و علی اله وسلم وبهذا صار ذا اصالة کما امتاز بهذا الرائحة شیخ شیخنا رضی الله تعالیٰ عنه واستعد بهذا الدولة من هذا الامة الخیر الحضرت المهدی لکن مزاج

طینۃٍ من بقیۃِ طینۃِ عیسیٰ علیٰ نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والتحیۃ منہا حصول ذات لہٗ وکونہ صاحب اصالۃٍ وھما شرطان لمنصب القیومیۃِ التی ھی مقامہٗ سلمہٗ ربہٗ منہا حصول مقام العالی الذی یتعلق باصل الاصیل وکون رأسہ الشریف فی مرکزہٖ وباقی بدنہ الشریف فی محیطۃ محاذ المرکز کما صرح بہ فی مکتوب الخامس من مکاتیب الشریف۔ منہا دخولہٗ فی زمرۃ السابقین الذی وصفھم اللہ سبحانہٗ فی محکم کتابہٖ بقولہ ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ۔ علیٰ ما استفاد من کلامِ شیخہٖ رضی اللہ عنہ۔ وحصولِ نسبۃ السابقین لہٗ مشھودٌ علیہِ بعرلضۃٍ التی کتبھا الی شیخہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔ منہا کون دنیاہ اٰخرۃ علیٰ وفق شیخہٖ امام العالم وشرح ھذہ الکلمۃ مبسوطۃ فی مکتوباتہٖ الشریفۃِ فلیطالع ثمہٗ ومن خواصہٖ سلمہ اللہ تعالیٰ انہٗ تیسرلہٗ اصحابٌ قلما تیسرالاحد من الاولیاءِ سیما فی ھذا الزمان الذی ھو اوان تلاطم امواج الظلمات فمن کان رحمۃ اللہ سبحانہٗ علیہِ اعطاہُ فی ھذا الزمانِ اصحاب کاملین ولوابین کمالاتِ بعضھم لکبر علی الناسِ قبولہ ولو اشرح اسامی کلھم لطال البیان وکثر الکلام وبالجملۃ بلغ مقام ارشادہٗ الیٰ اعلی الدرجاتِ حتیٰ اِن الجم الغفیر ببرکۃ صحبتہٖ وتوجھہٖ تشرفوا بالفناءِ وَ البقاءِ والوصولِ الیٰ مبادی تعیناتہم وھذا ھُو الکمال العالی عند المشائخِ واما اصحاب جوھر القلب بالذکر منھم فما حطتہم متعسرٌ وکثیراً من کمل اصحابہٖ استعد د الحصول الکمالاتِ الوراثۃ التی بینھا شیخہٗ امام الاولیاء وبعض کمل الکمل فازوامن الاسرار وصاروا لب الالباب فوق من اصحاب حالہٖ ومقالہ العالی واللہ سبحانہ الھادی فقد صدق اللہُ سبحانہٗ کلمۃ شیخہٖ امام العالم رضی اللہ تعالیٰ عنہ فی حقہٖ سلمہٗ ربہٗ حین البشارۃ بالقیومۃ کہ اشیا بہ قیومیتِ تواز قیومت من راضی شدہ تراند۔ ولعمری لو نظرتُ فی خلق اللہِ سبحانہٗ من صاحب معہ وتفکرت فیھم لوجدت قلوب اکثرھم مائلین الیہِ واللہ سبحانہٗ اعلم و صلی اللہ تعالیٰ علیٰ خیرخلقہٖ محمد والہ وصحبہٖ اجمعین۔

Marfat.com

مکتوب بست و سوم
بہ شیخ علیم جلال آبادی در اُمورے کہ ابلاغ آن ضروری است

نحمدہٗ و نصلی۔ نعوذُ باللہِ من الخلل والزلل ومن الغوایۃ وَالغباوۃ بعد الھدایہ ومن العمی والضلال والاعوجاج بعد الاستقامۃ ومن الزلۃ والخسران بعد الکرامۃ وَمن الاعتساف بعد الانصاف ومن التعسف بعد التصلب ومن النرحمۃ بعد الرحمۃ ومن النقمۃ بعد النعمہ ومن الحور بعد الکور ومن الظلمۃ وَالغیب بعد الضیاء والنور ونعوذُ باللہِ من غضب اللہ ومکرہٖ وسخطہٖ بعد رضائہٖ امروز سخنان می شنوم کہ اگر درخواب می دیدم می گفتم اضغاث احلام۔ شک نیست کہ درین راہ غیبِ الغیب گلہاے عجیب می شگفد وباطل را بہ حق متشبہہ می سازد وخس وخاشاکِ خود را بہ صورتِ حقانیہ وامی نماید وشر بہ تمثالِ خیر ظہور می کند۔ جمعے را از راہ مستقیم منحرف ساختہ بہ کفر وخزی می رساند وگروہے را در ابتداع می آرد وبعض را در نقصان وشطحیات می گذارد۔ امّا جماعۃ خجستہ سیرت کہ بہ لعنت اِنَّ عِبَادِیْ لَیْسَ لَکَ عَلَیْھِمْ سُلْطَانٌ لامستعد اند بہ آن ممنوعات وخرخرفات کہ بہ سبب ضلالت ومکرہست ملتفت نمی گردند وبزیغ البصر مبتلا نمی شوند۔ واگر زلتے رو می دہد از ہرچہ شتاب تر تدارکِ آن می نمایند وبکثرت تضرع واستغفار آن زلہ را ہباءً منثورا می سازند۔ اگر ازان برادر زلتے واقع شدہ است امید کہ بتوفیق وامداد الٰہی غرشانہ بزودی راہ انابت پیش گیرد وبیش ازان کہ کار از دست رود معالجہ نمایند فقیر متعہد آن می شوم کہ حضرتِ ایشان را از سر تقصیر نہ گذارند انشاء اللہ تعالیٰ اگر معاملہ بہ طرح دیگر است فحسبنا اللہ ونعم الوکیل وَانّا للہِ وَانّا الیہِ رَاجِعُون۔ والسلام۔

مکتوب بست و چہارم
بہ مخدوم زادہ خواجہ محمد سالم در احوال بعض کمل اصحاب حضرت پیر دستگیر خود رضی اللہ عنہ

وصلی اللہ علیٰ حبیبہٖ وخیر عبادہٖ وعلیٰ آلہٖ۔ درین ایام نیک فرجام معاملۂ ارشادِ آن حضرت در کیفیت وکمیت بدرجہ رسیدہ کہ چہ توان شرح داد معاملہ کمیتِ شان تبیان نیست اما کیفیت شرحے می خواہد بگوشِ دل شنو۔ کمالاتِ ولایتِ کبریٰ کہ ولایتِ انبیاء است علیہم الصلوٰۃ والتسلیمات در مکاتیب شریفہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ بہ تفصیل

Marfat.com

ولسبط مذکور است و در اصحاب آن حضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہ چندے معدودے آن کمالات مشرّف بودند اگر تعیین نمایم در تحریر مانی۔ در صحبت آن حضرت سلمہ اللہ تعالیٰ سیمّا درین سال افاضہ عجیب شدہ در ایامِ معدودہ و مدتِ قلیلہ جمعے کثیر از یاران را باین ولایت مشرف ساختند۔ منہم محمد عارف لاہوری کہ از یارانِ مخصوص است۔ و منہم ملا سجاول کہ از قدمائے اصحاب است و بہ استقامت متصف۔ و منہم خواجہ ولی و حافظ محمد ضیا و میر مظفر حسین و حاجی حبیب و حاجی یحیےٰ و خواجہ احمد این ہمہ یاران کہ احوال ہر یک بسطے می طلبد در مدتِ قلیل بہ این ولایت رسیدہ اند و منہم ملّا درسکی درین ایام باین ولایت فائز گردیدہ اند۔ در غیبتِ او روزے او را آن حضرت بسیار ستایش کردند و نیز فرمودند کہ دران ولایت باز ترقی واقع شدہ است و ولایت ثانی کہ در اقوال مشائخ اشارت بہ این عبارت رفتہ لن یلج ملکوت السموات من لم یولد مرتین دربارۂ مشارٌ الیہ فرمودند کہ متحقق گشتہ است۔ بعد ازین بمدتے جمیع این یاران کہ در بالا اسامی شان مذکور شدہ بحصول بعض کمالاتِ نبوت مبشر گشتہ۔ الا حاجی یحییٰ و خواجہ میر مظفر را خلعتے در آن مقام افادہ فرمودند کہ عنایت شد۔ بعد ازان بہ میر مشارٌ الیہ فرمودند کہ فنا و بقا بحقیقتِ کعبہ حسنا حاصل شد۔ بعد ازان ملا محمد عارف بہ حقیقتِ قرآنی مبشر گردیدہ و خواجہ احمد در سفرِ اجمیر بسیار ترقی کردہ و ورق را تمام گردانیدہ بہ الحاق بہ حقیقتِ آن حضرت ممتاز گردیدہ۔

خواجہ محمد حنیف افضل اصحاب آن حضرت است غیر اولاد الکرام انشاء اللہ سبحانہٗ حالات و مقامات وے در مکتوباتِ شریفہ مندرج است۔ می فرمودند کہ این نوبت فلانے از ما نسبتے بردہ است۔ اشارہ بہ نسبتِ خاصۂ خود می فرمودند کہ اگر ذرہ ازان ظاہر شود عالمے منوّر شود۔ و نیز می فرمودند کہ او زیرِ قدمِ ابراہیم علیٰ نبینا و علیہ السلام است۔ می فرمودند کہ محبت فلانے پیش از رسیدنِ وے نزد ما بمجرد شنیدن نام و ارادۂ آمدنِ او در دلِ ما اثر کردہ بود و ما را بر محبتِ وے آوردہ بود و مناسبتِ وے را نسبت بخود سخت شگرف می فرمودند و از ولایت حظّے بوے فرمودہ اند۔ بل از کمالاتِ نبوت نیز نصیبۂ تعیین نمودہ و از مقامِ عالی شان خلّت نشانے دادہ اند و حصولِ کمالاتِ آن وے را نیز سربلند گردانیدند و ماھذا من اکبر المزایا و اعظم السعادات درین سفر از پالیدگی آن نسبت مبشر بود در حق این عزیز بسیار فرمودند و ایضاً فرمودند کہ آن قدر

Marfat.com

پالیده شده که در عالم نمی گنجی۔ وایضاً بزبانِ الہام ترجمان آوردند که نورانیتِ تو عالم را فرو گرفت۔ درین مرتبه از وطنِ مالوف آمده در ملازمت علیه گذرانید به سه عطیه از انعاماتِ الٰہی عز شانہٗ مبشر گردید۔ اول نسبتِ قطبیت مقید به بقعهٔ وطنِ او۔ دوم خلعت خلّت۔ سوم خلعتِ محبت واز حقائق ثلاثه واز مقامِ اثبات بهره برداشته۔ از حالِ مولانا بدرالدین سلطان پوری به فقیر می فرمودند که چون تو شب از جانب فلانے مذکور نمودی۔ بعد تہجد متوجه حال او گشتم دیدم حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ نوازشہا در حق وے نمودند وامرے عظیم عنایت نمودند معلوم شد که شربے از کمالاتِ نبوت بود۔ بعد ازان در حلقهٔ فجر متوجه وے شدم و وے روبروے ما نشسته بود او را نصیبے از کمالات مذکوره یافتیم در پہلوے فلانے نشسته بود۔ چون موازنهٔ نسبت فلانے نموده شد در جنب وے کمینگے نمود از عدم اطلاع کماہی وے بر نسبت خود حرفے می فرمودند۔ معروض داشته شد که نسبت بچه مشابهت و علم بکدام درجه۔ فرمودند که چو عضدی خوانی بل تمام تحصیلے حرفے از کافیه نه فهمد۔ روزے می فرمودند که متوجه وے گشتم دیدم که وجودِ بشریت کوه کوه سحاب وار از وے زائل می شد و بعضے از اقسامِ عالیه فنا در وے نشان می دادند۔ شبے بعد از نمازِ عشا متوجه گشته فرمودند که ملتمس تعینِ ولایتِ خود بود۔ بعد توجه انبساط و وسعت در وے بسیار یافته شد ولایتش ابراهیمی باشد علیٰ نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام۔ واز نسبتِ خلّت در وے نشان دادند و نیز از حصولِ معنی خاص در قلب که در حدیث تعبیر ازان به لکن یسعنی قلب عبدی المومن آمده وے را مبشر ساختند۔ شیخ مظفر برہان پوری من خواص اصحابه و خلص احبابه روزے حضرت الشان در بارهٔ او امرے عجیب دیده به فقیر حکایت طویل فرمودند و در بیان قصهٔ احوال وے گفتند که می بینم مکانیست ممتاز بخصوصیت موصوف متصل مکان من حضرت مجدد الف ثانی و جمع دیگر در گفتگو اند که کرا درینجا باید نشاند بعد از مشورة قرار بران افتاد که ابو المظفر را بنشانند درین میان دیده شد که یکے از یاران می خواہد که سبقت نموده در انجا نشیند حضرت او را مانع آمده مشار الیه را نشاندند ایضاً وے را بحصولِ کمالاتِ نبوت مبشر گردانیدند بعد ان تیسر له سلوک الولایة الکبریٰ والمشار الیه فی مقاماتِ التقویٰ والورع والاحتیاط فی الافعال والاقوال مع

Marfat.com

حسن الخلق و بشاشة الوجه کبریت احمر است. درین سفر از حقیقت کعبه و حقیقت قرآنی و حقیقت صلوٰة و حقیقتے که فوق آن است و وصولِ آن مقام نظری است نه قدمی مبشر گردانیدند بل از حقیقت الحقائق شربے فرا گرفته مشارٌ الیه در دید احوال و علم باطن و فقاهت ظاهر و ارشاد و ہدایت اصحاب و تکمیل مریدان یدِ طولیٰ دارد که ذکر تفصیل آن متعسر است به یاران خود بشاراتِ کمالاتِ نبوت و حقیقتِ کعبه و قرآنی می دهد. حقائق آگاه حافظ محمد صادق از اخلص اصحاب و اجله احباب حضرت قبلهٔ ماست سالها به طلبِ صادق بر پاے توکل و قناعت و تبتّل و انقطاع در خدمت آن عالی حضرت بسر برده و آن حضرت را نظرِ عنایت خاص به حالِ مشارٌ الیه بوده در تربیت و تکمیلِ وے ہمت می گماشتند تا آنکه در مدتِ قلیله و بسبب توجهاتِ کثیره آنحضرت آثار رشد و ہدایت بر صفحهٔ باطن مشارٌ الیه شرفِ ظهور فرموده و بکمال مصطلح مشائخ کرام رسانیده و از انجا به جاذبهٔ عنایت الٰہی عز شانهٗ به کمالے که حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنه به بیان آن ممتاز اند تحقق حاصل شد باز کمند محبت و توجهٔ آن حضرت امداد فرموده تا مدارج نهایت النهایت آشنا ساخت چنانچه بکمالات وراثت مبشر شد و بنوید وصول به حقائق ثلاثه ممتاز فرمودند که حقیقت کعبه و حقیقتِ صلوٰة و حقیقتِ قرآنی کنایت ازان است. روزے آن حضرت در خلوتے با این حقیر فرمودند که استعداد فلانے ناشی از لطیفهٔ اخفیٰ و ولایتش محمدی معلوم می گردد علیٰ صاحبها الصلوٰة والسلام والتحیة وما ذٰلک علی اللہ بعزیز وصلی اللہ تعالیٰ علیٰ خیر خلقه محمد وآله اجمعین۔

للہ سبحانه الحمد والمنة که درین ایام نیک فرجام مشارٌ الیه به تعین حبی مبشر گردید وکان ذٰلک فی لیلة الثامنة عشر من رمضان المبارک تحدیثاً بالنعمة واظهاراً للعطیة نوشته می آید که شب نوزدہم رمضان المبارک حافظ محمد صادق ختم قرآن در تراویح نموده بعد از گذشتن یک پہر شب حضرتِ ایشان از اندرون برآمده در تراویحهٔ اخیره اقتدا بمشارٌ الیه نمودند و فقیر ہم دران وقت حاضر آن حضرت در نماز و بعد نماز متوجه برکاتِ ختم بودند و در دعا ہم توجهے بحال مشارٌ الیه بوده و بعد از فراغ دعا بحافظ اشارت نموده نزدیک طلبیده سرگوشی نمودند و فرمودند که از اطوار و انوار و برکاتِ ختم بسیار محظوظ شدیم و شما را ہم بسیار مزین یافتم و آنچه شما از روے آن می نمودید آن ہم حاصل و بعد ازان برخاسته درونِ حرم تشریف بردند

Marfat.com

فقیر آنجا خلوت یافتہ پرسید کہ آیا آرزوے خواجہ محمد صادق وصول بہ تعین حبّی بود یا چیزے دیگر فرمودند کہ آرے ہمیں تعینِ حبّی بود۔ بحصول آن مبشّر گردید فللہِ الحمد فی الاولیٰ والاٰخرہ وعلیٰ رسولہ وآلہ الصلوٰۃ والتحیۃ۔ شیخ حامد از منظوران ومخلص اصحاب حضرت ایشان است۔ آن قدر تعریف وتوصیف وحصولِ کمالات ووصولِ مراتب شگرف کہ از آن حضرت دربارہ مشارٌ الیہ مسموع شدہ دربارۂ کم کس شنیدہ شدہ ہست۔ چون از مدینہ منورہ عزم مراجعت نمودند مشارٌ الیہ ارادۂ اقامت نمودہ دران وقت بہ نقیر فرمودند کہ من متحیرم کہ این قسم نور از مجلس ما جدا می شود۔ روزے درحج در راہ می رفتند ووے در رکاب پیادہ می رفت کہ مرا التماس آمد می بینم کہ قائلے می گوید کہ در رکاب تو شخصے می رود اشارہ بمشارٌ الیہ کرد کہ از نور او عالم پُر شدہ ہست ونورِ او بہ آسمانِ چہارم رسیدہ ہست و از گذشت ولایتِ کبریٰ وولایتِ اعلیٰ وکمالاتِ مرتبۂ مقدسۂ وراثت وحقائق ثلاثہ وتعینِ حبّی وہر چہ فوق آنست وصول بذاتِ بحت تعالت بوے بشارت دادند۔ نقیر اللہ مدت چند سال بعزت ومسکنت وطلب ملازمتِ صحبت بودہ۔ درین مدت از معارف خاصہ آگاہ وبہرہ ور گردیدہ از ولایتِ کبریٰ گذشتہ بکمالاتِ وراثتِ نبوت مبشر گردیدہ بلکہ بہ مافوقِ آن نیز علم بہ احوال واذواق خیلے دارد وفنائے خاص در آن حضرت سلمہ اللہ دارد۔ در وقت رخصت فرمودند کہ ما شما را قبول کردہ ایم۔ اجازت تمام دادہ مرخص ساختند۔ شیخ عبد الکریم کابلی روزے فرمودند کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ آن قدر کہ باین مرد مہربانی می نمایند بکم کسے از یاران مہربانی می نمایند۔ در سفر دیگر بہ حصول ولایتِ کبریٰ بل نصیبے از کمالات نبوت وے را ممتاز گردانیدند ومناسبتِ او را بمرتبۂ ارشاد بسیاری فرمودند۔ درین سفر از حقیقت کعبۂ حسنا واز حقیقتِ قرآنی بہرہ برداشتہ وبہ آن ممتاز گردیدہ۔ محمد مومن برہانپوری رحمۃ اللہ علیہ از نیکانِ اصحاب بودہ۔ یک چندے با شوقِ تمام در خدمتِ عالی گذرانیدہ وبہ آثارِ تجلّی صفات مبشر گشتہ ہست۔ از علم ظاہری بہرہ ور ہست۔ بعد ازان ترقیات را واز حقائق ثلاثہ وحقیقت الحقائق مبشر گردیدہ دکان ہمن علم۔ خواجہ عبد الصمد کابلی درین مرتبہ از ترقیات وے بسیاری فرمودند بعد فنائے نفس بعض امور دیگر ہم می فرمودند۔ بعد ازین بسیار

در خدمتِ عالی گذرانیده و ترقیات نموده چنانچه بحصولِ کمالات ولایتِ کبریٰ ممتاز گردیده. و تعین بعض مقامات قرب از آن حضرت دربارۂ مشارٌ الیه مسموع گردیده و من اعظم کمالاته حصول حظ من مرتبة العالی المعبر بالخلة والصباحة دانهٗ ابراهیمی المشرب علیٰ صاحبها الصلوٰة والسلام۔ و از اخص کمالات حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالیٰ عنه نصیبِ کامل یافته که تفصیلِ آن را فرصے باید لهٰذا از اخص اصحاب گردید ص آ ض ی ت خ آ هر سه کس متعاقب یک دیگر بعد حصولِ فنائے قلب و تجلی افعال به فنائے نفس و لحوق به مبدائے تعین و تجلی صفات مشرف گشتند۔ اول را ازین هر سه کس بیش قدم و بلند استعداد می فرمودند۔ خواجه محمد صدیق پشوری کمالات و مقامات وے در مکاتیب شریفه مندرج است که وے قطب سرزمینِ وطن خود هست وے را در یاران مستثنیٰ می ساختند و احوالات بغایت اصیل بوے عنایت شده و از گذشت مقاماتِ ظلال از اصل نصیبے در وے می فرمودند و محبت و ارادِ نسبت بخود سخت دشگرف می فرمودند۔ در ارشاد درجه بلند دارد۔ درین سفر که بملازمتِ علیه رسیده بحصول کمالاتِ نبوت مبشر گردید۔ شیخ حسن منصور برکی علم فراوان به احوال و مواجید دارد و در دقائق معارف حضرت مجدد الف ثانی را رضی الله تعالیٰ عنه که در تحقیق فنا و بقا و تجلی ذات به آن ممتاز اند۔ به نظر بصیرت و وجدان و به آن متحقق هست بعض امور مخصوصه را از احوالِ خود بتعبیر بیان نمود که از نوادرِ عالم بود۔ انشاء الله تعالیٰ در وقت فرصت به تحریر آید۔ حضرتِ ایشان احوالِ او را می پسندیدند۔ از ولایتِ کبریٰ گذشته در ولایتِ علیا داخل شده۔ چنانچه خود این معنی دقیق را دریافته است۔ آن حضرت تصدیقِ او نمودند و در مکتوبِ او بشارت نوشته آمد ثم دعاه الله سبحانه الیٰ کمالاتِ النبوة بالوراثة۔ و از حقائق و از تعینِ حبی نصیبے بوے ارزانی شده هست۔ و از محبت نیز دمن اشوف معاملاته اختصاصه بالمکتوب التی کتب سیدنا و امامنا الیه لانهٗ حررهٗ قدس سرهٗ ان العارف الاتم المعرفة الذی حصل له نصیبٌ من جمیع الاسماء والصفاتِ فهو بمنزلة کل العالم وانت کذالک۔ ملا محسن سیالکوٹی درین سفر بکمالاتِ نبوت مبشر شد۔ یک مرتبه همان روزے که از وطن آمده بود وے را آن حضرت طلبیدند۔ بعد از برخاستن به فقیر فرمودند که متوجه وے شدم دیدم که خلعتے عالی و به انوار

Marfat.com

مزین دیرا عنایت شد. معلوم شد که خلعتِ قطبیتِ ارشاد بود اما مقید به بقعهٔ وطن وے شکرِ ایزدی جل شانہٗ بجا آوردند. می فرمودند که اگرچہ یارانِ ما از ما فیوض بسیار بردند و بعض از وجوه مناسبت و برخے از جذبِ محبت. اما این قسم استعدادے که به فلانے عنایت فرموده کم کسے از یاران را مشرف ساخته باشند. حافظ عبدالکریم می فرمودند که چون در خلوات اکثر به استماعِ تلاوتِ قرآن رفیق ہست ازین جہت از کمالاتِ ما بسیار بہرہ ور ہست. تقریبی را حرفے از یاران مذکور بود. فرمودند از فلانے نمی پرسید که از فلان و فلان تمام اجلّا اصحاب را بردند کم نیست. مولانا حسن علی درین مرتبه که از خدمتِ عالیه رخصت شد بعد رخصت می فرمودند که این مرتبه فلانے کارِ خود را اتمام کرده رفت. می فرمودند که لفظ علم را در جبین وے نوشته دیدم. یعنی مبدأ تعینِ او علم باشد. شیخ علیم حالِ او را و حالِ یارانِ او را می پسندیدند و مکاشفاتِ او را ردّ نمی کردند. تقریبی را مذکور شد که سلطانِ خیال بر فلانی غالب ہست. و این ہمه آثارِ وہم ہست فرمودند که اگر چنین نمی بود در صحبتِ وے این قدر رشد نمی شد و حال آنکه یارانِ وے رشید ند. از شیخِ او حرف درمیان بود فرمودند که بر بعض طلّاب ابوابِ کشوف می کشایند و امورِ عجیب می نمایند چنانچه او ہمچنین ع باید دانست که اگر ہدایت آن طالب می خواہند بر وے ظاہر می سازند که آنچه بر تو ظاہر شده ہست یا بطریقِ اندراجِ نہایت در بدایت ہست یا ظلالِ مقاماتِ اصل ہست که به طریقِ اصالت ظاہر شده ہست. چنانچه قصدِ ع ہمین طریق ہست. و اگر ابتلاے آن طالب می خواہند وے را بطورِ وے می گذارند. و او به آن کشوف خود را از اکابر می داند. حافظ شریف لاہوری در وقتِ رخصت متوجه بر حالِ او شدند بعد از ان به فقیر فرمودند که وے در عروج بود چون نزول نمود انوارِ عروج با خود گرفته آمد در مرتبهٔ دیگر که در خدمتِ علیه آمده بود. می فرمودند که بسیار بزرگ می نمود و به فنائے نفس و لحوق به مبدأ تعین مشترک ہست. در سفرِ دیگر بحصولِ کمالاتِ ولایتِ کبریٰ سربلند گردیده بل به کمالاتِ وراثت نیز مبشر شد. حاجی خان افغان له مرتبة فی الخوارق و التصرفات به این فقیر می فرمودند که یک مرتبه چون متوجه حالِ وے گشتم آن قدر عنایاتِ الٰہی ذکر بہائے نامتناہی حق سبحانہٗ در بارهٔ وے مشاہده نمودم که مرا بران غبطه آمد و متحیر گشتم که این ہمه الطافِ خداوندی جل جلالہٗ

درحقِ بندہ می باشد۔ می فرمودند کہ فلانے ہر چند در ظاہر از فضائل عاری است امّا بحسبِ باطن از کمالات مملو است۔ یک مرتبہ کہ در خدمتِ علیہ رسیدہ بود فرمودہ بودند کہ بہ اسمِ جزئی کہ مبداءِ تعین تو است رسیدی۔ اسد خان لودی می فرمودند کہ چون متوجہ وے شدم نسبتِ وے ظاہر شد و آن قدر مرا خوش آمد کہ خود را دران نسبت سر دادم۔ ملا اسحٰق افغان می فرمودند کہ در غلباتِ توحیدِ وجودی است و احوالِ او را می پسندیدند۔ در مرتبہ دیگر کہ در گرامی ملازمت رسید از گردابِ توحید بر آمدہ ترقی بہ مافوق نمود۔ صوفی پایندہ از یارانِ مخصوصِ آن حضرت است۔ و بہ وصولِ مراتبِ کمال مشرف است بل بہ ولایتِ کبریٰ و بہ مافوقِ آن متحقق است۔ محمد مراد لاہوری درین ایام در غلباتِ توحید است و بہ فنای فنا کہ آن را فنای حقیقی گویند متصف بود بعدہٗ بحصولِ ولایتِ کبریٰ مستعد گردید۔ والسلام۔

مکتوب بست و پنجم

حقائق آگاہ شیخ عبدالکریم کابلی در حصولِ بشارت اسرار مختصہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در بارہ حضرت ایشان با حضرت مروج الشریعۃ یعنی تبدل دنیا بہ آخرت و شمہ از تساوی نسبت آنحضرت بہ حضرت پیر دستگیر خود قدسنا اللہ تعالیٰ بانوارہم بحصول بشارتِ محبوبیتِ ذاتیہ در بارہ حضرت ایشان از حضرتِ ایشان رضی اللہ عنہما۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ بعد الحمد والصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات و ارسال التحیات بحقائق آگاہ برادر گرامی شیخ عبدالکریم وفقہ اللہ تعالیٰ لمرضیاتہ می رساند۔ این احقر مدتے آرزوے آن داشت کہ در الہامِ خاص حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ دنیا را ترا آخرت گردانیدیم داخل شود و بہ این سعادتِ کبریٰ مستعد گردد۔ و چون آنحضرت قدس سرہٗ درین بشارت حضرت ایشان ما را و حضرت میانجیو کلان را قدس سرہما بخود شریک ساختہ بودند و بہ این عبارت فرمودہ کہ شاہر دو برادر را درین حکم داخل می بینم۔ و لیس در تحیر بود کہ مبادا این کلمہ برائے حصر مطلق باشد آخر الامر مکرر بحضرتِ ایشان معروض داشتہ و آن حضرت مدتہا در توجہ این معنی می بودند و در روضۂ منورہ رفتہ از آنحضرت قدس سرہٗ استمداد می نمودند و لوازم آن مقام را بیان می فرمودند و درین حقیر می یافتند و امیدوار می ساختند و این حقیر نیز مبشرات درین باب می یافت تا آنکہ روزے در حضور حضرت ایشان دید گو یا دو کشکیست بلند و در میان آنہا فرجۂ ایست قلیل

Marfat.com

این حقیر را از کوشک به کوشک دیگر بر دند و می گویند که ترا از کوشک تو به کوشک جدّ تو بردند۔ امّا بدین امور خاطر نشان نمی شد تا آنکه روزے بعد عصر بخدمتِ گرامی رسید دید که در خلوت اند و بمراقبه پرداخته. صباح آن روز که به شرفِ ملازمت رسید مستبشر گردیده ۔ فرمودند مبارک باشد شمارا داخلِ آن حکم ساختند ۔ الحمد للہ سبحانہٗ علیٰ ذٰلک فرمودند که اکثر اوقات غائبانه در حصولِ این معنی متوجه بودم و وقتِ تہجد و اشراق و ظہر و عصر غالباً توجہات می نمودم ۔ بعد ازان فرمودند که دیگر مراد درین مقام نمی مانم ترا خود را داخلِ آن مقام می یابم و بس ۔ بعد ازان فرمودند که ازان وقتے که درین مقام داخل شدہ معامله با تو به طرح دیگر می نمایند و در نظر بزینتِ دیگر می آئی گوئیا به سابق ہیچ مناسبت نمانده ہست ۔ این قدر تفاوت پیدا شده ہست گوئیا کسے را از مردمِ صحرائی گرفته داخلِ ملوک کنند ۔ بعد ازان از نہایت بنده پروری فرمودند که با من برابر می روی و اشارت به دو انگشت مسبحه و وسطیٰ نمودند یعنی کہاتین ۔ و قبل ازین فرمودند و از محبوبیت به طرزِ خاص حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ عنایت کردند ۔ والسلام ۔ ×

× [illegible]

مکتوب بست و ششم

به خواجه عثمان کولابی در آنکه معاملهٔ عارفِ کامل بجائے می رسد که ہر چه مانعِ وصول و سدِّ راہِ دیگران ہست قلّابِ جذب او می گردد و دنیااش حکمِ آخرت می گردد با تاویلِ کریمه وَاذْكُرْ رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ ۔

الحمد للہ و سلامٌ علیٰ عباده الذین اصطفیٰ ۔ اللہ تعالیٰ از مطالبِ شتیٰ گذرانده بیک مطلب آرد و مطالبِ دیگر را ضمنِ آن مطلبِ اعلیٰ گرداند ۔ این زمان امیدواری آن حاصل می شود که دین و دنیا با این ہمه تناقض و ضدیت جمع شوند و کسرِ سورتِ این دنیه نموده با برکتِ آخرت که سراسر سعادت ہست ممتزج گردانند ۔ بلکه فی الحقیقت دنیا از ماہیتِ خود منقلب گشته آخرت گردد در رنگِ آہن که به مساسِ سنگِ پارس ذہب گردد ۔ خوش گفت ۔

باده گر خام بود پخته کند شیشهٔ ما	در دلِ ما غمِ دنیا غمِ معشوق بود

گفته اند که معاملهٔ عارف بجائے می رسد که ہر چه مانعِ وصول و سدِّ راہِ دیگران ہست قلّابِ جذبِ او می گردد ۔ مثلاً خطرات که سدِّ راه و سمِّ قاتل اند در مادّهٔ دیگران عارف را العلاقهٔ خالقیت و مخلوقیت شاہراهِ وصول می گردند ۔ ازین معرفت تاویلِ کریمه وَاذْكُرْ رَّبَّكَ

اِذَا نَسِیْتَ ۔ اِذَا با شرط اسباب النسیان باشد ۔ مکتوب محبت اسلوب آن برادر دینی رسیده خوش وقت ساخت ۔ وآنچه احوال از شغل وجمعیتِ طاعاتِ صوری واخلاصمندی آن برادر اخوی ملّا پاینده محمد زبانی ظاهر ساخت بسیار بسیار مسرّت بخشید ۔ اَللّٰھُمَّ زِدْ ۔

مکتوب بست وہفتم

به محمد سرور در آنکه استقامت بر شریعت ومحبت فقرا اصل اندوما یلازمه ۔

بعد الحمد والصلوٰة وتبلیغ الدعوات به اخوی محمد سرور می رساند ۔ مکتوب مرغوب که از کمالِ شوق وآرزومندیِ صحبت نوشته بودند رسیده خوش وقت ساخت الله تعالیٰ بر جادهٔ شریعتِ غراو بر محبت فقرا سخت مستقیم داراد که اگر این دو اصل ثابت است هیچ غم نیست واگر عیاذاً بالله در یکے ازین دو چیز خلل رود خرابی است وچون آزار است زیاده ازین نتوانست نوشت ۔ دیگر طریقِ استخاره ونماز را به یارے گفته ام نوشته می فرستد باسمه سبحانهٗ ۔ والسلام ۔

مکتوب بست وہشتم

به یکے از مخلصات صالحات صدور یافته در بیان آنکه مراد از سیر وسلوک آن است که صفاتِ قبیحه بصفات حمیده مبدل گردد این زمان موردِ عنایات گردد وقابلیتِ قبول بهم رساند ودران که درین قبولیت درجه الیست خاص که مخصوص مخصوصان است ۔ چنانچه حضرت مجدد الف ثانی امامِ ربانی قدس سرہٗ السامی به هر دو فرزندانِ خود که هر یک ...... بحر هدایت بشارت آن داده اند وحصولِ این بشارت در مادهٔ حضرت ایشانِ ما حضرت مروج الشریعه با تحقیق این قربتِ خاص با بشارتے در مادهٔ آن مخدره ۔

بسم الله الرحمٰن الرحیم ۔ حامداً ومصلیاً امید واریم که سابقه کرم وعطیه وفضل او سبحانهٗ متکفل حال جناب سعادت واقبال پناه عصمت منزلت سیده عفیفه بوده از آنچه نباید دُور داشته بآنچه باید نواخته باشد ۔ معلوم شریف باد که مقصود از سیر وسلوک وغرض از ریاضات ومجاهدات نه آنست که بنده سر از ربقه بندگی بر آورده واز تنگنائے حدوث ترقی نموده به اوجِ وجوب صعود نماید یا او سبحانهٗ از شرافتِ قدم ووجوب تنزل نموده به کلبهٔ امکان در آید که هر دو شق محال است بلکه ثمرهٔ این مراتب وسلوک وریاضات آن است که از دنائسِ تعلقات که لازمهٔ امکانی است مصفا گردد وصفاتِ ذمیمه واخلاق سیئه رُو بزوال آرد وبصفاتِ

Marfat.com

حمیدہ کہ ناشی از مرتبۂ وجوب ہست متحقق شود این زمان مورد عنایات گردد و قابلیت قبول ہم رساند مشائخ کرام و اولیاے عظام در ہر عصر کہ این ہمہ ریاضات اختیار نمودہ اند ہمہ براے حصول شائبۂ قبولیت اوست سبحانہٗ۔ شیخ الاسلام پیر انصار قدس سرہٗ در مناجات خود می فرماید یکبار گوئی بندۂ من از عرش بگذرد خندۂ من۔ دیگرے گفتہ لا صم اذا نودیتُ یا سمی واذا نودیتُ بعیدی وسیع۔ یعنی من کرّم و بہی شنوم وقتے کہ مرا بنام می خوانند چراکہ شعور بخود و اوصاف خود نماندہ۔ و چون خواندہ می شوم بہ بندہ او البتہ می شنوم کہ شعور بہ او و آنچہ بہ او منسوب ہست ماندہ ہست و ہمین معنی گفتہ اند کہ ع می باش و مباش مشکل این ہست۔ یعنی براے خود مباش و براے او سبحانہٗ باش۔ ای کُن للہ و اِلاّ فلا تکن۔ شیخ ابوالحسن خرقانی قدس سرہٗ فرمودہ کہ در ہر چیز رحمت ہست الا در محبت کہ بکشند و از کشتہ دیت خواہند۔ یعنی او را بہ سلطان تجلیات صفاتیہ و بہ قہرمان سطوات احدیت ذاتیہ فانی محض گردانند تا نامے و نشانے از و نماند۔ و باوجود این از وے لوازم بندگی و اداے عبادت خواہند۔ سخن بجاے دیگر افتاد بر سر اصل رویم۔ منقول ہست کہ عزیزے دعا می کرد کہ بار خدایا در عمر من یک سجدہ از من قبول فرما۔ پرسیدند کہ این چہ دعا ہست کہ دران سجدہ و آرزوی کوشید فرمودہ کہ در درگاہ او سبحانہٗ ردّ و قبول جمع نیست۔ اگر یک چیز ازین کس قبول کردند داخل مقبولان شد۔ مناسب آن ہست کہ آنچہ شیخ عبداللہ انصاری در مناجات خود گفتہ۔ کاسنی اگرچہ تلخ ہست از بوستان ہست عبداللہ اگرچہ مجرم ہست از دوستان ہست۔ یعنی چون وجہ قبولیت ہم رسید امید ہست کہ جہات ردّ موقوف ماند بشنوند کہ درین قبولیت درجۂ خاص ہست کہ ہر کس را میسر نیست۔ ہر چند مطلق قبولیت ہم بفضل محض ہست اما درجۂ خاصان مخصوص بہ مخصوصان ہست۔ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ اشارہ بہ آن مرتبہ فرمودہ اند۔ آنجا کہ در یکے از مکاتیب جلد ثالث برنگاشتہ اند و خطاب بہ عزت الشان ما سلمہ اللہ سبحانہٗ دیرادر بزرگ الیشان حضرت خواجہ محمد سعید قدس سرہٗ نمودہ اند کہ بلّٰہ سبحانہ الحمد کہ خاطر از جانب شد کہ قبول نمودند اما از یار ثالث خاطر در آزار ماند کہ قبول نہ شد کاش نوکری نوکران قبول فرمایند۔ حضرت الیشان ما کہ قبلۂ درویشانند و حلّال مشکلات الیشان امروز گوش زمین و چشم زمان اند دیدن و شنیدن مجالس او کور

کہ ایست درباب یکے از کمترینِ منتسبانِ خود حصولِ این معنی را آرزومند می بودند و درین باب توجہات مبذول می داشتند تا آنکہ روزے در روضۂ منورہ مراقب بودند و درین معنی توجہے داشتند کہ از قبر مبارک حضرت مجدّد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ آواز برآمد کہ این را قبول کردند۔ می فرمودند مارا کہ معنی این قبولیت خاص آن است کہ در حضور بے واسطہ خدمت بوے فرمایند للہ سبحانہ الحمد والمنۃ علیٰ ذٰلک حمداً کثیراً۔ این حقیر ہر چند لیاقت ہیچ معنی ندارد و بر دیدِ خود اصلا اعتمادے نمی نہد اما آنچہ نمودہ اند می نویسد شب ہفدہم ماہ صفر وقت سحر غالباً شش گھڑی شب ماندہ بود این حقیر بر عرش خود نشستہ می خواست کہ وردِ آن وقت رابخواند کہ درباب شما بے واسطۂ توجہ ازین طرف خطابے رسید کہ ائمۃ الرحمان و دران وقت آیۂ کریمہ وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ کہ در آخر سورۂ فرقان است ہم القا نمودند۔ بہ خاطر ہمچنین می رسد کہ اشارہ ایست برآنکہ این ائمۃ الرحمٰن داخل آن عباد الرحمٰن است ازین معنی شکر خداوندی جل شانہٗ بجا آوردہ کہ ایں خطاب بشارت است بہ این کہ شمارا بہ بندگی قبول فرمایند للہ سبحانہ احسن الحمد واکمل المنۃ وعلیٰ رسولہ وآلہٖ افضل الصلوٰۃ واتم التحیہ۔

مکتوب بست و نہم

بہ خواجہ محمد افضل خادم در تحقیق منازل لطائف خمسۂ عالم امر کہ قلب و روح و سرّ و خفی و اخفی باشد و مناسبت ہر یکے ازین جواہر خمسہ بہ انبیاء کرام علیہم الصلوٰت والسلام و بیانِ اصولِ این لطائف۔

بعد الحمد والصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات مکاتیب برادرِ گرامی سعادت و توفیق آثار خواجہ محمد افضل رسید خوش وقت ساخت۔ حقائق رودادِ و اخلاص و مہربانی سلطان وقت سلمہٗ ربہٗ بحالِ فقراء و بعض دوستان و خواہش نمودن حضرت شاہ جیو شمارا برائے سفر مبارک حرمین الشریفین واضح گردید آنکہ نوشتہ بودند کہ محل لطائف خمسہ چہ گونہ است۔ بداند کہ لطائفِ امر کہ در انسان مودّع است پنج است و محل ہمہ اینہا صدر است لطیفۂ قلب جانب چپ آشیانہ دارد و لطیفۂ روح بہ طرف راست تعلق دارد و لطیفۂ اخفی کہ اعلیٰ لطائف است و بہ ولایت محمدی علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والسلام تعلق دارد در وسط صدر است۔ لطیفۂ سرّ مابین قلب و اخفی است لطیفۂ خفی میانۂ اخفی و روح است و ہر یکے ازین لطائف مناسبت بہ نبی از انبیاء دارد۔

Marfat.com

علیہم الصلوات والتسلیمات۔ لطیفۂ قلبی را مناسبت بہ حضرت ابو البشر آدم ہست علیہ السلام۔ وروح را مناسبت بحضرت ابراہیم ہست علیہ السلام وسِرّ را بحضرت موسیٰ علیہ السلام وخفی را بہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام واخفیٰ را بہ حضرت رسالت خاتمیت علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام۔ ونیز بدانند کہ اصلِ قلب افعالِ واجب ہست تعالیٰ وتقدس واصل روح صفاتِ الٰہی عز شانہٗ واصولِ سِرّ وخفی واخفیٰ شیوناتِ ذاتیہ ہست علیٰ تفاوۃ الدرجات علواً وسفلاً۔ این سبق را بموجب خواہش شما کہ کمترے در حضور بودند نوشتہ شدہ ہست۔ چون این را نیک می فہمید اشارہ بکنید تا بعض چیزہائے دیگر نوشتہ شود انشاء اللہ جل شانہٗ بودن شما در صحبت چندگاہ ضرور بود۔ والسلام۔

مکتوب سیم

نیز بخواجہ محمد افضل در جواب شبہاتے کہ بعض معاندان بر کلام امام المحققین بدر المدققین شمس الکاملین سراج العارفین محبوب ربانی حضرت مجدد الف ثانی علیہ الرضوان ایرادمی نمودند ومعنی آنکہ گفتہ ہست علم حق در علم صوفی گم شود وغیر ذالک۔

بعد الحمد والصلوات وتبلیغ الدعوات سعادت وتوفیق آثار اخوی اعزی محمد افضل زید توفیقہٗ می رساند۔ مکاتیب محبت اسلوب شما متعاقب یکدیگر می رسد وحقائق رودادرا واضح می گرداند۔ جمیع امور را از حق سبحانہٗ دانند وقابض وباسط اورا فہمند تعالیٰ وتدبیرات موقوف ساختہ تفویض جمیع اشیاء باو سبحانہٗ نمایند۔ دیگر معارفِ غامضۂ اہل اللہ نزد جماعۃ بیگانہ چہ در کار ہست کہ ظاہر سازند۔ شناختِ این علوم را دیدۂ دیگر می باید وسینۂ دیگر۔ وآنچہ نوشتہ اند کہ حضرت ایشان نوشتہ اند اگر نقطہ خواہد کہ وسیع شود از دائرہ بیرون بخواہد رفت ونسبتِ خود را چنین وچنان نوشتہ اند حرف غلط ہست آن جماعۃ را بگویند کہ در مکتوبات آنجا را تعیین نمایند۔ آرے نسبتِ آن سرور علیہ السلام بہ نقطہ تشبیہ برائے آن دادہ اند کہ نقطہ مناسبِ اجمال است وآن بہ حضرتِ ذات انسب ہست واقرب ونیز نقطہ اصل دائرہ ہست ودائرہ ظل اوست چہ دائرہ تفصیلِ آن اجمال ہست کہ در نقطہ ہست پس ظل مناسب حالِ ایشان باشد واصل مناسب حال نبی اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ وآنکہ گفتہ ہست کہ علم الٰہی عز شانہٗ در علم صوفی گم شود ومراد از علمِ الٰہی عز شانہٗ صورت علمِ اوست سبحانہٗ نہ اصل آن علم ومراد از گم شدن اندراج اوست در آئینۂ علمِ صوفی۔ وظہور یکے در دیگرے تفصیل این قسم امور بحضور تعلق دارد والسلام

Marfat.com

والاکرام ۔ فضیلت پناہ شیخ عبدالحق سلام عافیت انجام مطالعہ نمایند و مارا مشتاق صحبت دانند مہربانیہاے بے شمار اخوی اعزی محمد افضل اکثرے می نویسد فقیر لائق ہیچ نیست ۔ برادران طریقت خواجہ میر وشاہ میر وخواجہ امان اللہ وخواجہ سعداللہ سلام خوانند وعصمت پناہی ہمشیرۂ دینی خالہ شما سلام خوانند وبہ کلمہ کہ دلالت کردہ اند بگویند کہ مقید باشند

مکتوب سی ویکم

نیز بخواجہ محمد افضل خادم در اجازت تعلیم طریقت بہ بعضے بطریق سفارت وغیر ذٰلک ۔

الحمد للہ وسلامٌ علی عبادہ الذین اصطفیٰ ۔ مکاتیب مرغوبہ اخوی اعزی خواجہ محمد افضل بتعاقب یکدیگر رسید ۔ حقائق مرقومہ را واضح گردانید ۔ وآنچہ از اخلاص بعض یاران برنگاشتہ اند وفدویت جمعے نوشتہ از جانب ما سلام بآنہا برسانند وہر کہ طلب شغل نماید ونتواند اینجا رسید تو باو بگویید وبسفارت طریق ذکر بفہمانند ۔ بہ این جانب متوجہ شدہ بنشینند وبگویند کہ غائبانہ باین طرف متوجہ باشند ۔ چون اخلاص صادق داشتہ باشند امید کہ اثر ظاہر شود وبخالہ خود نیز سلام برسانند ودلالت بکلمہ طیبہ نمایند توفیق وسعادت آثار خواجہ اسد بسلام مخصوص‌اند امید کہ موافق اعتقاد خود بہرہ یابند ۔ طفل ومردم شما بعافیت اند ۔

مکتوب سی ودوم

بجملۃ الملکی جعفر خان در حل شبہۂ او کہ بر معنی مظہر اتم در رحمۃ للعالمین نمودہ بود مع تحقیقات لائقہ ومعارف رائقہ وتمثیلات عجیبہ وتدقیقات شریفہ وشواہد سنیہ وبراہین جلیہ وغیر ذٰلک ۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم ۔ سپاس بے قیاس نثار حضرت خداوندی ست تعالیٰ وتقدس کہ در جمیع مراتب وجود حامد ومحمود ہست ولس بزبان ہر ستائندہ نغمات حمد وثنائے خود سراید ودر لباس ہر ستودہ لمعات جمال وکمال خود نماید ۔ ودرود نامحدود سزاوار پیشوائے مطلق کُنتُ نبیًّا وآدمُ بین الماءِ والطّین ۔ ودانائے محقق فعلمتُ علم الاولین والآخرین ۔ عارف خبیر حقائق کونی والٰہی ۔ ناقد بصیر اَرِنا الاَشیاءَ کما ھی ؎

بلبلِ شاخسارِ باغ بلاغ — شاہباز نشیمن مازاغ
داشت چشم سرش چو دیدۂ سِرّ — روشنائی ز کحل بی یُبصر

صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وورثۃ علومہ واحوالہ۔ اما بعد مراسلۂ گرامی مشرف گردانید۔
تردّد روشن کہ زادۂ طبعِ عالی بود و بر بعض مقدمات تعلیق نمودہ بود بر حسن طبیعت و قوت ذکا و علو
فطرت اول دلیل و شاہد اعدل آمدہ و سبب افاضۂ علوم تازہ گردید آنچہ معلوم داشت از
راہِ تحقیق یا از راہِ تقلید می نویسد۔ حاصل مقدمۂ اولیٰ آنکہ قیدِ ظہورِ اعتدالی کہ بر معنی متبادر ٭
لفظ بیان فرمودہ اند معنی است عام کہ بظہورِ اعتدالی نیز صادق می آید و خصوصیت این قید از
مقام مدح بہم رسیدہ کہ در فقراتِ مدحیہ واقع می شود و بس۔ دیگر این معنی از مصطلحاتِ صوفیۂ
کرام ہست۔ این بزرگواران بطریقِ کشف تحقق این معنی را در آن حضرت علیہ الصلوٰۃ والتحیۃ دریافتہ
بران اصطلاح بستہ اند۔ چنانچہ این مقدمہ بشرح و بسط در کتبِ اینہا مذکور ہست منہا شرح اللمعات
و شرح داؤد القیصری و شرح محمد بن فضل بر معنی اصطلاحی سیما کہ مستند بہ کشف باشد تردد را تجویز
نہ داشتہ۔ و جوابِ دیگر این شبہ را از جوابِ ثالث شبہ دوم حاصل می شود علیٰ مَا سَیَاْتِی اِنْ شَاءَ
اللّٰہُ تعالیٰ۔ حاصل مقدمۂ ثانیہ اینکہ وَمَا اَرْسَلْنٰکَ اِلَّا رَحْمَۃً لِّلْعٰلَمِیْنَ مقتضی غلبۂ ظہور رحمت
است در آن حضرت علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام و آن معنی اعتدال ہست۔ جواب اولاً آنکہ انبیاء
علیہم الصلوٰۃ والسلام مظاہرِ صفاتِ کلیہ اند کہ تعبیر ازان بہ اصولِ صفات ..... موجود خارجی باشد
کالصفات السبعۃ او الثمانیۃ الموجودۃ فی الخارج۔ یا اعتبارات و شیونات کہ معانی متندمجہ
در حضرتِ ذات اند و زیادتی بر ذات نہ دارند اما ماخوذ بصفتِ کلیہ باشد و جزئیاتِ صفات
کہ تعبیر ازان بہ ظلالِ صفات می کنند نصیبِ اولیاء این امت و سائر امم ہست۔ و شک نیست
کہ صفتِ رحمت و مقابل آن اکثر مفسر بہ ارادۂ خیر و شر ہست در حضرتِ سبحانہٗ او راجع بہ صفتِ
ارادۂ کلیہ ہست۔ و اگر مفسر بہ ایجاد خیر و شر است داخل در صفاتِ افعال ہست کہ مرجع ہمۂ آنہا
صفت التکوین است۔ پس معتبر در شانِ انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام تساوی ظہورِ اسماء کلیہ است
فما بینہما۔ و غلبۂ ظہور جزئی یک اسم بر جزئی دیگر ہمان اسم بہ آن منافات نہ دارد۔ ثانیاً آنکہ
مساوات و اعتدال در مبادی اسماء کہ عبارت از ملکاتِ نفسانیہ ہست منافی غالبیت و
مغلوبیت در آثار آنہا نیست چہ روا ست کہ این تفاوت از مادۂ منفعل بہم رسیدہ باشد
در رنگ شخصے کہ صفتِ غضب و انتقام در وے غالب فرض کنیم و صفت رحمت مغلوب و فرقۂ

٭ لفظ ظہور اعم از وجود در جہان ہست ... غرض است کہ معنی متبادر در آن

Marfat.com

منصوبان را کمتر یابد از جماعۂ مرحومان. روایت است کہ آثارِ رحمت از روے زیادہ از آثارِ
غضب بہ ظہور آید وہر چند در مبداءِ آنہا معاملہ بعکس است. چنانچہ در مرتبۂ وجوب کہ اصلِ
این مراتب است نیز غلبۂ رحمت ثابت است علیٰ ما یستفاد من الحدیث القدسی
سبقت رحمتی علیٰ غضبی واین غلبہ را نیز بر کثرت آثار باید فرود آورد نہ باعتبار معنی
قائم بذاتہٖ تعالیٰ چہ دران معانی اعتبارِ تفاوت مفقود است. ثالثاً آنکہ تساوی ظہور اسماء
بہ آن معنی است کہ ہر اسم بکمالِ ممکن ومقدر ظہور کردہ است اگرچہ کمالِ ہر یکے متفاوت باشد
یعنی درین مظہر اسمے از اسمِ دیگر در ظہور علیٰ وجہ الکمال کمی نہ کردہ است بخلاف مظاہر دیگر کہ
بعض اسماء بکمالِ ممکن خود ظہور کردہ وغالب آمدہ بر اسماے کہ از ان کمال ناقص است
ومغلوب. یا گوئیم کہ اعتدال کہ عبارت از تجانب است از افراط وتفریط در نفس صفات
دیگر است ودر ظہور آن صفاتِ دیگر. مساوات در ظہور باعتبار موافقت بہ اصلِ خود است
وعدم مساوات بہ اعتبار مخالفت اصل پس در مظہر معتدل ظہورِ صفت مساوی است مر ظہور صفتِ
دیگر را در حق موافقت بہ اصل. چہ جمیع صفات موافق اصل اند ودرین موافقت متساوی الظہور
اند. بخلاف در مظاہر غیر معتدل کہ غالبیتِ ظہور بعض ومغلوبیتِ دیگر لازم است. این مبحث
را بمثالے روشن گردانیم. در مرآتِ طولانی کہ روے زید از اصل طویل خواہد نمود وصفتِ
تدویر را موافق اصل ظاہر نہ خواہد ساخت ولونِ او موافق اصل ظاہر خواہد شد ودر مرآتِ زرد
ویا سرخ صفتِ لونیہ موافق نہ خواہد بود وتدویر برطبق اصل نمودار خواہد شد درین صورت
سبقت بگوئیم کہ ظہورِ یک صفت غالب است وموافق بہ اصلِ خود. وظہورِ دیگرے مغلوب است و
مخالف. بخلاف مرآتے کہ جمیع صفات موافق اصل وانماید متصف بہ ظہور اعتدال است اگرچہ
آن صفات ظاہر فیما بینہما غالب ومغلوب باشند للتفاوت فی الاصل ہٰذا ہو الموعود
سابقاً. رابعاً آنکہ استثناء در کریمہ استثناء مفرغ است بتواند کہ مستثنیٰ منہ از افعال الٰہی
عز شانہ بگیریم اے وَمَا اَرْسَلْنٰکَ ارسالاً اِلَّا ارسال رَحْمَۃً لِّلْعٰلَمِیْنَ وَمَا اَرْسَلْنٰکَ
بمصلحۃٍ اِلَّا مصلحۃ الرَّحْمَۃِ درین صورت انحصار مصلحتِ ارسال کہ فعل الٰہی است عز شانہ
در رحمت لازم می آید بہ انحصار آن حضرت علیہ التحیہ درین صفت کما فی قولنا ما ضربتہٗ

Marfat.com

الآداب ابیا۔ انحصار علت ضرب در تادیب مستفادست نه انحصار مفعول در تادب وکما فی قوله تعالیٰ. وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ه ان فسر بلینا مرهم بالعبادات هٰذا برائے توجہ و دعا درباب شفاء عزیزی مرقوم نموده بودند از همان وقت فقیر باین امر اشتغال نموده است و از خدمت حضرت الیشان سلمهم الله تعالیٰ مکرر استدعا نموده می فرمودند که درین معنی هم بسیار مقیدیم و نیز بیاران طریق که صاحب حال اند گفته آنها نیز به دعا مقید اند و بشارتے یافته در اول توجه آزار ایشان صعب ظاهر شد بمثابه که حقیقت آن را صاحب آزار بهتر می داند اگرچه مردم آن را کمتر می دانند بعد از توجهات امیدواری حاصل شد از غرهٔ جمادی الثانی ختم حضرات خواجهاے بزرگوار قدس سرهم شروع نموده و یاران صالح را معین ساخته که هر شب بخوانند ان شاء الله العزیز در چهل روز تمام خواهد شد۔

مکتوب سی و سیوم

به حاجی محمد معقول در بیان آنکه محبت پیر کامل محبت اوست تعالیٰ و غیر ذالک مما یناسبه۔

الحمد لله رب العلمین والصلوٰة والسلام علیٰ سید المرسلین وآله وصحبه علیهم اجمعین۔ الله تعالیٰ ما را و دوستان ما را در محبت خود دیگر و دیگر گرداند که دوستی او سبحانه با دوستی غیر او تعالیٰ جمع نمی شود۔ آرے دوستی غیر که برائے او تعالیٰ باشد چون دوستی رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وآله وسلم کذالک محبت پیر راه برمین محبت حق است تعالیٰ و تقدس که واسطه لذاته مقصود نیست بلکه مقصود به نسبت است۔ قال الله تعالیٰ وَمَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ و آن حضرت صلی الله علیه وسلم فرموده. لن یؤمن احدکم حتی اکون احب من نفسه و اهله والناس جمیعا برگاه حق سبحانه و تعالیٰ محبوبیت خود را بمتابعت او علیه الصلوٰة والسلام وابسته ساخته باشد بمحبت او خود چه رسد قال الله تعالیٰ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ و مرشد را همان که نائب آنحضرت است حکم او را دارد درین امر علیه وعلیٰ آله الصلوٰة والسلام۔ قبل ازین کتابت آن برادر رسیده بود چون متضمن جمعیت و حلاوت شغل باطن بود خوش وقت گردانید۔ نوشته بودند که در مراقبه حضور کیفیت جمعیت دست می دهد نیک و مبارک است۔ اما مراقبهاے سابق را که به اسم ذات و نفی و اثبات بوده از دست نه دهند۔ بلکه بهمه مقید باشند و منتظر برکات بوند. صحبت حقائق آگاه اخوی میاں محمد عارف را بسیار مغتنم شمارند۔ و منتظر برکات باشند۔ درین سفر و رق مشارٌ الیه گذشته بمافوق ترقی نموده است زمام آداب او بضرور است والسلام۔

مکتوب سی و چهارم

بہ حقیقتِ انتباہی شیخ بایزید سہارنپوری در شرحِ احوال کہ متضمن دقائق بلند و مقامات ارجمند بودہ با بشارتے در بارۂ او عالی.

بسم اللہ الرحیم. بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات حقیقتِ انتباہی برادر اکرم اعز می رساند صحیفۂ شریفہ کہ نامزدِ این حقیر نمودہ بودند باعریضۂ اخلاص مشتمل ذکر برخے از دقائق و احوال بملازمت حضرتِ الشان سلمہ اللہ سبحانہ، رسیدہ مسرور گردانید. حضرت کوفت و نقاہتِ مرض دارند خود نتوانستند چیزے نوشت. بفقیر اشارہ فرمودند امتثالاً لامرہ الکریم می نویسد. مرقوم بود کہ اکثر اوقات بجمعیتِ باطن می گذرد. تفرقۂ ظاہر در باطن کم اثر می کند گویا ظاہر را با باطن کارے نماندہ ہست. با وجود درد اعضاء ہیچ خلل در نسبتِ باطن راہ نیافتہ. بل مزید جمعیت شد الخ. بفقیر نیز ہمین مضمون نوشتہ اند مطالعۂ آن خیلے ذوقین و متلذذ گردانید. از قوتِ نسبتِ باطن ہست کہ با اختلال ظاہر خلل نہ پذیردہ و تلوین صورت در تمکینِ معنی فتورے نیارد و مزید جمعیت از ان باشد کہ ایلام محبوب زیادہ از انعام او لذت بخش است کہ ایلام خالص مرادِ محبوب ہست و در انعام مرادِ نفس نیز مخلوط گشتہ. و آنکہ نوشتہ اید کہ طرفہ چیز نیست کہ قبض و بسط صفاتِ باطن ہست و باطن در عین قبض بر حالتِ اصلِ خود می باشد. و ظاہر کہ بمراحل از باطن دُور افتادہ است پریشانی دران اثر نمی کند. حقیقتِ این امر معلوم نہ شد. مخدوما باطنِ سالک تا در مقامِ تلوین است و بہ تمکین نہ پیوستہ است قبض و بسط از صفاتِ اوست. و چون باطن بہ تمکین پیوست از تقلب و بسط بالا رفت. درین وقت باطن بہ حالتِ واحدہ مستمرہ است. و قبض و بسط از صفات ظاہر می گردد. و نوشتہ بودند کہ شبے بعد تہجد لوحے ظاہر شد دران پنج سطر نوشتہ. در سطرِ آخر مرقوم بود. قیل یا رسولُ اللہِ ما العشقُ قالَ العشقُ کلّہٗ علمٌ. بدانند کہ در عبارات مشائخ را بر ذاتِ احدیتِ مجردہ اطلاق می کنند و علم عبارت از تعینِ اول ہست کہ حقیقتِ محمدی ہست علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ. چون تعینِ اول را عینِ ذات می گویند و زائد بر مرتبۂ مقدسہ نمی دانند حمل یکے بر دیگرے درست آید. و بر مذہب حضرت قدوۃ الاولیا مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ عشق کہ مرادف حب ہست تعینِ اول ہست و حقیقتِ محمدی ہست علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ و تعینِ ثانی تعینِ وجودی ہست و تعینِ علمی تعینِ ثالث ہست. چون ہمہ اینہا بہ ترتیب تعیناتِ ذات شد حمل علم و و شک نیست کہ تعینِ تحتانی کالظل ہست مر تعینِ فوقانی را پس تعبیر حب بہ علم درست آمد کہ شرح

Marfat.com

اصل است به ظل۔ و نیز می تواند کہ معنی این عبارت چنان باشد کہ محبت و شوق و عشق مقبول ہمان است کہ مطابق علم شریعت باشد۔ یعنی العشق المقبول النافع ھو المبین فی العلم الموافق بہ لیس ورائہ شئی۔ و چون در واقعہ ظاہر ساختہ اند کہ آن لوح از آنِ شما است امید دار باشند انشاء اللہ تعالیٰ ازین ہر دو یقین جلیل القدر بہرہ ارزانی دارند ع از کریمان کارہا دشوار نیست۔

مکتوب سی و پنجم

بہ حاجی محمد معقول کہ از فدویان مخصوص است در ترتیب بر حصول نسبت عالی شان کہ فنائے نفس است و غیر ذالک مما یناسبہ۔

بسم اللہ الرحیم۔ الحمد للہ العلی العظیم۔ والصلوٰۃ علی النبی الرؤف الرحیم الحلیم الکریم۔ اللہ تعالیٰ و تقدس در مراتب صورت و معنی ترقیات دہاد۔ حجاب اکبر در آدمی نفس امارہ او است کہ بہ انانیت موصوف است و ندائے انا خیر منہ کہ ابلیس لعین گفتہ بود از نہاد او ہموارہ سر می زند و منکر است مر احکام سماوی را بالذات۔ و بر کفر خود مصر است و حق سبحانہ و تعالیٰ او را عدو خود خواندہ آنجا کہ فرمودہ عاد نفسک فانھا انتصبت بمعاداتی و اکثر اخلاق ذمیمۃ بہ او بر ماست چون تکبر و ترفع و حرص و انتقام و غیرہا۔ پس فکر اصلی و عمدہ کار اصلاح دین امارہ آمد و غرض از سیر و سلوک طریقہ صوفیہ ہم تزکیہ او گشت از اوصاف رذائل۔ طالبان حق جل و علا این ہمہ ریاضات کہ قرار دادہ اند برائے تخریب این دشمن درونی قرار دادہ اند۔ علاج دشمن بیرونی کہ شیطان لعین است نسبت باین سہل است۔ و دزد بیرونی تا بدزد درونی ساختگی ننماید در متاع خانہ دخل نمی تواند کرد۔ پس نفس چون فرنگی شود شیطان نیز بر سالک دست تصرف نمی یابد۔ مراقبہ کہ بعد فنائے قلب و تجلی افعال بطالبان گفتہ می شود بطریق اجمال نوشتہ می شود بران معتقد باشند۔ بدانند کہ وجود سالک و توابع وجود کہ صفات این کس باشند از سمع و بصر و ارادہ و حیوٰۃ و کلام و غیرہا ہمہ مستفاد از مرتبہ وجوب است و این وجود و صفات تابعہ آن خاصہ حضرت واجب الوجود است عز شانہ کہ بطریق ظلیت درین کس ظہور فرمودہ و در توہم ناقص خیانت* در امانت نمودہ و از اصل خود اعراض کردہ بہ جزو موہوم مقبل گشتہ است و در خسران ابدی ماندہ است۔

پایہ آخر آدم است و آدمی	گشت محروم از مقام محرمی
گر نہ گردد زین سفر او باز پس	نیست از وے ہیچ کس محروم تر

* اندازہ دی کہ خیال نمودہ کہ وجود و توابع آن از آن ان است ...

وچون سالک ملاحظۂ این معنی می نماید وخود را خالی محض کرده وجود وصفات را به اصل می سپارد وخیر را به او سبحانہٗ راجع داشتہ خود را معدوم وشر محض می یابد واز خود ہیچ خیریت نمی یابد تا نیت در کہ باشد وا مارگی کرا بود۔ این زمان نفس اوفرگی ومطر می شود وبہ اطمینان می پیوندد۔ رباعی

وصافی خود برعم حاسد تا کے	ترویج چنین متاع کاسد تا کے
تومعدومی خیال ہستی تا کے	فاسد باشد خیال فاسد تا کے

بدانند کہ درین مراقبہ کہ دو مقام است نفی وانتفار۔ نفی طریقت ست وانتفار حقیقت است تا آنکہ سالک بہ تکلف ملاحظہ این معنی را کہ مذکور شد می نماید در مقام نفی وطریقت است وچون بعنایت الہٰی عزشانہٗ این دید وے را بے تکلف مرحمت شد وخود را معدوم یافت ووجود وصفات خود را راجع بہ اصل دید این زمان بہ انتفار وحقیقت مشرف گشتہ خوش گفت ہر کہ گفت ؎

چون بدانستی تو اورا از نخست	سوے آن حضرت نسب کردی درست
وانکہ دانستی کہ ظل کیستی	فارغی گر مردی وگر زیستی

چون این مراقبہ دقیق ست و بنوشتن شاید در درک نیاید۔ اگر شوق باشد ودل اقبال کند از خدمت حقائق آگاہ شیخ محمد علیم کہ از یاران مخصوص حضرت الیشان است ودر اجار رسیدہ خواہند فہمید ومجلس سکوت خواہند داشت۔ واگر قائد توفیق بدان بدرقہ نماید کہ چند روز در خدمت حضرتِ الیشان رسیدہ شود فبہا ونعمت لکن حصولِ این معنی موقوف بر وقت مقدر است

مکتوب سی وششم

بہ مخدوم زادگی حقائق ومعارف آگاہی خواجہ محمد پارسا سلمہ اللہ وابقاہ در بیانِ اصالت کہ مقابل ظلیت است با تحقیق مقاماتِ ائمۂ سابقۂ اثنا عشریہ علیہم الرضوان وحضرت شیخ عبد القادر قدس سرہٗ۔

حضرت الیشانِ ما رضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ اصالتے کہ مقابل ظلیت است بہ انتہاے قدم مبارک حضرتِ خیر البریۃ علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والتحیۃ منتہی می شود وآن حضرت علیہ وعلیٰ آلہ افضل الصلوٰۃ والسلام بکمال عشرت وخورسندی بتمام وکمال درمقام اصالت متمکن ومستقر اند واز پایانِ قدم مبارک شروع ظلال است۔ وظل اول آن مقام کہ متصل بقدم مبارک ست مسکن ومقام اہل بیت است ودران مقام تا ائمۂ اثنا عشر ظاہر می شود۔ بعد ازان

Marfat.com

آن مقام مختفی گشتہ بر دیگرے یافتہ نمی شود الا در حضرت شیخ عبد القادر رضی اللہ عنہ کہ بعد از قرون بسیار آن کمالِ مختفی در ایشان جلوہ گر گشتہ است و لہذا دران ولایت تامّہ ہیچ ولی را غیر آن حضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہ راہ نہ دادہ۔ زیرا کہ کمالِ تبعیت در کمالِ ظلیت قدمِ نبوت است و این عطیہ کبریٰ خاصۃً بہ آن حضرت حاصل شد چنانچہ خود می فرمایند وکلُّ ولیٍّ لہٗ قدمٌ و انی علیٰ قدم النبی بدرجۃ الکمال۔ وما فوقِ او ہیچ مرتبہ نیست الا مرتبہ نبوت۔ دعروج اولیا ماتحت اوست الا ماشاء اللہ سبحانہٗ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ۔ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ۔ اَللّٰهُمَّ ارزقنا من برکاتہم وانفعنا من فیوضاتہم اٰمین اٰمین اٰمین۔ مگر ائمہ اثنا عشر کہ آن حضرت می فرمودند ہر چند اہل بیت آن حضرت است صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وسلم مقام در ظل دارند۔ اما این استقرار باعتبار حیز طبیعی شان است وباعتبار قسیر قاسر کہ بتوجہ ودعا باشد از مقامِ فوق کہ مقامِ اصل است حظ وافر دارند۔ چنانچہ از زیرِ قدمِ مبارک بالا بر آمدہ خیلے داخلِ مقامِ اصل شدند علیٰ ما نشاہدہ والامرُ الی اللہِ سبحانہ۔ والسلام۔

مکتوب سی و ہفتم

بحافظ عبد العزیز در بیان آنکہ راہہاے کہ موصل مطلوب اند دو اند۔ راہ انابت وراہِ اجتبا وما یلائمہٗ من التحقیقات۔

حامداً ومصلیاً۔ اللہ تعالیٰ وتقدس بجذبِ خویش بے توسطِ اسباب وبے مباشرتِ آلات وعلل بہ جنابِ قدسی بکشد۔ راہہاے کہ موصلِ مطلوب اند دو اند راہِ انابت وراہِ اجتبا۔ اول طریقِ مریدان است کہ مشروط بہ شرائطِ کثیرہ است از تحقق مجاہدہ ودریافت صحبتِ مرشدِ کامل ومراعاتِ آدابِ آن وغیرہ۔ درین طریق ہر چند بعد حصول شرائط وعدہٗ مواصلت ثابت است چنانچہ کریمہ وَالَّذِيْنَ جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا شاہدِ عدل بر آن است۔ اما درراہ توقفات بسیار است۔ وبعد رسیدن در درجاتِ وصل تفاضل اقدام ثابت است درطریقِ ثانی نفسِ سالک را بہ مقامے می رسانند کہ در طریقِ اول نظرِ او ہم در ینجا نمی رسد عَ ببین تفاوتِ رہ از کجاست تا بکجا۔ ودر طریقِ ثانی کہ راہِ اجتبا است مخصوص بہ مرادان است۔ از شرائطِ مذکورہ ہیچ چیز درکار نیست۔ اگر این جماعۃ را احتیاج بہ چیزے می افتد بہ احسن وجوہ بہ آنہا میسر می سازند بہ توسط یا بے توسط کفایتِ کارشان می فرمایند اَللّٰهُ يَجْتَبِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ يَّشَآءُ۔

Marfat.com

نشانِ حالِ الشان است ع گر بنا ید بہ خوشی موے کشانش آرید۔ بیانِ مقامِ شان۔ اما باید دانست کہ محبوبیت شرطِ اجتبا نیست۔ غیر محبوب ہم رواست کہ مجتبیٰ باشد۔ گواہِ صدق برین مدعا اختصاصِ محبوبیت بہ خاتم الرسل است و شمول اجتبا مر جمیع انبیا را علیہ و علیٰ آلہ و علیہم الصلوٰۃ والتسلیمات۔ و آنکہ محبوبست البتہ مجتبیٰ است۔ پس نسبت درین دو مقام عموم و خصوص آمد ونیز نکتہ دیگر باید دریافت کہ مراد از محبوبیت درین مقام محبوبیتِ ذاتی است۔ محبوبیتے کہ از عوارض آمدہ بے اجتبا نیز صورت می بندد۔ چنانچہ در ہر جذب نحوے از محبوبیت ثابت است۔ اما این معنی چون از عارض آمدہ است از محبوبیت ذاتی بمراتب متنزل است و منحط بلکہ صاحب آن را محبوب نمی توان گفت۔ تفصیل این کلام از مکاتیبِ مقدسہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ باید طلبید اینجا بہ تقریب قلم بدان رفتہ۔ مکتوب شریف شما رسیدہ بود در وقت جواب یافتہ نہ شد تا موافق آن جواب نویسد معذور دارند۔ والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب سی و ہشتم

بہ حقائق و معارف آگاہ نتیجۂ اولیاے عظام مخدوم زادگی خواجہ سعد الدین سلمہ اللہ تعالیٰ در اظہارِ تفتیش طلبِ محبوبِ حقیقی و ما یترتب علیٰ ذالک۔

الحمد للہ وسلام علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ۔ حضرت حق سبحانہٗ و تعالیٰ نائرۂ طلب را در دل مشتعل سازد و نگرانی حصولِ مطلب و وصل عریان را روز بروز زیادہ گرداند۔ کمال انفعال و تمام حسرت دامن گیر ماند کہ محبوب حقیقی کہ استغنا لازمِ ذاتی اوست مہجورے را بوصل خود بخواند و راہِ مواصلت را کشودہ ہدایت بہ آن فرماید و از کمالِ کرم براے تاکید این دعوت بر لسان انبیا و اولیا علیہم و علیٰ متابعیہم الصلوٰۃ والتسلیمات گویا شدہ۔ ع زبانے ز با بود گویندہ او۔ دلالت فرماید و تشویق نماید چنانچہ کریمہ قُلْ هٰذِهٖ سَبِیْلِیْۤ اَدْعُوْۤا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِیْرَةٍ اَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِیْ مصرح این معنی است تا این ہمہ تاکیدات در غواشیِ تعلقات و دنائس حجب مستور ماندہ از جنابِ قدس او معرض و بر لذائذ نفسِ خود مقبل باشد۔ و از جستجوے این دولتِ اعلیٰ فارغ گشتہ بہ ہوا و ہوس پرداز د مناسب حالِ این مسکین مہجور آن است کہ زبانِ حالِ او بہ این ابیات مترنم بود۔ ؎

ترسم کہ یار با ما نا آشنا بماند	تا دامنِ قیامت این غم بما بماند
قطعہ در جہان شاہدے و ما فارغ	در قدح جرعۂ و ما ہشیار

بعد ازین دستِ ما و دامنِ دوست　　بعد ازین گوشِ ما و حلقهٔ یار

بعد ازین مصلحتِ خویش دران می بینم　　کہ روم بر درِ میخانہ و خوش بنشینم

چون در طلب بہ این بے قراری منقف گردد تمام روئے زمین بہ این فراخی بر روئے تنگ و تاریک شود. امید است کہ بحرِ رحمت در جوش آید و آن بیچارہ را در حوالی قدسِ خویش جا دہد این زمان منطق فصیح رو بہ این اصوات گویا گردد. ؎

پردہ بردار و برہنہ گو کہ من　　می نخسپم با صنم در پیرہن

و نیز بہ این کلم متلذذ بود ؎

منم کہ دیدہ بدیدارِ دوست کردم باز　　چہ شکر گویمت اے کارساز بندہ نواز

ہر چند از راہِ علوئے ہمت و تعطشے کہ دارد بہیچ چیز خورسند نہ خواہد شد و شوق وصول بمراتب فوق دامنگیر خواہد ماند ؎

نہ حُسنش غایتے دارد نہ سعدی را سخن پایان　　بمیرد تشنہ مستسقی و دریا ہمچنان باقی

ہنوز ایوانِ استغنا بلند است　　مرا فکر رسیدن ناپسند است

حصول این نعمتِ عظمیٰ و این معانی بزرگ امریست شگرف. و اگر کیسہ حصول از نقد این جواہر خالی باشد طلبِ آن را ہم دولتِ علیا باید فہمید بزرگے گفتہ. اگر نہ خواستے داد نہ دادے خواست اللہ تعالیٰ از کمال عنایتِ خود آن عزیز الوجود نادر آفاق را باین صراطِ مستقیم مہتدی گرداند و بحصول مطلبِ اعلیٰ فائز و ممتاز کند. والسلام.

مکتوب سی و نہم

بہ خواجہ بدر صدر دریافت در ترغیب بذکر الٰہی عز شانہٗ و بالنصائح دیگر مما یناسب ذالک

حامداً للہ العظیم و مصلیاً علیٰ رسولہ الکریم. اللہ تعالیٰ بہ محبتِ ذاتی خویش مشرف سازد. صحیفہٴ شریفہ کہ از راہِ محبت و مہربانی نامزد این درویش نمودہ بودند و اظہارِ شوق و رابطہ معنوی ظاہر ساختہ رسیدہ مسرت رسانید و چون صلاح آثار اخوی حاجی شریف ربانی محبت الیشان را السیالکوٹ و انمود فرحت بر فرحت افزود. این حقیر لیاقت ہیچ امرے ندارد اما بحسن ظن عزیزان ظاہر از دے کشاید ع از ہر چہ می رود سخن دوست خوشتر است. حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ بہ آن محبوبیت و عنایت ذاتی ہر وقت و در ہمہ حال ناظر حال بندہ است نہایت الفعال است کہ محبوب مطلق عز شانہٗ ناظر

این کس باشد و وے از غایتِ جہالت از جنابِ قدسِ او سبحانہ معرض باشد و بہ امورِ لایعنی مقبل بود۔ رباعی

آمد سحر آن دلبرِ خونین جگران　　گفتا رتو بر خاطرِ من بارِ گران
شرمت بادا کہ من بسویت نگران　　باشم، تو نہی چشم بہ روئے دگران

بزرگان فرمودہ اند کہ لَوْ اَقْبَلَ مُقْبِلٌ عَلَی اللّٰہِ تَعَالیٰ مُدَّۃَ عُمْرِہٖ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْہُ سَاعَۃً کَانَ مَا فَاتَہٗ اَکْثَرَ مِمَّا نَالَہٗ۔ ہرگاہ معاملہ چنین باشد پس قیاس باید کرد حالِ آن جماعۃ را کہ اکثر حالِ ایشان غفلت است و قلیل حضور و آن ہم ناتمام و بے سر انجام۔ چہ حضوری کہ نفسِ حاسد درمیان باشد از حیزِ اعتبار ساقط است۔ آنجا حضور بہ وصفِ نیستی مطلوب است ؎

تو مباش ہرگز کمال این است و بس　　رَو در وگم شو وصال این است و بس

اللہ تعالیٰ از کرمِ خویش مارا و شمارا ایمانے بہ ازین معانی بخشاد و شربے ازین کمال نصیب گرداند بحرمۃ النبی المختار علیہ و علیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام مادامت اللیل والنہار بہ ارسالِ احوالِ خیر جان دوستان را مسرور می ساختہ باشند۔

مکتوب چہلم

بہ حقائق آگاہ حافظ صبور در بیانِ اسرارِ عشق و محبت و در آنکہ فضیلتِ انسان بر ملک از راہِ محبت است کہ خاصۂ انسان است و فضیلتِ محبوب بر محب۔

الحمد للہ و کفیٰ و سلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ حذمتِ حقیقت آگاہ حافظ صبور سلمہ ربہ از ین حریقِ نارِ محبت و غریقِ بحارِ فرقت تحیۃ و سلام در معرضِ قبول آرند چون آن معرفت انتباہ عمرِ گران مایہ را در محبتِ عزیزان صرف نمودہ اند و در عشقِ ایشان وقتِ اعز را گذرانیدہ و ازین محبت امیدوار یہا بردہ و ثمرات و برکات یافتہ و بہ آنچہ کم کسے شنید تحقق شدہ اند و این حقیر نیز بہ دریائے قلزمِ این محبت و عشق مردار دیہ اسرارِ دیوانگیہائے آن نیازے در خود می یابد بناءً علیہ می خواہد کہ در خواص محبت و سرہائے عشق تفصیل دہد بحیثیکہ از صدفِ آن گوہر بدست افتد کہ نام و نشانِ این کس را بر باید۔ فضل ایشان بر سائر مکونات حتیٰ بر ملک کہ عباد کرامند و مشاہد اصل اند

Marfat.com

بے شائبۂ ظلیت از راہِ محبت است و از سوز و گداز عشق۔ لہٰذا ترقی در مراتبِ قربِ خاصۂ انسان آمد و ہر یکے از ملائک در مقامِ خود محبوس ماندند و مشہود ملک ہر چند اصلی است امّا از بیرون نظارہ مطلوب دارد و ایشان را بہ مشہود تحقق می بخشند و انوارِ مطلوب را کالجزوِ او می سازند و او را از گذرانندہ بقائے بہ آن مطلب ارزانی می دارند پس ہر چہ می بیند و ہر چہ می یابد از خود یا بدع ببین تفاوتِ رہ از کجا است تا بکجا۔ غلبۂ عشق است کہ بسا است کہ لطائفِ عالمِ امر انسانی را از دید و دانش ماسوٰی مطلقاً گذرانندہ مستہلکِ یک مطلب می گرداند و بہ این اضمحلال راہِ وصول مفتوح داشتہ از باطن بہ بطنِ بطون می برد۔ جوشِ محبت است کہ اجزائے قالبِ سالک را کسرِ سورت نمودہ بہ تزکیہ و تطہیر واصلِ اصلِ بے شائبۂ ظلیت می نماید بلکہ بدرجات می رساند کہ اصل آنجا در رنگِ ظل در راہ می ماند از خواصِ محبت است کہ ہیئتِ وحدانی انسان را کہ از اجزائے عشرہ ترکیب یافتہ است و غیر انسان را این ہیئت میسر نہ شدہ است از قربِ قوسین گذرانندہ بہ اسرارِ اَو اَدنٰی متحقق می سازد و در دارِ آخرت بدولتِ رویت مشرف می گرداند از لوازمِ عشق است کہ سالکانِ این زمان متباعد از عہدِ نبوت بعد قطعِ مراتبِ ظلال و اصول بہ کمالاتِ وراثت می رسند و شریکِ دولتِ خاصۂ انبیاء می گردند علیہم السلام و باوجود عدمِ وجدانِ خصیصۂ صحبت از اصحاب معدود می شوند فیعامل مَعَهم مایعامِلُ مَعَهُم۔ پس تفاضلِ افرادِ انسانی از راہِ تفاوتِ مراتبِ محبت آمدہ۔ در ہر کہ محبت بیشتر فضلِ او مقرر تر آمد۔ و ہیچ خاصیت از این عشق و محبت نہ جر ہید۔ آرے کرم پنہانی کہ از راہِ محبوبیت آمدہ است ہر چند آن ہم فرد کامل محبت است امّا از محبت فاضل تر آمد۔ و بہ مطلب نزدیک تر۔ و حیلے عاشقی باید کہ نظر او بجائے کار کند کہ خود محبوب آنجا می رسد۔

مکتوبِ چہل و یکم

بہ احقر فقرا از خاکِ پائے درویشانِ این علیا بارگاہ فقیر محمد ہادی در اشارۂ وصولِ سالک بمقاماتِ نورانی و تاویلِ کریمہ اَوَمَنْ کَانَ مَیْتًا فَاَحْیَیْنٰہُ الآیہ۔

نحمدہٗ و نصلی اللہ سبحانہٗ و تقدس بہ قلابِ محبت منجذب ساختہ و از باطل

و مالا یعنی گذرانده در ساحتِ قربِ خویش جا دہاد و بہ تجلیاتِ ذاتیہ بنوازد تا سالک بہ تمام و کمال از شرارتِ عدم و ظلمت پاک گشتہ از سر تا قدم نور گردد و دیگران از نورِ او منور شوند۔ و کریمہ اَوَمَنْ کَانَ مَیْتًا فَاَحْیَیْنٰهُ وَجَعَلْنَا لَهٗ نُوْرًا یَّمْشِیْ بِهٖ فِی النَّاسِ نشانِ حالِ او باشد۔ والسلام علیٰ من اتبع الهدیٰ۔

مکتوبِ چہل و دوم

بہ یکے از مخلصات طالبہ در بیانِ آن کہ شوقِ سلوکِ این راہ و طلب وصولِ این علیا بارگاہ نعمتے ہست عظیم و دولتے ہست جسیم و عنایاتِ دیگر متفرع برین سعادت ہست و ترقی در کراماتِ قرب مبنی برین کرامت و شرح قولِ عزیزے کہ گفتہ ہست

اِذَا بَکَی الْقَلْبُ مِنَ الْفَقْدِ ضَحِکَ الرُّوْحُ مِنَ الْوَجْدِ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ الحمد للہ رب العلمین والصلوٰۃ علیٰ محمد وآلہ اجمعین۔ صحیفۂ شریفہ و مراسلۂ لطیفہ کہ عصمت پناہ مشفقہ محترمہ ارسال داشتہ بودند رسیدہ مشرف ساخت۔ اللہ تعالیٰ ظاہر و باطنِ ایشان را بہ کمال رساند۔ امیدواری چنین ہست کہ این دعا بہ شرفِ اجابت قرین گردد فانّ اسرع الدعاء بالاجابۃ دعاء الغائب۔ اظہارِ شوقِ حصولِ کمالاتِ باطنی نمودہ بودند سعادت آثار برادر دینی میان معقول رسانید۔ بدانند کہ شوقِ سلوکِ این راہ و طلب وصول بہ آن علیا بارگاہ نعمتے ہست عظیم و دولتے ہست جسیم عنایاتِ دیگر متفرع برین دولت ہست و ترقی در مقامات مبنی برین نعمت۔ چہ آدمی کہ اعجوبہ ایست از مصنوعاتِ الٰہی عز شانہ، نسخہ ایست جامعہ و مجموعہ ایست شامل صنعتِ عجیبہ کہ در وے تعبیہ کردہ اند شعور و توجہات و طلب و شوق بہر چہ رو می آرد حکم آن می گردد و بہر چہ توجہ می نماید رنگِ آن می پذیرد ؎

اے برادر تو ہمین اندیشۂ — مابقی تو استخوان و ریشۂ
گر گلست اندیشۂ تو گلشنی — ور بود خارے ہمہ تو گلخنی

بزرگے فرمودہ ہست ع گر نہ خواستے داد نہ دادے خواست۔ و نیز عزیزے گفتہ اِذَا بَکَی الْقَلْبُ مِنَ الْفَقْدِ ضَحِکَ الرُّوْحُ مِنَ الْوَجْدِ۔ یعنی چون گریہ می کند دل از درد طلب و نایافتِ مطلب خندہ می کند روح از وصل و یافتِ مقصد۔ بیانش آن ہست

Marfat.com

کہ لطائف خمسۂ عالم امر کہ قلب و رُوح و سرّ و خفی و اخفیٰ باشد و مقامات اینہا در سینہ ہست حکم ہمسایہ و ہمنشین دارد و بعض اینہا لطیف تر اند از بعض دیگر۔ و ہر کہ لطیف تر ہست بہ عالم غیب نزدیک تر ہست در اخذ فیوض از حضرت وہاب عزشانہٗ سابق و مقدم ہست۔ و چون لطیفہ را ازین لطائف نعمتے وارد می شود لطیفۂ دیگر کہ نزدیک اوست از ان واقف گشتہ بران دولت رشک و غبطہ می خورد و در طلب آن کوشش می نماید۔ و اگر بر ہیچ یکے ازین لطائف واردِ غیبی روے نمی داد ہمہ غافل می بودند و راہ طلب مسدود می بود۔ پس گریۂ قلب دلیل است بر یافت رُوح چہ لطیفۂ رُوح ہمسایہ نزدیک قلب ہست۔ قلب از حقیقت او واقف تر ہست و از وارداتِ او آگاہ تر۔ چون بر لطیفۂ روح نعمتے رسیدہ ہست و وے شادان و خندان شدہ قلب کہ ہمسایۂ او بود از ان آگاہ گشتہ غبطہ برد و در میدان طلب پوید۔ این نعمتِ طلب کہ ایشان را حاصل شدہ ہست آن را دولتِ عظیم دانند بر وظائفِ طاعات و کثرتِ مراقبات وقتِ عزیز را معمور دارند۔ البتہ امیدوار باشند کہ ثمراتِ این توجہاتِ فقراء و این طلب بمنصۂ ظہور آید

مکتوب چہل و سوم

نیز بہ آن مخلصہ در درِ طلب و ما یناسبُ ذٰلکَ

الحمد للہِ رَبِّ العٰلمین علیٰ کل حال والصلوٰۃ والسلامُ علیٰ رسولہٖ محمد و آلہٖ خیر آل اما بعد۔ ع از ہرچہ می رود سخن دوست خوشتر ہست۔ حضرت حق سبحانہٗ و تعالیٰ آدمی را بر سائر مخلوقات فضل دادہ و آنچہ او را عنایت فرمودہ بہیچ یکے از مصنوعاتِ خود کرامت نہ کردہ از انکہ صفتِ دردِ محبت و لازمۂ شوق و عشق را کہ سبب معرفت ہست و مناطِ قرب و ترقی ہست بہ وے مخصوص گردانیدہ حتی کہ ملک را کہ عبادِ مکرم اند نیز دران شرکت نہ دادہ۔ پس ہر کہ در وے دردِ طلب و سوزِ عشق زیادہ تر باشد در مراتبِ قرب کامل تر بود۔ گفتہ اند کہ تصوف اضطراب است چون سکون آمد تصوف نہ ماند۔ پس طالب را باید کہ خود را در طلب بیقرار دارد و دمے بے جستجوے دوست نیاساید۔ خوش گفت ہر کہ گفت غزل

طرب اے عاشقانِ شیرین کار   طلب اے عارفانِ نیکوکار

Marfat.com

در جهان شاہدے وما فارغ　　در قدح جرعۂ وما ہشیار

بعد ازین دستِ ما و دامنِ دوست　　بعد ازین گوشِ ما و حلقۂ یار

درین دار فانی از طلب باز ماندن و خود را اسیرِ داشتن از برکاتِ کثیرہ و دولت ہائے جسیمہ محروم ساختن است۔ شخصے اُستاد ابو القاسم قشیری را پس از وفات بخواب دید کہ بسیار بیقراری می کرد و می گریست۔ گفت اے استاد چہ بودہ است مگر بہ دُنیا باز آمدنت می باید۔ گفت آرے ولے نہ برائے آنکہ مجلس گویم بلکہ از بہر آنکہ میان بر بندم و عصا بر کف گیرم و ہر روز بیک یک در شوم و عصا بر در زنم و گویم کہ مکنید کہ نمی دانید کہ از کہ باز می مانید۔ نظم

صاحب خانہ را دہم آواز　　کز پئے ہیچ ماندہ از ہمہ بار

عمر بگذشت در پریشانی　　بنگر کز چہ باز میمانی

این حکایت پایانے نہ دارد و تفصیل آنرا بر وقت دیگر موقوف داشت۔ دیگر چنانکہ سلوک و تسلیک در طرقِ مشائخ دیگر بہ ریاضات و مجاہدات است درین طریقِ عالی بمتابعتِ صاحب شریعت است علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ و بصحبتِ شیخ مقتدا بہ این قلابۂ محبت مرید مستعد منجذب گشتہ ساعت فساعت قطع مغاوف این راہ می نماید و در ہر آئینے برنگِ پیرِ کامل می برآید تا کدام صاحبِ دولت را بہ این نعمتِ عالی بنوازند۔

مکتوب چہل و چہارم

بہ فناء خان مرحوم در ان کہ طلب این راہ از شرائطِ عمدہ سلوک است کہ مناطِ کار بر آن است و فقرۂ چند در مداحِ حضرات خواجہائے نقشبندیہ قدس اللہ اسرارہم۔

حامداً للہ العظیم و مصلیاً علیٰ رسولہ الکریم والہ الجسیم۔ حضرت حق سبحانہٗ و تعالیٰ از دنائسِ تعلقات و از کشاکش اغیار رہائی تمام بخشیدہ بمحبتِ ذاتیہ و انوار مقدسۂ آن مرتبۂ علیا ممتاز گرداند۔ مراسلہ شریفہ کہ از راہِ مہربانی و خلوصِ شوق ارسال داشتہ بودند رسیدہ مشرف گردانید۔ و چون منبی از حرارتِ طلب و دردِ این راہ بود مشعر از فرطِ اشتیاق و بیقراری فرحِ بسیار رسانید ع اے وقتِ تو خوش کہ وقتِ ما خوش کردی۔ واقعۂ روشن کہ دیدہ اید و بر نگاشتہ بسیار عالی است و مبشر قبولیتِ عزیزان کہ فی الحقیقت قبولیت اوست

سبحانہٗ وتعالیٰ امیدواریم کہ این ہمہ شوق واین واقعہ مثمر برکات گردد۔ ونیز امید ہست کہ این ہمہ بے قراری وتعطش ومحبت بفقرار وطلب این راہ روز بروز افزون تر گردد۔ ونتیجۂ آن کہ فنافی الشیخ است وآن سبب فنافی اللہ بہ سہولت حاصل آید وبتاخیر نہ کشد۔ امروز کہ آوانِ فرصت است واسبابِ جمعیت ہمہ میسّر گنجایشِ لتسویف وتاخیر نیست۔ بہترین اوقات را کہ زمانِ عافیت است در بہترین اعمال کہ دوام ذکرِ اوست تعالیٰ صرف باید نمود فَفِرُّوْا اِلَی اللہِ شنیدہ باشید وبلکہ المسوّفون گوش شدہ باشد درین جزوِ زمان حصولِ این دولتِ کبریٰ لعَین نعمتِ عظمےٰ معرفتِ الٰہی عزشانہٗ بہ این سہولت وبہ این سرعت وابستہ بتوجہ واخلاص بہ این طبقۂ علیہ نقشبندیہ است بریاضات ومجاہدات شاقہ آن میسّر نہ گردد کہ بیک صحبت ایشان حصول یابد چہ درین طریق اندراج نہایت در بدایت است در اول صحبت آن می بخشند کہ منتہیان را در نہایت بدست می آید۔ طریقِ این بزرگواران طریقِ اصحاب کرام ہست کہ ایشان را در اول صحبت خیر البشر علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والتسلیمات آن کمالات میسر می شد کہ اولیا رامت را در نہایت شاید میسّر شود۔ امّا این معنی بطریقِ اندراج است ونیز در صحبتِ این اکابر واز برکاتِ توجہ شان دل را آن قدر بر ودت از ماسویٰ واستغراق در مشاہدہ وحضور حاصل می شود کہ اگر عمرے در اخطارِ ماسویٰ نماید ہرگز خطرۂ غیر بدل نہ گزرد فعلیکم بمجبتہ ہٰؤلاء الاکابر۔ بخاطر ہست کہ یکے از یاران مخصوص را نزد شما فرستادہ شود تا از اوضاعِ این طریقہ آگاہ می کردہ باشد وترقی باطن از توجہات مامول بود۔ والسلام اولاً وآخراً۔ ختم حضرات خواجہا قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم باجمعے از اہل دل وصفا باطن برائے خیریت وحصولِ مقاصد دین ودنیاے شما نمودہ شد انشاء اللہ العزیز موثر گردد۔

مکتوب چہل وپنجم

بحافظ عبد العزیز لاہوری در جواب تشکیکے کہ بر بیت مولوی جامی قدس سرہٗ ایراد نمودہ بود وتاویل کریمہ کَذٰلِکَ اَتَتْکَ اٰیٰتُنَا فَنَسِیْتَہَا الآیۃ۔

الحمد للہ رب العٰلمین والصلوٰۃ والسلام علیٰ سید المرسلین محمد وآلہ واصحابہ اجمعین۔ سلام عافیت انجام بافراوان شوق بہ کمالات دستگاہ اخوی اعزی حافظ عبد العزیز لاہوری رسیدہ باد۔ استفسار از معنی بیت مولوی جامی قدس سرہٗ نمودہ بودند وشبہ بران ایراد کردہ۔

آنچه بخاطر فاتر رسید در حل آن تحریر می آرد۔ نوشته بودند که عزیزے گفته ؎

بنشینم و باغم تو بسازم   پنهان ز تو با تو عشق بازم

اگر بر مجاز این بیت را فرود آریم درست می شود۔ امّا در حقیقت این قسم سخنان مجوّز نیست چه هیچ چیز از وے سبحانهٗ پنهان نیست۔ معلوم شریف آن برادر گرامی باد که اگر در شعر به طریقِ اخبارِ واقعه می شد یعنی پنهان با تو عشق باخته ام شبهه شما بر محل می افتاد۔ چه اخبار از خلافِ واقعه وامرِ محال می شد۔ امّا درین بیت ظاهر آن است که بطریقِ انشاء و تمنائے گفته و آرزوے خود را وانموده هر چند تمنّائے او محال باشد چه تمنائے محال محال نیست راه عشق ورائے راه عقل ست بلکه درمیانِ آنها تضاد است۔ عاشق آرزوها... دارد که هرگز شدنی نیست ؎

وصل هر چند محال است تمنائی هست   با سر زلف تو مارا سر سودائی هست

لهذا اور النسبت به جنون می کنند واین از هنرهاے اوست ع در عشق چنین بوالعجبیها باشد بسا است که در عشق عین معشوق شدن را خواهد۔ و باعثِ این تمنّا آن است که می خواهم غم از دهر گز زائل نه شود و معشوق چون افراط غم ومحنتِ عاشق را داند بحیلے که رحم فرموده او را بوصل خود خواند و ازین گردابِ غم بر آرد۔ و مقصود عاشق که مجرد غم بود فوت شود۔ و نیز می تواند که مراد قائل آن باشد که هر چند تو سرّ د آشکارا مرا می دانی۔ امّا با تو معامله می نمائیم که اگر تو نمی دانستی آن معاملات را بجا می آوردم پس مراد از پنهان پنهانِ حکمی است نه حقیقی۔ و آن معامله کنایت از بے طاقتیهاے عشق باشد و گستاخیهاے عاشق بود چنانچه در کلام مجید آمده وَكَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيٰتُنَا فَنَسِيْتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى فَاِنَّ النسيان منه سبحانهٗ محالٌ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا۔ فالمراد يعامل بك معاملة الناسى لشخص على ما قالوا۔ والسلام۔

مکتوب چهل و ششم

به صوفی محمود کشمیری که از عاشقانِ یکتا از اجازتِ مطلقه تعلیم طریقه سبحانهٗ و تعالیٰ حامدًا و مصلیًا۔ حقیقت انتباه اخوی اعزی شیخ محمود در مدارج قرب الٰهی عز شانهٗ مترقی باشند۔ مراسله شریفه شما مکرر رکرد

Marfat.com

ی رسد چون کسے روانہ آن جانب نمی شود توقف واقع می شود معذور دارند۔ از سرگرمی حلقۂ یاران وتقید شان ومتاثر شدن طالبان نوشتہ بودند بہ وضوح انجامید اللّٰھم کثّر اخواننا فی الدین وثبّتنا وایّاھم علیٰ متابعۃ سیّد المرسلین علیہ وعلیٰ اٰلہٖ وعلیھم وعلیٰ اٰلِ کلّ مِن الصلوٰت والتسلیمات اتمّھا واکملھا۔ چون عدد دوصد کہ بہ آن مامور بودند بہ اتمام رسیدہ ہست ومردم دیگر از رجال ونساء طلب طریقہ می نمایند بعد استخارہ ہر کہ طلب نماید بہ او ذکر می گفتہ باشند۔ در حدیث آمدہ ہست علیٰ مصدرہا الصلوٰۃ والسلام ماخاب مَن استخار یعنی زیان کار نہ شد کسے کہ استخارہ کند زیادہ چہ نویسد۔ از طلب و اخلاص برادر دینی سید خان نوشتہ بودند اللّٰہ تعالیٰ ثمرات بران مرتب سازد والسلام۔

مکتوب چہل وہفتم

بہ سیادت پناہ میر محمد اسحاق المعروف بہ مکرم جان در جواب اسولۂ او وحل شبہات کہ بر کلام امام ربّانی مجدّد الف ثانی نوّرنا اللّٰہ تعالیٰ باسرارہٖ ایراد نمودہ بود در حدیث نفیس کہ آمدہ است لیس یتحسّر اھل الجنۃ الخ

الحمد للّٰہ اولاً واٰخراً والسلام علیٰ رسولہٖ محمّدٍ وّاٰلہٖ دائماً وسرمداً۔ اللّٰھم اَرنا الحق حقاً وارزقنا اتباعہٗ واَرِنا الباطلَ باطلاً وارزقنا اجتنابہٗ۔ اما بعد سیادت مرتبت برادرِ دینی میر محمد اسحاق اسولۂ چند اظہاراً للحق از حضرت قبلۂ دین و دنیا سلمہ اللّٰہ تعالیٰ نمودہ آن حضرت اشارہ بہ این کمترین کردہ امر بتحریر اجوبہ آن فرمودہ امتثالاً لِامرہ العالی می نویسد واللّٰہ سبحانہٗ ھو الموفق۔ سوال آنکہ در عبارت حضرت امام ربّانی مجدّد الف ثانی رضی اللّٰہ عنہ در بیان تجلّی ذات واقع شدہ وانّ الذات اِذا تجلّٰی لا استتار لہٗ واتفق العلماءُ علیٰ انّ رویۃ اللّٰہ فی الاٰخرۃ تکون علیٰ تفاوتِ المراتب فَلِلبعضِ علی الدوام وللاٰخرین موقتاً علیٰ تفاوتِ درجاتھم فحینئذٍ یتحقق الاستتار مع ان نشاۃ الاٰخرۃ اقویٰ من ھٰذہ النشاۃ والرویۃ اقویٰ من التجلی فما وجہ التوفیق جواب۔ اولاً آنکہ در عبارتِ آنحضرت ومتفق علیہ علماء ہیچ تدافع نیست تا محتاج بتوفیق شوم یکے از جاے ناشی ہست و دیگرے از مقامے۔ کلام آنحضرت در تجلّی ہست وآن از احوالِ باطن ہست کہ دوام آن ممکن بل واقع ہست۔ وسخن علماء در رویت ہست وآن از احوالِ ظاہر ہست وبہ بصر تعلق دارد

که دوام آن متعسر۔ و فرق در معاملات ظاهر و باطن نزد سالکانِ این راه از مقدمات مسلّمه است
بل از امورِ ضروریه۔ اگر گویند که در عباراتِ صوفیهٔ کرام ظاهر بر عالمِ خلق اطلاق می نمایند و باطن
عالمِ امر را گویند۔ اگر مراد از ظاهر و باطن درین مکتوب همین معنی است پس تجلی ذاتی را از معاملاتِ
باطن گفتن معنی نه دارد چه این تجلی نزد آنحضرت نصیب عالمِ خلق است بلکه به جزوِ ارضی تعلق دارد
و اگر مراد از ظاهر و باطن غیر این معنی است فلا بدّ لهٗ من بیانه اولاً حتیٰ تکلّم علیه۔ ثانیاً
جواب گوییم که آن حضرت قدس سرّهٗ در مکتوبات جلد ثانی تصریح نموده اند که هر یکے از لطائفِ امر
و خلق را صورتیست و حقیقتی است و احکام هر یکے از دیگرے جدا است و مراد درین مکتوب از ظاهر
صورتِ خلق است که مرئی و محسوس است و از باطن حقیقتِ عالمِ خلق که عروج و نزول و تجلی و مشاهده
بدان متعلق است فافهم فانّهٗ ینفعک فی کثیرٍ من المواضع۔ اگر گویند چون تجلیِ ذاتی دائمی
باشد و رویتِ اُخروی موقت لازم می آید که مشهود این نشاة اکمل باشد از مشهود نشاةِ
اُخروی و هو مخالفٌ اجماع الصوفیةِ والعلماءِ جواب رویت بر تجلّی تفصیلیت که میسّر
است نزد خاص و عام۔ و نیز انتفاے این تجلی دائمی دران نشاة معلوم نیست بل محتمل که باوجودِ
رویتِ اُخرویِ موقت تجلّیِ ذاتی بر دوام باشد۔ و ثانیاً در جواب اصل سوال آنکه تجلی که آن
حضرت از دوام آن خبر داده اند مراد از ذات آنجا ذاتِ بحت است که معرّا از نسب و اعتبارات است
علی ما نقلتم فی ما سیاتی من عبارته الشریفة و مرئی در آخرت ذاتِ مستجمع صفات است
علی ما ذکره قدس سرّهٗ نمی بینی که مرئی در آخرت ذاتِ مستجمع صفات خواهد بود نه ذاتِ معرّا
از اسماء و صفات که آن مجردِ اعتبار است زیرا که ذات را از صفات هرگز تجرد نیست و صفات
از ذات هرگز منفک نیستند تجرد به آن اعتبار گویند که عارفِ کامل را چون گرفتاری ذات تعالیٰ
استیلا می نماید ملاحظهٔ اسماء و صفات از نظرِ او ساقط می گردد و غیر از ذاتِ تعالیٰ هیچ مشهود او
نمی نماید۔ پس تجردِ ذات تعالیٰ و تقدس از صفات باعتبار نظرِ عارف گشت نه باعتبار خارج و
نفس الامر۔ فاندفع توهم المنافات۔ اگر گویند انّ الامر کما قررتم و سلّمنا انّ بعض
الصّفاتِ مرئیّة کما فی الشاهد لکن هل یمکن رویة جمیع الصفات۔ گوییم علت
جواز رویت وجود است نیز هرگاه ذات که در بے چونی از صفات بمراتب فائق است مرئی شود

Marfat.com

صفات چرا مرئی نہ شود۔ سوال دوم آنکہ در مکتوب ہفتاد و ششم از مکاتیب جلد ثالث واقع
شدہ ماحاصلہٗ کہ تجلی ذات بے ملاحظہ شیون و اعتبارات ہست و مجرد از اسماء و صفات
و آن منافی ہست مر تحقیق مکتوب صدم را از ہمان مجلد کہ چون آن اسم الٰہی عز شانہٗ اعتباری ست
از اعتبارات ذات تعالیٰ۔ ناچار متعلق رویت ہر شخص ہمان اعتبار ذاتی خواہد بود کہ رب الشخص ہست۔
جواب منشاء این سوال ہم در رنگ سوال سابق عدم تفرقہ ہست در تجلی و رویت و قیاس است
احکام یکے را بر دیگرے وھو کما تری مخالف للواقع والاصطلاح وتفصیل الفرق بینھما
ان التجلی وان کان ذاتیاً یقتضی نحواً من الظلیۃ وتجرد الذات عن صفاتہ فی مراتب
الظلال ومدارج المثال جائز بل واقع کما ان تعقل الکلی مجرداً عن تشخصاتہ فی
وجودہ الذھنی الظلی واقع بخلاف الرویۃ فانھا فی الخارج والظھور ھنا ظھورٌ
اصلیٌ بلا شائبۃ ظلیۃ ومن المحال انفکاک الذات عن الصفات فی الخارج کما فی
ذلک الکلی ایضاً فانہٗ اذا وجد فی الخارج لابدّ ان یکون متشخصاً موصوفاً با
لصفات۔ سوال سوم آنکہ از عبارت مکتوب صدم از جلد ثالث کہ بالا مذکور شد مستفاد می شود
انحصار رویت اخروی در اعتبارات و عبارت مکتوب ہفتاد و ششم مصرح ہست باین کہ مرتبۂ ذات
وراء اعتبارات ہست کما ہو فیلزم ان لا یکون الذات مرئیاً فی الجنۃ لانّ رویۃ
الاعتبار لیس رویۃ الذات وھو مخالف لمذھب اھل الحق۔ جواب معنی آن عبارت
آن ہست اللہ سبحانہٗ اعلم کہ متعلق رویت ہر شخص ذات با جمیع اعتبارات نیست کہ ذات ماخوذ
با بعضے اعتبارات ہست کہ مناسب استعداد ہر شخص ہست و رب او ست و مبدأ تعین او نہ آنکہ
اعتبار محض منفک از ذات مرئی خواہد شد۔ ہر گاہ در وجود آن سخن باشد برویت خود چہ رسد
اگر گویند ہر گاہ ذات ماخوذ بہ اعتبار مرئی گشت اعتبار نیز مرئی گشت۔ گویم ذات باعتبار
مرئی شدن دیگر ہست و ذات ماخوذ بہ اعتبار مرئی گشتن دیگر۔ زید اعمٰی ماخوذ بہ صفت عمی در خارج
مرئی ہست نہ عمی او۔ زیرا کہ اتصاف بہ عمی در خارج ہست۔ ازین معنی لازم آمد کہ عمی در خارج باشد
اما وجود خارجی عمی را ثابت نمی شود۔ اگر وجود عمی در خارج می بود موجود خارجی می گشت۔ فانّ
الموجود الخارجی ما یکون الخارج ظرفاً لوجودہ لا لنفسہ ولیس فلیس۔ اگر گویند

Marfat.com

ذات ماخوذ بہ اعتبارات اگر مرئی شود آیا این اعتبارات حجاب ذات می تواند شد یا نہ ۔ اگر حجاب باشند یلزم مخالفۃ منطوق الحدیث وکذا مخالفۃ اقوال اھل السنۃ گویم در رویت خارجی اعتبارات حجاب ذات نمی تواند شد کما فی الشاہد بخلاف در تجلیات کہ متعلق بباطن است وشہود وملاحظہ مربوط آنجا حجاب می شوند ۔ سوال چہارم آنکہ در نسبت زوال عین واثر کہ مقتضی انتفار سالک است کلیۃً بحیث لا یبقی منہ اسمٌ ورسمٌ وعدم نیز درین مقام در رنگ وجود وتوابع وجود رخت بہ سفر می کشد باید کہ تفاضل اقدام سالکان مفقود باشد لأنّ التفاضل یقتضی بقیۃ الوجود فی المفضول فینافی زوالھما ۔ جواب اگر این نسبت مخصوص بہ محمدی المشرب نیست پس رواست کہ بعض بہ این نسبت متحقق باشد وبعض دیگر ازین دولت محروم ماند ۔ وہر کہ جمیع لطائف او یا اکثر آن بہ این نسبت متحقق شود افضل باشد از کسے کہ اقل لطائف او بہ این دولت مشرف گشتہ باشد ۔ واگر مخصوص بہ محمدی المشرب است اصالۃً وتبعیۃً او دیگرے را ممکن پس فرق اصالۃ وتبعیۃ باقی است ۔ وحل این شبہ آن است کہ این زوال شہودی است نہ وجودی علیٰ ما حقق امام الربانی اخراً ۔ ونصیب سالک درین مقام معنی است مجھول الکیفیۃ کہ باطن او را برین شہود آوردہ است ۔ تزاید وتناقص درین معنی ممکن بل واقع است ۔ سوال پنجم آنکہ در حدیث نبوی علیٰ مصدرھا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ آمدہ است لیس یتحسر اھل الجنۃ الّا علی ساعۃ مرّت بھم لم یذکروا اللّٰہ تعالیٰ فیھا ۔ حصولِ حسرت کہ قسمے است از الم منافی است مر دخولِ جنت را ۔ چہ بہشت سراسر محلِ عیش وسرور است ۔ جواب شراح حدیث این حسرت را مخصوص بزمانِ اقامتِ شان در عرصات داشتہ اند چہ در حدیث اھل الجنۃ آمدہ است نہ فی الجنۃ ۔ ودر حدیثِ دیگر کہ کانت علیھم ترۃً یوم القیامۃ واقع شدہ است نیز مؤید این توجیہ است ۔

مکتوب چہل وہشتم

بہ جنابت دستگاہ خواجہ عبد الآخر کابلی در بیانِ محبت ذاتیہ کہ در ان موطن ایلام محبوب نسبت بہ انعام او زیادہ تر لذت بخش است

اللّٰہ تعالیٰ از انچہ نباید ونشاید محفوظ دارد ودر محبتِ ذاتی خود ترقیات بسیار کرامت فرماید ۔ علامتِ تحقق بہ این محبتِ ذاتی استواے انعام وایلام محبوب است نسبت بہ محب

Marfat.com

بلکہ در بعض اقسام این محبت ازدیادِ لذت است در ایلام از انعام او۔ چہ در انعام مرادِ نفس با مرادِ محبوب ملحوظ است و در ایلام خالص مرادِ محبوب است و خلافِ نفس۔ اللہ تعالیٰ باین کمال برساند۔ دیگر از احوال نویسیاں باشند والسلام والاکرام۔

مکتوب چہل ونہم

بہ جان محمد و شاہ محمد سلطان پوری در شرحِ احوال شاہ محمد و ما یناسبہٗ۔

الحمد للہ وسلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ۔ مکتوب مرغوب برادرِ گرامی رسیدہ خوش وقت ساخت و ہدایائے مرسولہ نیز رسید۔ محبت شما کافی است و آنچہ میاں شاہ محمد در احوالِ خود نوشتہ اند کہ روزے بعد از نمازِ مغرب حالتے رو داد کہ خود را آن قدر طولانی یافت کہ تمام عالم را احاطہ کردہ است بسیار نیک است۔ بالیدہ دیدن خود را از جامعیتِ استعداد خبری دہد و محتمل کہ اشارہ بہ لقا باشد و آنچہ نوشتہ اند کہ من بعد خود را خالی می بینند و بکار و وجد و شوق کہ اول بود الحال ہیچ نمی باید۔ بدانند کہ بعد فنا این اشیا رو بزوال می آرد و معاملہ بحیرت می کشد و خود را کالعوام افسردہ و خالی از ذوق و شوق می فہمد۔ منقول است کہ صدیق اکبر رضی اللہ عنہ بر قاری گذشت کہ قرآن می خواند و می گریست فرمود ھٰکذا کنّا نفعلُ ولٰکن قست قلوبُنا این از قبیل مدح بما یشبہُ الذم است بلکہ باید کہ ذکرِ قلبی ہم برود مگر بہ تکلف۔ و اخوی میاں جان محمد در احوالِ خود تفصیل نہ نوشتہ اند بہر حال بہ امورِ مامور سرگرم باشند۔ والسلام۔

مکتوب پنجاہم

بہ حقائق و معارف آگاہ ولایت و کمالات دستگاہ جناب خواجہ عبد الصمد کابلی در ترغیب بہ زیارت روضۂ منورہ جدیدہ و اظہار انوار و برکات آن و یافتن خود را واسطۂ افاضۂ برکات را با بشارتے دربارۂ خویش۔

الحمد للہ والصلوٰۃ علیٰ نبینا وآلہٖ۔ نمی دانند کہ برکات و فیوض روضۂ مقدسہ جدیدہ را چہ سان بسمعِ عزیزان سازند و چگونہ مشتاقان را بزیارت بقعۂ کریمہ تحریص نماید۔ امروز ترتیب طالبان و ترقیات آنہا در رنگ توجہات حضور تصور نمایند و متمسکانِ مدارج سفلیٰ را بہ برکتِ آن انوار از واصلانِ معارجِ علیا شمرند۔ در ایامِ حیات آن قبلۂ ابرار از زبانِ گہر افشان شنیدہ بود کہ می فرمودند از آن ایام کہ ما درین منازلِ جدیدہ اقامت ورزیدہ ایم

Marfat.com

محسوس می گردد کہ برکاتِ آن منازلِ قدیمہ و انوارِ مسجدِ کلان بل فیوض روضہ منورہ گویا همہ از انجا منتقل گشتہ درین بقعات نزول کردہ است۔ روزے این حقیر بر مرقدِ متبرک مراقب بود کہ مشهود گردید کہ افواج کثیرہ از جنود الٰہی عز شانہٗ از ہر قسم حاضر اند و آن حضرت کاغذہائے برات طور نوشتہ بہ آنہا می دہند و واسطہ درمیان آن حضرت و این جماعات این حقیر است۔ درین اثنا بخاطر رسید کہ برائے خود نیز چیزے عرض نمایم درین باب متضرع گشتم این آیت القا نمودند و قِهِمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ فَضْلًا۔ والسلام

مکتوب پنجاہ و یکم

بشرافت پناہ خواجہ عبد الآخر کابلی۔ در نصائح و مواعظ۔

الحمد للہ و سلامٌ علیٰ عبادہِ الذین اصطفیٰ۔ اللہ تعالیٰ از انچہ نباید و نشاید محفوظ داشتہ بہ مراتبِ بلند و مقاصدِ ارجمند رساناد۔ و مکتوب شریف رسیدہ از راہِ بعدِ راہ گاہے در جوابِ مکاتیب تقصیرے واقع می شود معذور دارند۔ اوقاتِ گرامی را بہ وظائف طاعات معمور دارند و احوالِ آخرت را پیوستہ در نظر دارند و گاہے زیارتِ روضہ منورہ را ملحوظِ اصلی داشتہ احرام آن بہ بندند۔ والسلام علیٰ من اتبع الھدیٰ۔

مکتوب پنجاہ و دوم

بہ حاجی محمد معقول در طلب عافیت از حضرت وہاب تعالیٰ و تقدس و غیر ذالک ما یناسب۔

بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بہ جنابِ سعادت و توفیق نشان می رساند کہ احوالِ اینجانبے بعنایتِ الٰہی عز شانہٗ موجبِ شکر است۔ خیریتِ دوستان مامول است۔ لا تعدلُ بالعافیۃِ شیئًا ما سأل عبد شیئًا احب الی اللہِ سبحانہٗ من العافیۃ - اللھمّ إنّا نسئلک العفو و العافیۃ و المعافاتِ فی الدنیا و الآخرۃ صلاح آثار تقویٰ شعار سیادت پناہ میر حیدر از دوستانِ مخصوص حضرت ایشان اند آنجا می رسند کرمے و مہربانیے درباب مشارٌ الیہ متوقع است۔ والسلام۔

مکتوب پنجاہ و سوم

بہ خاک پائے درویشان این علیا بارگاہ محمد ہادی زید توفیقہٗ در بعض خصائص آن حضرت و اصحاب کرام آن آفتاب مرتبت علیہ و علیٰ آلہ الصلوٰۃ و السلام و التحیۃ و شمہ از احوالِ مخصوصہ حضرت مجدد الف ثانی و حضرت پیر دستگیر خود

وبرادرِ بزرگ الیشان وبرخے از کمالات اکابرِ متقدمین۔

حامداً للّٰہ سبحانہٗ ومصلیاً علیٰ رسولہ محمد وآلہٖ وصحبہٖ وتابعیہ اجمعین۔ حضرت ایشانِ ما رضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ دراواخر ازجاے طبقات السلمی بخدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ رسیدہ بود۔ اکثرے آن را مطالعہ می نمود۔ چون دران کتاب شریف درجۂ اعلیٰ از اکابرِ متقدمین ہست وسلوکِ اطوارِ عجیبہ آنجا کہ مقاماتِ عشرہ را بہ نہایت رسانیدہ اند بخاطرِ مبارک رسیدہ باشد کہ این مقامات بہ این کمال در خود مطالعہ نمایم۔ آخر الامر از جانب حق سبحانہٗ ملہم شدند کہ این جماعہ اکابر از کمالِ جہد وریاضات صورتِ قلبِ قالبِ ایشان را این مقامات حاصل ست وترا از کمالِ متابعت سرورِ کائنات صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہٖ وسلم صورتِ حقیقتِ قلب ترا این مقامات حاصل است واز صورت تا حقیقت فرق بسیار ہست۔ وحضرت ایشان ما را و برادرِ بزرگ ایشان را قدس اسرارہما درین بشارتِ علیا باخود شریک یافتند ودر حضرتِ پیغمبر واصحابِ ایشان علیہ وعلیہم الصلوٰۃ والسلام حقیقت وصورتِ قلبِ وقالب را این مقامات بوجہ اتم حاصل ہست۔ حضرت پیر دستگیر ما را قدسنا اللہ بسرہ الاقدس۔ در اثناے سلوکِ روزے بخاطر عاطرِ آن حضرت رسید کہ تفکر نمایم آیا باوجود قطع تعلقات حسًّا وعملاً از ساحتِ باطن ظاہر باہیچ یکے ازین امورِ مشتبہ مبتلی ہست یا نہ۔ ہر چند اندیشیدم ہیچ امر از خانہ وفرزند وغیرہ خاطر میلان نہ دیدم الا بیک بیاضے کہ دران معارفِ بسیار مسموعہ از حضرت مجدد الف ثانیؒ مثبت ساختہ بودم ومنقول گشتند بہ آن مجمل میلانے یافتم۔ عزم نمودم کہ آن را پارہ پارہ سازم برآمدم وہر چہ جستجو نمودم این بیاض را نیافتم۔ بعد تسکینِ آن واردِ آن بیاض یافتہ شد وموافق این نقل ہست کہ آنچہ از حضرت مجدد الف ثانی مرویست کہ در وقت تلاوتِ قرآن مجید چون بہ این آیت رسیدند قل ان کان اٰبآؤکم وابنآؤکم الآیہ متفکر شدند کہ آیا محبتِ اینہا را بمحبتِ حضرتِ قدس چہ نسبت ہست۔ در جنب حضرتِ حق سبحانہٗ ومحبتِ رسولِ او علیہ الصلوٰۃ والسلام محبتِ این امور را ہرگز مرغوب نیافتم والسلام۔ حضرت ایشانِ ما می فرمودند کہ مرا در اوائل حال نمودہ بودند کہ حضرتِ رسالت خاتمیت علیہ وعلیٰ آلہ الصلوات والتسلیمات مشتمل بنورِ

Marfat.com

صرف بغیر صورتِ مبارک انسانی در غایت عظمت و ابہت چنانچہ مشائخ اعتبار نمودہ اند ظاہر شدند و الطافِ بے نہایت نمودہ بعض اعضائے مرا بوسہ می دہند۔ بعد تمامی کار معلوم شد کہ ہمان قدر از اصالت و محبوبیتِ ذاتیہ بہرہ ور است۔ حضرت مجدد الف ثانی رضؓ ہم می فرمودند کہ من در اوائل اکثر می دیدم کہ وضو می کنم و ہمین قدر آب یافتم کہ اکثر اعضائے من شستہ شدہ و بعض ماندہ و ہمان بعض معیّن در ہر وضو نا شستہ می ماند۔ آخر کار معلوم گشت کہ از اصالت و محبوبیتِ ذاتیہ ہمان اعضا کہ مغسول می شد بہرہ ور است نعم السلف و نعم الخلف الحمد للہِ تعالیٰ و السلام علیٰ رسول اللہِ تعالیٰ و علیٰ الہٖ و من تبعہٖ۔

مکتوب پنجاہ و چہارم

بہ حاجی محمد معقول در تبیینِ کمالاتِ میر سید جعفر کہ از مخصوصانِ حضرت ایشانِ ما است یعنی حضرت مروج الشریعۃ و ما ینا سبہ۔

بعد الحمد و الصلوٰۃ و ارسال التحیات بہ برادرِ گرامی می رساند۔ حقائق آگاہ میر سید جعفر کہ از اصحاب ذوی الاختصاص حضرتِ ایشان ہست قدسنا اللہ سبحانہٗ بسرہ الاقدس و با این فقیر نشست و برخاست بسیار کردہ و فوائد کثیرہ نصیب روزگار او شدہ الحال متوجہ وطنِ مالوف است بنا علیہ ابلاغے نمودہ آید۔ اگر بخرجِ راہ از خود و یا از یارے دیگر امدادے نمایند بسیار برمحل ہست۔ دیگر ما متوجہ این سفر ایم شمار الجد اسپردیم جل شانہٗ و عم احسانہٗ۔ و السلام۔

مکتوب پنجاہ و پنجم

بہ صوفی محمود کشمیری در نصیحت۔

نحمدہٗ و نصلی و نسلم۔ اللہ تعالیٰ بہ صحت و جمعیت داشتہ سرگرمِ یادِ خود دارد۔ مکتوبِ مرغوب رسیدہ سببِ مسرت گردید۔ می باید کہ ہمیرین نمط از احوال خیر مآلِ خود می نوشتہ باشد۔ اوقات را مصروفِ طاعت و عبادت و ذکر و فکر دارند و در اتباعِ سنتِ سنیہ مستحکم بوند کہ منتج نتائج حسنہ ہست و رشد و ترقی با آن مربوط خیر الکلام ما قلّ و دلّ و السلام علیکم و علیٰ سائر من اتبع الہدیٰ و التزم متابعۃ المصطفیٰ علیہ الصلوٰت العلیٰ۔

مکتوب پنجاہ و ششم

بہ ارشاد پناہی معارف و ہدایت دستگاہی جناب خواجہ محمد حنیف کابلی قدس سرہٗ در بیان سرّے از اسرار حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔

الحمد للہ والسلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ۔ کتابتہاے گرامی رسیدہ مشرف ساخت وشوقِ دریافت صحبت وانتظارِ مواصلت را کہ از حد افزون بود بہ الیاس احدی الراحتین مبدل گردانید۔ آنچہ درباب شیخ علیم ویارِ دیگر اشارہ نمودہ بودند ہیچ مفہوم نہ شد۔ تفصیل آن را منتظریم حسبکم اللہ وسبحانہٗ وایانا۔ ع از ہرچہ می رود سخن دوست خوش تر است۔ از زبان گہر فشان قبلۂ درویشان حضرت ایشان مسموع گردیدہ کہ حضرت مجدد الف ثانی رح در ایام عروج بہ بسط وشوق می گذرانیدند ودر مدت نزول معقوض می بودند۔ روزے در خلوتے کہ مادر برادرِ بزرگِ مادر خدمتِ عالی بودیم فرمودند کہ در وقتِ نزول رقتے وگریہ روداد چنانکہ در عالمِ مجاز در وقتِ رخصت از سلطان محبوب بے طاقتی وگریہ روداد وازان طرف نیز امرے کہ شایانِ آن جناب مقدس باشد معلوم شد ہر چند اطلاق رقّت نیامدہ است۔ اما لوازم رحمت ثابت است۔ دران وقت درعین حضور اشکہا از چشم من جاری شد۔ خطاب کردند کہ بخاطر من رسید کہ اگر شما می بودید آن آبِ چشم را بزبان می لیسیدید کہ امر عجیب بود۔ حضرتِ ایشان فرمودند کہ در وقتِ نقل این حکایت از مذکرانِ وقت باز از چشمہاے مبارک آن حضرت قدس سرہٗ اشک روان شد ہمان اشارت کردند ما آن را برداشتہ لیسیدیم وامیدواری برکت ما حاصل شد ایامِ ہدایت ممدود باد۔ والسلام اولاً وآخراً۔ سعادت مند میر عبداللہ بکمال برسد۔ فقیر اورا سلام می رساند۔

مکتوب پنجاہ وہفتم

بہ سیادت پناہ سید ابوالمعالی اودلیسہ کہ از فدویانِ یکتا است در تعطش طلب مطلوبِ حقیقی کہ حصولِ آن بے درد واندوہ میسر نیست۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ بعد الحمد والصلوٰۃ وارسال التحیات بہ آن عزیز روزگار می رساند۔ اگر کتاب مکتوبی از عزیزے بہ این مسکین بہجورمی رسد واز دیگر دوست عزاسمہٗ ودر راہ این راہ خالی می باشد ودر نظر تصرفِ زیبائی در آید ہر ذائقۂ شوق بے مزہ می افتد راہِ دیوانگانِ این راہ جدا افتادہ است ومشرب شان علیحدہ۔ خوش گفت۔ مشرب ما خانہ بردہ شان جدا افتادہ۔ باخانہ ویران ساختن فکر بیابان داشتن۔ سوز وگدازے کہ سبب حزنِ دیگران است باعثِ فرحتِ اینہا گردیدہ ودرد واندوہ موجبِ حیوٰۃ شان

آمدہ - بیت

متاعے کزین رہ گذر می برند | لب خشک و مژگان تر می برند

شاعرے موافق بے قراران این راہ گفتہ - ؎

شبے دارم بحالِ بے نوایان | بہ دامانِ قیامت بستہ دامان

یقین شناس کہ ہیچ چیز درین راہ مثمر از اندوہ نیست من یرد اللہ خیراً یجعلُ فی قلبہٖ نائحۃً و ورد لوان محزوماً یبکی فی امتہٖ لرحم اللہ تلک الامۃ ببکائہٖ فالھموم عقوبات الذنوب وکفارات اتہا واللہ تعالیٰ یحب کل قلبِ حزینٍ اوّاہٍ - ودر صفتِ خواجۂ کائنات علیہ وعلیٰ آلہٖ افضل الصلوٰت واکمل التسلیمات - معروف است کہ کانَ دائم الحزن متواصل الفکر - ثوری رحمۃ اللہ علیہ گوید - در ہمسائگی من بد بینے بود از دنیا برفت ومن بر جنازۂ او نرفتم بخواب دیدم کہ اگر نجات خواہی بر سر تربتِ او رو - از مردم احوالِ او پرسیدم - گفتند - بوقتِ مرگ دیدہاش در اشک غرق بود و می گفت یا من لہ الدنیا والآخرۃ ارحم علیٰ من لیس لہ الدنیا والآخرۃ ع اے شادیِ آن دل کہ دران دل غم تست - حضرت قطب العرفاء خواجہ نقشبند قدس سرہٗ فرمودہ اند رباعی

با درد بساز چون دوائے تو منم | در کس منگر چو آشنائے تو منم
گر بر سر کوے عشق ما کشتہ شوی | شکرانہ بدہ کہ خونبہائے تو منم

این درد را پایانے نیست واین قصہ را انجامے نہ - للہ سبحانہٗ الحمد کہ فقرائے این نواحی را غیر از یک طرف نگرانی نیست وبا وجود گرفتاریہائے صوری فی الحقیقت یک گرفتاری ہست ہر چند ازان بے نشان ہیچ نشانے بدست نیست تمامی کاروبار اینجا سوز و گداز است وہمگی ماند و بود این مقام درد و انتظار دردے ہست نہان وسوزیست بے نالش وبے پایان - ع کہ می سوزد درون چون شمع وپیراہن نمی سوزد - خداوندا این آوارہ مہجور را تا محبوس این محنت آباد داری بہ این درد دار و الا مدار - خوش گفت - کن للہ فلا تکن - قطعہ

Marfat.com

دران زمان کہ بمیرم در آرزوے تو باشم | بدین امید دہم جان کہ خاک کوے تو باشم
بصبح روز قیامت چو سر ز خاک برآرم | بہ گفتگوے تو خیزم بہ جستجوے تو باشم

و چون رخصت این بیچارہ مشتاق را خواہی کہ بجو دکشتی بہ این در دببری . و چون این عاصیِ سیاہ کار را فردا در معرکۂ خلائق برانگیزی بہ درد برانگیزی کہ سرمایۂ ہمہ مواطن این درد است والسلام

مکتوب پنجاہ و ہشتم

بہ میرزا محمد عادل بیگ و سلطان فتح اللہ و میرزا محمد شاہ و میرزا محمدیار در شانِ محبتِ ذاتیہ و ثمراتِ آن و دران کہ بزرگانِ این طریقۂ علیہ آن قدر اہتمام بحصولِ این معنی بزرگ و اسرار باطنیہ دارند کہ منامات و واقعات را از حیزِ اعتبار ساقط می انگارند و مایلائم ذٰلک۔

الحمد للہ و سلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ ۔ اللہ تعالیٰ برادرِ گرامی سعادت و توفیق آثار ہریک میرزا محمد عادل بیگ و سلطان فتح اللہ و میرزا محمد شاہ و میرزا محمدیار را از دید و دانشِ ماسوی گذرانیدہ بمحبتِ ذاتیہ کہ دران موطن ایلام محبوب در رنگ انعام او سبحانہٗ لذت بخش است بنوازد۔ این زمان از ذاتِ بحت کہ برتر از مقام اسماء و صفات است و منزہ از شیون و اعتبارات امید حصول نصیبہ بدست آید و وصول بہ آن ذروۂ عُلیا متصور شود۔ حصولِ این معنی ہرچند درین وقت بلکہ در اکثر اوقات مستبعد است و از استعداد بسیارے از سالکان دُور ۔ اما چون نسبتِ محبت و فنا فی الشیخ کہ مدارِ کار بر آن ہست بحضرت زنہار وقت مدظلہ العالی دارید۔ امید واری عظیم حاصل ہست ۔ حدیث المرءُ مع مَن اَحبَّ گوش زد شدہ باشد فطوبیٰ لکم . اما باید کہ باوجود این محبت در متابعت آن حضرت بکوشند و در افعال و عبادات و مراقبات و اقوال و اذکار ایشان موافقت نمایند تا این ہمہ معانیِ نازک از قوۃ بفعل آید و معاملہ از گوش بہ آغوش گذرد و از تصور بہ تحقیق آید۔ بزرگانِ این طریقۂ علیہ این قدر اہتمام بحصول و تحقیق این معانی باطنیہ دارند کہ منامات و واقعات را نیز از حیزِ اعتبار ساقط می دارند۔ می فرمایند آنچہ در بیداری حاصل آید از آنِ این کس ہست ۔

چو غلام آفتابم ہمہ ز آفتاب گویم　　نہ شبم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم

و نیز می باید کہ آن برادران دینی پیوستہ در آرزوے و طلب صحبت کثیر البہجت حضرت ابوالوقت باشند کہ در صحبت در اندک مدت چیزہا الحصول می پیوندد کہ در غیبت عشر عشیر آن میسر نیست ہر چند گاہ باشد کہ صورت پیر در غیبت نیز حاضر شود و ترتیب فرماید۔ اما کار صحبت جدا است خوش گفت۔ ؎

گر مصور صورت آن دلستان خواہد کشید　　حیرتے دارم کہ نازش را چسان خواہد کشید

دیگر مدتے ہست کہ از احوال آن عزیزان اطلاعے نہ دارد۔ می باید کہ از احوال خود اکثرے می نوشتہ باشند کہ بسبب توجہات غائبانہ می گردد۔ والسلام اولاً و آخراً فرزندان و جماعۃ مستورات دعاہا خوانند۔

مکتوب پنجاہ و نہم

بہ مخدوم زادۂ عالی مقدار مورد اسرار و انوار خواجہ محمد پارسا اوصلہ اللہ سبحانہٗ الی معاملات آبائہٖ والبقاء علی متابعۃ سید الانبیاء علیہ السلام در بعض از مکاشفات حضرت پیر دستگیر خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔

حضرت ایشان ما رضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ چون بزیارت حضرت شیخ بوعلی قلندر رفتیم تا می رویم مست و پُر خمار بہ نظر می در آیند گویا خمہاے شراب خوردہ اند و بسیار لسوزش و وجد ظاہر می گردند روزے بزیارت جد اعظم امام رفیع الدین رفتہ بودند بعد از برخاستن فرمودند کہ امام بسیار در نعیم و موائد و عیش و عشرت بنظر می در آیند چون در دنیا بسیار محنت و فقر کشیدہ اند الحال در فواکہ و انہار کالاحیار متلذذ اند می فرمودند کہ نماز جنازہ بر والدۂ خود رحمہا اللہ سبحانہٗ می خواندم در عین نماز بودم کہ بہشتے از زر و نقرہ معلوم شد بخاطر رسید کہ از حضرت والدہ ہست الحمد للہ علی ذٰلک والصلوٰۃ علی رسولہ الذی بطفیلہ کل ذٰلک وعلی الہ وصحبہ الذین صحوا طریق معرفتہ۔ بعد از موت ظ بر نعش وے رفتہ بودند از حال وے پرسیدہ شد فرمودند کہ متوجہ حال وے ماندیم　خیریت در وے کمتر یافتہ شد و مثل حوکیہ ظاہر شد اگر در ان جماعۃ داخل باشد یخرج من النار من کان فی قلبہ مثقال ذرۃ من

Marfat.com

الایمان آن ہم مغتنم است۔ در ایامے کہ ما را برگشت از مجلس مقدس و لحوق بہ بعض خانمان حاصل گشتہ بود، می فرمودند کہ در روضۂ متبرکہ متوجہ آن جماعۃ گشتیم حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ در کمال غضب ظاہر شدند و آن جماعۃ را مہان در رسوا و بکمال بے عزتی و مغضوبی آوردند۔ آنحضرت فرمودند کہ این جماعۃ از ما نیستند و ظلمت در انہا محسوس بود و ہم دران ایام چون بزیارت جد امجد خود حضرت امام رفتہ بودند می فرمودند کہ بہ اہانت تمام در حضور امام آن جماعۃ را آوردند و نعال بر سرہائے آن کردہ چندان زدند۔ می فرمودند کہ یکبارے ماہ مبارک رمضان بما ملاقات نمود متمثل بصورت زن دراز قد سبز رنگ واللہ تعالیٰ اعلم بحقیقۃ الحال۔ درین مرتبہ چون بزیارت خواجہ قطب الدین قدس سرہٗ تشریف بردند فرمودند کہ از بر آمدن دروازۂ قلعہ فیروزی کہ از مزار الیشان قریب شش کروہ ہست خواجہ ملاقات نمودہ بعد از رسیدن بر قبر خود تمام الطاف شدند نسبت شریفۂ الیشان را بسیار عالی می فرمودند می گفتند دہلی ہست و وجود شریف الیشان چندین ہزار اولیاء و سلاطین خود را در الیشان گم ساختہ اند۔ راقم گوید کہ این آمدن گویا استقبال بودہ۔ چون اعلیٰ بخانۂ عالی آید و آن عالی در تعظیم او جہد بلیغ نماید۔ می فرمودند کہ در وقت تلاوت قرآن مجید گاہے این کس محض نمی ماند گویا متحد بہ قرآن می گردد و ہمان صفت کلام می نماید۔ والسلام۔ چون ختر عم الیشان فوت شد بجنازۂ او حاضر شدند بلکہ بر قبر وے رفتند فرمودند کہ نور ایمان چو چراغے بر روے می افروخت۔ و معذالک وحشت شب اول ہم مشہود بود می فرمودند کہ روزے در وضو شک داشتم جماعۃ مغرب برپا شد خواستم کہ تجدید وضو کنم۔ بار بخاطر رسید کہ مضمون حدیث نفیس ہست علیٰ مصدرہ السلام والتحیۃ کہ چنانچہ حضرت حق سبحانہٗ دوست می دارد کہ عمل کردہ شود بہ عزیمت ہمچنان دوست می دارد کہ عمل آوردہ شود در رخصت شرع را۔ بہ این نیت بہمان وضو نماز فرض خواندم آن قدر برکات و فیوض دران نماز ظاہر شد کہ در عمر خود کمتر یاد باشد کہ آن قدر مراحم بظہور آمدہ باشد۔ والحمد للہ رب العلمین چون ختم دوم در تراویح کہ در عورات می خواندند تمام نمودند فرمودند آن قدر شمول عنایات الٰہی جل شانہٗ بسبب جمعیت ختم محترم معلوم گردید کہ کسے از حاضرات خالی نماند

Marfat.com

حتی کہ دہان تماشائیان کہ بمجرد تماشا آمدہ بودند بہ آنہا رحمت رسید ۔ دہمین قسم یکپایے حضرت مجدّد الف ثانی ہم نمودہ بودند ۔ والسلام ۔

مکتوب شصتم

بہ شرافت ونجابت دستگاہ میر محمد یحییٰ کابلی در تحسین احوال او و ترغیب بر بلندیِ ہمت و ادراکِ صحبت و جواب اسولہ کہ نمودہ اند ۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم ۔ لہ الحمد والمنۃ وعلی رسولہ وآلہ الصلوٰۃ والتحیۃ حضرت حق سبحانہٗ وتعالیٰ در مراتب قرب ترقیات دہاد و بمحبتِ ذاتیہ کہ ہیچ اسم و صفت درانجا ملحوظ نہ بود بنوازد علامتِ این استوائے انعام و ایلام محبوب ہست نسبت بہ محب صحیفۂ شریفہ رسیدہ مشرف ساخت ۔ آنچہ از سبقِ باطنی مرقوم ساختہ بودند ذوقین گردانید کہ چیزہا لطیف ہست ۔ اما ہمت را بلند دارند و بہر جوز و مویز اکتفا ننمایند بلکہ خواہانِ آن باشند کہ اصل را در رنگِ ظل در راہ گذارند ۔ از استعداد و محبتِ شما کہ نسبت بہ حضرت ایشان ہست حصولِ این معنی مستعد نیست ۔ امید وار باشند و در طلب ادراکِ صحبت کوشند کہ مدارِ کار بر آن ہست ۔ نوشتہ بودند کہ در آیتِ کریمہ فَاَمَّا الَّذِیْنَ شَقُوْا فَفِی النَّارِ الآیۃ ۔ وکذا فی طرف مقابلہ سخنانِ علما گفتہ اند ۔ لکن یرد علی الاستثناء الاول ما روی عنہ علیہ وعلیٰ الہ الصلوٰۃ والسلام وما تکلموا فی صحتہٖ اِنہٗ قال علیہِ وعلیٰ الہٖ الصّلوٰۃ والسلام سیأتی علیٰ جھنّم زمانٌ ، آہ مخذوما منطوقِ این حدیثِ نفیس عدم خلودِ اہلِ جہنم در جہنم ہست و از آیتِ کریمہ ہمین معنی مستفاد می گردد ۔ منافاتے درمیانِ این حدیث و این آیت نیست معلوم نہ شد کہ از کدام راہ ایراد نوشتہ اند ۔ آرے بر آیتِ کریمہ وکذالک برین حدیث اشکال قوی مخالفت آنہاست بہ آیاتِ قاطعہ کہ تخلید و تائید منادیند ۔ و اجماعِ امت کہ بر خلودِ کفار در دوزخ واقع ہست ۔ لہٰذا علماء و مفسرین در تطبیقِ آیات توجیہات دیگر کردہ اند کہ اکثر آنہا بہ نظرِ شریف درآمدہ باشد ۔ منہا انّ المراد من الاستثنائین فی الکریمتین فساق المومنین فی النارِ استثناء من الجنۃِ ابتداءً یعنی مدّۃ مکثہم فی النارِ ۔ ومنہا انّ المستثنیٰ من ۃ اقامۃ الکل فی الموقف اوفی البرزخ

او فی الدنیا۔ ومنها انّ المستثنیٰ وقت انتقالِ اهل النّارِ الیٰ الزمهریرِ۔ و اهل الجنة الیٰ ماهو اعلیٰ من نعیم الجنة حتیٰ ینسوها۔ ومنها انّ المعنیٰ الا سوی کما فی قولهٖ لهٗ علیٰ الف الا الفان۔ یعنی لهم فیها زفیرٌ وشهیق۔ ومنها دعوی النسخ علیٰ ما نقل عن السدی فلعلّ النّسخ یجری عندهٗ فی الاخبارِ ایضاً ومنها انّ المراد الثناء اللّٰہ فعل ذالك لکنهٗ لم یفعل کما اخبر سبحانه فی موضع اٰخر لَمْ یَکُنِ اللّٰهُ لِیَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِیَهْدِیَهُمْ۔ وفی الاٰیة الثانیةِ اخبر عن عدمِ مشیئتهٖ لخروجهمْ لقولهٖ تعالیٰ عَطَاءً غَیْرَ مَجْذُوْذٍ۔ ومنها التوقف فی معناهما والتفویض الی اللّٰه سبحانهٗ۔ وحدیث که آنجناب نقل کرده اند وهمچنین احادیثِ دیگر که درین باب نقل می کنند مثل ما اخرج اسحاق ابنِ راهویه عن ابی الخیر قال سیاتی علی جهنم یوم لا یبقیٰ فیها احد۔ در روایتِ دیگر آمده است تنبت فی قعرها الجرجیر بحرة حمل کرده اند علماء مثالِ این احادیث را بر طبقهٔ خاص که برائے فساق مومنین است که بعد بر آمدن شان خالی خواهد ماند وسبز خواهد شد۔ و اگر غرض الیشان است که یرد علی توجیهاتِ التی ذکرواها فی الاستثناء الاول فعلیکم بتعیین تلك التوجیهات وذکرها ثم الایرادُ علیها وبعد النزول سلّمنا انّ مودّی بعض التوجیهات ابیاتِ الخلودِ فالحدیث وارد علیهٖ فنقول بعد التسلیم صحة الحدیث انّ مفادهٗ ظنّی لا یثبت حکم بهٖ عند معارضة النصوص القاطعة نعم الاٰیتین الکریمتین یعارض سائرالاٰیاتِ وقد ذکرنا توجیهاتها مفصلاً۔ وآنچه مرقوم نموده اند که یرد علی الاستثناء الثانی ما قاله الامام الغزالی انهٗ اذا اکثر مکث المومنین فی الجنة وتجاوز اقامتهم عن الحسابِ اخرجهم اللّٰه سبحانهٗ من الجنة والحقهم بالمجرداتِ الکائنة معهٗ سبحانهٗ حیث لا مکان ولا زمان امثال این نقلهاست ذه که در مقابله نصوص واقع شود از حیزِ اعتبار ساقط است مع انا لا نقول بوجود المجرداتِ والسلام علی من اتبع الهدیٰ والتزم متابعة المصطفیٰ علیه وعلیٰ آلهٖ الصلوٰت والبرکاتِ العلیٰ۔

Marfat.com

مکتوب شصت و یکم

به حاجی محمد معقول که از فدویان عقیدت کیش بوده در اعطائے نسبت عالی و بشارت متعالی مراد را۔

الحمد للہ وسلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ۔ حضرت حق سبحانہٗ وتعالیٰ از آنچہ نباید و نشاید محفوظ داشتہ در مراتب قرب خویش ترقیات بے اندازہ کرامت فرماید۔ بعد فراق شما آلام مہاجرت رو داد۔ چون علتِ غائیۂ این سفر ملاحظہ نمودہ می آید تسکین حاصل می شود۔ و صوفی عبد المومن را موافق اشارۂ شما فرستادہ ایم در ایام رخصت کہ بشارتِ کمالاتِ نبوت بہ شما مرحمت شدہ بود از خدمتِ حضرت الیشان منقح نمودہ شد۔ فرمودند خوب واضح مفہوم می شود این دولتِ کبریٰ کہ درین مدت قلیلہ نصیبۂ این عزیز گردیدہ از عجائبِ روزگار است ہمہ وقت شکر آن را لازم باید دانست وسوز خود را مقصر باید فہمید الحال ہم در اوقات مرجوحہ توجہے بحالِ شما عیست۔ این توجہ و دعا را مصاحب دانید در ہر مشکلے امداد از ینجا فہمند لا بل من اللہ تعالیٰ معلوم کنید موافق حالِ این بیت است ؎

دیدۂ سعدی و جان ہمراہِ تست ۔ تا نہ پنداری کہ تنہا می روم

اللہ تعالیٰ بعافیت برساند و باز بعافیت بیارد انّہٗ قَرِیْبٌ مُّجِیْبٌ۔ والسلام اوّلاً وآخراً وظاہراً وباطناً۔

مکتوب شصت و دوم

بہ شیخ عبد العزیز لاہوری در استفسار او کہ جمعے را می ستوئیم کہ بہ فنا و بقا متحقق شدہ اند و بمرتبۂ ولایت رسیدہ مع ذالک اخلاق اولیاء در سیرِ سلفِ صالح در آنہا یافتہ نمی شود۔ و جواب شبہ کہ در اذہانِ اکثرے متمکن گشتہ این کہ چیست اکثر مردم اعتقاد بمشائخ متقدمین و اولیاے پیشین بسیار دارند و ہر خوارقے و کرامات کہ از ایشان می شنوند بے صحتِ قول قبول می کنند بخلافِ اولیاے وقت۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ لہ الحمد والمنۃ وعلیٰ آلہ الصلوٰت والتحیۃ۔ اللہ تعالیٰ وتبارک ظاہر را بحلیۂ احکامِ شرعیہ متحلی ساختہ باطن را بہ زینتِ اسرارِ حقیقت مزین دارا د و عالم امر را در رنگِ عالمِ خلق بمعاملاتِ مخصوصہ ممتاز کناد۔ استماع تہذیب اخلاق آن برادر گرامی باعثِ غبطہ می گردد و مہربانیِ آن عزیز کہ نسبت بہ این عاصی حاصل است امیدوار یہا می بخشد

Marfat.com

صحیفۂ شریفہ رسیدہ مسرور ساخت۔ استفسارے نمودہ بودند چون کتابتِ الیشان کم شدہ تخمیناً چیزے می نویسد۔ مانا کہ حاصلِ آن سوال بود کہ جمعے را می شنویم کہ بہ فنا و بقا متحقق شدہ اند و بمرتبۂ ولایت رسیدہ معہٰذالک اخلاقِ اولیا و سیرِ سلفِ صالح در آنہا یافتہ نمی شود۔ کلیہ در اخلاق این طائفۂ علیہ باید نوشت تا موافقِ آن نشانے باید نمود۔ و مدعیِ مبطل از محق باید شناخت۔ مخدوما جوابِ این قسم امور بہ صحبت تعلق دارد و بمشافہہ بتوان مذکور کرد۔ این قدر می نویسد کہ فنا و بقا و غیرہما از مقاماتِ سلوک از احوالِ باطن اند و بہ ظاہر تعلق نہ دارد کہ بہ امارات و آثارِ ظاہرہ توان دریافت۔ مشائخ آن قدر نازکیہا درین باب اعتبار نمودہ اند کہ بہ عقل و فراستِ صوری مدرک نہ گردد۔ ظاہرِ عارف از باطنِ او خبر نہ دارد دیگرے بہ احوال و مواجیدِ باطنِ او را چگونہ فہمد۔ منقول ست کہ شخصے از شبلی قدس سرہٗ پرسید کہ دعوائے محبت می کنی و این فربہی کہ داری منافیِ آن ست۔ فرمود شعر

احب قلبی وما دری بدنی   ولو دریٰ ما اقام فی السمن

و اخلاق و سیرِ صوریۂ صوفیہ کرام نیز تفاوت افتادہ۔ اینجا کلیہ نمی توان بیان نمود کہ جمیع افراد را دران حکم داخل کنند۔ درین مقام نسبت بہر شخص حکم جدا و معاملہ علیحدہ۔ آرے این قاعدۂ کلیہ را ہر جا باید کار فرمود افعال و اقوال و اخلاقِ این طائفۂ علیہ می باید کہ از حدودِ شرعیہ تجاوز نہ نماید و از دائرۂ اباحت بیرون نیفتد۔ کل الطریقة ردتہ الشریعة فہو زندقة۔ باقی ماند معاملۂ رخصت چیزے را کہ حق سبحانہٗ و تعالیٰ بر آن افتراض نہ فرمودہ و شارع آن را ممنوع نہ ساختہ دیگرے را بران مواخذہ نمی آید۔ گاہ باشد کہ آن رخصت بواسطۂ مصلحت و بجہتِ اقترانِ نیتِ صالحہ بہ از عزیمت باشد و چون معاملۂ نیت امر مبطن است ارتکابِ ہیچ مباحے دلیلِ زلت نباشد۔ نوم العلماء عبادةٌ شنیدہ باشند۔ نوم کہ سراسر غفلت است بواسطۂ نیتِ دفعِ کسل در عبادت و بہ اسوۂ انبیاء علیہم الصلوٰت و التسلیمات معنیِ عبادت پیدا می کند۔ و ازین قبیل است اشتغالِ بعض مشائخ بہ امورے کہ بظاہر غیر مستحسن می نمایند۔ معاملاتے کہ درمیانِ صحابۂ کرام گذشتہ ہم ازین قبیل بود کہ عوام دران تحیر می نمودند و از حسنِ نیاتِ شان آگاہ نہ بودند۔ این مقام تفصیلی می طلبد

Marfat.com

امّا این قلیل ہم دلالت برآن کثیر می نماید۔ ونیز طبائع وامزجہ انسانی چون مختلف افتادہ ہرکس موافقِ طبع خود را احسن می داند و مخالف آن را قبیح می فہمد جمعے را لنشان خاطر سکوت وعزلت ہست وطائفہ را افادہ وعشرت وبعض کتمانِ حال برائے خوف عُجب وریا واجب می دانند وبرخے اظہار مواجید را بجہت ترغیب طالبان مستحسن می شمرند۔ فی الحقیقت ہر دو محق اند قُلْ کُلٌّ یَّعْمَلُ عَلٰی شَاکِلَتِہٖ۔

ہر کسے را بہر کارے ساختند مہرِ آن اندر دلش انداختند

محذو ما مناسب این مقام حل شبہ آن ہست کہ در اذہان اکثرے آن شبہ متمکن گشتہ آن را باجواب آن ایراد می نماید استماع می فرمایند۔ سوال سبب چیست کہ عامّہ خلائق بمشائخ متقدمین بسیار اعتقاد دارند وقلوب اکثر مردم بہ گذشتگان اولیاء بیشتر منجذب است ہر کرامتے وخوارق کہ ازینہا منقول ہست دبر السنۂ عوام دائرہ بے فکر در تصحیح نقلِ آن قبول می کنند بعد بہ اذعانِ آن مسارعت می نمایند بخلاف از اولیاے وقتِ خود کہ اگر خود خوارق مشاہدہ کنند یا امر عجیبے معائنہ نمایند آن را حمل بر اتفاق کنند تا از دائرۂ کرامت متسنزل باشد۔ جواب۔ طاعات وکراماتِ اولیاء اللہ چہ متقدمین وچہ متاخرین در آثارو عادات بشریتِ ایشان مخلوط ومستور می باشد نہ آنکہ این عزیزان مطلقاً از عادات و صفاتِ بشری گذشتہ مقصور بر عبادات وکرامات شدہ باشند کہ آن خلاف واقع ہست ہرگاہ در حدیث نبوی علی مصدرہا الصلوٰۃ والسلام غضب کما یغضب البشر واقع شدہ باشد بہ دیگران چہ رسد۔ وشک نیست کہ صفاتِ بشری وعادات روپوشِ عبادات و کرامات اند عوام ظاہر بین کہ نظر شان بہ بطون نفوذ نمی نماید بقاے صفتِ بشری را منافی کرامات دانستہ حالِ اولیاے وقت را مقصور بر عادات می دارند وہمہ وقت صفاتِ بشری اینہا را در نظر خود می دارند۔ واگر احیاناً کراماتے از آنہا ظاہر شود چون صفاتِ بشری شان در نظر مستقر بود تحمل وتکلف دران می نمایند کہ آن را از دائرۂ کرامات برآوردہ بر اتفاقیات حمل نمایند۔ وچون از اولیاے متقدمین کرامات می شنوند وصفاتِ بشری آنہا را ملاحظہ نہ کردہ اند چہ ناقلانِ احوالِ آنہا اقتصار بر کرامت واخلاقِ حمیدہ شان می نمایند

Marfat.com

واحوالِ آن جماعۃ را مقصور بر کرامت وعبادت می دانند زیرا کہ آنچہ از آنہا منقول است ہمہ محاسن اعمال واقوال وغرائب وعجائب امور ہیچ دیدہ اید کہ کسے از ناقلانِ احوال مشائخ عاداتِ شان را کہ بسبب انجذاب قلوب نباشد نوشتہ باشند۔ مثلاً نوشتہ باشند کہ فلان عزیز آن قدر با اہل وعیال موانست نمودہ وبہ امور مباحہ گذراندہ یا بفلانے در قضیۂ خصومت نمودہ۔ کلاّ۔ پس ہمیں احوال منقولہ کہ سراسر کرامت وعبادت است مرات ملاحظہ آن اولیا گردیدہ در توہم آوردہ کہ غیر این امور را آن جماعۃ مصدر نبودہ اند بخلاف اولیاے وقت کہ اکثر وقت عاداتِ شان مشہود است واحیاناً کہ کرامت ظاہر می شود دران مستور می ماند والیضاً در اذہانِ عوام کالانعام متمکن گشتہ کہ ولی کسے را می گویند کہ بہیچ چیز احتیاج نداشتہ باشد وہرچہ خواہد آن شود وبگمانِ فاسد خود بعلتے کہ بالا مذکور شد سابقان مشائخ را ہمچنین می دانند واولیاے وقت را چون در بسیارے از امور محتاج می بینند وتخلف مراد از ارادۂ شان معائنہ می نمایند در تکذیب وانکار مسارعت می کنند ودر گمراہی می مانند۔ منقول است کہ عزیزے یکے از یاران رشید خود را خلافت دادہ رخصت می نمود۔ او را وصیت کرد کہ زنہار دعواے خدائی ودعواے نبوت نہ خواہی کرد۔ او متحیر گشتہ معروض داشت کہ این چہ نصیحت است کہ بامن می رود۔ فرمود اگر گمان بری کہ ہرچہ من خواہم آن شود دعواے خدائی کردہ باشی کہ این صفت خاصۂ حق است عزشانہ۔ واگر بدانی کہ ہر کہ منکر من است کافر است دعواے نبوت کردہ باشی کہ این صفت خاصۂ نبی است علیہ الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ۔

مکتوب شصت وسوم

بہ عبدالواحد قیام خانی در اسرار وحدت وکثرت وما بینہما او بما یتقدم

حمد اللہ سبحانہٗ ثم الصلوٰۃ والسلام علی النبی وآلہٖ۔ اللہ تبارک وتعالیٰ مشاہدۂ کثرت را مرآتِ جمالِ وحدت گرداند وشہودِ وحدت را درجمایِ شواہدِ کثرت نصیبِ وقت سازد تا ہیچ یکے ازینہا حجاب دیگرے نتواند شد اما تعلق کثرت را عین تعلق وحدت نباید ساخت کہ پایۂ نقصان دارد بلکہ ملاحظۂ کثرت را براے آن دوست باید داشت کہ مرآتِ وحدت است واز مراتبِ تعینات او وگرفتاری وحدت را ایمان باید شمرد مستقیم الاحوال

چنین گویند و به این راه پویند داہلِ سُکر ہر چہ خواہند سرایند کہ از مواخذہ دُور اندع آن ایشانند و من چنینم یارب۔ مکتوب مرغوبِ الیشان را اِلاّ پاینده محمد رسانیده خوش وقت گردانید۔ والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب شصت و چہارم

به این کمینه مخلوقات جامع این مکتوبات قدسی آیات محمد ہادی عفی اللہ ذنوبه در بعض از معارف و مکشوفاتِ مسموعه از حضرت پیرِ دستگیر خود رضی اللہ عنه

می فرمودند کہ در مکتوبے کہ از مکاتیب جلد اول کہ بنام میر محمد نعمان واقع شده است کہ مدار این نسبت بر سکوت و مراقبہ ہست۔ اوقات را بمراقبہ معمور دارند۔ آہ می فرمودند کہ این معاملہ تا وقتے است کہ کارِ سالک در طے مراتبِ عالم امر ہست، چون معاملہ بعالم خلق افتاد ترقی دران موطن به اذکارِ لسانی ہست ثم با الصلوٰۃ مطلقاً۔ ثم تحقیقُ بالفرائض والسنن۔ ثم به تلاوتِ القرآن علی تفاوت الدرجات۔ روزے یکے از محرمانِ اسرارِ آن حضرت وقتِ آن حضرت را خوش یافته احوالِ اصحابِ الیشان را تحقیق و تفتیش می نمود و درین اثنا از زبان گہر فشانِ آن حضرت بر آمده کہ چیزے از احوالِ مانمی پرسی۔ آن یارِ مہربانے ملاحظه نموده جرأت نموده بجد شد۔ فرمودند کہ روزے در ابتدائے تعلیم طریقت کہ دران ایامے در سنِ سیزده سالگی بودم۔ بر من معرفة العالم اعراضٌ مجتمعةٌ فی عینٍ واحدٍ کشودند۔ روزِ دوم ازان روز تجلیِ حق سبحانہٗ در ذاتِ عالم ظہور فرموده۔ روزِ سوم از خود نورے یافتم کہ تمام عالم را فرو گرفت و در ذراتِ عالم ساری گشت۔ بعد ازان فرمودند کہ بس کنم کہ تو تاب شنیدن نمی آری۔ و ما در اظہارِ آن امور کہ بعد ازین روداده دلیری نمی کنم۔ روزے وقتِ آن حضرت خوش بود و زبانِ مبارک در تبیینِ معارف گرم داشتند کہ یکے از محرمانِ اسرار کہ ہموارہ نظر مرحمت در مادهٔ او مبذول می داشتند دران وقت از پاس و حرمانِ خود حرفہا معروض داشت روزِ دیگر ازان روز در خلوتے وے را طلبیده فرمودند ہان چہ میخواہی بخواہ۔ آن یار بعرض رسانید کہ آن معرفت شیخ ابوسعید در تجلیِ ذات گفته می خواہم فرمودند کہ ما دانسته بودیم کہ از ما چیزے می خواہی کہ دستِ اربابِ ولایت ازان کوتاه باشد۔ خوش ہمچنین باشد

Marfat.com

متوجہ شدند۔ لمحہ نہ گذشتہ بود کہ مخدوم زادۂ خورد ایشان آمدہ شوخی نمودہ مشوشِ وقت شد وباعث گردید کہ برخیزید۔ ہر چند دفع نمودند دُور نہ شد۔ آخرالامر آن حضرت برخاستند ومن دریۂ غصہ ماندم وآن غصہ ازمن تاحال دُور نمی شود۔ درخصائص عارف تام المعرفۃ کہ از قیومیت بہرۂ درست می فرمودند کہ افراد عالم چون قیامے بذاتِ وے دارند ازین جہت ہمہ افراد درعبادت مثل تلاوت وصلوٰۃ وغیرہا تبعیۃً بوے شریک اند۔ گاہ گاہ از رویتِ ازدحامِ این ہمہ افرادِ عالم واستماعِ اصواتِ آنہا نزدیک است کہ قرارت برین عارف مشتبہ شود۔ وبعض جاہا بہ بعض دیگر خلط شود۔ می فرمودند کہ در بہشت تمتع حضرتِ سرورِ کائنات مفخرِ موجودات علیہ وعلیٰ آلہٖ افضل الصلوٰۃ الزاکیات از طعام وشراب بسیار خواہد بود۔ وحضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ را بہ نساء تمتع دران موطن بسیار باشد۔ والعلم عند اللہ سبحانہٗ۔ می فرمودند کہ در روزِ قیامت ہر نبی با امتِ خود علیٰ اجمعہم الصلوات سیّما علیٰ سیدہم حلقہ زدہ خواہند نشست وہم نیز بہ اتباعِ خود حلقہ زدہ می نشیند وقائمیم متصل بہ قائمِ خود باشد۔ اَللّٰھُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ سید نا وعلیٰ اٰلہٖ وصحبہٖ وسلم کن الک۔

مکتوب شصت وپنجم

بہ حقائق آگاہ خواجہ احمد بخاری درجواب عریضۂ او کہ مشتمل بر علوم منکشفۂ او ویارانِ او بود کہ اکثر آنہا نہ موافق اصطلاح حضرت مجدد الف ثانی قدس اللہ سبحانہٗ سرہ الاقدس ونہ موافقِ اصطلاحِ قوم قدس اللہ سرہم وتحسین بعضے ازان مکشوفات۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ الحمد للہ رب العٰلمین والصلوٰۃ والسلام علیٰ سید المرسلین محمد وآلہٖ وصحبہٖ اجمعین۔ صحیفۂ شریفہ مشتمل براحوال علیہ ومقاماتِ سنیہ رسید۔ آنچہ دراحوالِ خود نوشتہ اید کہ شب وروز بکارِ آخرت سعی بلیغ بجامی آرد خوش وقت ساخت وباعثِ غبطہ گردید۔ وبر اضاعتِ اوقاتِ خود ندامت وحسرت رو داد۔ وآنچہ درتقیّد تکمیل یاران نوشتہ اند نیز موجب شکر گردید۔ اللہ تعالیٰ زیادہ توفیق بخشند۔ وآنچہ دراحوالِ یاران خصوصاً اخوی ورزیبگ برنگاشتہ اند۔ مخدوما ہمہ چیزہا عجیب وغریب است ومشعر بر بلند فطرتی وعلو استعداد آن یاران ومخبر از حدتِ نظر او کہ درین قسم اسرار نازک این قدر تمیز می نماید۔ اما اگر علامات این مقامات را وانماید وخواص ہر کدام این منازل جدا جدا بیان کند اقرب بصحت وقبول باشد۔ اگر

Marfat.com

معارفِ مناسبۂ ہر یکے ازین درجات شرح دہد لنظر او کبریتِ احمر است۔ مثلاً بیان نماید کہ در ولایتِ کبریٰ کدام خصوصیت دست می دہد کہ در ولایتِ صغریٰ نبود۔ اگر بمجرد ظہور دوائر اکتفا کند مشکل است چہ در ہر مقامے دوائر متمثل می شود ہمچنیں باید دید کہ در مراتبِ انبیاء علیہم الصلوٰت والتسلیمات چہ قسم واز کدام قبیل تفاوت بیان می نماید۔ مگر آنکہ اما بہ اجمال بگوید کہ درین مقامات این بزرگواران ظاہر شدند۔ وکذالک در حقائق بہ فصول ممیزہ اشارت نماید۔ اما چون ہیچ علامتے در ہیچ مقامے واضح نہ نوشتہ اید در حکم بہ صحت وسقمِ آن منازعت نمی توان نمود با آنکہ اکثر آن امور موافقت بہ اصطلاح حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نہ دارد چہ اکثر این معارف مرقومہ از خواص آن حضرت است کہ دیگرے بدان تکلم نہ کردہ بلکہ بہ بیانِ قوم نیز مطابق نیست۔ مثلاً حقیقتِ کعبۂ حسنا را بعد حقیقتِ احمدی نوشتن معنی نہ دارد۔ چہ حقیقتِ کعبہ را آنحضرت در تحقیقاتِ سابقہ خود عینِ حقیقتِ احمدی نوشتہ اند۔ چنانچہ در رسالہ مبدأ و معاد نوشتہ اند حقیقتِ محمدی از مقامِ خود عروج نمودہ بہ حقیقتِ کعبہ متحد گردد۔ این زمان حقیقتِ محمدی حقیقتِ احمدی نام یابد۔ ودر مکتوب دویست ونہم از جلد اول نیز بہ این معنی تصریح رفتہ است واز تحقیقات لاحقہ کہ در جلد ثالث است نیز ہویدا ہمی گردد کہ حقیقتِ احمدی بعد حقیقتِ کعبۂ مکرمہ باشد درین باب حضرتِ ایشانِ ما رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز تردد داشتند وتا آخر این تردد ماند۔ آرے در سیرِ نظری معاملہ بہ طرحِ دیگر است کہ ہیچ عارف بدان لب نہ کشودہ۔ اما در اینجا حقیقتِ صلوٰۃ را وحقیقۃ الحقائق وتعیناتِ ثلثہ را بر حقیقتِ کعبہ تفوق داشتن وجہے نہ دارد۔ ونیز معلوم شریف باشد کہ حقیقتِ احمدی یکے از مقاماتِ علیہ حضرتِ رسالت ختمیت است علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والتسلیمات چہ آن حقیقت یا عبارت از محبوبیت صرف است یا ممزوج محبیت۔ چنانچہ در اواخرِ مکاتیب جلد ثالث مثبت است یا کنایت است از اسمے کہ مربی عالم امر آن حضرت است علیہ الصلوٰۃ والسلام چنانچہ حقیقتِ محمدی عبارت از اسمے کہ مربی عالم خلق اوست علیہ الصلوٰۃ والسلام۔ پس تقابل در مقامِ سید البشر علیہ الصلوٰۃ والسلام۔ ودر حقیقتِ احمدی مستحسن نہ باشد۔ ونیز تقابل در حقیقۃ الحقائق ودر تعینات ثلثہ علمی و

Marfat.com

وجودی وحبّی درست نیست۔ چہ حقیقت الحقائق عبارت از ہمین تعینات ہست۔ نزد قوم عبارت از تعین علمی وبس۔ ونزد حضرت مجدّد الف ثانی حقیقۃ الحقائق اولاً ہمین تعین علمی است ثانیاً تعین وجودی ظاہر شد ثالثاً تعین حبّی معلوم گردید۔ وہیچ کدام ازینہا از حقیقۃ الحقائق جدا نیست۔ وتعین علمی را النسبت بہ حضرت آدم علیہ السلام دادن وجہے معلوم نمی شود اِلّا اَن یکون ھناك سرٌ لم نطلع علیہ۔ ومقام عبدیت را تفوق بر مقام صلوٰۃ وغیرہا دادن چگونہ درست باشد۔ وحال آنکہ آن حضرت حقیقت صلوٰۃ را منتہاے مقام عبودیت نوشتہ اند وفوق آن معبودیت صرف نوشتہ اند کہ آنجا نظر را دخل دادہ اند وقدم گنجایش نہ دارد۔ ومقام محبوبیت را بالاتر از مقام معبودیت گفتن چگونہ درست باشد۔ ونیز در تعین حبّی مقام محبوبیت ذکر یافت باز جدا نوشتن را سبب چیست۔ ومقام شہدا را فوق تعین حبّی ومحبوبیت نوشتن بے معنی ہست۔ ومقام ثقلین ہیچ مفہوم نہ شد کہ کنایت از چہ چیز است ومقام محمودیت مانا کہ کنایت از مقام شفاعت ہست امّا در تعداد آن در مقامات سلوک تردد ہست۔ ومقام حضرت خواجہ قطب الدین قدس سرہٗ را بعد مقامات انبیاء علیہم السلام وبعد محبوبیت وتعینات ثلثہ نوشتن بہ کدام معنی باشد باآنکہ مقامات وولایت اولیا ظلّ مقامات وولایت انبیاء است علیہم السلام۔ وظہور گشتے کہ دران حضرت الشان وحضرت خواجہ بزرگؒ وحضرت امیر کلالؒ وحضرت خواجہ قطب الدینؒ وشما وسالک باشید ہیچ ممنوع نیست چہ عبور بطریق سیر اسافل را در مقامات اعالی بسیار دست می دہد۔ اما تفوق مقام یکے بر مقام دیگرے موجب فضل اوست بر آن دیگر۔ بہ این جہت تردد نمودہ شد مگر آنکہ بگوئیم ظہور این مقامات در وقت نزول باشد۔ پس مقام ثانی از مقام اول سافل تر باشد۔ امّا این توجیہ را بعض عبارات اِبا دارد۔ ونیز در بعض مقامات کہ ترتیب دران موافق نفس الامر نوشتہ اند درست نمی آید۔ واگر بعض عبارات را بر عروج وبعض دیگر را بر نزول حمل نمائیم تفکیک عبارات می شود۔ وآنچہ نوشتہ اند کہ حضرت الشان سر مبارک خود را بزانوے فقیر گذاشتہ تا مقام حضرت خواجہ احرار رسیدہ اند سرّ آن ہم کما ینبغی مفہوم نہ شد۔ ونیز خاطر متردد ماند کہ مقام وَنَھَی النَّفْسَ عَنِ الْھَوٰی۔ ومقام تُوْبُوْا اِلَی اللّٰہِ

Marfat.com

توبۃً نصوحًا. و مقام بسم اللہ الرحمن الرحیم. و مقام ربوبیت و حق الیقین کہ بعد این ہمہ مقامات ظہور نماید عبارت از کدام مراتب باشد یا آنکہ انتہا از نفس وہوا و توبہ و کذالک حق الیقین سابقًا ازین مراتب مذکورہ قطع شدہ است. للہ سبحانہ الحمد کہ مقاماتِ خلفاے اربعہ بترتیب نوشتہ اند اما حضرت علی کرم اللہ وجہہٗ المقدس را خاتم الولایت گفتن سلب ولایت کردن است از جماعہ کہ در پیسِ ایشان آمدہ اند. وضیافت نمودن عزیزان در مقامات خود ہا بسیار عالی است. واز نسبت ہاے ایشان بہرہ یافتن است وظہور چنیان بعد این مقامات. بعد ازان مقام حضرت حسن است بعد ازان مقام حضرت حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہما نیز بہ مطابقت بر اصطلاح بلکہ بہ نفس الامر نہ دارد. لہٰذا وانچہ در احوال عبدالرحمن بیگ نوشتہ اند کہ بمقام حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام رسیدہ یعنی در سیر و انکشاف و علی محمد بولایت صغریٰ رسیدہ و میر بہاء الدین در دو صحبت بہ بقا مشرف شدہ و محمد زمان بحقیقۃ الحقائق رسیدہ و حاجی عوض بہ بقا باللہ رسیدہ و بی بی شریفہ بکمالات نبوت رسیدہ و فرزندان برادر گرامی بہ ولایت علیا رسیدہ واصل گردیدہ. و یکے از خادمان بہ بقا محقق شدہ ہمہ بشارات عالیہ است و اسرارِ بلند. بر حصولِ این نعمت شکرہا بجا باید آورد و از انکار یاران دل تنگ نہ باشید قُلْ كُلٌّ يَّعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ. حصولِ دولت فنا و بقا بیک دو صحبت از اعظم نعم الٰہی است جل شانہٗ. معلوم نیست کہ در صحبتِ دیگرے این نوع خصوصیت دست دہد فحمد اللہ ثم حمد اللہ. و آنچہ در باب این کمترین مہربانی کردہ نوشتہ اند کہ دیدہ می شود کہ حضرت ایشان می فرمایند کہ بہ خلافے چیزہا مرحمت شدہ کہ اگر مدتے بنویسند فضل آن را تمام نتوانستند کرد. از حسنِ ظنِ خود نوشتہ اند والا فقیر لیاقت ہیچ چیز نہ دارد. والسلام علی من اتبع الہدیٰ.

مکتوب شصت و ششم

بہ سلطانِ وقت امیر عصر حضرت ابو المظفر محی الدین محمد عالم گیر بادشاہ غازی انار اللہ تعالیٰ برہانہٗ در بیان توبہ وَمَا يَتَعَلَّقُ بِهَا مِنَ النَّصَائِحِ

الحمد للہ الحمید المجید یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید رغب فی توابہ و

Marfat.com

دھب فی عقابہ فللہ الحجۃ البالغۃ مَن عمل صالحاً فلنفسہ ومَن اَساءَ فعلیھا
وما ربُّک بظلّامٍ للعبید۔ اَللّٰھمّ صَلِّ علیٰ نبیک وحبیبک والہٖ صلوۃً دائمۃً فی
کُلِّ حینٍ تنمو وتزید۔ اما بعد احقر دعاگویان محمد عبید اللہ عفی عنہ می رساند فرمانِ عالی
شان کہ از کمالِ کرم واحسان نامزدِ این مسکینِ بے اعتبار فرمودہ بودند رسیدہ از حضیضِ
منزلت باوجِ عزت رسانید۔ این عاصی عمرِ گرامی را در معاصی وزلّات گذرانیدہ است
ناگزیر است کہ سخن از توبہ وانابت گوید قال اللہُ تبارک وتعالیٰ وَتُوبُوا اِلَی اللہِ
جَمِیْعًا اَیُّھَا الْمُؤْمِنُوْنَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُوْنَ۔ وقال تعالیٰ یَآاَیُّھَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا تُوْبُوْا اِلَی
اللہِ تَوْبَۃً نَّصُوْحًا، وقال تعالیٰ۔ وَذَرُوْا ظَاھِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَہٗ۔ فالتَّوبۃُ مِنَ
الذّنوبِ واجبۃٌ وفرضُ عینٍ فی حق کل شخص لا یتصور ان یستغنی عنہ احدٌ مِن
البشرِ قال علیہ وعلیٰ الہٖ الصلوۃ والسلام۔ انہٗ لیغان علیٰ قلبی وانّی لاَستغفر
اللہَ فی یومٍ ولیلۃٍ سبعین مرۃً۔ فان کانت المعاصی یتعلق بحقوق اللہِ سبحانہٗ
کالزنا وشرب الخمر وسماع الملاھی والنظر الیٰ غیر المحرم ومسّ مصحف بغیر
وضوءٍ واعتقاد بدعۃٍ فالتوبۃُ عنھا بالندمِ والاستغفارِ والتحسّر والاعتذار
الی اللہ عز وجل ولو ترکَ فرضاً من الفرائضِ لابُدّ فی التوبۃِ مِن اَدائہٖ وَ
ان کانتِ المعاصی تتعلق بمظالم العباد فتوبتھا بردّ المظالم الیھم والاستحلال
منھم والاحسان الیھم والدعاء لھم۔ وان کان صاحب المال والعرض میتاً
فالاستغفارُ لہٗ والاحسان وردّ المال الیٰ اولادہٖ وورثتہٖ وان لم یعلم لہٗ
وارثٌ یتصدق بقدر المال والجنایۃ علی الفقراء والمساکین بنیۃِ صاحب
المال والذی اوذی بغیر حقٍ ان کان مسلماً والّا فاخراج المالِ من یدہٖ من غیر
ان یھدی الثواب الیہٖ۔ قالَ علی کرم اللہ وجھہٗ سمعت ابا بکر رضی اللہُ عنہ
وھو الصادق یقول قال رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہٖ وعلیٰ الہٖ وسلم ما مِن
عبدٍ اذنبَ ذنباً فقام فتوضاءَ وصلّی واستغفر اللہَ تعالیٰ مِن ذنبہٖ الا کانَ
حقاً علی اللہِ اَن یغفر لہٗ لانّہٗ یقولُ جلّ جلالہٗ وَمَنْ یَّعْمَلْ سُوْءً اَوْ یَظْلِمْ

Marfat.com

نَفْسَهٗ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ يَجِدُ اللّٰهَ غَفُوراً رَّحِيْماً ۔ وقالَ علیہ وعلیٰ اٰلہ الصلوٰۃ والسّلام فی حدیثِ اٰخر مَن اذنبَ ذنباً ثم ندم علیہ فہو کفارتہ وفی الخبر انّ الرجل اذا قال استغفرك واتوبُ الیك ثم عادَ ثم قالہا ثم عادَ ثلث مرّات کُتِبَ فی الرّابعۃِ مِن الکبائرِ وفی الحدیثِ النبوی انہٗ قال علیہ وعلیٰ اٰلہِ الصلوٰۃ والسلام ۔ ھلكَ المسوفون یقولون سوفَ نتوبُ ۔ اوصی لقمانُ لِابنہٖ یا بُنیّ لَا تؤخر التوبۃَ اِلیٰ غدٍ فانّ الموتَ یاتیكَ بغتۃً ۔ قالَ مجاھد من لم یتب اذا اصبح اَوْ امسیٰ فہو مِن الظالمین ۔ قال عبد اللّٰہ بن المبارك رحمہ اللّٰہ سبحانہ ردّ فلس من الحرامِ افضل من مِائۃِ فلسٍ یتصدق بہٖ و قیل ردّ دانقٍ من فضۃٍ افضل عند اللّٰہ تعالیٰ من ستمائۃ حجۃ مبرورۃٍ ۔ ربّنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفرلنا وترحمنا لنکوننّ من الخاسرین ۔ عن النبی صلی اللّٰہ علیہ وسلم ۔ اِنہٗ قال تعالیٰ عبدیْ اَدِّ مَا افترضتُ علیكَ تکن مِن اَعبدِ النّاس وَ انتہِ عمّا نہیتكَ تکن من اَورع النّاسِ وَ اقنع بما رزقتُكَ تکن اغنی النّاس وقال علیہ واٰلہ الصلوٰۃ والسلام لِاَبی ھریرۃ رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ کن ورعاً تکن اعبد الناس وقال الحسنُ مثقال ذرّۃٍ من الورعِ خیرٌ من الفِ مثقالٍ من الصوم و الصلوٰۃ ۔ اوحی اللّٰہُ تعالیٰ اِلیٰ موسیٰ علیٰ نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام لایتقرّبُ الی المتقربون بمثل الورع قالَ بعض العلماءِ باللّٰہِ لَا یتمّ الورعُ اِلَّا اَنْ یریٰ عشرۃ اشیاءَ فریضۃً علیٰ نفسہٖ ۔ حفظ اللسانِ عن الغیبۃ والاجتناب عن سوءِ الظنّ ۔ وَالاجتناب عن السخریۃ ۔ وغضّ البصر عن المحارم ۔ وصدق اللّسان وان یتعرفَ منۃُ اللّٰہِ سبحانہٗ علیہ کیلا یعجب نفسہٗ وانْ ینفق مالہ فی الحق ولاینفقہٗ فی الباطل وانْ لایطلب لنفسہٖ العلوّ والکبرَ ۔ والمحافظۃ علی الصلوٰۃ ۔ والاستقامۃُ علی السنۃِ والجماعۃ ۔ رَبنا اتمم لنا نورنا واغفرلنا انكَ علیٰ کل شیءٍ قدیرٌ ۔

مکتوب شصت و ہفتم ۔

بحاجی محمد مقبول دراشارہ بہ معارفے کہ مافوق فنا وبقا است وغیر ذالک ۔

Marfat.com

برادر گرامی توفیق آثاری معلوم نمایند که معاملۂ سالک چون از فنا و بقا ار تقا می نماید خود را متخلق باخلاق اللہ تعالیٰ می یابد و بہ اوصاف او سبحانہ متصف می شود۔ مَن قتلتُہٗ فَانَا دِیَتُہٗ نشانِ حالِ اومی گردد۔ و حضرت قطب المحققین خواجہ نقشبند قدس سرہٗ فرمودہ اند رباعی

با در دلبسا ز چون دوائے تو منم	در کس منگر چو آشنائے تو منم
گر بر سر کوئے عشق ما کشتہ شوی	شکرانہ بدہ کہ خونبہائے تو منم

لِلّٰہ سبحانہٗ الحمد والمنۃ کہ حضرت ایشان بیمار برون می آیند و در دولی نشستہ در جماعت خانہ می آیند۔ دیروز وضو ہم کردند و فقیر ہم از آزار تخفیف بسیار یافتہ است، بلکہ صحت شدہ امید ست کہ درین نزدیکی بقصد خلوت برون بر آید۔ چنانچہ بمشافہ لبشما مذکور می گردد۔ دیگر شما ہر صباح دیگاہ چہار چہار مرتبہ این دعاے ماثورہ می خواندہ باشید و بران مداومت نمائید۔ دعا این ست سبحان اللّٰہِ العظیم وبحمدہٖ ولاحول ولاقوۃ الّا باللّٰہِ العلی العظیم۔ فی الحدیث ھٰذہٖ الکلمات دواءٌ من اربع البرصُ والجذامُ والجنونُ والفالج۔ دیگر تسبیح سیاہ عقیق البحر کہ فقیر آن را استعمال کردہ و دو دانہ از تسبیح خاص حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ دران انداختہ لبشما فرستادہ شد۔ آن را ہمراہ خود دارند و بہ آن می خواندہ باشند۔ ظاہراً نفعے برساند۔ زیادہ چہ نویسد والسلام۔

مکتوب شصت وہشتم

بہ حقائق آگاہ شیخ فقیر اللہ بنگالی در دید قصور و متہم داشتن اعمال باشارۂ عنایات او سبحانہ و چند فقرۂ درد انگیز و کلمۂ چند عشق آمیز در مرثیۂ حضرت پیر دستگیر خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔

الحمد للہ حمداً کثیراً طیباً مبارکاً فیہ مبارکاً علیہ وکما یحبُ ربّنا ویرضی والصلوٰۃ والسلام علیٰ رسولہ محمدٍ وّ آلہٖ کما یلیق بعلوّ شانہم دیجرینی اما بعد بہ برادر گرامی حقائق آگاہ مقبول اہل اللہ شیخ فقیر اللہ رزقہ اللہ سبحانہٗ الکرامۃ والاستقامۃ می رساند از خرابی و پریشانی خود چہ نویسد و از شرارت و نقصان خیلے چہ وانماید۔ دنائس ذاتی کہ از عدمیت اصلی ناشی ست منبع سیئات گشتہ است و خست ارضی کہ از کسب ذمائم و معاصی بہم

رسیدہ حسنِ کمالاتِ مستعارہ را نابود ساختہ۔ زمانے نمی آید کہ دران مصدر انواع فساد نباشد و آنے نمی گذرد کہ موردِ اقسامِ جنایت نبود۔ غفلتِ ظاہر بر نہجے استیلا نمودہ ہست کہ لطائفِ باطن را تابع خود ساختہ مکدّر و بے رونق گردانیدہ است۔ و تلوثِ باطن آن قدر شمول پیدا کردہ کہ ظاہر را برنگِ خود برآوردہ از ہرچہ گوئی بدتر ساختہ عیوب لطائف و ذنوبِ عناصر بہم آمدہ ثمراتِ منتنہ و مضارِ متعدیہ پیدا کردہ و اغوائے شیطانی و اضلالِ نفسانی ممد کار و بار او شدہ در تہ ضلالت فرو بردہ۔ حسناتِ او در رنگِ ذنوبِ بے مغز ست و طاعاتِ او موجب لعن و طرد۔ رباعی

آن سگ سالے گرسنہ در کہدانے | از ننگ بران نان نہ زند دندانے
گر طاعتِ خود ثبت کنم بر نانے | وان نان بہم پیش سگے بر خوانے

سختیِ دلِ او از سنگِ خارا گذشتہ مصداق او اشدّ قسوۃ گردیدہ و کوریِ بصیرت بمثابہ رسیدہ کہ موردِ صمٌّ بکمٌ عمیٌ شدہ۔ وعیداتِ قرآنی را فراموش ساختہ بر ایمان قبائح دلیر ست و عذابہائے گوناگون را متنبہ نگشتہ بر رذائل امور شائق۔ کریمہ اَلَا یَظُنُّ اُولٰٓئِکَ اَنَّھُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ لِیَوْمٍ عَظِیْمٍ یَّوْمَ یَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعٰلَمِیْنَ را تدبر نہ نمودہ و آیت وَیَذَرُوْنَ وَرَآءَھُمْ یَوْمًا ثَقِیْلًا را غور نہ کردہ ع لے وائے نہ یک دائے کہ صد بار وائے۔ اگر دریں قسم حالت رحمتِ او سبحانہٗ دستگیری نہ فرماید مقرِ او غیر از جحیم نیست۔ و اگر امدادِ کریم تم او تعالیٰ نباشد مقامِ او ورائے ہم بستر لعین نہ۔ چون عروۂ وثقیٰ رحمت و عفو بدست امید محکم ہست سببِ زندگانی و موجبِ نجاتِ جاودانی موجود است ازان ہست کہ با این ہمہ تباہ کاری و زیان پردازی بابِ یاس را مسدود ساختہ اند و با این ہمہ رسوائی موردِ معاملات و اسرار گردانیدہ و مظہرِ عنایات و انوار ساختہ اگر معاملہ این چنین نمی فرمودند تحمیل کہ جان از بدن جدائی می نمود و روح از قالب رخصتِ مفارقت می خواست۔ ہٰذا دیگر قصۂ مفارقت حضرت الیشان و حدیث جدائی از صحبتِ قبلۂ درویشان آن قدر امواجِ ہموم و عساکر آلام بر دلِ مجروحِ این سوختہ فراق و آوارۂ بادیۂ اشتیاق سر دادہ کہ بہ بیان عشرِ عشیر آن ممتد گردد۔ بالشرح برخے ازان

قلم راند نظم

عجب سوز و دردے وخوش محفلے است | بخوانید هر جا پُر از غم دلے است

مغنی برو نوحه گر را بیار | مکن زخمه و نیشتر را بیار

که خود نیش بودست هر نوش ما | همه ننگ فرداے ما دوشِ ما

همه هاے هایم همه هاے هو | یکے محرم خانه برباد کو

که بنهد بهر تارِ جان دستِ گوش | وزان نبض دریابدم ضعفِ هوش

تذکرِ افاضهٔ انوارِ آن قبلهٔ ابرارِ عوام و اخیار طالبان صادق را بیهوش می سازد و تنبهٔ شمول برکات آن معدنِ الهامات هر جا می برد قاصدے نیست که از احوالِ جدیدهٔ و معارفِ تازهٔ آن ابوالخیرات خبرے بیارد و بر افگارِ دل مرهمے بلکه نمکے بپاشد۔ و محرمے نیست که در درونِ سرادقاتِ غیبی درآمده از الوس عام او زله پردازی نموده به صائمان مفطرات طریقت و گرسنگانِ مائدهٔ حقیقت ریزد ؎

جسمم براه مانده و گوشم به بانگِ در | کس نیست تا خبر دهد از یار نوسفر

گفتم نویسمش غم هجر از زبانِ کلک | بسمل شدند جملهٔ مرغانِ نامه بر

احوالِ پریشانِ این نیم بسملانِ راهِ سلوک و کشتگانِ خنجرِ شوق از ملوک و صعلوک به آن محبوب خلوت گزیده که رساند ؎

شد مدتے که گفت و شنو با تو رو نه داد | اے بے نصیب گوشم و اے بے نوا ئیم

حسب حالے نه نوشتی و شد ایامے چند ؎ | قاصدے کو که فرستم بتو پیغامے چند

سینهٔ شوریده از عدم استفسار بعض اسرار در تعطش مانده و دیدهٔ رمد کشیده آن میگون چشم را سیراب نادیده در تحیر رفته ؎

وحشی گذشت یار نگردے حکایتے | اے خانمان خراب زبانِ تو بسته بود

حرفِ ملیح ناصح را اگرچه بر زبانِ فصیح بیان نماید در تسکینِ التهابِ آتشِ این دل سوخته اثرے نیست بلکه نزدیک است که گرمیِ سوز او را سوزد ؎

از آتشِ من جانِ نصیحت گر من سوخت | چون خس که به اصلاحِ چراغ آمد و تن سوخت

و حدیثِ رحیمان و مشفقان را اگرچه به الفاظ رنگین و عبارات نمکین مشروح سازد در اطفاے

نائرہ فراق نتیجہ نہ۔ بلکہ نزدیک است کہ موجب ازدیاد و اکثار شود۔ رباعی

دیوانہ دلم ز پند مجنون تر شد | در زحم کساں نالۂ دم افزوں تر شد
ہر شیشہ کہ شکست زمے گشت تہی | ہر چند دلم شکست پُر خون تر شد

این قصہ پایانے نہ دارد۔ قصۃ العشق لا انفصام لہا۔ رباعی

لقد لسعت حیۃ الھوی کبدی | فلا طبیب لہا ولا راقی
الا الحبیب الذی شغفت بہ | فانہ رقیتی و تریاقی۔ والسلام

مکتوب شصت و نہم

بہ میر محمد امین بخاری در دید قصور و خوف الٰہی جل جلالہٗ

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ۔ برکات صوری و فیوضات معنوی حاصلِ کار و نصیبِ روزگار باد۔ دوستان دُور افتادہ را از دعا و توجہ غافل نہ دانند۔ و مشتاق صحبت کثیر البہجت شمرند۔ اشفاق و الطاف پناہا عمر گرامی روز بروز در کمی می آید و معاملۂ آخرت ہر ساعت نزدیک تر می گردد و از توشۂ راہ تہی و اسباب این سفر بعید تغافل می رود۔ و آنچہ طلب داشتہ اند از ان باز ماندہ بد انچہ منع فرمودہ اند سعی و تلاش می گذرد۔ اَلَا یَظُنُّ اُولٰٓئِکَ اَنَّھُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ لِیَوْمٍ عَظِیْمٍ یَّوْمَ یَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ہیہات ہیہات وَمَا ظَلَمَھُمُ اللّٰہُ وَلٰکِنْ کَانُوْٓا اَنْفُسَھُمْ یَظْلِمُوْنَ ۝ این ہست نسخۂ حال این فقیر۔ از دوستان عزیزان امداد توجہ و دعاے توفیق را آرزومند ہست شاید بہ برکت صاحب نفسے از گرداب غفلت بر آمدہ متنبہ گردد۔ وعیدہاے شارع را تعالیٰ و تقدس کہ با این ہمہ مبالغہ و تاکید ایراد فرمودہ است تدبیر نمایند۔ تصدیع دادہ وقت شریف را ملالت افزود معذور فرمایند۔

مکتوب ہفتادم

بہ یاران حقائق آگاہ حاجی حبیب اللہ بخاری در ترغیب بر صبر و تحقیق مسئلہ فقہیہ۔

بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بہ برادرانِ گرامی یارانِ طریقت اہلِ صحبت حقائق آگاہ حاجی حبیب اللہ بخاری می رساند کہ مکتوب مرغوب یاران رسید استماع اجتماع آن عزیزان للہ الحمد فی اللہ و تقصص سرگرمی طلب شان و حصولِ حالات و ترقیات در صحبت

Marfat.com

حاجی الحرمین سبب مسرت می گردد اللّٰھمّ اکثر اخواننا فی الدّین۔ اللہ تعالیٰ استقامت تمام نصیب شان گرداناد کہ مدارِ کار بر آن ہست۔ و آنچہ یاران تفصیل گلہ مندیِ بعض مردم بیگانشتہ بودند بہ وضوح پیوست عجب ہزار عجب نمود ہر گاہ از اہلِ طریق این قسم حرکات ظاہر گردد از بیگانگان چہ گلہ نمودہ آید۔ بہر تقدیر صابر باشند ؎

بگفتا فلانے چہ بد می کند نہ یا من کہ بالنفس خود می کند

رقعۂ ملا عاشور باقی نیز رسید۔ اللہ تعالیٰ بہ جمعیت دارد۔ پرسیدہ بودند کہ مردم اینجا در اذان در استماع شہادتِ ثانیہ ہر دو ابہام بر چشم می گذارند و بوسہ می دہند۔ درین باب روایت نقل می کنند۔ مخدوما در بعض فتاوی این روایت آوردہ۔ اما حدیث کہ در فتاوی ابتنائے مسئلہ بران می کند آن حدیث را محدثان قبول نمی کنند۔ درین باب تفتیش بسیار درین دیار و در حرمین شریفین نمودہ شد ہیچ اصل معتمد علیہ ظاہر نہ شد۔ لہٰذا بزرگانِ ما این عمل را اختیار نہ کردہ اند۔ والسلام۔

مکتوب ہفتاد و یکم

بہ میر محمد امین کولابی در شرح احوال وے۔

الحمد للہ و سلام علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ۔ اللہ تعالیٰ شاہد حقیقت را در مرایاے احکام شرعیہ متجلی گرداند و علوم اجمالی استدلالی را تفصیلی و کشفی سازد تا معارفِ مترتبہ بران موافق مذاقِ انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام افتد و مراتب تشبیہ را پس پشت دادہ بہ تنزیہ صرف متوجہ شود۔ صحیفہ شریفہ رسیدہ مسرور ساخت۔ مرقوم بود کہ شبے بعد از نمازِ تہجد نشستہ بود آتشے از نہاد برآمد و تمام وجود را سوخت۔ باز آتشِ دیگر ظاہر شد آنچہ باقی ماندہ بود نیز بسوخت۔ مخدوما فنا ہر لطیفہ بعد از ظہور اصل اوست۔ ظل بہ قہرمان انوارِ اصل وجودِ خود را برباد می دہد۔ پس ظہورِ آتش کنایت از طلوع سطوات انوارِ اصل باشد و سوختن وجود عبارت از اضمحلال و فنائے آن لطائف بود۔ چہ ہر لطیفۂ انسانی ظل اسمیست از اسماءِ الٰہی عزشانہٗ۔ و ظہورِ آتش دو مرتبہ محتمل کہ برائے تعدد تجلی اصولِ لطائف باشد و محتمل کہ ظہور اول بر لطائف شہادت باشد و طلوعِ ثانی بر تعینِ علمی بود کہ بعد فنائے لطائف بجائے آنہا استقرار گرفتہ بود و سوختن آن دلیل بر فنائے آن تعین باشد۔ این زمان تعینِ علمی جزئی

Marfat.com

از خصوصیات و قیود مبرّا گشته بہ تعیّنِ کلّی کہ اصلِ اوست ملحق خواہد شد و از سالک عین و اثر را خواہد ربود۔ حصولِ این معنی در ولایتِ انبیاء علیہم السلام صورت می بندد و حقیقتِ فنا میسّر می آید۔ مرقوم بود کہ درین واردات ہیچ اضطراب و سراسیمگی نشد بل جمعیت و اطمینان عجیب حاصل آمد۔ مخدوما اگر صفاتِ ظلمانی از سالک زائل گردد و صفاتِ نورانی بجاے آن نشیند چہ اضطراب حاصل آید کہ این معنی متمنّیٰ اہلِ سلوک ہست۔ قَالَ عَزَّ مَنْ قَائِلٍ۔ مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰیَۃٍ اَوْ نُنْسِہَا نَاْتِ بِخَیْرٍ مِّنْہَا اَوْ مِثْلِہَا۔ این زمان نعم البدل می دہند۔ اگر اصل الاصل ظہور کند خیریتِ مطلق ہست۔ و اگر از اصل متوسط خبرے ساطع گردد آن ہم ہر چند از ین ظل ظلمانی خیریت دارد۔ و اگر نورانی ہست اما آن اصل چون ظلِّ اصل دیگر ہست در ظلیت مماثلت ثابت گشت۔ نوشتہ بودند گوئیا ذاتِ بے چون و بے کیف در مقابلہ ہست۔ آرے مظہر تا در مقابلہ ظاہر نشود مرآت نتواند شد۔ اما بدانند کہ مقابلہ آنجا بطریقِ محاذات نیست چنانچہ لفظِ بے کیف در عبارتِ شما ایماے بہ این معنی دارد۔ و آواز السلام علیکم از آن جانب اشارت ہست بہ سلامتی از آفات و امن از رجوع بصفاتِ بشریت کہ اَلْفَانِیْ لَا یَرُدُّ۔ و جوابِ سلام از این طرف بہ این وجہ درست باشد کہ وجودِ سالک بعد بقاء وجودِ موہوب ہست کہ از ان مرتبہ از سرِ نو عبارت شدہ ہست۔ گوئیا براے قبولِ سلام اَلسَّلَامُ علینا می گوید و چون وجودِ سالک عطیہ آن طرف بود بجاے علینا علیکم ظاہر شد و اِلّا ردِّ سلام با این طرف چندان مناسبت نہ دارد اِلّا بہ تکلف فَاِنَّہٗ تَعَالٰی ہُوَ السَّلَامُ کَمَا وَرَدَ۔ والسلام۔

مکتوب ہفتاد و دوم

بہ شاہ محمد سلطان پوری در جواب استفسارِ او کہ انتسابِ سلسلۂ علیہ نقشبندیہ بہ افضل الاولیاء حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ و حضرت خواجہ عبد الخالق غجدوانی و حضرت خواجہ بزرگ بہاء الدین نقشبند و حضرت خواجہ علاء الدین عطار است قدس اسرارہم این ہمہ تعدد نسبت براے چیست و کدام خصوصیات درین اکابر اربعہ یافتہ می شود کہ در دیگران نیست۔

بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بہ برادر گرامی سعادت و توفیق آثار میان شاہ محمد رزقہ اللہ سبحانہ الاستقامۃ و القبول می رساند۔ پرسیدہ بودند کہ سبب چیست کہ سلسلۂ علیہ

Marfat.com

نقشبندیہ را قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم بحضرت صدیقِ اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ منسوب می سازد و باین نسبت بر سائر سلاسل عزیت می دہند و بحضرت خواجہ عبد الخالق غجدوانی قدس سرہٗ نیز نسبت می دہند و ایشان را سر سلسلۂ خواجہا می گویند۔ و بحضرت خواجہ نقشبند قدس سرہٗ نیز اضافہ می کنند۔ و بانی این سلسلہ آن حضرت رامی دانند و بحضرت خواجہ علاء الدین عطار قدس سرہٗ نیز مضاف است۔ و می گویند کہ اقرب طُرق طریقہ علیہ علائیہ است۔ این ہمہ تعدد نسبت برائے چیست و کدام خصوصیات درین اکابر اربعہ یافتہ می شود کہ در دیگران نیست۔ بدانند نسبتے کہ از حضرت صدیقِ اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ اکابرِ این سلسلہ رسیدہ است نسبت جذبۂ قیومیت است و این جذبہ از خصائصِ آن حضرت بود و از آن حضرت بہ سلمان فارسی رضی اللہ عنہ رسیدہ چہ حضرت سلمان باوجود ادراک اشرف صحبت خیر البریۃ علیہ وعلیٰ آلہ وصحبہ الصلوٰۃ والسلام از مستفیدان صدیقِ اکبرؓ بودہ چنانچہ معروف و مشہور است۔ و از سلمان فارسیؓ معنعن بہ عزیزان رسیدہ تا آنکہ نوبت بخواجہ عبد الخالق غجدوانی قدس سرہٗ رسیدہ۔ ایشان برائے حصول آن جذبہ بتعلیم حضرت خضر علیہ السلام طریقے وضع کردہ اند ذکرِ نفی و اثبات را برائے استحصال آن نسبت قرار دادند۔ منقول است کہ حضرت خضر علیہ السلام ایشان را در آب غوطہ دادہ تعلیم این ذکر فرمودند۔ ماناکہ در آب غوطہ دادن برائے آن باشد تا تنفّس تواند گرفت کہ حبسِ نفَس درین مراقبہ از ضروریات است۔ پس اصل نسبت از صدیقِ اکبرؓ باشد و وضع آن از خواجہ آمد ازین سبب انتساب سلسلہ بہ ہر دو بزرگ درست آمد۔ و اگر بحضرتِ خضر نیز نسبت دہند وجہے دارد کما فہم من قبل۔ و حضرت خواجہ نقشبند قدس سرہٗ جذبۂ معیت را بآن نسبت سابق الحاق فرمودند و این نسبت از خصائص عظیم الشان است۔ می فرمایند کہ از حق سبحانہ طریقے خواستم کہ اقرب طُرق باشد و البتہ موصل بود۔ مراد ازین طریق ہمین نسبتِ جذب معیت است و حضرت خواجہ علاء الدین خلیفۂ نخستین ایشان برائے حصولِ این نسبت راہے وضع کردہ اند و آن مراقبۂ اسم ذات است۔ اصل نسبت بحضرت خواجہ بزرگ عنایت شدہ است و طریقِ حصول آن را خواجہ علاء الدین واضع اند۔ پس انتسابِ سلسلہ بہ این ہر دو عزیز درست آمد فافہم والسلام علیٰ من اتبع الہدیٰ۔

Marfat.com

مکتوب هفتاد و سوم

به سیادت پناه میر محمد اسحاق که بکرم خان بهت و میر شرف الدین در بیان آنکه طالب را باید که در کار خود در حین شدائد و آلام فتوری نه دهد. و غیر ذالک.

نحمده و نصلی علی رسوله الکریم. اللّٰهم لا اُحصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک. صل علی نبیک المصطفیٰ و حبیبک المجتبیٰ صاحب قاب قوسین او ادنیٰ و علیٰ آله الصلوٰة من امته و اخوته الحائزین. بعد انه مکتوب مرغوب که درین نزدیکی رسید از مکاتیب سابق امتیازے داشت و شوقِ دیگر از فحوائے آن بمذاقِ جان می رسید. و ذوقِ دیگر از منطوقِ آن بدل می دوید. علامتے بود بر اتحاد تام و آیتے بود بر سر انجامِ مرام. سالک راه را باید که در شدائد امور و امتحانِ گوناگون و مصائب متلونه از جا نه رود. و هیچ گونه در کارِ خود فتور را راه نه دهد. چون افعالِ الٰهی عز شانه معلول به اغراض نیست بر نمطِ واحد نیست. نه توان دانست که اقبالِ او سبحانه و فتوح غیب از راه محنت ظهور فرماید یا از راهِ نعمت بصورتِ عطایه آید. بتمثیل بلا حضرت سلیمان علیٰ نبینا و علیه الصلوٰة والسلام از بدو کار در چار بالش نعمت آن دادند که کم کسے دید. وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰی وَحُسْنَ مَاٰبٍ. و حضرت موسیٰ را علیٰ نبینا و علیه الصلوٰة والسلام بعد تولد در تنور پر آتش افگندند. بعد ازان در تابوت انداخته در دریا سر دادند. بعد ازان در دستِ دشمن افتاد و خونِ قبطی از دستِ او به وقوع آمد و از هراس فرار نموده ده سال در بادیهٔ غربت شبانی کرد. چون به مصر روان شد در بادیهٔ خونخوار شب تاریک شد و برق جستن گرفت. و گوسپندان رمیدند و گرگان حمله آوردند و اہل بیت ایشان را درد وضع حمل گرفت و سرما سخت شد و آتش هیچ جا موجود نه و هر چند از سنگ چقماق آتش جست ازان آتش نه یافت. چون عجز و بیچارگی به این درجه رسید فتوح غیب پدید آمد و عنایت ازلی در رسید. گفت اِنِّیْ اٰنَسْتُ نَارًا. چون به طلب آتش آنجا رسید گل دیگر شگفته بود ندا شنید اِنِّیْ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِیْنَ. و بکلام رب متعال و قرب و منزلت و رسالت سر فراز گشت. و وعدهٔ غلبه بر اعدا دریافت اِنَّکَ اَنْتَ الْاَعْلٰی وَاسْتَمِعْ لِمَا یُوْحٰی

Marfat.com

ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَّا مُوْسٰى وَ اَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّيْ وَ اصْطَفَيْتُكَ بِنَفْسِيْ
به این تشریف مشرف گرداند تا بدانی که عنایت او سبحانه منحصر بر یک طریق نیست. پس بهر راه
امیدوار باید بود۔

مکتوب ہفتاد و چہارم

به حافظ محمد امین پشه در جواب استفسار او که از دوام حضور و آنکه ریاضات و مجاہدات را برخے از مشائخ اختیار نموده اند

و جمعے از کمل بترک آن رفته و کذا ظہور کرامات و خوارق از بعض اولیا به توقع آمده بخلاف بعض دیگر۔

بعد الحمد و الصلوٰة و تبلیغ الدعوات به برادر گرامی رزقه الله تعالیٰ الاستقامة والکرامة می رساند. مکتوب شریف رسیده مسرور ساخت. آنچه از افراط محبت و وحدت قبله توجه و انتظار وصول فیوض ازین عاصی مرقوم ساخته بودند فقیر را ہیچ لیاقت امرے ندارد و از حسن ظن ہرچه نویسند گنجائش دارد. شاید با شما مطابق ظن شما عمل نماید. اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِیْ بِیْ. شنیده باشند. اسولۂ چند نوشته حل آنہا خواسته بودند. بدانند حضورے که در ابتدا دست می دہد و آن عبارت از دوام نگرانی دل است بجناب قدس عزشانه پیش از حصول فنا و بقا. آن را اعتبارے نمی نہند. آنجا معامله از حضور بحصول می افتد. آرے حضورے که منتہیان را دست می دہد و آن کنایت از حضور ذاتی است بے فتور بر باطن سالک که معنی عین داثر او ست امر دیگر است. و چون معاملۂ سلوک آن برادر دینی به این مقامات در حضور حضرت ایشان قدس سره مشخص شده بود اگر بحصول این قسم تجلی ذاتی امیدوار باشند. بل دعویٰ نمایند گنجائش دارد. دیگر بدانند که ریاضات و مجاہدات اگر برائے سلوک و ترقی باطن باشد و برائے حصول قرب الٰہی عزشانه، بود سوال شما درست می افتد. اما محققان گفته اند که ریاضات انبیاء علیہم السلام نه ازین قبیل بود بلکه ایشان را براہ اجتبا کشان کشان می بردند ریاضت کنند یا نه. چنانچه حدیث اَفَلَا اَکُوْنُ عَبْدًا شَکُوْرًا به آن مشعر است. و سلوک صحابۂ کرام نیز به انعکاس و به آثار صحبت به ہمان نہج بود. مجرد صحبت ایشان را کار ریاضت می کرد و معہذا لک ریاضات منافع دیگر بسیار دارد که برائے جلب المنافع اختیار ریاضات می نمودند. و طریقۂ خواجگان بزرگوار چون بعینه طریقۂ اصحاب کرام است ترقی و سلوک ایشان به جاذبۂ محبت و صحبت شیخ مقید است.

Marfat.com

دلبس۔ آرے اگر برائے حصول منافع دیگر اگر اختیار ریاضت کنند جائز است و مستحسن لیکن حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ نگاشتہ اند کہ کثرت جوع را چنانچہ منافع کثیر است از حصول صفائے باطن و قلت محاسبہ وغیرہا مورث بعض مضار خفیہ ہم است کہ سالک را از ترقی باز می دارد و در توہمات فاسدہ می آرد۔ در صحبت حضرت خیر البریۃ علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والتحیۃ والہ از آن صحبت از مضار این جوع امن میسر بود و منافع محضہ متوقع بود۔ لہٰذا اختیار این جوع آنجا محمود[1] بود و بعد قرن اول منافع و مضار مختلط است۔ جمعے از مشائخ نظر بر منافع آن نمودہ آن را اختیار کردند و مضار آن را اعتبار نہ نہادند و جمعے دیگر از ملاحظہ مضار آن از منافع آن نیز گذشتند و مقرر عقلا است امرے کہ دائر در ضرر و نفع باشد ترک آن اولیٰ است و نیز نوشتہ اند کہ ریاضت منحصر در کثرتِ جوع نیست رعایت عزیمت در جمیع امور و اختیار توسط حال در جمیع اشیاء و دوام حفظ نسبت از اعظم ریاضات است۔ اما در نظر عوام بہائم صفتان ارغب امور اکل است و ریاضت منحصر در قلت و ترک آن است۔ و نیز بدانند کہ خوارق و کرامات در قرب الٰہی جل شانہٗ دخل نہ دارد۔ و قلت و کثرت ظہور آن سبب تفاضل اقدام اولیا نیست۔ روا است ولیے کہ از و خوارقے بظہور زیادہ باشد افضل باشد از ولی دیگر کہ از وے خوارق بسیار ظہور نماید پس آنچہ در عبارت مشائخ واقع شدہ است از عدم اعتبار کرامات و خوارق بہ این معنی است و آن منافی آن نیست کہ خوارق فی نفسہا از فضائل و مزایا باشد۔ و سبب ذکر آن در احوال مشائخ ترغیب و جذب قلوب شان و بیان نعمت و آیات الٰہی است عز شانہٗ فافہم۔ والسلام علیٰ من اتبع الہدیٰ و التزم متابعۃ المصطفیٰ۔

مکتوب ہفتاد و پنجم

بہ نجابت پناہی عرفان دستگاہی خواجہ میر محمد یحییٰ کابلی در جواب عریضہ او و شرح احوال او۔

نحمدہٗ سبحانہٗ حمداً بعد حمد و نصلی و نسلم علیٰ رسولہ محمد و آلہ صلوٰۃ غب صلوٰۃ و سلاماً اثر سلام۔ صحیفہ شریفہ کمالات دستگاہ برادر دینی خواجہ محمد یحییٰ اوصلہ اللہ تعالیٰ الی المطلب الاعلیٰ رسیدہ مسرور ساخت۔ مقدمات در غرا حضرت الیشان و تسلیہ محزونان بعبارت رنگین و الفاظ

---

[1] وفی الحدیث الفاقۃ لاصحابی سعادۃ والغناء فی اٰخر الزمان سعادۃ

دلکش اندراج یافتہ بود غمہا را تازہ ساخت۔ از بے رحمی اخوان و اہل زمان ایمائے رفتہ بود رزقنا اللہ وایاکم التحمل والصبر الجمیل علی ایذائہم۔ از ظہور انوار و فیوض و نزول آن مثل قطرات امطار و تزائد آن آناً فاناً مرقوم بود۔ و ظہور نورے مثل نقطہ و وسیع شدن آن بمرتبہ کہ از ادراک خارج گردد۔ و ہکذا ظہور نقطہائے دیگر بہ ہمین قسم الی غیر النہایۃ اندراج یافتہ بود بہ وضوح پیوست و خیلے امید وار ساخت۔ اللہ تعالیٰ از نور صرفی کہ مبداء انوار و ظہورات است و لو مجہول الکیفیۃ ارزانی دارد و واقعہ کہ دران حضرت ایشان را بر مصلی سبز دیدہ اند و بر شما مہربانیہا می کنند و بوسہ بر پیشانی شما می دہند و کتابت را نوشتہ بجانب شما می اندازند مطالعہ نمودہ شد آن از مناسبت تامۂ حضرت مخبر است و خصوصیت بسیار بہ آن قبلۂ جہانیان معلوم می گردد۔ و آنچہ از اخذ طریقہ عزیزی معمری و دیگر یاران و دیدن حضرت مجدد الف ثانی و حضرت ایشان بعد توجہ و ظہور آن حضرت بر آن عزیزے و اذن دادن بر تلقین نمودن ذکر و بیان نمودن حلیۂ آن حضرت قدس سرہٗ مرقوم بود خوش وقت و امید وار ساخت۔ اللہ تعالیٰ مبارک گرداند و استقامت تامہ بخشد۔ والسلام۔

مکتوب ہفتاد و ششم

بہ این فقیر محمد ہادی در بیان بعض از خصائص حضرت مجدد الف ثانی و حضرت پیر دستگیر خود رضی اللہ عنہما۔

حضرت ایشان قدسنا اللہ بسرہ الاقدس می فرمودند کہ در خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ بہ تقریبے سخنے از معرفت شیخ محی الدین ابن العربی کہ در کریمہ وَاِنْ مِّنْ شَیْءٍ اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِہٖ گفتہ کہ روا است کہ ضمیر بحمدہ سوے شے بگردد۔ یعنی تسبیح ہر کس راجع بہمان مسبح است و لائق آن نیست کہ بجناب مقدس واصل گردد۔ یعنی تا زمانے کہ چیزے ازین کس باقی است از نفس او حائل است۔ مذکور می شد فرمودند کہ شیخ راست گفتہ اند و درین ضمن حکایت عزیزے کہ در نفحات مذکور است وے را عقبہ پیش آمدہ بود وے نذر کردہ کہ اگر ازین عقبہ خلاص یابم ہرگز خدائے تعالیٰ را یاد نکنم۔ و شیخ الاسلام در شرح آن گفتہ کہ از ننگ یادِ خود مذکور شد۔ حضرت مجدد الف ثانیؒ فرمودند کہ الحال در تمام روے زمین ہیچ کس را نمی یابم کہ تسبیح وے بجناب مقدس واصل گردد۔ ہر کس کہ کلمۂ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللہُ می گوید چون وے

Marfat.com

درمیان ہست الوہیت خود را اثبات می نماید۔ مگر خود را می یابم کہ من بکلمہ خواندن اثبات توحید می نمایم۔ و تسبیح من واصل ہست بحضرت الوہیت جلت عظمتہ۔ حضرت الیشان می فرمودند کہ من و حضرت مخدومی در خدمت بودیم فرمودند حتی کہ تسبیح شما ہم راجع بہ شما ہست باآنکہ مدتے شدہ بود کہ از فنائے نفس ما خبر دادہ بودند۔ ازین فرمودہ حالے عجیب روداد۔ رفتہ مطالعۂ حال خود نمودم و بعد عشاء بعرض رساندم کہ من حالت خود را ہمچنین می یابم و حضرت ہمچنین می فرمایند۔ متوجہ شدہ فرمودند کہ صورت آن مقام کہ دران این حالت حاصل شود حاصل شدہ ہست۔ بعد از ان بمدتے فرمودند کہ حق تعالیٰ ترا حقیقت آن مقام عالی عنایت فرمود۔ راقم حروف گوید این بشارت در باب قطب العرفا حضرت میاںجیو کلان قدس سرہٗ نیز از حضرت مجدد الف ثانیؓ صادر شدہ ہست۔ الحمد للہ والصلوٰۃ علی نبیہٖ و آلہٖ وصحبہٖ۔ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ الاقدس در ایامے کہ در حبس سلطان وقت بودند روزے بہ خلص اصحاب فرمودند کہ از ان وقت کہ در حبس صوری ایم حق سبحانہٗ وتعالیٰ جمیع اولیاء عصر را در ہر سرزمین کہ باشند در مقامہائے شان محبوس ساختہ است و از ترقی ممنوع گشتہ اند۔ بل معاملۂ ارشاد و ترقی را بر داشتہ اند چنانچہ کارخانہ را برمی دارند۔ در تمام روے زمین ہمیں ہارا می یابم کہ درین ایام در ترقی برابہا باز ہست۔ یکے خود را فرمودند دیکے حضرت الیشان ما را فرمودند و یک شخصے را فرمودند کہ در کوہے افتادہ ہست۔ راوی گوید ظاہراً اشارہ بہ بدخشان و ما وراء النہر نمودند۔ والسلام۔

مکتوب ہفتاد و ہفتم

بہ صوفی محمود کشمیری در بیان تقید بر ترقی مسترشدان۔

بعد الحمد والصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بہ حقیقت انتباہ اخوی اعزی صوفی شیخ محمود کشمیری می رساند۔ مکتوب مرغوب رسید بر وضع شریعت مستقیم باشند و در توجہات مسترشدان سرگرم بوند۔ و در ترقی شان ساعی باشند۔ چون رفعت پناہ صوفی بہادر می رسند و زیر بیگ و دلدار بیگ نیز می رسند تا بجماعت صحبت دارند و توجہات نمایند تا اثر ہا ظاہر گردد۔ والسلام۔

Marfat.com

مکتوب ہفتاد و ہشتم

در اشارہ بہ بشارتے کہ از گذشت ظلال و پیوستن بہ اصل الاصول و تجلیات ثلثہ بہ صوفی محمود کشمیری۔

نحمدہٗ و نصلی۔ امید داریم کہ آن برادرِ گرامی حقائق آگاہ از صنوف ظلال گذشتہ بہ اصل الاصول رسیدہ باشند و از تجلیاتِ افعالی و صفاتی گذشتہ بہ تجلیِ ذاتی کہ منتہائے اقدامِ سالکان ہست پیوستہ۔ این تجلی نزد مشائخ کرام دائمی نیست آن را کالبرق الخاطف می گویند۔ یعنی زمانے بہ سیر می آید کہ خرق ردپوشِ صفات نمودہ ذاتِ بحت بر باطن سالک متجلی می گردد باز در استتار می رود۔ و نزد حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ الاقدس این تجلی دائمی ہست۔ می فرمایند اِنَّ الذَّاتَ اِذَا تجلّٰی لَا استتار لَہٗ مکتوب شریف می رسد۔ والسلام علیٰ من اتبع الہدیٰ۔

مکتوب ہفتاد و نہم

بہ جناب زبدۃ السالکین خلاصۃ العارفین حضرت خواجہ محمد یحییٰ ادام اللہ تعالی الانام افاضتہٖ در استغنائے محبوب حقیقی جل شانہٗ

نحمدہٗ سبحانہٗ حمداً بعد حمدٍ و نصلی و نسلم علیٰ رسولہٖ محمد و آلہٖ صلوٰۃ اثر صلوٰۃ و سلام عقب سلام نیازمندی و تحیت فراوان از ان عاصی مہجور کہ لیاقت ہیچ خبر نہ دارد و قابلِ ہیچ معنی نیست بہ گرامی خدمت ملاذ اہل اللہ رسیدہ بدرجہ قبول موصول باد۔ نمی داند چہ نویسد لطائفِ محبوب برتر از ان ہست کہ زبان زد امثالِ ما مہجوران گردد و محاسن مطلوب نازک تر از ان است کہ ہر بوالہوسے خیالِ ترجمانی آن نماید تا او ناپیدا است طالب در بے قراری طلب عمرے بسر می برد و بمشاہدہٗ آثار و آیات خورسند می باشد۔ چون او پیدا آید و خرق ردپوش ظلال فرمودہ بہ اصالت ظہور نماید سالک بے چارہ رختِ ہستی را بہ تنگنائے عدم کشد و انانیت را بر باد دہد۔ این زمان از عارف نامے ماند نہ نشانے نہ عینے باشد و نہ اثرے ع

خود از درون و برون جلوہ کرد من زمیان | چو سایہ محو شدم کز دو سو چراغ آمد

سایۂ افادت بر مفارقِ اہلِ طلب ممدود باد۔ سیادت پناہ میر سید شریف چون بتوجہ خدمت بودند بدو کلمہ تصدیع داد۔ والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب ہشتادم

به ارشاد پناہی شیخ فقیر اللہ در بیان تجلی ذاتی دائمی بالبشارت ارشاد دربارۂ او

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی۔ اللہ تعالی و تقدس شاہد جمال لایزال را بے پردہ ظلال و حسن جلال ذاتی را مبرا از تکلفات خیال و مثال بر ساحت باطن جلوہ داد بہ حیثیتے کہ خس و خاشاک تعلقات و تصورات حجاب نظارۂ آن حسن و جمال نہ گردد۔ بلکہ علی التوالی والدوام بے فاصلۂ استتار بر منصۂ ظہور تابان باشد۔ این معنی از خواص تجلی ذاتی است۔ فرمودہ اند اَلذَّاتُ اِذَا تَجَلّٰی لَا اِسْتِتَارَ لَہٗ۔ وآنچہ گاہے متجلی شود وگاہے مختفی از مراتب صفات است۔ چہ تقلیب و تبدل در صفات است در مرتبۂ ذات بحت این معنی مفقود است وآنچہ در عبارت مشائخ قدس اسرارہم از تجلی ذات بہ تجلی برقی تعبیر رفتہ و فرمودہ کہ تجلی ذات کالبرق الخاطف صورت می بندد و اکثر در استتار می باشد نزد محققان این طائفہ آن تجلی راجع بہ تجلی شانی است از شیون سریع الاستتار۔ چنانچہ تفصیل این معنی از مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی و حضرت ایشان رضی اللہ تعالی عنہما ہویدا می گردد۔ ہذا دیگر از شوق دریافت صحبت شما چہ نویسد۔ چون معاملۂ ارشاد آن مقامات بذات شما مربوط است و سبب انعقاد محل تکمیل آنجا شما آید نمی تواند شما را طلبید و بدعا و توجہ غائبانہ اکتفا می ردد۔

مکتوب ہشتاد و یکم

به شیخ نور محمد صوفی در افاضۂ حضرت پیر دستگیر خود رضی اللہ تعالی عنہ بر خود کہ طالب صادق بودند۔

بعد الحمد والصلوٰت و تبلیغ الدعوات برادر گرامی توفیق و سعادت یار اخوی نور محمد وفقہ اللہ تعالی لمرضاتہ می رساند۔ احوال حضرت ایشان مع فرزندان و خویشان بعافیت قرین است استقامت و جمعیت شما مطلوب۔ چون خبر وصول وطن و کیفیت روئداد آن مقام نہ فرستادید منتظریم۔ افادہ برکات و افاضۂ کمالات کہ درین ایام از ان حضرت مدظلہ بر طالب صادق علی التواتر واقع است چسان شرح آن دہد۔ معارج ولایت و مقامات اولیاء زینۂ صعود آن کمالات است و منازل شہود و درجات تجلی مقدمۂ وصول از ظل چہ گوید اصل ذرات می نماید از گذشت آفاق چہ خبر (اخبار) دہد ولایت النفس از ان در راہ است آنجا نہ حضوری است نہ وصول۔ ونہ غیب است ونہ حضور (شہود)۔ نہ عروج است نہ نزول آنجا ہم آن است کہ برتہ زبیان است۔

Marfat.com

مکتوب ہشتاد و دوم

به احقر فقراء عاصی ترین مخلوقاتِ باری محمد ہادی غفرلہٗ سبحانہٗ ذنوبہ در بیان آنکہ مناسبتِ عالمِ امر بہ ارباب سُکر ہست و موافقتِ عالمِ خلق بہ صحو

الحمد للّٰہِ و سلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ۔ الٰہی و الٰہ آبائی ما را و دوستانِ ما را یک لحظہ و لمحہ بغیرِ خود و بنفسِ ما مگذار۔ و عناصرِ ظاہرِ ما را در رنگ لطائف در باطن با خود مشغول گردان توجہِ لطائف در دنی استہلاک و اضمحلال ہست در مطلب بحدّے کہ بغیرِ آن شعورے نماند و اشتغال عناصرِ ظاہر دوام عبادت و مواظبت بر طاعتِ محبوب ہست۔ مناسبِ عالمِ امر کہ عالمِ سُکر است تلاشی و اضمحلال ہست۔ و موافقِ عالمِ خلق کہ از اہلِ صحو است قیام بہ عبادت ہست۔ حکیمِ مطلق عز شانہٗ از ہر یکے آنچہ مناسبِ اوست طلب داشتہ ہست فافہم فانّہٗ ینفعک والسلام علیٰ من اتبع الہدیٰ۔

مکتوب ہشتاد و سوم

به زبدۃ العارفین قدوۃ السالکین حضرت شیخ عبد الاحد در اظہارِ لوازمِ محبت۔

نحمدہٗ و نصلی۔ عرفان پناہ ملا ذِ اہلِ طلب در مراتبِ صوری و معنوی مترقی باشند۔ و ما را مشتاقِ دیدارِ فرحت آثار دانند و از خیر خواہانِ خاص تصور فرمایند و از دعائے خیریتِ خود غافل نہ دانند۔ ہر چند خود بہ مکافات قیام نمایند یا نہ ؎

ما خود بہ گردِ دامنِ مردے نمی رسیم   شاید کہ گردِ دامنِ مردے بہ ما رسد

باقی حقیقتِ اینجا بہ سمعِ شریف می رسیدہ باشد۔ حاجت نوشتن نیست۔ اخوی اعزی میان خلیل اللہ جیو بعافیت باشند و مشتاق دانند۔ جمیع یارانِ حضور را سلام برسد۔ کمالات دستگاہ میان بدیع الزمان و میان کلیم اللہ سلام رسانند و بخدمت شریف ولی نعمی جیو بندگی رسانند۔

مکتوب ہشتاد و چہارم

به حقائق و معارف آگاہ حافظ محمد صادق در بیان کمالاتِ وے۔

بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بحقائق آگاہ واقفِ اسرارِ اللہ اخوی اعزی خواجہ محمد صادق ابرازِ سلام و اظہارِ اشتیاق تمام می نماید قبول نمایند و بدعائے ظہر الغیب ممد و معاونِ کار باشند و بہ ارسالِ کتبِ شوق آمیز دوستانِ دُور افتادہ را بہجت و سرور رسانند۔ بشاراتِ عظیمہ کہ از حضرت قبلۂ ورباب آن حقائق آگاہ بتکرار شنیدہ ہست از اعظم عنایاتِ الٰہی ہست عز شانہٗ و کم کسے را بہ آن خصوصیات ممتاز کردہ باشند۔ جائے آن ہست کہ مردم دیگر غبطہ نمایند و از فوتِ آن در حسرت باشند۔ شما از مقبولانِ خاص حضرت ایشانید و آنحضرت را

Marfat.com

نظرِ مخصوص بحالِ شما ہست. آن قدر فوائدِ صحبت و موائدِ توجہات بکامِ شمار وزی گردانیدہ ہست کہ رشکِ عالمے گردیدہ ہست۔ ؎

مرا رشک بر رندِ دیوانہ الیست　　　که افتادہ بر کوے بتخانہ الیست

والسلام والاکرام۔

مکتوب ہشتاد و پنجم

بہ فقیر حقیر کمتر از قطمیر محمد ہادی ثبتہُ اللہ سبحانہٗ علیٰ قوانین الشریعۃ الباہرۃ والسنۃ الطاہرہ در بعض مناقب حضرت شیخ خود و شیخِ شیخِ خود رضی اللہ تعالیٰ عنہما باد قائق و معارفِ دیگر۔

حضرت الیشان دامت برکاتہ یک بعض بادہم بار در مزارِ شیخ زین رحمہ اللہ تعالیٰ بسر بردند می فرمودند کہ وقتِ رخصت فاتحہ بر قبرِ شیخ خواندیم و متوجہ شدیم دیدیم کہ شیخ با نسبتِ خود حاضر آمدہ در من گم گشت و اظہار نمود کہ بہ ازین متاعے نہ داریم کہ بیکدلائم و معذرت خواست بدین تقریب فرمودند کہ حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی را نیز ہمین قسم ماجرا بہ شیخ ابو شدہ بود یعنی شیخ با نسبتِ خود آمدہ در آن حضرت گم گشتہ بود۔ در وقتے کہ آن حضرت بزیارت شیخ رفتہ بودند ظن غالب این حقیر آن ہست کہ حضرتِ الیشان در مادۂ خود نیز بہ شیخ ابو ہمین قسم ماجرائی می فرمودند نعم السلف نعم الخلف. گروہے کہ ایمان بہ آنہا لازم ہست انبیا و رسل اند علیہم التسلیمات. و جماعہ کہ از اصالت بہرہ دراند ہم انبیا اند علیہم الصلوٰۃ والسلام. و اگر بہ طفیلِ پیغمبرِ ما صلی اللہ علیہ وسلم فردے مرا از امت او را علیہ السلام بہ این دولت بنوازند ہر چند نبی نباشد امّا داخلِ جرگہ مومن بہ است کہ بہ اجمال در اٰمنتُ باللہِ مذکور اند۔ بدان اسعدک اللہ تعالیٰ کہ تبعیت دیگر ہست و طفیل دیگر در فردِ اصلی ہر چند تبعیت　　　نسبت اما طفیل ثابت ہست۔ ہر چہ می یابد بہ طفیلِ نبی خود علیہ السلام می یابد۔ بلکہ طفیل در جمیع انبیاء کرام علیہم السلام ثابت ہست۔ غیر سید ہم صاحبِ شریعتنا علیہ الصلوٰۃ چہ مدعو اصیل و لسیت علیہ السلام و دیگران چہ انبیاء و چہ غیر شان ہمہ طفیلیِ وے اند۔ تبعیت در احکامِ شرعیہ دیگر ہست و تبعیت در وصول فیوض از حضرت وہاب جل جلالہٗ دیگر۔ تبعیت کہ در فرد اصیل مفقود ہست تبعی ہست کہ در وصولِ فیوض است نہ تبعیت در احکامِ شرعیہ کہ آن ہمہ وقت لازم است والسلام۔ و نیز بدانکہ حضرتِ الیشان ما قدسنا اللہ باسرارہ المقدسہ می فرمودند کہ

Marfat.com

در مکتوبے کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در زوال عین اثر وجود بر نوشتہ اند و مطلع آن مکتوب ھَل اَتیٰ عَلَی الاِنسَانِ حِینٌ مِّنَ الدَّھرِ است شبہ عظیم وارد می شود و آن آنست چہ لازم می آید کہ عارف درین وقت بہ وجوب متحقق گردد و جواب این شبہ دران مکتوب بطریقے واقع شدہ است۔ اما تحقیق در جواب آن است کہ این وجوب عارف را حاصل می شود کسبی است نہ اصلی۔ و وجوبے کہ بہ کسب حاصل شود البتہ لذاتہٖ نیست۔ والسلام۔

مکتوب ہشتاد و ششم

بہ سیدی غیر معلومی در آنکہ آدمی از سائر مخلوقات افضل است۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ الحمد للہ رب العٰلمین اکمل الحمد علیٰ کل حال والصلوٰۃ والسلام علیٰ رسولہٖ محمد و آلہٖ خیر آل۔ اما بعد سلام و تحیۃ ازین احقر بے پر و بال جناب سیادت مرتبت سید خاندانِ مجدد علا قبول فرمایند۔ ع از ہر چہ می رود سخن دوست خوش تر است۔ حضرت حق سبحانہٗ و تعالیٰ آدمی را بر سائر مخلوقات فضل دادہ۔ آنچہ او را عنایت فرمودہ ہیچ یکے از مصنوعات خود کرامت نہ کردہ صفتِ دردِ محبت و لازمۂ شوق و عشق را کہ سبب معرفت ست و مناط قرب و ترقی است بہ وے مخصوص گردانیدہ۔ حتیٰ کہ ملک را کہ عبادِ مکرم اند نیز دران شرکت نہ دادہ۔ پس ہر کہ در وے دردِ طلب و سوزِ عشق زیادہ تر باشد در مراتبِ قرب کامل تر بود گفتہ اند تصوف اضطراب است چون سکون آمد تصوف نماند۔ پس طالب را باید کہ خود را در طلب بے قرار دارد۔ و دمے بے جستجوے دوست نیاساید۔

مکتوب ہشتاد و ہفتم

بہ عزیز غیر معلومی در جواب مکتوب تالم و تاسف آمیزے کہ در عزا پرسی امام المحققین قطب العارفین حضرت پیر دستگیر خود کہ والد بزرگوار ایشانند قدس اللہ سرہ الاعظم مرسل بودہ و در آنکہ ارشاد آنحضرت قدس سرہٗ بے مثل بود۔ باشارہ بہ بقا ارشاد در حق خویش لازال ارشادہٗ و ہدایتہٗ الیٰ یوم القیٰمۃ۔

ھو الحی القیوم الذی لا یموت ابداً مراسلات شریفہ کہ برادر گرامی از کمالِ محبت و تمام اختصاص ارسال داشتہ بودند رسید در عزاے حضرت قطب المحققین قدس سرہٗ فقرات بدیعہ نوشتہ بودند و اظہارِ تاسف و تالم از ادراک صحبت کثیر الانوار آن قدوۂ ابرار نمودہ بوضوح پیوست و آتش فراق و حرقت مصیبت را مشتعل تر ساخت مخدوما ہر چند صحبت فیض مرتبت آنحضرت

قدس سرہٗ عدیل نہ داشت نہ تنہا درین زمان بلکہ در ازمنہ سابقہ متطاولہ عدیم المثل بود۔ آثار وبرکات تربیت کہ درین مجلس متبرک مشہود خاص وعام گردیدہ۔ معلوم نیست کہ ہیچ چشمے وگوشے مماثل آن دیدہ وشنیدہ باشد۔ اما للہ سبحانہٗ الحمد والمنۃ کہ انوارِ مزارِ متبرک حکایت ازان تربیت می نماید ونشانے ازان ارشاد می دہد۔ لہٰذا وارداں این بقعہ شریفہ از گرمی شراب استغراق بصد جوش مستعد می گردند واز رنگ بہ بے رنگی مشرف می شوند۔ آرے سرعت سلوک وطے منازل لمحۃ از کجا دیدہ شود بلکہ خصوصیات بسیار وکیفیات بے شمار از اہل طلب مفقود گشتہ اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُوْنَ۔ اگر ممکن باشد بزیارت مرقد مقدس رسیدہ روزے چند در اکتسابِ کمالات بسیر برند وبہ صحبتِ مجاورانِ این روضۂ منورہ گذرانیدہ دشریک مصیبت این غم زدگان شوند گنجائش دارد۔ درعین نوشتن این کتابت الم جدائی آن قبلہ گاہی غلبہ نمود وہوش رار بود۔ چیزے چند نامربوط نوشتہ شد۔ والسلام۔

مکتوب ہشتاد وہشتم

بہ جملۃ الملکی جعفر خان در علوشان مطلوب حقیقی تعالیٰ وتقدس و نارسائی وعجز طالب بے چارہ آوارہ وما یلائمہٗ۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ نحمدہٗ ونصلی علیٰ رسولہ الکریم وآلہ الجسیم۔ اللہ تعالےٰ ذاتِ بابرکاتِ عالی قدر را پیوستہ منظورِ نظرِ عنایات داشتہ مشفق ومہربان این بینوا اراد۔ نمی داند بہ آن عالی جناب چہ نویسد لطائف محبوب برتر ازان ہست کہ ہر بے سراںجامے ہوس ترجمانیِ آن نماید۔ دلفائس مطلوب نازک تر ازان ہست کہ ہر بے سر وبرگے فہم وخیال را بہ آن رساند ؎

اے زخیالِ مابرون در تو خیال کے رسد ۔۔۔ باصفتِ تو عقل را لافِ کمال کے رسد

داجب از مرتبۂ وجوب اصلاً بحضیض امکان نزدل نہ فرماید۔ وممکن ماچہ یارا کہ بہ اوج وجوب عروج نماید لنصیب سالک ازان مرتبۂ علیا غیر از حسرت وحیرت امرے نیست۔ ؎

در عشق بجز گداختن نیست ۔۔۔ این سوختن ہست ساختن نیست

تا او ناپیدا ست طالب در طلب او بے قرار وشیدا ست ؎

شد مدتے کہ گفت وشنو با تو رو نداد ۔۔۔ اے بے نصیب گوشم واے بے نوا لبم

Marfat.com

وچون شاہدِ مطلوب در جلوہ آید و در کلبۂ این آوارہ شرفِ نزول فرماید عارف از خانمان دست شستہ رخت بہ صحرائے عدم برد وطاقتِ مواصلت نہ دارد ؎

گیرم کہ بہ خمخانۂ ما یار خرامد ۔ کو حوصلہ وطاقتِ دیدار کہ دارد

لکن با ایںہمہ بے مناسبتی از دردِ طلب فارغ نہ باشد و بہ اندیشۂ امتناع وصل از جستجو نہ نشیند و پیوستہ ماتمِ ہجران وسوگِ حرمان داشتہ باشد ؎

در جہان شاہدے و ما فارغ ۔ در قدح جرعۂ و ما ہشیار

بعد ازین دستِ ما و دامنِ دوست ۔ بعد ازین گوشِ ما و حلقۂ یار

راہِ عشق ورائے طورِ عقل است ہیچ کس را شنیدہ کہ بہ مصلحت وفکر عاشق شدہ باشد۔ عاشق بہ خیالِ عدم وصل ہرگز از طلب باز نمی ماند کہ این طلب در اختیارِ او نیست ؎

با ہر زلفِ تو مارا ہیر سودائی ہست ۔ وصل ہر چند محال است تمنائی ہست

این قصہ پایانے نہ دارد۔

کجا ما و کجا زنجیرِ زلفش ۔ عجب دیوانگی کاندر سر افتاد

والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب ہشتاد و نہم

بہ مبارز خان در نقلے کہ از زبدۃ المتاخرین حضرت شیخ خلیل اللہ قدس اللہ سرہٗ بہ وے مذکور ساختہ بودند او تشویق تسویدش نمودہ الفاظ للو عدحضرتِ الیشان رقم فرمودند۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم ۔ حمدہٗ سبحانہٗ اولی ثم الصلوٰۃ علی النبی وآلہٖ ذات بابرکات نجابت واقبال دستگاہ سلمہٗ اللہ تعالیٰ پیوستہ از جنابِ قدس حضرت واہب العطیات جلت نعمائہٗ الطافِ صوری ومکارمِ معنوی بوجہ خاص حاصل نمودہ فیض رسانِ عام خلائق و دوستدارِ طریقۂ فقرا باشند فانّ المرءَ معَ مَن اَحبَّ ۔ امید است کہ درہمیں طائفہ محشور گردانند و در حدیث آمدہ است الفقراءُ جل اللہ تعالیٰ یوم الصمد ۔ اما بعد خاطر نشان ومعلوم شریف آن جنابِ مشفق باد کہ در وقت توجہ جہان آباد چون صورتِ ملاقات روے دادہ بود

Marfat.com

تقریباً نقل از زبدۃ المتاخرین حضرت شیخ خلیل اللہ قدس سرہٗ از جانب گوش زد شدہ بود فقیر مذکور ساختہ بود آنجناب ذواقبال شائق گشتہ شوق بہ تسوید آن ظاہر نمودند۔ دران وقت غالباً از فقیر وعدہ رفتہ متعاقب نوشتہ ارسال خواہد داشت۔ بحسب عوائق تاحال در تعویق افتاد۔ الحال توفیق آن یافتہ می نویسد۔ از عزیزے مسموع گردیدہ والعہدۃُ علیہ کہ در زمان سلطانِ خراسان از علمائے مملکتِ خود چند مسئلہ نویسانیدہ بہ طریقِ امتحان بہ بادشاہ توران فرستاد کہ از فضلائے آن دیارِ علیا حل نمودہ ارسال دارند و شش ماہ مہلت قرار دادہ بادشاہ توران بر علما عرض آن کرد جواب آن خاستہ و مہلت مذکورہ بیان نمود۔ گویند درین مدتِ ششماہہ ہر چند علما افکارِ خود را کار فرمودند ہیچ یکے جواب حل یک مسئلہ ہم نہ شد۔ بادشاہ از جہتِ انفعال آنکہ اعدائے دین خوش وقت شوند این قسم ملکِ بزرگ از حل آن عاجز آید آن مسائل بخدمت حضرت شیخ خلیل اللہ قدس سرہٗ فرستادہ کہ علمائے ظاہر بہ عجز قائل گشتہ اند۔ شود کہ آن حضرت بنورِ فراست و معرفتِ باطن حل فرمایند و مارا ازین خجالت برآرند۔ الیشان علی الفور یا لبعد ساعت جواب فرستادند کہ مقبول ہمہ شد۔ آن مسائل این ہست۔ امرِ خدا جل شانہٗ اگر بجا آرد خوب و اگر بجا نیارد خوب۔ امرِ خدائے تعالیٰ اگر بجا آرد خوب و اگر بجا نیارد خوب تر۔ امرِ خدا جل سلطانہٗ اگر بجا آرد بد و اگر بجا نیارد ہم بد۔ امرِ خدا عز برہانہٗ اگر بجا آرد بد و اگر بجا نہ آرد بد تر۔ حضرت شیخ جواب اولے فرمودند کہ مسافرے روزہ ماہ رمضان پیش آید اگر روزہ گیرد خوب و اگر روزہ نہ گیرد خوب۔ و در جواب ثانی گفتہ کہ ولی مقتول اگر از قاتل قصاص گیرد خوب و اگر نہ گیرد خوب تر۔ و در جواب ثالث افادہ کردند کہ کافر اگر نماز خواند بد و اگر نماز نہ خواند بد۔ و در جواب رابع القا فرمودند مسلمے در حالتِ مستی نماز خواند بد و اگر نماز نہ خواند بد تر۔ والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب نودم

بہ محمد خان برکی بخاری در جواب استفسار او کہ اتفاقِ صوفیہ کرام و مشائخ عظام بر آن ہست کہ حصولِ مقاماتِ قربِ الٰہی عز شانہٗ و قطع منازلِ لقا ما بعد ہمہ موقوف بر دولتِ فنا ہست تا بشرفِ این دولت مشرف نہ گردد از مقاماتِ قرب بے نصیب ہست و در درگاہِ کبریا خوار و بے اعتبار۔

حضرت مجدّد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ سرآمدِ محققانِ این طریقہ اند وحلّالِ مشکلاتِ این بوادی برنگاشتہ اند کہ صاحبِ فنا را مجالِ مخالفت بہ احکامِ منزلہ نمی ماند وزیادہ از ترکِ اولیٰ ازو بوجود نمی آید۔ وبسیار از سالکان وہم طریقان را می بینیم بہ بقا ومابعدہٗ من الکمالات مشرف اند وبہ وجدانِ صحیح وکشفِ صریح این معنی را درخود مشاہدہ می نمایند وحضرت الیشان قدسنا اللہ سبحانہٗ بسرّہٖ بہ بشارات حصولِ آن مقامات آن عزیز را ممتاز گردانیدہ اند وآن علامتِ فنا کہ حضرت امام ربانی مجدّد الف ثانی قدس سرہٗ السامی بیان فرمودہ در آن جماعہ یافتہ نمی شود وجہ آن چیست۔ وجواب آنکہ پرسیدہ بود کہ حضرت مجدد الف ثانی علیہ الرضوان در رسالہ مبدأ ومعاد نوشتہ اند کہ حق از مذہب حنفی وشافعی نہ گذشتہ وحال آنکہ ہر چہار مذہب برحق است چنانچہ مقرر است۔ الحمد للہ ربّ العٰلمین۔ والصلوٰۃ علی رسولہٖ محمد وآلہٖ اجمعین۔ امابعد مکتوبِ مرغوب برادر دینی سعادت وتوفیق آثار شیخ محمد جان رسید مخبر سلامتی واستقامت بروضع اکابر گردید۔ الحمد للہ سبحانہٗ علیٰ ذالک۔ چہ نعمتے است کہ ظاہر بہ احکامِ شرعیہ وبہ باطن بہ نسبتِ خاصۂ صوفیہ علیہ متحلّی باشد۔ مخدوما از ہرچہ می رود سخنِ دوست خوش تر است۔ پرسیدہ بودند کہ اتفاقِ صوفیہ کرام ومشائخ عظام بر آن است کہ حصولِ مقاماتِ قربِ الٰہی عزشانہٗ وقطع منازل بقا ومابعدہٗ ہمہ موقوف بر وجود دولتِ فنا است تا بشرفِ این دولت مشرف نہ گردد از مقاماتِ قرب بے نصیب است ودر درگاہِ کبریا خوار وبے اعتبار است۔ وحضرت مجدّد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ سرآمدِ محققانِ این طریق اند وحلّالِ مشکلاتِ این بوادی برنگاشتہ اند کہ صاحبِ فنا را مجالِ مخالفت بہ احکامِ منزلہ نمی ماند وزیادہ از ترکِ اولیٰ ازوے بہ وجود نمی آید وبسیارے از سالکان وہم طریقان را می بینیم کہ بہ بقا ومابعدہٗ من الکمالات مشرف اند وبہ وجدانِ صحیح وکشفِ صریح این معانی را درخود مشاہدہ می نمایند وحضرتِ الیشان قدسنا اللہ سبحانہٗ بسرّہٖ الاسنیٰ بہ بشارات حصولِ این مقامات آن عزیزان را ممتاز گردانیدہ اند وآن علاماتِ فنا کہ حضرت مجدّد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیان فرمودہ دران جماعہ یافتہ نمی شود۔ وجہ آن چیست وعلاوہ این اشکال آن است کہ از حضرت الیشان منقول است بطریقِ شہرت می فرمودند کہ ما فنائے نفس را بہ کم کسے از یاران گفتہ ایم بلکہ بہ کسے نمی گوئیم۔ جواب اولاً آنکہ آنچہ مشائخ کرام در معنیِ فنائے نفس

Marfat.com

قرار داده اند کہ سالک بر عدمیت ذاتی خود مطلع گردد و خود را خالی محض و جماد صرف یابد صفات را از خود جدا دیدہ بہ اصل آن ملحق بیند و امثال این معنی را آنحضرت عموماً بہ یاران می فرمودند و آن جماعۃ نیز این معنی را در خود مشاہدہ می کردند اگر از اہل علم می بودند بمراتب فوق می رسیدند چہ موقوف علیہ منازل فوقانی حاصل کار و نقد روزگار شان بود و آنچہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در تحقیق فنا افادہ فرمودند دقتے ہست بس شگرف از خصائص آن حضرت در رنگ مقالات می فرمودہ۔ دیگر آن حضرت کہ بر تحقیقات قوم زیادتی کردند و این وقت در اکمل افراد فنا معتبر ہست نہ در مطلق فنا کہ موقوف علیہ مقامات دیگر ہست و شک نیست کہ سالک بہ اندازۂ کمال و نقصان فنا در مراتب فوق زیادتی و کمی خواہد کرد و آنانکہ بہ این نقصان از مراتب فوق محروم ماند و آنچہ از حضرت الیشان در علاوۂ اشکال مذکور شد مراد ازان فنا ہمین قسم فنائے اکمل ہست و آنحضرت بعض یاران مخصوص را ازان قسم فنا نیز امیدوار ساختہ اند و نفی آنحضرت بہ اعتبار اعم و اغلب ہست و ثانیاً آنکہ لطیفۂ نفس چون بفناء اکمل متحقق گشت و در مشاہدۂ مطلوب مستہلک گردید چون از عالم امر ہست دلشکر موصوف مجال مخالفت در وے نخواہد ماند چہ از راضی و مرضی مخالفت نمی آید۔ و انکار صورت نمی بندد۔ درین وقت قائم مقام این لطیفہ از عناصر اربعہ جزء ناری خواہد بود در رنگ سائر لطائف عالم امر کہ بعد فنا خلیفہ شان لطیفہ از لطائف عالم خلق معین می شود تا این لطائف بحد اعتدال نہ رسیدہ اند و تطہیر شان بکمال نہ پیوستہ مخالفت درینہا متصور است بلکہ واقع۔ بلکہ گویم کہ بعد تطہیر و تزکیہ و پس از حصول اعتدال نیز صورت مخالفت در آنہا موجود است۔ چہ این عناصر از عالم خلق اند و صحو نصیب الیشان ہست۔ استہلاک مطلق نصیب اینہا را حاصل نیست ناچار مخالفت درینہا می ماند بلکہ در ابقائے این مخالفت حکم و مصالح حسنہ ہست۔ از حصول مناسبت بعالم امکان کہ مناسب مقام دعوت ہست و استیعاب توبہ کثیرہ بر خطار یسیرہ و بقائے جہاد اکبر کہ پیوستہ در مقام مجاہدہ باشد۔ چون این تحقیق معلوم شد واضح گردید کہ از فانی مطلق ہم مخالفت متصور ہست القطب یزنی شنیدہ باشند و نیز مقرر ہست کہ اولیاء معصوم از ذنوب نیستند عصمت از معاصی خاصۂ انبیاء ہست علیہم

Marfat.com

الصلوٰۃ والتسلیمات۔ سوال ذنوب و زلّات کہ از عارف بعد فنائے نفس حاصل شود منشار آن تقصیراتِ عناصر باشد نہ امّارہ۔ آیا در مواخذہ این زلّات و آن ذنوب کہ قبل از فنائے نفس بہ وجود می آید یکسان ہست یا فرق درین دو مواخذہ ثابت ہست۔ اگر فرق ہست سبب آن چیست۔ جواب امید واری چنان ہست کہ فرق عظیم درین دو مواخذہ ثابت باشند چہ نفسِ انسانی پیش از حصولِ دولتِ فنا داخل اعدا ہست و منکرِ احکامِ سماوی۔ عَادِ نَفْسَكَ فَاِنَّهَا انْتَصَبَتْ بِمُعَادَاتِیْ بر آن گواہ ہست۔ پس مخالفت از راہِ کفر و انکار ہست و صاحبِ این نفس مبتلا بہ مرضِ ذاتی پس مواخذہ روا باشد و القا باشد بخلاف عناصرِ اربعہ کہ مخالفت در انہا از کفر و انکار نیست بلکہ با وجود انقیاد و تسلیم از راہِ تبرئت و عجز اگر مصدرِ تقصیرات گردد مجوز ہست۔ پس صاحب این عناصر از مرضِ ذاتی نجات یافتہ بہ عروضِ عوارض بہ بلا مبتلا می گردد و با وجود موافقت مصدر مخالفت می شود لاچار مواخذہ بر آن اسہل می شود۔ فائدہ۔ در نجاتِ اُخروی و خلاصی از نار حق سبحانہٗ از کمالِ کرمِ خود ایمان و تصدیق قلبی را اعتبار فرمود و دخولِ اہلِ بہشت را ہمان تصدیق منوط ساختہ و انکار و مخالفتِ نفس را درین نجات معتبر نہ ساخت آرے کرمِ الٰہی جل شانہٗ چنین باید و خدائی را این چنین کرم شاید۔ پرسیدہ بودند کہ حضرت مجدد الف ثانی در رسالہ مبدأ و معاد نوشتہ اند کہ حق از مذہب حنفی و شافعی نہ گذشتہ و حال آنکہ ہر چہار مذہب برحق است چنانچہ مقرر ہست۔ مخدوما حق عند اللہ یکے ہست و ہر چہار را حق گفتن بہ اعتبار آن ہست کہ حق دائر است درین چہار مذہب گفتہ اند۔ مقلدِ ہر مذہب را باید کہ آن مذہب را حق داند مع احتمالِ الخطا و خلاف مذہب خود را خطا داند مع احتمال الصواب۔ و در مسئلہ ما نحنُ فیہِ کہ حق را ازین دو مذہب بیرون نہ خواہد دانست چون این ظنّی ہست کہ بہ الہام ثابت گشتہ است مع احتمال حقیۃ طرفِ ثانی باقی خواہد ماند۔ و ظاہر آن ہست کہ این حکم باعتبار اعم و اغلب فرمودہ اند نہ مطلق۔ بحیث یعم جمیع الافراد ولا یشذّ عنہ فرد واللّٰہ سبحانہٗ اعلمُ۔ والسلامُ علیٰ من اتبع الھدیٰ۔

—◆—

Marfat.com

مکتوب نود و یکم

بہ حقیقت آگاہی شیخ عبد الرحمن گجراتی در جواب عریضہ کہ مشتمل بر دقائق بلند و مقامات ارجمند بودہ در تحقیق محبوبیتِ افعالی و صفاتی و ذاتی۔ و بودن ہر واحد ازینہا در مراتبِ اصل و ہمچنان ظہورِ آن در مقاماتِ ظلال۔

بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بہ برادرِ دینی شیخ عبد الرحمن ادام اللہ سبحانہ توفیقہ و رقاہ فی مراتب القرب والوصال می رساند۔ مکتوب شریف رسید مسرت ہا بخشید الحمد للہ آنچہ منتہائے متمنائے دوستان بود بحصولِ آن مبشر گردید و امید داری فوق میسر آمد۔ مرقوم بود کہ در حضور حضرتِ ایشان حرفِ محبوبیت چند مرتبہ مذکور شدہ بود و بعد وصال آنحضرت شب و روز درین فکر بودم و گاہے چیزے ظاہر می شد امّا اطمینان خاطر نمی شد درین ایام کہ در قصبۂ ہانسی بر سر مرقد قطبِ وقت حضرت شیخ جمال قدس سرہٗ متوجہ شد یک شعلۂ نور از جانبِ مغرب ظاہر شد و آن قدر منبسط گردید کہ از کعبۂ مکرمہ تافتہ۔ حضرت شیخ جمیع اشیاء را محیط شد و دران وقت از عرش تا فرش ہیچ چیز مخفی نماند و حضرتِ شیخ فقیر را در آغوش کشیدہ بوسہ بر سرِ فقیر دادند فرمودند خوش آمدند درین اثنا حضرت ایشان ظاہر شدند و فرمودند بیا ترا بدرگاہِ رب العزۃ می برم۔ دست فقیر گرفتہ روان شدند و دستہا بہ استقبال آمدند۔ فقیر را در مجلسِ منور حضرت سرورِ کائنات مفخر موجودات محبوب رب العلمین صلوات اللہ علیہ و علی آلہٖ وسلم و بارک بردند و تواضعہائے خلعتہا نازل شد حضرت ایشان بدست مبارکِ خود یک دستار سرخ از قسمِ اعلیٰ بہ احقر دادند کہ بہ تندید فقیر بربست۔ بعد ازان فریجے بر کتف انداختند و حلیہ از جواہر و مروارید عنایت کردند و آن سرور علیہ و آلہٖ الصلوٰت والسلام از مجلس استادہ شدہ بوسہ بر پیشانی فقیر دادند و جمیع اصحاب و اولیارا کہ حاضر بودند چون حضرت شیخ معین الدین و شیخ فرید گنج شکر قدس سرہما بمصافحہ فقیر امر نمودند و تو نیز دران مجلس حاضری۔ حضرت ایشان می فرمایند کہ بہ فلانے کہ کنایت ازین باشد مصافحہ نمایند اہل مجلس از خدمتِ آن حضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ از حقیقت سخن استفسار می نمایند فرمودند کہ محبوب و مقرب درگاہ رب العلمین است۔ مردم تعجب ماندند کہ پیر و مرید این قسم می باید۔ بعد ازان حضرت ایشان دست مرا گرفتہ برگشتند و عصا عنایت کردند و فرمودند کہ مراتب

Marfat.com

ذوقِ محبوبیت را امیدوار باشید۔ در اظہارِ این احوال متردّد بودم۔ حضرت ایشان امر کردند کہ البتہ ظاہر بکنید۔ مخدوما مکرما احوال بلند و وقائع عالی است و صریح و لفس است در حصولِ مطالب محتاجِ تعبیر و تاویل نیست از شما عزیزان کہ بشرفِ صحبتِ حضرتِ ایشان مشرف گشتہ اید و سلوک را در آن حضرت تمام کردہ۔ امثالِ این قسم حالات مستبعد نیست۔ اما بدانند کہ محبوبیت بر چند قسم است۔ ذاتی و صفاتی و افعالی۔ چہ حق سبحانہٗ و تعالیٰ چنانچہ ذاتِ خود را دوست می دارد صفاتِ خود را ہمچنین افعالِ خود را دوست می دارد۔ اگر بہ محبت کہ متعلق بہ افعالِ اوست کسے را دوست دارد محبوبیتِ افعالی نصیب او خواہد بود۔ و اگر بہ محبتے کہ بصفات متعلق است کسے را دوست دارد حظ او از محبوبیتِ صفاتی خواہد بود۔ اگر بندہ را بمحبتے کہ بذاتِ اقدس متعلق است دوست دارد نصیب او از محبوبیتِ ذاتیہ است۔ و این معنی از نوادر است کہ محمد رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہٖ و بارک و سلم گفتہ اند۔ نصیب سائر انبیاء علیہم الصلوٰت و التسلیمات از محبوبیتِ صفاتی است۔ و نیز بدانند کہ محبوبیت چنانچہ در مقامات اصل متحقق است در مراتبِ ظلال نیز متصور است۔ و در ولایتِ صغریٰ و کبریٰ و کمالاتِ نبوت و ما فوقہا ممکن است و نیز این دولت چنانچہ ذاتاً و اصالتاً متحقق نمی گردد بطریقِ عوارض نیز می آید۔ اما محبوب ہمان است کہ بہ اصالت باشد۔ و چون سلوکِ آن برادرِ عزیز در حضورِ حضرتِ ایشان قدسنا اللہ سبحانہٗ بسرہ الاسنیٰ از مراتبِ ظلال و منازلِ ولایات ثلثہ گذشتہ بود پس این کمال در ماوراے آن خواہد بود ان شاء اللہ تعالیٰ۔ و از ان روز کہ از زبانِ آن حضرت علیہ الصلوٰۃ و التحیۃ لفظ محبوب بر آمدہ امیدواری عظیم عظیم حاصل شدہ فافہم و آنچہ حضور این عاصی را در ان مجلس عالی مشاہدہ کردہ و عنایتِ بزرگان دیدہ با ہمہ ناقابلی امیدوار گشت۔ و السلام علیٰ من اتبع الہدیٰ۔

مکتوب نود و دوم

بہ محمد عادل وغیرہ در اشارۂ حرارتِ طلب و شوق و ما یلائمہٗ۔

نحمدہٗ و نصلی علیٰ رسولہ الاعلیٰ۔ برادرانِ گرامی بعافیت و استقامت باشند۔ در باب دارندہ رقیمہ مہربانی علیٰ حسب الطاقۃ مطلوب است۔ دیگر بیش ازین مکتوب مرغوب اخوی اعزی محمد عادل رسیدہ بود و مقدماتِ شوق آمیز آن مسرور ساخت۔ اللہ

Marfat.com

تعالیٰ این شوقِ شما را از قوۃ بہ فعل آرد تا ثمراتِ حسنہ بران مرتب شود۔ از مکاتیبِ شما کہ گاہ گاہے می رسد نحوے از جذب خاص در سِر شما مستفاد می شود۔ امید کہ با سلوک جمع آید۔ والسلام

مکتوب نود و سوم

نیز بہ محمد عادل در جواب عریضۂ او کہ متضمن بود بر مقدماتِ شوق آمیز و برودت ازین دار الغرور۔

نحمدہٗ و نصلی۔ مراسلۂ شریفہ شرافت پناہ اخوی اعزی میرزا محمد عادل رسیدہ مسرور ساخت۔ چون متضمن مقدماتِ شوق آمیز بود و مشعر از برودت ازین دار الغرور فرحت بر فرحت افزود۔ چہ نعمتے است کہ سودائے مطلوبِ حقیقی در سودائے دل باوجود تعلقاتِ صوریہ پیدا آید و نگرانی بجنابِ اقدس او سبحانہٗ باوجود توجہاتِ شتّیٰ در ساحتِ باطن ہویدا گردد در نہادِ شما این معنیٰ مفہوم می گردد۔ اما بعوارض لطائف منور گشتہ است شاید در وقتے ظہور فرماید لِکُلِّ اَجَلٍ کِتَابٌ۔ والسلام۔

مکتوب نود و چہارم

بہ سلطانِ وقت مدظلہٗ در نصائح ضروریہ کہ بسلاطین تعلق دارند مثل اعلائے کلمۃ اللہ و اجرائے احکام اللہ سبحانہٗ و غیر ذالک مما یناسبہٗ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ الحمد للہ علیٰ ما اسبغ من افضالہٖ و الصلوٰۃ علیٰ سید المرسلین و آلہٖ نہایۃ سوال السائلین و غایۃ امل الآملین قال اللہ تبارک و تعاظم وَاَمَّا مَا یَنْفَعُ النَّاسَ فَیَمْکُثُ فِی الْاَرْضِ۔ ایصال منافع بخلق اللہ کہ او سبحانہٗ از غایتِ کرم آنہا را عیالِ خود فرمودہ است و آن مثمر زیادتی بقا است و مورث تمکن و استقرار است بر دو قسم است قسمے است کہ تعلق بمواہب انعام اموال و عطیاتِ نعم دارد و بجز و حراستِ ابدان مربوط است۔ این قسم منفعت ہم ہرچند محتاج الیہا خلائق است۔ اما چون قلیل البقا است و از دستِ ہر کس می آید ثمرۂ آن ہم بہ اندازۂ آن خواہد بود۔ و قسمے است کہ مخصوص بہ سلاطین است و از اہلِ اقتدار می آید و بس و آن اعلائے کلمۃ اللہ و اجرائے احکام سماوی در عموم ممالکِ ارضی این قسم منفعت ابقیٰ و اشمل است ناچار نتیجۂ آن را نیز استمرار و استقرار دیگر باشد و تمکن و سلطنت دیگر۔ ع ببین تفاوتِ رہ از کجاست تا بکجا۔ نتیجۂ نفع اول حیاتِ چند روز

بمن یوصل الیہ ہست۔ وثمرۂ احسانِ ثانی تکمیلِ ایمان وتتمیمِ اعمالِ صالحہ وشیوعِ علوم دینی است کہ سببِ حیاتِ ابدی ہست بمن یوصل الیہ۔ امابعد احقر فقرا بعرض ملازمانِ حضور پرنور می رساند مخلصانِ اینجانبے باوجود این ہمہ بُعدِ ابدان از کثرتِ آرزومندی در عداد حاضران محسوب اند و از فرطِ دعاہا و خیر خواہی دربار یافتگانِ حضور پرنور معدود اند والسلام۔

مکتوب نود و پنجم نیز بہ بادشاہِ دین پناہ حضرت محمد عالمگیر سلمہٗ ربہٗ در دیدِ قصورِ اعمال و بعض کلمات وعظ آمیز و ارسال رسالہ در عدمِ تعمیلِ کفار کہ از مصنفاتِ حضرتِ ایشان بود۔

الحمد للہ ذی الافضال والانعام والصلوٰۃ والسلام علیٰ رسولہٖ محمّد سید الانام والہٖ وصحبہ العظام الکرام۔ قال عزمن قائل اِنَّمَا یَخْشَی اللّٰہَ مِنْ عِبَادِہِ الْعُلَمَاءُ۔ وعن قیس ابن کثیرٍ قال کنتُ جالساً معَ ابی الدرداءِ رضی اللہ تعالیٰ عنہٗ فی مسجد دمشق فجاءہٗ رجلٌ فقالَ یا ابا الدرداء انی جئتُکَ من مدینۃِ رسولِ اللہِ صلی اللہ علیہِ وعلیٰ الہٖ وسلّم لحدیثٍ بلغنی انکَ تحدثُ عَنْ رسولِ اللہِ صلی اللہ علیہ وعلیٰ الہٖ وسلّم مَا جئتُ لحاجۃٍ۔ قال فانی سمعتُ رسولَ اللہ صلی اللہُ تعالیٰ علیہِ وعلیٰ الہٖ وسلّم۔ یقولُ من سَلَکَ طریقاً یطلبُ فیہِ عِلماً سَلَکَ اللہُ بہٖ طریقاً مِن طرقِ الجنۃِ وَاِنَّ الملائکۃَ لتضعُ اَجنحتہا رضیاً بطالبِ العلم۔ وَاِنَّ العالِمَ لیستغفرُ لہٗ من فی السمٰوٰتِ والارضِ والحیتانُ فی جوفِ الماءِ واِنَّ فضلَ العالمِ علی العابدِ کفضلِ القمرِ لیلۃَ البدرِ علیٰ سائرِ الکواکب وَاِنَّ العلماءَ ورثۃُ الانبیاءِ واِنَّ الانبیاءَ لَمْ یُورثوا دِینارًا وَّلَادِرْھَمًا وانما ورثوا العلمَ فمن اخذہٗ اخذَ بحظٍّ وافرٍ رواہُ احمدُ والترمذی وابنِ ماجۃ۔ وفی کتبِ الحدیث اِنَّ مِنَ العِلمِ کھیئۃِ المکنونِ لایعلمہٗ اِلَّا العُلماءُ باللہ فاذا اظھرہٗ لاینکرہ اِلَّا اَھلُ العزۃِ باللہ۔ امابعد احقر دعاگویان محمد عبید اللہ بعرضِ ملتزمان حضورِ عالی می رساند کہ حضرت سلامت وقت تراکمِ ظلمات ہست وشیوعِ بدعات و ہنگامِ قربِ قیامت ہست وظہورِ فتن کہ اجلِ مسمّی ہر ساعت نزدیک تر می گردد۔ وبارِ

Marfat.com

عصیانِ ما غافلان گران تر۔ چون این فقیر در احوالِ خود تامل می کند آئینے نمی باشد کہ دران مصدر چندین ذنوب نباشد و ساعتے نمی آید کہ دران موردِ انواع عیوب نبود ع وائے نہ یکبار کہ صد بار وائے۔ عباداتِ خود را مستحق طرد می فہمد و حسناتِ خود را مثل جوزِ بے مغز می بیند۔ موافق حالِ خود این رباعی حضرت شیخ جام قدس سرہٗ می یابد

رباعی۔ گر طاعتِ خود نیست کنم بر نانے وان نان ہنم پیشِ سگے بر خوانے

آن سگ سالے گرسنہ در کہہ دانے از ننگ بران نان نہ نہد دندانے

لَو اقبل مقبل علی اللہ تعالیٰ مدۃ عمرہٖ ثم اعرض عنہ ساعۃً کان ما فاتہ اکثر مما نالہٗ۔ لکل شیٍٔ صداءٌ و صداء القلب الشبع من یزین للناس بما لیس فیہ سقط عن عین اللہ تعالیٰ نقلع الجبال بالابرۃ ایسرُ من اخراج الکبر من القلوب احذر ان لا یراک اللہ الا فی زیّ مسکینٍ ابلغ الاشیاءُ فیما بین اللہ تعالیٰ و بین العبد المحاسبۃ۔ من یرد اللہ تعالیٰ بہٖ خیراً جعل فی قلبہٖ نائحۃ اِنّ اللہ تعالیٰ یحب الرفق فی الامر کلہ لو ان محزوناً بکی فی اُمّۃٍ لرحم اللہ تعالیٰ تلک الامۃ ببکائہٖ۔ این حقیر در حفظ مراتبِ خیر خواہی و اداے لوازمِ آن مقصر نیست۔ و در خلوات و اجتماع اہل دل بہ دعاے حسنِ توفیق مشغول۔ این معنی بہ خاطرِ عاطرِ آن حضرت مکشوف باشد یا نہ۔ رسالہ در عدم تعمیل کفار نوشتہ بطریقِ تحفہ بحضورِ عالی فرستاد امید کہ بہ تمام نظرِ مبارک در آید۔ حضرت لسلامت حقائق آگاہ شیخ پیر از اصحاب مقبول و منظور پیر دستگیر ست قدسنا اللہ سبحانہ لبسرّہٖ و از لسنیتِ باطنی این اکابر بہرہ در معذالک بفضائل صوری نیز آراستہ۔ اگر در خلوت طلبیدہ بر حقیقتِ حالِ او مطلع گردند از کرم بعید نہ خواہد بود۔ الحمد للہ اولاً و اخراً ظاہراً و باطناً والصلوٰۃ علیٰ رسولہٖ محمدٍ و الہٖ دائماً و سرمداً

مکتوب نود و ششم

نیز بہ خاقان عصر ادام اللہ سبحانہٗ ایام معدلتہٗ در بشارت یافتن در بادہٗ آن عالی منزلت زید عمرہٗ و احسانہٗ۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم الحمد لولیّہٖ والصلوٰۃ علیٰ نبینا و الہٖ۔ از جانب این حقیر نالائق کمترین خلائق اعصی عصاۃ امت حضرت محمد مصطفےٰ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہٖ وسلم

Marfat.com

عرض سلام و تحیۃ بحضرتِ عالی درجات سامی مقامات سلمہ اللہ سبحانہٗ رسیدہ بہ شرف درجہ قبول موصول باد۔ امروز چیزہا ے می شنود کہ اگر در خواب می دید می گفت اضغاث احلام شک نیست کہ در زمانِ قربِ قیامت این قسم مفاسد ہم رسد و این نوع گلہا می شگفد۔ لکن اللہ سبحانہٗ نصرِ دینہٖ وصحح تعالیٰ فی محکم کتابہٖ فقال عز من قائلٌ وَلَنْ یَّجْعَلَ اللّٰہُ لِلْکَافِرِیْنَ عَلَی الْمُؤْمِنِیْنَ سَبِیْلًا۔ دعاگو پیوستہ بہ دعا و نصرت وا ہست ظاہر مقید ہست و مبشرات می بیند۔ در عریضۂ سابق اشارہ بہ آن نمودہ بود و ہمان بشارت کافی ہست ان شاء اللہ تعالیٰ۔ و سبقِ باطن کہ از پیرِ دستگیر بہ آن حضرت رسیدہ ہست چون حصولِ آن بہ سعیِ این حقیر رسیدہ بود در دعاے ترقیِ باطن نیز بجان می کوشد۔ والسلام۔

مکتوب نود و ہفتم

بہ حقائق و معارف آگاہ شیخ بایزید سہارنپوری در جواب عریضۂ او کہ مشتمل بر مقامات ارجمند بودہ با شرحِ احوالِ او۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ بعد الحمد والصلوٰۃ و ارسال التحیات بہ حقائق و معارف آگاہ میان شیخ بایزید رقاہ اللہ تعالیٰ من مراتب الصورۃ والمعنی می رساند۔ مکتوب شریف رسیدہ مسرور ساخت۔ آنچہ از حالاتِ باطنیہ مرقوم بود کہ مفہوم می شود کہ معاملہ با ذاتِ صرف بودہ کہ اگر و صفات بہ گرد او راہ نیافتہ حیرت در حیرت بود و کیفیتِ آن را بہ ہیچ وجہ بر روے قرطاس نمی تواند جلوہ گر ساخت بسیار ذوقین گردانید۔ اللہ تعالیٰ بکمالِ این دولت سرفراز گرداند۔ آرے چون معاملہ با ذاتِ بحت می افتد گفتگو را آنجا مجال نمی ماند و ہمہ حیرت و عجز دست می دہد۔ خوش گفت ع سخن از لبِ تو گفتم بلبم سخن گردہ شد۔ مرقوم بود کہ چند روز ہست کہ این نسبت رو بہ استتار آوردہ مضطرب و پریشان ہست و سر رشتۂ کار را گم ساختہ نہ در خواب آرام ہست نہ در بیداری بہ گم کردہ راہ نماید۔ مخدوما منتہی را ہر چند قبض و بسط نمی باشد کہ آن ہر دو از حالاتِ مبتدیان ہست۔ اما استتار نسبت و علوِ آن نسبت بہ منتہیان نیز است گاہے بہ عوارض مستتر می شود و گاہے غلبہ می کند۔ و درین معاملہ عالی ہر چند عمل را دران مدخل نیست بل از فضل و احسان ہم گذشتہ بہ محبت صرف مربوط ہست۔ اما حضرت ایشان قدس اللہ سرہٗ چنین افادہ نمودہ اند کہ چون معاملہ بذاتِ صرف افتد ہیچ چیز را در انجا اثر نیست الا کلام مجید را

کہ ہر حرف آنجا شاہراہ وصول می گردد۔ ؎

اندر سخن دوست نہان خواہم گشتن — تا بر لب او بوسہ زنم چو نش خوانم

مستشہدان می آرند بدین تقدیر اگر درین طور وقت تلاوت یہ دانند گنجائش دارد۔ واللہ تعالیٰ اعلم بحقائق الامور کلہا۔

مکتوب نود و ہشتم

نیز بکمالات دستگاہ فضائل پناہ شیخ بایزید در جواب عریضۂ او کہ مخبر از استقامت بود۔

حمد اللہ سبحانہ اول کل شیٔ ثم الصلوٰۃ علی النبی وآلہ۔ صحیفۂ گرامی کہ برادر اعز واکرم نتیجۃ الکرام وفقہ اللہ تعالیٰ لمرضاتہ فرستادہ بودند رسید و اخبار سلامتی و استقامتِ آن عزیز مرغوب القلوب رسانیدہ بہجت و مسرت بخشید۔ ع اے وقتِ تو خوش کہ وقتِ ما خوش کردی۔ بلے دنیا دارِ فراق است۔ مقامِ لقاء و مواصلت آخرت است مَنْ کَانَ یَرْجُوا لِقَاءَ اللّٰہِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰہِ لَاٰتٍ۔ اشارتے بہ این معنی بہ قطعیت دارد۔ بالجملہ اگر درین دار ہم صورتِ لقاء بہم رسد غرض ازین اسباب محصلہ انبساط و مواصلت آن جائی باید طلبید۔ خاطرِ دوستان بے اختیار بجانبِ شما مائل است۔ والسلام۔

مکتوب نود و نہم

بہ ولایت پناہ شیخ بایزید در شرح احوال او کہ بہ نزول و ہبوط تعلق داشت۔

کتابتے کہ نامزد این مسکین نمودہ بودند رسیدہ خوش وقت ساخت از کرم او تعالیٰ امید وار باشند۔ و فقیر را از توجہ و دعا غافل نہ دانند اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا۔ و از دُوری ضروری دل تنگ نہ شوند۔ الملاقات مرہونۃٌ باَوقاتہا لکلِّ اجلٍ کتاب۔ و واقع کہ نوشتہ بودید از مناسبت تمام بمقامِ نزول خبر می دہد۔ چون در آخر معلوم شد کہ نزول تا آن مقام دارد کہ پایان تر از ان جائے نیست۔ امید کہ معاملہ این نزول بہ انجام رسیدہ باشند وما ذالک علی اللّٰہ بعزیز۔ و ہر چند نزول پایان تر واقع شود در مقامِ دعوت و ارشاد قوتے بہم می رسد و نورانیت در آفاق منتشر تر می گردد۔ و نماز منتہی چون متضمن عروج و نزول است درہمان حالت منکشف شد۔ والسلام۔

مکتوب صدم

نیز بجمیع الکمالات شیخ بایزید در شرح احوال او کہ حاوی حالتِ عجیبہ و شریفہ بود۔

بعد الحمد والصلوٰۃ وارسال التحیات بحقائق پناہ اخوی اکرمی میان

Marfat.com

شیخ بایزید می رساند مکتوب شریف رسیده مسرور ساخت حالت عجیب و غریب که درین روزہا روے دادہ مرقوم بود. بیان آن بکلّی بلسان نمودہ آید درمزد اشارت را بہ آن راہ ندیدہ بیرون است از درک و یافت. و یاس حاصل آن است. این ہمہ دلیل اصالت است و مشعر بہ وصول ذات بحت است. قرارت مصحف کہ فی الجملہ آرام می بخشد برائے آن است کہ صفت کلام ناشی از ذات بحت است. اگرچہ از ناشی تا منشا فرق است لہٰذا فی الجملہ آرام بخشید و صلوٰۃ علی النبی صلی اللہ تعالےٰ علیہ و علیٰ آلہٖ وسلم کہ موجب جمعیت است محتمل کہ بحقیقت او علیہ السلام مناسبتے حاصل کار آمدہ باشد بہر احوال اصلی است و موجب خوش وقتی. والسلام علیٰ من لدیکم۔

مکتوب صد و یکم

نیز بمورد اسرار مجید شیخ بایزید در جواب عریضہ او کہ متضمن دید قصور بودہ۔

بحمدہٖ علی النعمائہٖ و نصلی علیٰ سید الانبیاء و آلہٖ صحیفہ شریفہ کہ مبنی از درد طلب و مبتنی بر مقامات یاس بود رسیدہ انعکاسے بر باطن این دردمند انداخت. یاس از درد طلب کہ از راہ نایافت مطلوب است پیدا می شود و این نعمت است. یا از راہ عجز از ادراک مطلوب کہ بعد از یافت است ظہور می نماید این خود کمال الکمال است. بہرحال بدانچہ مامورست می باید کہ ممتثل باشد و ہموارہ امیدوار باشد اِنَّہٗ لَا یَیْئَسُ مِنْ رَّوْحِ اللّٰہِ اِلَّا الْقَوْمُ الْکٰفِرُوْنَ. دیگر بہ سبب ارتباط حبی کہ شمارا بہ این اکابر واقع شدہ است اول دلیل است بر اکمال شما. انشاء اللہ سبحانہٗ. والسلام۔

مکتوب صد و دوم

بہ مخدوم زادہ عالی درجت خواجہ محمد پارسا در بعض اذواق مخصوصہ آن حضرت و شمول عنایات او سبحانہٗ در حق آن آفتاب مرتبت۔

حامداً و مصلیاً. وَاَمَّا بِنِعْمَۃِ رَبِّکَ فَحَدِّثْ. درویشے را در ایام صبا و زمان بے شعوری در واقعہ حسن عجیب رو نمود و سالہا گرفتار آن حسن غیبی داشتند و غیر از حرقت و سوختن ازان نصیبے نہ دادند و چون اندکے بہ سن تمیز رسید و از حضرت قبلہ ذکر اسم ذات گرفت و ہم در واقعہ دید کہ حضرت ایشان را بر روے گذرے افتادہ و بزبان الہام ترجمان بہ آن درویش فرمودند کہ ترا مقام عشق خواہیم داد. بعد از ساعتے آن درویش را طلبیدہ بر کرسی کہ اطراف آن را سُرخ کردہ اند نشاندند. حضرت ایشان با جماعہ از اہل صفا در حلقہ ذکر نشستہ بہ آن درویش

Marfat.com

خطاب کرده فرمودند که ترا مقامِ محبوبیت دادیم ۔ آن درویش این واقعہ را بہ عرضِ اشرفِ اقدسِ حضرت قبلۂ دین و دنیا رسانید و بارہا برائے تعمیر این معاملہ تصدیع دہ خدمتِ علیّہ گردید ۔ آن حضرت سکوت می نمودند و خوش وقتی می کردند ۔ و بہ امرے کہ آن درویش امیدوارِ آن بود لا و نعم ہمی فرمودند ۔ غیر ازان کہ یک مرتبہ فرمودند کہ عشق بمعنی معشوق باشد تا آنکہ بعد از بیست سال پس از دیدنِ آن واقعہ سفرِ مبارک حج میسر شد و از سعادتہائے آن درویش کہ دران سفر ممتاز شدہ آن بود کہ در تمام بر عرب آن درویش بہ آن حضرت ہم مرکبِ حج و مشاہدِ حالات و سامعِ اسرارِ آن حضرت بود و چون در بزّ حلی رسید در عین سواری آن حضرت بر آن درویش توجہ بلیغہ و مراقبۂ طویلہ نمودہ فرمودند کہ لباس و زیورِ محبوبیت را در برِ تو یافتم وما ذٰلِکَ عَلَی اللّٰہِ بعزیز ۔ ؎

اگر پادشہ بر درِ پیرزن بیاید تو اے خواجہ سبلت مکن

فللّٰہ الحمد والمنّۃ و علیٰ رسولہ الصلوٰۃ والتحیۃ نیز معلوم آن فرزندی باد کہ حضرت ایشان آن درویش را در اعتکاف عشرہ ذی الحجہ بخلوت طلبیدہ نوازشہا در حق آن درویش فرمودند و وصول بذات بحت کہ معرّاست از نسب و اعتبارات مبشر گردانیدند فللّٰہ الحمد والمنّۃ و علیٰ رسولہ الصلوٰۃ والتحیۃ ۔ والسلام علیٰ من اتبع الہدیٰ ۔

مکتوب صد و سوم

بہ این دراز کار محمد ہادی در حصول نعمتہائے عظیم دربارۂ خویش ۔

بحمد اللّٰہ سبحانہٗ در ایام قلیلہ سہ چیز از نعمتہائے بزرگ متصل یک دیگر بشتر گردید ۔ اولاً حصول نصیبی از مرتبۂ مقدسہ کہ حضرت مجدّد الف ثانی در مکاتیب جلد ثالث در اسرارِ ذاتِ موہوب عارف تام المعرفۃ حصول آن را مخصوص بہ عارف صاحبِ اصالت داشتہ اند اَو مَن فی حکمہٖ و قلیل ما ہُم ہرچند بہ وصول ذاتِ بحت قبل ازین بچندین سال بشتر ساختہ بودند ۔ اما وصول دیگر ہست و حصول چیزے دیگر ہست ۔ در حصول سرّے ہست خاص کہ در وصول اصلاً ازان خبر نیست ۔ بعد ازان از کمال بندہ نوازی حرف عنایت کردند کہ این حقیر نمی تواند بہ آن جرأت نمود فہم مَن فہم ۔ ثانیاً بہ وصولِ حقیقتِ صلوٰۃ کہ تحقیق آن در مکاتیب شریفہ ہست و در حدیث اشارہ ازان مقام بہ این عبارت آمدہ ہست قِف یا محمد فانّ

اللهُ یُصَلِّیْ میسّر ساختند و فرمودند کہ نماز ترا اقتدا بہ آن نماز می یابم کہ از مرتبۂ وجوب صادر می شود۔ و از حقیقتِ قرآنی و خصوصیتے بصفتِ کلام و عتاب حضرت کلیم علیٰ نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام و از حقیقت وحصولِ دے و از حقیقتِ فوقانی آن مبشر ساختند۔ ثالثاً نشانی از محبوبیت مرحمت کردند فرمودند کہ لوازمِ این مقام عالی از طرفین مفہوم می گردد فللہ سبحانہ الحمد والمنۃ وعلیٰ رسولہ الصلوٰۃ والتحیۃ وعلیٰ آلہٖ وصحبہٖ۔ اے فرزند در سالے ہزار و شصت و پنج تخمیناً سرے از اسرارِ محبت منکشف شد و خود را بہ آن متحقق یافت چون بعرضِ مقدس رسانید بعد توجہ فرمودند کہ ما ہم این معنی را در تو می یابم فللہ الحمد سبحانہٗ الحمد والصلوٰۃ علیٰ رسولہ والتحیۃ وعلیٰ آلہٖ۔

مکتوب صد و چہارم

بحقائق آگاہی حافظ محمد صادق در حصول بعض از اسرار درویشی برائے حصول این معنی معاملہ عالی کہ بہ مقطعات وسائر متشابہات تعلق دارد۔ مکرر بعرض اقدس رسانیدہ در یوزہ این معنی نمود بتواضع می گذرانیدند و بہ اجابت قرین نمی ساختند تا آنکہ معاملہ بہ یاس رسید۔ آخر کار بعد مدت مدید در شب بست و ہفتم رمضان المبارک بعد استماع ختم در تراویح در معتکفِ آن درویش درآمدہ ام و توجہ پرداختند بے آنکہ در معاملہ مذکورہ حرفے درمیان آید بعد توجہ دے را بہ این بشارت و نوید از ان اسرار مبشر گردانیدند بعد ازان از راہِ علوِ این مقام این درویش بازدہ مرتبہ التماس توجہات در ہمان باب نمود تا آنکہ منقح تر ساختہ مبشر ساختند۔ وَمَا ذَالِكَ عَلَى اللهِ بِعَزِيْزٍ۔

حقیقت آگاہا روزے بعد توجہ فرمودند کہ بحقیقتِ کعبۂ حسنیٰ البسیار مناسبت ظاہر شد و بحصولِ آن مقامِ عالی بشارت دادند فرمودند کہ آن قدر بالیدہ شدہ کہ عالم را فرد گرفتہ و نورانیتِ تو منتشر گشتہ فافہم۔ کمالات دستگاہی شیے در سحرگہ یا طہارت و صفاے باطن بود بچختہ۔ سرخی آوردہ بدستِ این حقیر دادند۔ دران وقت معلوم می شد کہ این تختہ عبارت از تمام عالم است القا نمودند آن را کہ بدستِ تو دادہ اند کہ ہرچہ خواہی از حک و اثبات در اینجا بکار بر۔ فتامل فلا تکن من القاصرین۔

مکتوب صد و پنجم

بہ سید ابو المعالی در ظہور بعضے از تنعماتِ جنت۔

بدان اسعدک اللہ تعالیٰ کہ روزے حضرت ایشان در

Marfat.com

باغے کہ نزدیک شہر است رفتہ شب ہمانجا گذاردند و این ضعیف ہم در خدمتِ عالی حاضر بود۔ در نمازِ تہجد ختم قرآن کردہ نماز صبح را در اول وقت ادا نمودند۔ در رکعتِ اول سورہ الرحمٰن می خواندند۔ چون بذکر حور و نعیم رسیدند برین ضعیف حورے کہ در کمالِ نضارت و صفائی بود و بزیور آراستہ بے پردہ عرضہ کردند و رجوعہ بسوے من آوردند والسلام۔

مکتوب صد و ششم

بہ این فدوی دل ریش محمد ہادی در حصولِ قبولیت او سبحانہٗ کہ مخصوصہ با اخص خواص است باشمہٗ از تحقیق آن وصول نسبت زوالِ عین و اثر و دخول در دائرہٗ ولایت خاصہ محمدیہ علیٰ صاحبہا السلام و ہمچنین دخول بہ دائرہٗ ولایت موسوی علیٰ نبینا و علیہ السلام و حصولِ منصب محبوبیتِ ذاتیہ و حصول نصیبے از اصالت و بودنِ ولایت حضرت الیشان محمدی علیہ و علیٰ آلہ السلام۔

نحمدہٗ و نصلی علیٰ حبیبہ و آلہ۔ بدان ارشدک اللّٰہ تعالیٰ کہ حضرتِ الیشان مدتے در حصولِ امرے درباب درویشی بجنابِ قدس ملتجی بودند و دران باب مراقبہا نمودند تا آنکہ شبِ سوم کہ روز دوشنبہ بود بعد از نمازِ ظہر بزیارتِ روضہٗ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ رفتہ بودند و آن درویش نیز در خدمتِ عالی حاضر بود۔ فرمودند برائے بشارتے کہ حضرت مجدد الف ثانی رضؓ بما و برادرِ کلانِ ما در مکتوبات قدسی آیات نوشتہ اند کہ للّٰہ سبحانہ الحمد کہ خاطر از جانب ہر دوئی شما جمع شد کہ قبول کردند اما ازان یارِ ثالث الخ درباب تو متوجہ بودیم ازان حضرت قدس سرہٗ القا شد کہ این را قبول کردند و این معنی مثل یقین معلوم شد الحمد للّٰہ اولاً و آخراً والصلوٰۃ والسلام علیٰ رسولہ و آلہ دائماً و سرمداً وَ استفدنا منہ سلمہٗ ربہٗ ان معنی ہذا القبول کہ جمعے در حضور خاص حضرت صمدیت جل جلالہٗ بے توسط بخدمتے ممتاز اند در انہا داخل شدن است واللّٰہ تعالیٰ اعلم۔ و ایضاً آن درویش بحصولِ زوالِ عین و اثر مبشر گشت و نیز بہ دخول دائرہٗ ولایتِ خاصہ محمدیہ علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والتحیہ والسلام داخل شد۔ وکذالک بدخولِ دائرہٗ ولایتِ موسوی و کثرتِ عنایاتِ آن حضرت بحالِ آن درویش مبشر شد و تعبیر آن واقعہ کہ دیدہ بود کہ مشربش محمدی الموسوی است بہ ظہور پیوست۔ بعد تحقیق بسیار کہ چندین مرتبہ مذکور می شد آخرہا فرمودند کہ بہ یقین معلوم شد کہ ولایتِ تو ولایتِ محمدی است

علی صاحبہا السلام وکان ذٰلک ظاہراً اوائل ذی الحجہ ۱۲۶۰ھ۔ اے فرزند در معاملہ محبوبیت بہ این عبارت افادہ فرمودند در رنگِ عروسی کہ در حجرۂ محبوبیت خود باشد مزین و آراستہ بہ نظر می درآئی و از مقامِ محبوبیت نشانے کرامت کردند۔ بشنو بشنو روزے قریب ایام وصال در امرِ محبوبیت توجہ بلیغ کردہ فرمودند کہ بہ آرائشِ تمام و زینتِ عجیب ظاہر شدی۔ اما مرا دران شک بود کہ آیا مقامِ محبوبیت ہمین ہست و یا غیرِ آن۔ دران اثناء از جانبِ دلِ من آوازے برآمد کہ محبوبیت ہمین ست وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ۔ معلوم آن فرزندی باد کہ روزے در خلوتے بعد از مجلس سکوت و توجہ بسیار بہ آن درویش فرمودند کہ لہ نصیبے از معاملۂ عالی کہ برتر از بیان ہست واصول در رنگ ظلال ازان دولت دستِ کوتاہ در تو می یابم بعضے از اعضاء مخصوصہ او را معین کردہ مبشر گردانیدند بحصولِ آن معاملہ و نورانیتِ تمام بہ سبب آن فافہم۔ والسلام۔

مکتوب صد و ہفتم

بہ مخدوم زادگی حاجی محمد پارسا سلمہ ربہٗ در بیان بعض اسرار و متحقق شدن بہ آن و وصول بہ تعین حبی بہ کیفیتِ عجیب و نزول در نقطۂ عدمِ صرف و ظہور بعض مراتبِ عالیشان۔

روزے در روضۂ حضرت مجدد رضی اللہ عنہ مراقب بودند و این حقیر نیز در خدمتِ عالی حاضر بود۔ برائے امرے در باب این درویش متوجہ بودند فرمودند کہ زیورے بتو مرحمت شد و عزیزِ دیگر کہ در پہلوے فقیر بودہ فرمودند کہ بوے ہم زیورے عنایت شد اما زیادہ از تو۔ در تحیر رفتم۔ بعد ازان دیدم کہ بمن از توہم کمتر زیور مرحمت کردند خیلے تسلی ازان تحیر گردید۔ ہر کہ باجمال مناسب تر ہست ظہورِ آن در صورتِ مثالی بقلت و بساطت می شود از آنکہ مناسب بتفصیل باشد۔ بعد ازان فرمودند کہ محتمل کہ ازان قبیل باشد کہ حضرت مجدد الف ثانی یک بارے در ایامِ حیاتِ خود برائے امرے متوجہ بودند فرمودند کہ بیاران خیرہا عنایت شد و بہ شما ہر دو برادر یعنی حضرت الیشان و برادرِ بزرگ الیشان دو دستارِ زرین دادند و بر من یک لنگِ کوتاہ کہ بر بدنِ من درست نیاید عنایت شد در حل آن متوجہ گشتم معلوم شد کہ انوار و برکاتِ ذاتِ تو آن قدر ہست کہ این برکات در جنبِ آن محقر

Marfat.com

می ماند واز احاطۂ آن کوتاہی دارد۔ اے فرزند بعد از اتے کہ بہ یقین حبی مبشر ساختند القا کردند کہ بہ بعضے مردم دیگر از ین یقین نصیبے فرمودہ ایم۔ واز ین قبیل است این تحقق کیفیت دیگر دارد کہ آن نصیب ازان بے بہرہ است۔ شبے این حقیر رفتہ بعرض اشرف رسانید کہ نزول خودرا در عدم صرف کہ از جمیع قیود ورائی ہست می یابم متوجہ شدہ فرمودند یک قیدے ماندہ باشد کہ من خودرا ازان پایان تر می بینم۔ بعد ازان باز سر بمراقبہ بردہ فرمودند کہ الحال نزول خود را وترا در یک مقام یافتم یعنی بہ نقطۂ عدم صرف۔ و تحقیق هذا المقام فی المکاتیب الشریفہ مشروحًا۔ ونیز معلوم آن راحت القلوب باد کہ در مرتبۂ اول ظہور مرتبۂ وجوب بہ تمثیل عجیب کہ مناسبت بہ حسن ملاحت داشتہ باشد واقع شد و در مرتبۂ ثانیہ تجلی آن معاملہ بطریقے کہ مناسب حسن صباحت ہست پرتو افگند و در مرتبۂ سوم انکشاف آن برخلاف مرتبۂ اول متحقق گشت والسلام۔

مکتوب صد و ہشتم

بہ سید ابوالمعالی در حصول عطیۂ ضمنیت وعنایات حضرت پیر دستگیر خود وعدم تخلف ازان والامقام در مراتب قرب رضی اللہ تعالیٰ عنہما و متحقق شدن بمقام حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ورضی عنہ سبحانہٗ۔

بعد الحمد والمنۃ کہ در بندر مخا بعد توجہ بسیار نوید عطیۂ ضمنیت بشر ساختند و فرمودند کہ ترا بہ لوذ ولباس ضمنیت آراستہ در کنار ما نشاندند و بر زانوے من گذاشتند۔ بعد ازان در ہمان مجلس فرمودند کہ در مقام قرب از من متخلف نیستی واز کمال بندہ پروری فرمودند کہ فلانے وتو در بعض خصوصیات از دیگر امتیاز دارید۔ بعض چیزہا فلانے دارد کہ در تو نیست و بعض امور تو داری کہ فلانے ندارد۔ اما محبت من بتو غالب و زیادہ ہست۔ ہر چند بہ فلانے ہم غایت محبت داریم۔ اما بتو حالت دیگر داریم در حضرت مدینہ منورہ بعد توجہ بموجہ فرمودند کہ در ہیچ مقامے از مقامات ترا از خود جدا نمی بینم واز ما تخلف نمی کنی۔ اے برادر روزے در عین مراقبہ وقت توجہ حضرت ایشان دو کوشک عالی ظاہر شد یکے را از خود یافتم ویکے را از حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و در میان آن ہر دو کوشک مقدار یک نیم گز تخمینًا فرجہ دیدم درین اثنا القا نمودند کہ ترا از کوشک خود بہ کوشک جد تو بردند۔ بروزے چندان معاملۂ عالی کہ بہ تفصیل مرقوم خواہد شد انشاء اللہ تعالیٰ ظہور فرمود۔ وما ذالک علی اللہ بعزیز۔

Marfat.com

مکتوب صد و نہم

به خواجه ولی در امتیاز یافتن خطاب مروج الشریعة و ظهور مرتبهٔ حضرت وجوب و اختصاص خود را به آن مرتبهٔ علیا ر د ماینا سبهٔ.

نحمدهٔ و نصلی و نسلم تحدیثاً بالنعمة تحریر نموده می آید بگوشِ ہوش استماع باید نمود که در یکشنبه ۲۰ سنه ۱۰۷۹ه‍ بست و چهارم ربیع الاول در قیلوله نیم روزه به این خطاب ممتاز گردید که مروج الشریعت۔ بعد از آن در آن تاریخ بسطے عظیم رو داد۔ چنان فہمید که بارگاه عالی ظاہر شد و کارخانه ہائے بسیار معلوم شدند یافته می شد که بارگاه خاص مرتبهٔ وجوب ہست و خود را در انجا آن قدر محروم دید که چه گوید و چه نویسد۔ ہیچ کارخانه و ہیچ شخصے نه رسید که اختصاص تمام به او نه داشت۔ غرض در ہیچ مقامے خود را متخلف نه دید دیک یارے را در دہلیزِ خاص نزدیک دربان دیدم روزے در حلقهٔ فجر در روضهٔ منوره حضرت مجدد الف ثانی القا نمودند که حضرت پیغمبر صلی الله تعالیٰ علیه و آله وسلم یارِ شما ہست و نیز در حلقهٔ صبح در مسجدِ کلان القا نمودند که فلانے که کنایت از فقیر باشد در خُلق و یا در صفتِ دیگر شریکِ رسولِ خدا است صلی الله تعالیٰ علیه و آله وسلم یعنی کالشرکت آن خادم به مخدوم و ایضاً بخواندن درود مشغول بودم دیدم که شخصے پہلوے من نشسته است جامهٔ سفید و دہنی و تو کرده یا فریواز دارای بیز دامن جامه به نظر در آمد۔ اما روئے مبارکش نه دیدم۔ بعد از آن معلوم شد که آن حضرت بود علیه الصلوٰة والتحیة۔ و نیز در حلقهٔ صبح در مسجد کلان بر دیتِ آن حضرت مشرف گشت۔ اما چنین آن حضرت را نمودند و بس۔ و نیز در ایام مرض ضعف خود شخصے را دیدم که با جامهٔ سفید ہندی نشسته است سرخ و سفید رنگ دارد و محاسن سیاه و بینی بلند جیبے بر دست راست استاده و این حقیر در مقابله که مراد م کرده اند و نفس مبارک بر من انداختند۔ چون مراجعت نمودم شخصے بمن گفت می دانی که این نشسته کیست حضرت نبی ہست صلوٰت الله تعالیٰ علیه۔ والسلام۔

مکتوب صد و دہم

به خواجه محمد صادق بخاری ثم مدنی در علو سکانِ آن علیا بارگاه با وصول ملازمان و ز بسیار وقت بمقامات شگرف که از فرائد اند و ماینا سبه۔

بسم الله الرحمٰن الرحیم۔ حامداً و مصلیاً۔ الله تعالیٰ و تقدس ترقیاتِ ظاہر و باطن مستعد گرداند ایام مفارقتِ برادر گرامی ....

به امتداد کشیده و آلام مهاجرت از حد افزود. اکتساب فیوض و برکات و تحصیل علوم معارف آن برادر اعز اکرم از آن مقامات عالیه هرچند نادر و مغتنم و موجب غبطه دوستان اما مهجوران این دیار سفلی که بشرف صحبت زینهار وقت سلمه الله تعالی ممتاز اند نیز به قلاب توجه آن حضرت از آفاق و انفس گذشته به اسرار خاصه و معاملات مخصوصه مشرف می گردند و فرائدے بدست می آرند که دست اکثر غواصان بحار معانی از ادراک آن کوتاه و پاے بسیارے از سالکان این راه در راه شکسته. الله تعالی شما را و ما را به حقیقت آن معاملات رساند. دیگر برادر دینی میان معقول که خوبیهاے او در بیان نه گنجد ترک منصب نموده بزیارت آن امکنه متبرکه می رسد. تحمیل که آنجا اقامت نماید و تحمیل که بعد اداے مناسک بدین طرف رجوع نماید. زیاده چه نویسد. از جانب این عاصی روسیاه سلام در روضه منوره معروض بدارند و استمداد توفیق از آن جناب مقدس بجا آرند والسلام اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً.

مکتوب صد و یازدهم

به محمد میرک بدخشی صدور یافته در جواب عریضه او که در اعزاے قطب العرفاء امام الاخیار مدار الاصفیاء غوث الاولیاء سلطان الاتقیاء شرف العظماء حضرت عروة الوثقی رضی الله تعالی عنه که پیر و والد حضرت ایشان اند در آنچه که در حین حیات آن حضرت از فیوض بر طالبان وارد می شد. بعد از وفات نیز باقی است و در اداے شکر آنچه از حضرت عروة الوثقی بحضرت مروج الشریعت فائض گشته.

بعد الحمد و الصلوة و ارسال التحیات به جناب برادر اعز اکرم محمد میرک سلمه ربه می رساند. مراسله شریفه در اعزاے حضرت قدوة المحققین وارث الانبیاء و المرسلین قدسنا الله سبحانه بسره الاسنی رسید و الم ماتم زدگان را تازه گردانید ع

در تمناے تو اے قافله سالار بهار — گل جدا رنگ جدا بوے جدا می گردد

لله سبحانه الحمد که برکات و انوار چنانچه در حین حیات آن حضرت از صحبت کثیر البرکت فائض می گشت. الحال از مزار پر انوار آن قبلهٔ دو جهانی بر طالبان وارد می شود و بهره‌ها می گیرند و از عنایاتے که برین ناقابل رو نموده است چه نویسد ع

گر بر تن من زبان شود هر موے — یک شکر تو از هزار نتوانم کرد

Marfat.com

مکتوب صد و دوازدہم

نیز بہ میرزا میرک در جواب عریضۂ او بہ ادعیۂ عارفانہ۔

حامداً و مصلیاً۔ سلام و تحیہ ازین احقر بہ اخوی اکرمی محمد میرک وفقہ اللہ تعالیٰ لمرضاتہ مطالعہ نمایند۔ صحیفۂ شریفہ رسیدہ مسرور ساخت باید کہ ہمیرین منوال احبۂ دُور افتادہ را خوش وقت می ساختہ باشند۔ اللہ تعالیٰ ما را و شما را بتمام و کمال بجناب قدس خویش بکشد و یک ساعت بما نہ گذارد۔ وانّہٗ علیٰ ما یشاء قدیر والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب صد و سیزدہم

لاحدٍ من اھل العرب فی بیان قطع المنازل للامام الھمام القطب الاجل العارف الاکمل الاصیل رفی الوصول الی اللہ سبحانہٗ الضمنی فی حصول کمالاتِ رسول اللہ علیہ السلام۔ العالمُ الرّبانی المجدد للالف الثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بجذبۃٍ من جذباتِ الالٰھیۃِ تقدّستنا المعبر لسیرِ المادی من مقولۃ علیہ الرّضوان۔

بسم اللہِ الرحمٰن الرّحیم۔ نحمدہٗ و نصلی۔ قالَ الشیخ الامام الاجل العالم الرّبانی المجدّد للالف الثانی قطب الاقطاب الشیخ احمد بن عبد الاحد الفاروقی النقشبندی قدس اللہ تعالیٰ اسرارہٗ۔ اعلم اِن العنایۃ الالٰھیۃ جل سلطانہٗ جذبتنی جذب المرادین اولاً ثم یسرتنی طی منازلِ السلوک ثانیاً فوجدت اللہ سبحانہٗ اولاً عین الاشیاءِ کما قالَ ارباب التّوحید الوجودی من متاخری الصوفیۃ ثم وجدت اللہ تعالیٰ فی الاشیاءِ من غیر حلولٍ وسریانٍ ثم وجدتہٗ سبحانہٗ مع الاشیاء معیّۃ ذاتیۃ۔ ثم رأیتہٗ تعالیٰ بعد الاشیاءِ ثم قبل الاشیاءِ۔ ثم رأیت اللہ تعالیٰ وما رأیتُ شیئاً من الاشیاءِ وھو المعنی با التّوحید الشھودی۔ وھو المعبر بالفناءِ ھو قدمٌ اولٌ توضع فی اطوار الولایۃِ وکمال اسبق یحصل فی البدایۃ وھٰذہِ الرویۃُ فی ایّ مرتبۃٍ کانت من المراتب المذکورۃِ تحصل اولاً فی الاٰفاقِ و ثانیاً فی الانفس ثم ترقیتُ الی البقاءِ الذی ھو قدم ثانیٍ فی الولایتہ فرأیت الاشیاءَ ثانیاً وجدتُ اللہُ

عینها بل عین نفسی۔ ثم وجدتُہٗ تعالیٰ فی الاشیاءِ بل فی نفسی ثم مع الاشیاءِ بل مع نفسی۔ ثم قبل الاشیاءِ بل قبل نفسی۔ ثم رأیتُہٗ تعالیٰ بعد الاشیاء بل بعد نفسی۔ ثم رأیتُ الاشیاءَ وما رأیتُ اللّٰہ تعالیٰ اصلاً وھی النہایۃ التی ھی الرجوع إلی البدایۃ والعودَ إلیٰ مرتبۃ العوام وھٰذا المقام ھو اتم المقامات دعوۃ الخلق الی الحق سبحانہ واکمل منازل التکمیل والارشاد والاتمیۃ المناسبۃ إلی الخلق المقتضیۃ لکمالِ الافادۃِ والاستفادۃِ ذٰلک فضل اللّٰہِ یؤتیہِ من یشاء واللّٰہ ذوالفضلِ العظیم۔ وکلٌّ من الاحوالِ المذکورۃ والکمالاتِ المسطورۃِ حصل لی بل لکلّ من وصل بطفیل افضل الانبیاء و اکمل البشر علیہ وعلیھم من الصلوٰت افضلھا ومن التسلیمات اکملھا۔ اللّٰھم ثبّتنا علیٰ متابعتہ واحشرنا فی زمرتہ علیھم الصلوٰۃ والسلام وعلیٰ آلہ الطیبین الطاہرین اجمعین یرحم اللّٰہ سبحانہٗ عبداً قال اٰمنا۔ والسلام علیٰ من اتبع الھدیٰ۔

مکتوب صد و چہاردہم

بہ سعادت اطوار محمد میرک بدخشی در بیان تحسین اعتقادِ او و حصولِ ثمرۂ آن کہ رضائے اہل اللہ باشد وما یناسبہٗ۔

الحمد للہ وسلامٌ علیٰ عبادہِ الذین اصطفیٰ۔ اللہ تعالیٰ وتقدس ذاتِ بابرکاتِ مرشد پرست برادر بجان برابر میرزا محمد میرک از انچہ نباید و نہ شاید محفوظ داشتہ انواعِ این جہان وصنوفِ کراماتِ آن جہاں مرحمت فرماید وحقیقتِ صفوت منش آن برادر را مصداق این آیۃ کریمہ واٰتَیْنٰہُ اَجْرَہٗ فِی الدُّنْیَا وَاِنَّہٗ فِی الْاٰخِرَۃِ لَمِنَ الصّٰلِحِیْنَ۔ سازد۔ حقائق اعتقاد وآدابِ خدماتِ شمارا بحضرتِ ایشان برنہجے معروض داشتہ شد کہ بسبب خوش وقتیہائے آن حضرت حاصل گردید۔

مکتوب صد و پانزدہم

نیز بہ محمد میرک بدخشی در نصائح و مواعظ ضروریہ۔

حامداً ومصلیاً۔ سلام وتحیۃ تمام ازین احقر انام بجناب اشفاق پناہ میرزا محمد میرک سلمہٗ ربہٗ تعالیٰ رسیدہ موجبِ ترقیاتِ صوری ومعنوی باد۔ صحیفۂ شریفہ رسید۔ مترقب کہ برین منوال احبہ را یاد وشادی نمودہ باشند۔ دیگر باید

کہ اوقات گرامی را بذکر و مراقبہ معمور دارند و وقتِ سحر را گریہ و استغفار منور سازند و از تذکرِ احوالِ آخرت ہموارہ خائف و ترسان بوند و از مشتبہات فضلاً عن المحرمات خود را بمراحل دُور دارند کہ حقیقتِ ورع در ترکِ معاصی و مشتبہات ہست کہ آن بر نفس اشق ہست۔ اعمالِ خیر از ہر کس بظہور می آید اما اتقاء از محارم کارِ مردان ہست رَزَقَنَا اللّٰہُ سبحانہٗ وایّاکُمُ الاستقامۃ والثبات علی التقویٰ۔

مکتوب صد و شانزدہم

نیز بہ محمد میرک در ازدیادِ قوتِ رابطہ

نحمدہٗ ونصلی۔ مکتوب محبت اسلوب آن برادرِ مرغوب القلوب رسیدہ مخبر سلامتی آن دوستِ بے ریا گردید و باعثِ فرحتِ دوستان شدہ اے وقتِ تو خوش کہ وقتِ ما خوش کردی۔ ہمبرین منوال ابوابِ مراسلات را مفتوح دارند کہ سبب دعا و توجہاتِ غائبانہ است و موجبِ ازدیادِ قوتِ رابطۂ معنوی۔ ہر چند رابطۂ شما آن قدر قوی است کہ حاجتِ ترغیب بہ زیادتی نہ دارد۔ اما مراتبِ قوت را نہایت نیست والسلام علیٰ من اتبع الھدیٰ والتزم متابعۃ المصطفیٰ علیہ وعلیٰ آلہ الصلوات والتسلیمات العلیٰ۔

مکتوب صد و ہفدہم

نیز بہ محمد میرک کہ از فدویان این مقدس بارگاہ ہست و در آن کہ استقامت بر جادۂ شریعت ملاک امر است۔

بعد الحمد والصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بہ برادرِ گرامی میرزا محمد میرک وفقہ اللّٰہ تعالےٰ لمایحبُّ ویرضیٰ می رساند احوالاتِ این حدود بہ استقامت و خیریت موصوف ہست۔ المسئولُ منہ سبحانہٗ عافیتکم واستقامتکم علی جادۃ الشریعۃ الحقۃ البیضاء والسنۃ السنیّۃ العلیا۔ فانہا ملاک الامر۔ مراسلۂ شریفہ مخبر سلامتی و مشعر استقامت گردید۔ اللّٰھم زد وادم۔ والسلام۔

مکتوب صد و ہژدہم

نیز بہ محمد میرک در ترغیب بر ترقی از ظلال کہ وصول اصل لااست۔ و در آنکہ صحبتِ حقائق آگاہ خواجہ محمد صادق گنج مقصود ہست و آنکہ صحبتِ عزیزان کبریت احمر است۔

نحمدہٗ ونصلی مدتے است کہ احوالِ خیر مآل آن برادر گرامی اطلاعے نہ دارد۔ نگران ہست ہمہ حال از شعبدہ ہاے ظلال رو تافتہ متوجہ اصل باشند و صحبت حقائق آگاہ

خواجہ محمد صادق را سخت غنیمت شمرند۔ ع داد یم ترا ز گنج مقصود نشاں۔ گاہے از احوال ظاہر و باطن خود می نوشتہ باشند و بخدمتِ کمالات دستگاہ حقائق آگاہ ہر یک حافظ عبدالکریم و آخوند ملا محسن سلام این حقیر رسانند و صحبتِ این عزیزان را کبریت احمر شمرند والسلام علی من اتبع الہدیٰ۔ وانوی فضیلت پناہ فصیح الدین و مسافر بیگ و شہباز بیگ و سائر یاران را سلام برسد۔

مکتوب صد و نوزدہم

بہ سلطان وقت بادشاہ عالی جاہ حضرت محمد عالمگیر مد ظلہ العالی در بیان درجاتِ ثلثہ قرب یعنی قرب نوافل و قرب فرائض و جمع بین القربین وما یلائمہ۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ الحمد للہ وحدہٗ والصلوٰۃ علیٰ من لا نبی بعدہٗ وآلہٖ وصحبہٖ۔ قال اللہ سبحانہٗ وتعالیٰ۔ قُلْ اِنْ کُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰہَ فَاتَّبِعُوْنِیْ یُحْبِبْکُمُ اللّٰہُ۔ وقال علیہ وعلیٰ آلہٖ الصلوٰت والتسلیمات۔ حکایۃً عن ربہٖ تبارک وتعالیٰ۔ لَایَزَالُ العبدُ یتقرّبُ اِلَیَّ بالنوافل حتّٰی اُحِبَّہٗ فاذا اَحْبَبْتُہٗ کنتُ لہٗ سمعًا وبصرًا ویدًا ورجلًا فبی یسمع وبی یبصر وبی یبطش وبی یمشی۔ الحدیث۔ علمائے کرام و صوفیائے عظام را در تحقیق این حدیث نفیس مقالات ہست آنچہ معلوم این مسکین ہست تحقیقاً او تقلیداً بہ عرضِ آن جرأت می نماید۔ قربِ الٰہی عز شانہٗ کہ نصیبِ سالکانِ این راہ می گردد بسہ قسم منقسم ساختہ اند۔ قربِ نوافل و قربِ فرائض و جمع بین القربین۔ قرب نوافل عبارت ازان ہست کہ سالکِ راہِ حق سبحانہٗ را در افعالِ خود آلتِ فعل یابد و فاعل خود را بیند۔ یعنی چنانچہ پیش از سلوک شنوائی خود را از سامعہ و بینائی را از باصرہ می یافت الحال شنوائی و بینائی خود را از حق بیند سبحانہٗ الیٰ غیر ذٰلک من الاوصاف والافعال۔ پس راست آمد فبی یبصر وبی یسمع الخ۔ گفتہ اند این قرب بہ سرحدِ فنائی رساند۔ چہ درین صورت وجود سالک درمیان ہست و فاعل اوست۔ ہر چند فعل او شرافت یافتہ است بی یبصر وبی یسمع گواہ آن ہست۔ یعنی شنوندہ اوست، اما بہ من شنود نہ سامعہ خود۔ و قربِ فرائض کنایت ازان ہست کہ سالک در افعال خود فاعل حق را یابد و خود را آلت بیش نہ فہمد کما ورد الحق ینطق علیٰ لسانِ عمر ناطق حق است تعالیٰ

ولسان عمر آلتِ آن۔ بزرگان فرمودہ اند کہ این قربِ معنی سالک ہست چہ در صدد رِ افعال او درمیان نیست۔ و آلتِ او جمادِ محض ہست کہ فعل را بوے نسبت نہ کنند۔ و جمع بین القربین آن ہست کہ در افعالِ سالک فاعل و آلت ہر دو حق باشد تعالیٰ و سالک را دخلے نماند۔ کما قال سبحانہٗ فی حق حبیبہٖ صلی اللّٰہُ تعالیٰ علیہ والہٖ وسلم۔ وَلٰکِنَّ اللّٰہَ رَمٰی کہ بحسبِ صورت از آن حضرت علیہ السلام صادر شد آن را بخود نسبت فرمود و اورا علیہ الصلوٰۃ والتحیۃ دخل نہ دادند بطریقِ فاعلی و نہ بطریقِ آلت ھٰذا ھُوَ نہایۃ الکمال۔ شعر

وما کثمۃٌ احظی لدیہ واجمل ومن بعد ھٰذا ما یدِقُّ صفاتہٗ

امابعد۔ بعرضِ اقدس معلی می رساند۔ این حقیر از سفر پشاور مراجعت نمود و بعنایت الٰہی عز شانہٗ بہ مزارِ بزرگان رسید و بہ مسکنت و عاجزی با جمعے از صلحاء در دعاگوئی آن حضرت مدظلہ العالی در رنگ بزرگانِ خود مشغول گردید۔ و از عدمِ لیاقت نمی خواست کہ احوال پر اختلالِ خود را بہ مسامع جلال رساند با آن کہ باعث قوی در میان آمد۔ و بر بعضے فقراے بینوا برخے از مخفیات امور ظاہر ساختند کہ اکثر آن تعلق بحال خیر مآل آن عالی حضرت داشت تفصیلِ آن را بزبانِ خامہ حوالہ نمی نماید۔ این قدر معروض می دارد کہ بعد رسیدن عریضہ متاعے کہ محبوب آن حضرت باشد آن را انفاق نمایند۔ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰی تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ، و آن را بطریق خفیہ بہ کسے مرحمت فرمایند صدقۃ السر تطفی غضب الرّب تبارک و تعالیٰ۔ ہر چند این قسم حدیث را بعرض عالی رسانیدہ شد گستاخی محض بود۔ اما خیر خواہی بر آن آورد امید ہمان است کہ عافیت و نصرت قرینِ حالِ آن حضرت است۔ وصلی اللّٰہ تعالیٰ علی خیر خلقہٖ محمد و آلہٖ اجمعین۔ حضرت سلامت سیادت پناہ میر عارف از صحبتِ پیرِ دستگیر فراوان بہرہا یافتہ بحدے کہ مردم از صحبتِ او بہرہ مند اند۔ اگر در خلوتِ عالیہ راہ یابد و بخطاب مستطاب ممتاز گردد تا در مجالسِ سکوت بہرہ در شود نہایت عنایت مندی است۔

مکتوب صد و بستم

بہ مخدوم زادگی خواجہ محمد سالم وفقہ اللّٰہ سبحانہٗ لما یحب و یرضیٰ۔ در بیان تفصیل واقعہ کہ دران مشاہدۂ جمال با صد ہزار کمال محبوب رب الارباب قطب الاقطاب قبلۃ العرفا حضرت عروۃ الوثقیٰ نمودہ اند رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ والتماس استفسار بعضے

Marfat.com

از واردات نشاءِ برزخی از آن حضرت۔

نحمدہٗ و نصلی۔ در ایامِ وصالِ آن قدوۂ اہلِ کمال و انہماکِ این واپس ماندگان در غصص و آلامِ فراق اکثرے در منامے مشاہدۂ خود این حقیر را ممتاز می گردانیدند و از فرطِ عنایت و ازدیادِ محبت کہ نسبت بہ این مسکین می داشتند در وقائع و مبشرات تسکینِ دلِ محزون می فرمودند۔ و عجائب و غرائب امور کہ اظہار آن را این ورق بر نہ تابد بیان می کردند۔ و از جملۂ آن واقعات آن بود کہ روزے ظاہر شدہ فرمودند کہ می خواہیم تو ملاقات کنیم دیا بتو باز ملاقات خواہیم کرد۔ بعد از افاقت بخاطر رسید کہ این ملاقات موعودہ البتہ خصوصیتے خواہد داشت و تفصیلے خواہد وانمود۔ والا ملاقات ہموارہ صورت می بندد۔ وعدہ اش معنی نہ دارد۔ بعد این گفتگو چون چشم بخواب آشنا شد و مشاہدۂ جمالِ آن محبوبِ رب الارباب مشرف گشت دید کہ بالاتر از مرقدِ منور در ہمان صفہ دراز کشیدہ اند و دستِ مبارکِ آن حضرت در دستِ این عاصی است۔ و این فقیر گستاخانہ بطریقِ انبساط گفتگو درمیان دارد درین اثناء پرسیدم کہ حضرت از وارداتِ آن نشاء و از سرگذشتِ آن مقام بیان فرمایند بزبانِ گوہر فشان می گویند کہ این قسم چیز ہا کسے بہ کسے می گوید۔ معروض می دارم کہ ہمین قسم چیز ہا باید گفت۔ بعد ازان پرسیدم کہ حضرت از شبِ اول چیزے بگویند۔ چون ما مردم را گذاشتہ رفتند و ازین عالم جدا شدند وحشتے دران تنہائی دیدند۔ می فرمایند وحشتے نہ بود۔ بعد ازان پرسیدم از ضغطۂ قبر کہ صلحا را ہم ازان خلاصی نیست چون گذشت۔ بتاکید تمام می فرمایند کہ ہیچ نہ شد۔ بعدہٗ از سوالِ منکر و نکیر پرسیدم می فرمایند کہ شد اما گفتم عجب از ہیبت و خوف آنہا تعجب می کنید۔ گفتند نزد من دیا در خدمت این چنین نیامدند۔ یعنی فی انفسہم ہمچنین اند اما نزدِ من بہ ادب آمدند۔ بعد ازان مجمل از احوالِ خود پرسیدم الی آخر القصہ۔

مکتوب صد و بست و یکم

بہ سلطان وقت حضرت بادشاہ محمد عالمگیر غازی شید اللہ تعالیٰ ملکہٗ و سلطانہ و افاض علی العالمین برہٗ و احسانہ دران کہ مجاوران مرقد حضرت عروۃ الوثقیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ از اسرار متمتع اند۔

Marfat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ الذی اخرج من النون ما درج فی القلم وابرز الی الوجود ما اکنز فی العدم وافتق ما ازتق واظھر ما کتم و علم بالقلم مالم تکن تعلم وصلی اللہ تعالیٰ علیٰ اسم الاعظم والرداء المعلم محمدن الذی فتح بہ الکتاب وختم ومیز الحق من الباطل والنور من الظلم وعلیٰ الہ وصحبہ وسلم۔ قال عز من قائل وما ارسلنٰک الا رحمۃ للعالمین ــــ

اما بعد کمترین دعاگویان بعرض مقدس معلیٰ حضرت خلیفۃ اللہ می رساند کہ این حقیر ہر چند از دست رفتہ واز پا افتادہ ہست اما بامداد شوق گاہے گاہے حرکت المذبوح می نماید۔ بااین ہمہ ناقابلی خود را فرایادِ خاطر ملکوت مناظر می دہد۔ مصیبتے کہ از فراق قبلہ گاہی بہ این دل شکستہا رسیدہ وفقدانِ صحبت فیض تربیت ایشان کہ حادثہ جانکاہ است از اعظم مصائب است۔ اما للہ سبحانہ الحمد کہ زائرانِ روضہ ومجاوران مرقد ایشان از اسرار وطریقہ باطنی ایشان بہرہ درانددازفیوض معنویہ ایشان سیراب ومتمتع اند و ازین رہ گذر تسلی تمام حاصل است وبہ دعاے استقامت وترقی درجات آن حضرت مشغول اندع سایہ ات کم مباد از سر ما۔ آفتابِ سلطنت وجہانداری برافق اعلےٰ تابان باد۔ والسلام اولاً وآخراً وظاہراً وباطناً۔

مکتوب صد وبست ودوم

بہ محمد میرک بدخشی در ترغیب بحصول معاملۂ فنا وحرفے چند در بیان حقائق آگاہ شیخ ابراہیم۔

در دریاے محبت وگوہر صدق مودت برادرِ گرامی کہ بامراد مستغنی از بیان است دربوادیِ عشق بے آرام وبے قرار وبرسواحل محبت شیفتہ وسراسیمہ باشند واز لفظ بمعنی واز علم بنادانی گرایندے

قومے ز وجودِ خویش فانی　　　رفتہ ز حروف در معانی

این معنی در نہاد شما مودع ہست ودر جبلتِ شما مکنون۔ اما چہ توان کرد کہ آن را لعوارض لاطائل وامور شتی روپوش ساختہ اند۔ این معنی کنایت از ان حیات ہست کہ عقلا آرزوے آن می نمایند وواصلان دلالت بہ آن می فرمایند آنجا کہ می گویند۔ ے

دل اندر زلفِ لیلیٰ بند کار ازعقل مجنون کن ‌‌ ‌‌ ‌‌ کہ عاشق را زیان دارد مقالاتِ خردمندی

للہ سبحانہ الحمد والمنۃ کہ حقائق آگاہ میان شیخ ابراہیم کہ از مقبولان است وسلوک را در خدمت حقائق ومعارف آگاہ میان شیخ آدم منتہی تمام کردہ باز در مواجہ روضۂ منورہ حضرت الیشان قدس سرہٗ بمجاورانِ آن بقعۂ شریفہ نشست وبرخاست کردہ فوائد جدیدہ تحمیل کہ نصیب روزگار او شدہ آنجا می رسد۔ یقین کہ گرمیٔ تمام بہ مشارٌ الیہ می نمایند ودر دولت خانۂ خود یک چندے اقامت می کنانند وصحبتِ اورا مغتنم شمرند۔ والسلام

مکتوب صد وبست وسوم

بہ حضرت سلطانِ عالیشانِ وقت سلمہٗ ربہٗ در اظہار لوازم خیرخواہی دارین وبعض از اذواق مخصوصہ خود ودر آنکہ حضرت عروۃ الوثقیٰ

از خوردی باز انظار تربیت در حق حضرت الیشان داشتند وامانات خواجہا سپردہ اند۔ اما در اخیرہ عمر شریف بہ اسرارے مشرف ساختہ اند کہ مصداق مالاعینٌ رأتْ ولا اذنٌ سمعتْ تواند بود۔ وبہ نیابتِ خود ممتاز گردانید۔

حمد الالہٖ ھُوَ بالحمد حقیق ‌‌ ‌‌ ‌‌ در بحر نوالش ہمہ ذرات غریق

تا کردہ زمحض فضل توفیق رفیق ‌‌ ‌‌ ‌‌ نسپردہ طریقِ شکر او ہیچ فریق

پاکا یگانہ کہ کثرت وثنویتِ صفت وموصوف راگرد سراپردۂ عزت وحدتش راہ نیست۔ وقوۃ رویتِ محجوب ومکشوف را در امتناع ادراکِ ہویتش دغدغۂ اشتباہے نے۔ وچندان فرزانہ کہ مفہوم اوتیتُ جوامع الکلم دربیانِ کمالِ جامعیتش کلامے است جامع ونحوائے کریمہ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمْ۔ بر رفعتِ مقامِ علم ومعرفتش برہانے است قاطع۔ رباعی

شاہِ عربی قبلۂ اربابِ نجات ‌‌ ‌‌ ‌‌ کائینۂ ذات آمد ومرآتِ صفات

در پیرویٔ اوست علو درجات ‌‌ ‌‌ ‌‌ لازال علیہ زاکیات الصلوات

وعلیٰ آلہ وصحبہ الطیبات والتحیات وصالحات الدعوات وسلم تسلیماً کثیراً۔ امابعد احقر دعاگویان محمد عبید اللہ بعزعرض باریافتگانِ حضور پرنور ملجاء السلاطین کہف العالمین خلیفۃ اللہ تعالیٰ فی الارضین حضرت امیر المومنین انار اللہ تعالیٰ برہانہ می رساند کہ این حقیر ہرچند از دست رفتہ واز پا افتادہ است اما بامدادِ کرمِ آن حضرت گاہ گاہے

Marfat.com

حرکت المذبوح می نماید و خود را فرایا دخاطرِ عاطر می دہد۔ شود کہ از یمن الفاس نفیسہ صورتِ قبولیتے بہم رساند قال عز من قائلُ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ۔ احسانہائے کہ از آں حضرت بہ این حقیر بلکہ بہ جمہور اسلام می رسد و از حفظ ممالک کہ سببِ جمعیتِ عالمے است و ترویجِ اسلام کہ باعثِ خلوصِ عبادت ہست و افاضۂ برکاتِ صوری کہ حیاتِ این نشاۃ بدان مربوط است امرے ہست قطعی کہ شائبۂ ریب نہ دارد۔ نمی داند کہ بکدام نہج مکافاتِ این احسانہا نماید الاّ آنکہ بدعاے استقامت و ترقیِ درجات و مزیدِ عمر و دولتِ آں حضرت رطب اللسان و مشغوف القلب باشد۔ للہ سبحانہ الحمد کہ این معنی صورت می بندد و با جمعے کثیر از صلحاء و علماء بہ این دعوات مشغول ہست حضرت قبلہ گاہ سلامت۔ قبلہ گاہی ہرچند نظرِ تربیت بحالِ این عاصی از خوردی باز داشتند و امانتِ خواجہا را سپردہ بودند اما درین روزہائے اخیرِ عمر اسرارے عنایت کردند کہ مصداق مالاعینٌ رأت ولا اذنٌ سمعت تواند بود و با این ہمہ ناقابلی بہ نیابتِ خود مشرف ساختند و نختم العریضہ بالآیۃ الکریمۃ۔ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ۔ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ۔ وصلی اللہ تعالیٰ علیٰ خیر خلقہٖ محمدٍ و آلہ و صحبہٖ اجمعین آفتاب سلطنت و عدالت ہموارہ درخشان و تابان باد۔

مکتوب صد و بست و چہارم

بہ محمد میرک بدخشی در امورے کہ ابلاغ آن ضروری است۔

الحمد للہ و سلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ۔ امروز امتحان می شنوم کہ اگر خواب می دیدم می گفتم اضغاث احلام۔ شک نیست کہ در تحصیل تحسینِ معاشِ صوری و تکمیلِ سلوکِ معنوی توفیق نیست۔ بعد تحصیلِ اسباب یکے موجبِ قطعِ عللِ دیگرے می گردد۔ اما قیمتِ مردان اینجا می شناسند کہ خلق للمحراب رجال وللحرب رجال وللقصعۃ رجال۔ بل آنکہ مبارزت را شاید دیگر ہست و آنکہ کاسہ لیسد دیگر۔ ہر کار را جمعے مخلوق اند لٰکن اللہ تعالیٰ یحبُّ معالی الہمم منقول ہست کہ بادشاہے بہ دیدنِ درویشے آمد۔ درویش بہ سلطان گفت السلام علیک یا زاہد پادشاہ۔ گفت زاہد توئی یا من۔ درویش گفت زاہد کسے ہست کہ بہ قلیل قناعت کند و متاعِ دنیا کہ تو بہ آن قناعت نمودہ بس قلیل است و ما بہ این قلیل قناعت

نہ کردیم وطلب مزید نمودیم۔ پس زاہد تو باشی۔ مطالب این رقیمہ تحتیل کہ آخوند ملا فصیح الدین بشما الفہانند ومشاڑ الیہ از جانب ما سلام خوانند۔ اخوی میرزا بیگ بسلام مخصوص است۔

مکتوب صد وبست وپنجم

بہ حافظ محمد امین لشینہ در حصول معاملۂ بزرگ درمادۂ خویش۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ الحمد للہ علی الاحسان والصلوٰۃ والسلام علی حبیبہ وسیلۃ الفیضان وعلیٰ آلہ واصحابہ منبع العرفان۔ امابعد تحدیثاً بالنعمۃ واظہاراً للعطیۃ می نویسد از سرتاقدم گوش باش روز دوشنبہ دہم ماہ حال در روضۂ منورہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ براہ اجتبا کہ عبارت از سیر مرادی است مبشر گردید۔ الحمد للہ سبحانہ، علیٰ ذالک والصلوٰۃ والسلام علی نبیہ وآلہ بعد ذالک الفقیر محمد عبید اللہ عفی عنہ۔

مکتوب صد وبست وششم

بہ یکے از مخلصان عقیدت کیش در تحدیث نعمتِ الٰہی جل جلالہ وبیان اصناف اصحاب حضرت پیر دستگیر خود ومایناسب ذالک۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ سبحان من لا یصل حمد حامد الیٰ جناب قدسہ بل منتہی المحامد دون سرادقات عزہ وجلالہ فہو سبحانہ الحامد والمحمود وغیرہ عاجز عن اداءِ ھذا المقصود وکیف وقد عجز عن حمدہ من ھو حامل لواءِ الحمد یوم الموعود۔ صل علیہ اللّٰھم بعدد کل شاھدٍ ومشھود وعلی آلہ وصحبہ ینابیع الکرم والجود وقال عز من قائل وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ وقال سبحانہ وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَىٰ تَنفَعُ الْمُؤْمِنِينَ۔ بنابرآن بہ سمع شریف می رساند سبق باطنی کہ از حضرت پیر دستگیر قدس سرہ بہ ایشان رسیدہ است بعنایتِ الٰہی عزشانہ ممکن است کہ بہ صحبت بعض درویشان پیر دستگیر کہ مشرب شان موافق مشرب پیر دستگیر است آن سبق از یک درجہ بہ درجاتِ کثیرہ برسد واز ذکر بہ مذکور رساند وآنچہ صوفیہ علیہ قرار دادہ اند در آن صحبت ظہور نماید وازین سبب اثر صحبت بعضے عزیزان ظاہر شدہ منفع از صحبت دیگر لازم نمی آید کہ خلاف مذہب جمیع صوفیہ علیہ است۔ ہرگاہ سرچشمۂ فیض یکے باشد ہیچ منعے نیست۔ واگر صحبت بہ بعضے یاران واقع شود کہ مشرب شان موافق مشرب حضرت پیر دستگیر است معلوم فرمایند

کہ چہ قدر تفاوت فاحش ظاہر گردد دلنشانِ خاطر عاطر شود کہ این عزیزان کہ بہ صحبت رسیدہ اند قطرۂ چند از بحار فیوض حضرت پیر دستگیر بدست آوردہ اند۔ اظہار این قسم سخنان نہ از راہِ تفضیلِ خود بر دیگران است۔ معرفت خدا بر آن کس حرام است کہ خود را از احد من الناس افضل داند بلکہ از راہِ خیر خواہیِ ایشان است و تحدیث نعمت۔ امروز چیزہا می گذرد کہ اگر در خواب می دید می گفت اضغاث احلام شک نیست کہ حقیقتِ معاملہ را کماہی کسے بایشان نہ رسانندہ۔ باید دانست کہ اصحابِ حضرت پیر دستگیر کہ پیوستہ در خدمتِ شریف می بودند دو گروہ بودند۔ جمعے بہ استماعِ حقائق و معارف خورسند بودند و گروہے بہ تحقیق معانی و اسرار شائق بودند و مشربِ شان موافق مشرب پیر دستگیر بودہ۔ این جماعۃ بسے مغتنم اند و صحبتِ شان کبریتِ احمر نظر شان دافع عللِ معنویہ است و توجہ شان شافی امراض قلبیہ یکے از انہا معرفت آگاہ شیخ ابو المظفر برہانپوری نبیرہ شیخ علم اللہ محدث است اولاً در صحبتِ غفران پناہ شیخ عبد اللطیف قدس سرہٗ بودہ۔ بعدہٗ بمیرزا امان بیگ ملحق شدہ باز در صحبت فیض تربت حضرت پیر دستگیر قدس سرہٗ رسیدہ یافت آنچہ یافت۔ عالیجاہا کفرہ فجرہ در نظر بصیرت بعض دو دلشان اہل اللہ مخذول و مقہور اند انشاء اللہ تعالیٰ وَلَن یَّجْعَلَ اللّٰہُ لِلْکٰفِرِیْنَ عَلَی الْمُؤْمِنِیْنَ سَبِیْلًا۔ توجہ برائے تنبیہ آنہا مبارک است و مورث فتح انشاء اللہ تعالیٰ والسلام۔

مکتوب صد و بست و ہفتم

بہ شاہزادہ بلند مکان عالیشان در بیان کمال اول این راہ ملائک پناہ وغیرہ ذالک بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی علا فقدر و رفع وخفض واعزّ واذلّ ولا مانع لما اعطیٰ و لا معطی لما منع۔ قال تعالیٰ شانہ وَاَمَّا مَا یَنْفَعُ النَّاسَ فَیَمْکُثُ فِی الْاَرْضِ۔ وقال الصادق المصدوق صلی اللہُ تعالیٰ علیہِ و اٰلہٖ وسلم خیر النَّاسِ مَنْ یَّنْفَعُ النَّاسَ۔ امابعد احقر فقرا می رساند کہ نشانِ سعادت عنوان مشتمل بر کمال کرم و احسان رسیدہ مباہی و مفتخر گردانید۔ ؎

آمد از آن جناب صحیفہ بسوے من — الحمد للہ الذی اَذْہَبَ عنا الحَزَنْ

از آن روزے کہ رابطۂ خاص معنوی بعتبۂ علیہ مخصوص دارد در تقدیم لوازم خیر خواہی

بہ دل وجان ساعی است و در اوقاتِ مرجوہ بہ آن مشغول و آنچہ در خاتمہ مکتوب عالی رقم یافتہ بمطلبِ آن پے بردہ دعاہا دران باب نمودہ امیدوار بہا حاصل کرد سیمار وزچہار شنبہ در حلقۂ فجر در حضور روضۂ مبارک حضرت قبلہ گاہی قدس سرہٗ با جمعے از صلحا مشغول نشستہ بہمین معنی مقید شد قضیۂ عجیب و روشن نمودار گشت۔ امیدوار باشند ع از ہرچہ می رود سخن دوست خوش تر است۔ الٰہی والٰہ آبائی لا تکلنی الی نفسی طرفۃ عین۔ خداوندا مارا یک لحظہ بجانبِ ما مگذار و از تعلق ماسوا بتمام یکسو کن بحدے کہ غیر از شہود احدیتِ مجردہ ہیچ امر منظورِ بصیرتِ ما نہ باشد اگر صد عمرے دیگر با اختیار غیر بسر بریم بخاطر نہ گذرد این زمان کہ گام درین رہ زدہ باشیم و قدم اول طے کردہ شروع در منازل سیر و سلوک نمائیم چہ نسیانِ ماسویٰ شرطِ اول این راہ تا این کمال حاصل نہ کند در بارگاہِ عزت راہ نہ دارد ؎

حیثم دارم کہ دہی اشک مرا حسنِ قبول　　اے کہ دُر ساختۂ قطرۂ بارانی را

و آنچہ از وصل و اتصال و عروج و نزول و قرب و معیت و احاطہ و سریان کہ اثبات نمودہ اند مترتب برین کمال است۔ وکلُّ ما فوق ذٰلک من الاسرارِ التی تحیّر فیہا فہام الخواصِ والعوامِ مخصوصۃ باحادٍ من اخصّ الخواص الّذین صاروا لب لّباب لو وجد فی العالم مثلہم احدٌ بعد قرونٍ متطاولۃ لاُ غنمتم وجودہ الشریف لِانّہٗ الوارث الکامل لسیّد المرسلین علیہ وعلیہم والٰہ وال کل الف الف صلوٰۃ وسلام ومن بعد ھٰذا ما یدق صفاتہ۔

مکتوب صد و بست و ہشتم

بہ عالی جناب سلطان العارفین شرف الکاملین قطب الواصلین امام المحققین غوث المدققین فیاض المرشدین قبلۂ اہل اللہ اکرم الناس حجۃ اللہ حضرت خواجہ محمد نقشبند سلمہ اللہ سبحانہٗ برادرِ کلانِ حضرت ایشان اند۔ در بیان بعض امور کہ در محفلِ سلطانی گذشتہ۔

الحمد للہ والمنۃ وعلیٰ رسولہ وآلہ الصلوٰۃ والتحیۃ بعد از عرض نیازمندیِ فراوان معروض می دارد کہ کوفتِ بدنی بحالِ سابق است حکیم الملک از مدتے بمعالجہ قیام دارد از حیا بوے جواب نمی دہد۔ و بادشاہ جیو آن قدر مقید اند درین معالجۂ فقیر کہ چہ عرض نماید۔

Marfat.com

ماشاء الله کان و مالم یشاء لم یکن. روزے که بملاقات طلبیده اند تواضع بسیار نمودند. بتمام مسند گذاشته پائین نشستند و تعظیم نمودند و حرفهاے حضرت ایشان و امام غزالی بسیار مذکور شد عجب فناے در امام دارند و ما هم در یک حرفے به ایشان مذکور داریم تا چه رُو دهد. بعد از یک چند فتاواے عالمگیری طلبیده دادند که مطالعه بکنند چه قسم نوشته اند. مهربانیهاى فراوان که بادشاه جیو نمودند شاید به کسے این قسم رعایت کرده باشند. حرفهاے احیاء العلوم و حدیث امام غزالی بسیار مذکور شد و حرفِ حضرتِ ایشان هم درمیان آمد و بفقیر فرمودند شما بسیار ضعیف اید. انشاء الله العزیز مستفید کلی خواهم شد. و دو صد اشرفی و هزار روپیه روز دیگر فرستادند فقیر نه گرفت و واپس فرستاد. و در ملاقات ثالث سلطانی حرف بزرگیهاے حضرت بسیار مذکور شد بعضے از ملهماتِ ایشان نیز درمیان آمد و حرف غزلت نیز در اخیر بسیار محظوظ شدند چرا که موافق مشربِ ایشان هست قرار داده اند که مکتوب به دست خطِ خاص بخدمت حضرت بنویسند. از بے تعینیهاے میان صبغة الله جیو بسیار مذکور شد و وجه تسمیهٔ ایشان به این نام خوش وقت شدند. اما بحضرت اعتقاد دیگر دارند. تعریف میان شیخ بدر الدین بسیار نمودیم و بعضے از حرارتهاے دینیِ ایشان را که به بادشاه جیو می خواهند مذکور بکنند. مذکور کردیم تبسم کردند و خوش وقت شدند و فرمودند اگر میان راضی باشند بطلبند. و دیگر صحبتها به تطویل انجامید و حرفهاے دینی بسیار بسیار مذکور شد. از کرمهاے سلطان اعظم چه نویسد اعتقادهاے همت خان را چه بیان نماید تمام خانهٔ خود را مرید کنانید بزرگیهاے حضرت نیز به خان درمیان آمد. اعتقاد دیگر بهم رسانیده هست. بعضے از مقربانِ خاصهٔ بادشاهی مرید شده اند و عجب اخلاص بهم رسانیده. چون به آن زاویهٔ نامرادی خود خو کرده هست درین صحبت ها محبوس طور هست. کرمهاے بادشاه دیده آن قدر خفقان و ضعفِ دل بهم رسید که چه گوید که همان نامرادیِ خود می خواهم. والحمد لله سبحانهٗ علیٰ ذٰلک. والسلام.

مکتوب صد و بست و نهم

نیز به آن آفتاب مرتبت قدس منزلت در ظهورِ اسرار باطنی دران ظلمت کده.

نحمدهٗ و نصلی عریضهٔ نیازِ مخلص سراپا تقصیر در گرامی خدمت سراسر سعادت رسیده

Marfat.com

به درجهٔ قبول موصول باد فرمان به دست خطِ خاص برائے ایشان حاصل کرده فرستاد چون سربمهر رسید مضمونِ آن بما هم معلوم نیست نقل خواهند فرستاد وجواب رسید را به تأنی خواهند نوشت. به فقیر می فرمودند که معلوم می شود که ایشان شکستگی بسیار دارند فقیر چیزهائے بسیار مذکور کرد حسن ظن بسیار بهم رسانیدند. قبله گاها آزارهائے فقیر را معالجه می نمایند الله تعالیٰ اشفا کرامت فرماید. دیگر به عنایتِ الٰهی عز شانه' بعض امورِ غریبه از مقامات باطنی که از حضرت ایشان درباب خود استماع نموده بود و خود هم گاهے به اندازهٔ فهم قاصر مشاهده می کرد. درین ظلمت کده بطمطراق عجیب ظهور می فرمایند در حیرت می رود که سبب آن چه باشد. صحبتهائے پادشاه هرچند گرم تر می شود باطن از لقائے آنها خشک تر و پشیمان تر می گردد. دریجا خود را محبوس محض می یابد. الحمد لله سبحانه' علیٰ ذالک. حقائق آگاه خواجه ولی سلام خوانند.

مکتوب صد و سیم

به سلطان عالی شان منبع کرم و احسان بادشاهِ دین پناه جناب ابو المظفر محی الدین حضرت محمد عالمگیر غازی مد الله سبحانه' ایام سلطنته' و وفقه' سبحانه' باتیان العدل فی مملکته درجواب فرمانِ والاشان.

الحمد لله الحمید فعّال لما یرید والصلوٰة علی النبی المقرب الشهید و آله وصحبه الذین کل منهم ولیٌّ وسعید. فرمانِ عالیشان که از کمالِ کرم و احسان نامزدِ این کمترین دعاگویان گردیده بود رُو داد سر به اوجِ عزت و عظمت رسید. کلماتِ جامعه و فوائد ماخوذه از کتاب احیاء العلوم که از فرطِ کرم و صرفِ عنایت که به آن مخاطب ساخته بودند رسیده به انواع افاده فرمود و بر عیوبِ نفس و رذائل اماره آگاه گردانید و بسبب رقتِ دل و چشم گردید اگر قائدِ توفیق امداد فرماید درین اتیان و اتباعِ آن کوشش بلیغ نموده آید و ما ذالک علی الله بعزیز. از کمالِ لطف اشاره به وصولِ این عاجز بحضورِ پُرنور فرموده بودند. قبله گاها بالفعل حرکتِ راه بحرارت و گرد بسر فته مضر است من بعد مشیئتِ الٰهی هرچه خواهد تقدیر فرموده به آن مامور خواهد گردید بعمل خواهد در آورد. والسلام اولاً و آخراً ظاهراً و باطناً جعل الله سبحانه' یومکم خیراً من امسکم و باطنکم الطف من ظاهرکم و آخرتکم خیراً من دنیاکم.

Marfat.com

مکتوب صد و سی و یکم

به جبلة الملکی جعفرخان در بیان آنکه بعد از مفارقت عالیجناب سلطان المحققین الوارث الکامل لسید المرسلین علیہم السلام فیاض معالم الہدیٰ شمس افلاک العلیٰ حضرت الوثقیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ بہ آن عالی حضرت رسیدہ بود با بعضے از تحقیقات عالیہ و تدقیقات متعالیہ۔

بعد از اداے ماوجب علی الفقراء من الدعاء والثناء بمسامع کریمہ می رساند کہ مصیبتے کہ از فراقِ حضرت قطب المحققین وارث الانبیاء والمرسلین بہ این ضعیف رسیدہ دل شکستہ را بہ انواعِ ہموم و افواجِ غموم مجروح گردانیدہ۔ معلوم نیست کہ کسے تاحال بہ این قسم مصیبت مبتلا گردیدہ باشد و بہ این نوعِ الم متألم گردیدہ۔ اما اللہ سبحانہٗ الحمد کہ چنانچہ مصیبتِ عظیم دادہ ہمان قسم صبر نیز از خزانۂ خود کرامت فرمودہ پلہ را سر دادند۔ خوش گفت ؎

من از تو روے نہ پیچم گرم بیازاری　　　کہ خوش بود ز عزیزان تحمل خواری

دیگرے گوید ؎

مئے تلخ است وجورِ گل عذاران　　　کہ ہر چند بش خوری باشد گواران

دیگر براے صحت مزاج عصمت و عفت قباب درین وقتہا نیز مستدعی می باشد و امید تمام دارد کہ خفت کلی ظاہر شدہ باشد۔ جماعتے کہ ازین جانب بخدمتِ گرامی می رسند مہربانیہاے ایشان را بیان می نمایند باعث مزید ارتباط معنوی و کثرت دعوات خیریت می گردد این محبت بہ فقراء کہ نصیب روزگار ایشان ہست و این ارتباط فقراء کہ نقد وقت آن جناب است از اجل نعم الٰہی است چہ آدمی با کسے ہست کہ او را دوست دارد۔ المرءُ مع من احبَّ شنیدہ باشند۔ اصحاب کرام آن حضرت علیہ السلام فرمودند کہ ما بعد از حصولِ دولتِ ایمان کہ موجب نجاتِ ابدی و مثمر فلاحِ سرمدی است ہیچ چیز زیادہ ازین کریمہ خوش دل و مبتہج نگردیدیم چہ محبتِ حق سبحانہٗ و تعالیٰ و محبت رسول وے کہ رحمۃ للعالمین ہست ہمہ ذوقت موجودات است کو باعث افتخار پس ناچار بہ ایشان باشیم۔ والحق کہ زیادہ ازین کدام کرامت در حق آن برگزیدگان متوقع خواہد بود کہ معیت بخداے عزوجل و رسولِ کریم او علیہ السلام پیدا کنند۔ و چون ہمراہ آن حضرت باشند۔ پس از معاملات مخصوصۂ آنحضرت بہرہ در بوند کما ہو الواقع۔ چہ اصحاب کرام در صحبت

Marfat.com

آنحضرت علیه السلام بکمالاتِ نبوت بطریقِ وراثت رسیده اند. هرچند منصبِ نبوت بران حضرت ختم شده اما از کمالاتِ آن بهره ممکن بل واقع کما وَرَدَ لَو کان بعدی نبیًّا لکان عُمَرؓ چه کمالاتِ نبوت مر جنابِ فاروقِ اعظم را حاصل بود کما اشار الیه رسول اللّٰه صلّی اللّٰه علیه وآله وسلّم اما چون آن منصب بر حضرت خاتم الرسل علیه وعلیهم السلام ختم یافت ناچار بکمالات درحق آن آن مظهرِ عنایات اکتفا افتاد. وآنچه در حدیث نفیس آمده ما صبَّ اللّٰهُ فی صدری شیئًا اِلّا و قد صببتهٗ فی صدرِ ابی بکرٍ سرِّ آن آنجا آشکارا می شود چه جمیع کمالاتِ آن حضرتؐ مر صدیقِ اکبرؓ را حاصل شد از ولایت وکمالاتِ نبوت وغیر ذٰلک ممّا لا یحصٰی. لکن چون منصب نبوت بر آن عالی حضرتؐ ختم یافت نا لاء آن شهسوارِ میدانِ صدیقیت است. باوجود کمالاتِ نبوت از منصب نبوت تنزل نموده سردفترِ صدیقان وسرآمدِ عارفانِ عالیشان گشت. مولوی روم قدس سرهٗ ترجمهٔ حدیث نموده می فرماید مثنوی

من وبوبکر هر دو شه سواران — بمیدانِ نبوت اسپ تازان
همی رفتیم باهم دوش بردوش — که ناگه پیش شد اسپ مرا گوش
همین مقدار از وے پیش بودم — نگینِ سروری را من ربودم

یعنی چون آنحضرت در میدانِ نبوت بمقدار یک گوشِ اسپ پیش رفته باشند آن منصب جلیل القدر بران خورشیدِ رسالت ختم یافت وکمالاتِ نبوت بطریقِ وراثت مر صدیقِ اکبرؓ را ثابت شد. سوال. هرگاه آن سرور علیه وعلی آله الف الف صلوٰة وسلام از صدیقِ اکبر علیه الرضوان بمقدار یک گوشِ اسپ پیش رفته باشند پس نسبتِ انبیاے دیگر به صدیقِ اکبرؓ چه باشد. وحالانکه مقرر است که آنحضرت علیه السلام چنانچه (از جمیع انبیا علیهم السلام) فردًا فردًا افضل است همچنین از کل من حیث الکل افضل است. پس صدیقِ اکبر که این مقدار از ان حضرتؐ کم باشد از دیگران افضل بود وحالانکه این مخالف مجمع علیه است. جواب افضلیت حضرت صدیق اکبر هرگز بر آن حضرت ثابت نمی شود بلکه مفضولیت لازم می آید. چه گوشِ اسپ متضمن چندین نقطه است. وقطع یک نقطه از آن مقام قطع عوالم است کذا وکذا ونقطهٔ فوق دران مقام اصل است مر مقاماتِ پائین را پس آن چندین نقطه که اصل مقام صدیق اند مقام حضراتِ انبیاء باشد علیهم السلام. ومقام

Marfat.com

آن سرور کہ فوق آن نقطہ است داصل آنہا است واصل را بر ظل خود فضل است۔ ہر چند آن ظل متضمن الوف ظلال باشد کما لایخفیٰ۔ پس آنحضرت افضل از کل من حیث الکل گشت وصدیقِ اکبر ازان حضرات مفضول آمد۔ وایضاً حصولِ این کمال مر صدیقِ اکبر را بہ تبعیت وو راثت و ضمنیت ہست وحصولِ کمالات نبوت مر حضرات انبیا را علیہم السلام بطریق اصالت است لہٰذا الیشان صاحب منصب نبوت آمدند کہ خاتم وافضل ایشان آنحضرت علیہ السلام است و صدیق صاحب کمالاتِ نبوت گشت کہ نصیبے از مقام نبوت فرا گرفتہ است ونصیب از شئ دیگر ہست وحصولِ آن شئ دیگر۔ در حصول سرے است خاص کہ در نصیب اصلاً ازان خبر نیست فافہم۔ سوال مقرر اہلِ سلسلۂ رحمانیت واصحاب طریقہ سبحانی است کہ اصحابِ کرام را باجمعہم کمالاتِ نبوت حاصل ہست چنانچہ بانی این سلسلہ حضرت مجدد الف ثانی امام ربانی محبوبِ سبحانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ تصریح بدین مدعے نمودہ اند۔ پس خصوصیت بحضرات شیخین کہ در حدیث سابقین ثبت یافتہ از چہ رُد بود۔ جواب ہر چند جمیع اصحاب کرام واصل این کمال اند اما تفاضلِ اقدام ثابت است بقولہ تعالیٰ تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۔ الآیہ۔ پس خصوصیتے کہ شیخین را درین مقام حاصل است دیگران را نہ۔ ہر چند آن داخل ہمہ کمالات اند۔ اما شیخین حکم اجزاے آنحضرت دارند کما ورد ابو بکرؓ وعمرؓ منی بمنزلۃِ السمعِ وَالبصرِ من الرّاس۔ پس از نصیبِ الیشان تا نصیبِ دیگران فرق عظیم ثابت گشت کہ موجبِ خصوصیتِ الیشان آمد۔ ازین ہست کہ حضرت مجدد الف رضی اللہ تعالیٰ عنہ حضرات شیخین را حاملِ بارِ نبوت محمدیہ علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والسلام یافتہ اند۔ لیکن معیتے کہ صدیقِ اکبر را حاصل ہست دیگرے را نیست کما ورد اللّٰھم اجعل ابا بکر معی فی قبری حتی القیامۃ۔ وسوالِ آنحضرت مستجاب ہست۔ پس ثابت شد کہ ابو بکرؓ ہمیشہ تا قیامت بہ آن حضرت ہمراہ است بل الی ابد الآباد۔ لہٰذا الخطاب ابو بکر خیر النّاس الّا اَنْ یکون نبیاً ممتاز گردید۔ ہر چند فاروق اعظم ہم از دیگران افضل ہست۔ لقولہ علیہ السلام۔ ابو بکرؓ وعمرؓ خیر الاولین وخیر الآخرین وخیر اہل السمٰوٰتِ وخیر اہل الارضین الّا النبیینَ والمرسلین۔ اما صدیق بر فاروقؓ فائق آمد کما ھو المقصود۔ سوال لوکان بعدی نبیًا لکان عمر مفہوم می شود کہ معنیِ نبوت در فاروق غالب تر از دیگران باشد۔ پس فضلِ صدیق

Marfat.com

ازچہ رُو بود۔ جواب بچندین وجوہ۔ گوئیم اولاً آنکہ ہرچند از راہ بعض خصوصیات فضلِ مفضول بر افضل ثابت بود۔ اما فضل صدیق کہ از راہِ ضمنیت آن سرور علیہ السلام باشد حاصل آمدہ بر ہمہ فضائل چیر شدہ۔ چہ ضمنیتے کہ حضرتِ صدّیق راست دیگران را نیست۔ چنانچہ ایمائے بدان رفتہ ہرچند دیگران ہم در ضمنیت شانے داشتہ باشند۔ اما شانِ صدیق علیحدہ است۔ چہ ضمنیتِ صدیق در ہر مقام است بخلافِ دیگران فثبتَ فضل الصدّیق۔ ثانیاً آنکہ معارضہ می کنم بہ احادیثِ دیگر کہ در مادہ حضرت صدّیق وارد اند کما مرّ آنفاً۔ ثالثاً آنکہ افضلیتِ صدیق علیہ الرضوان قطعی است و مودلے این احادیث ظنّی ولا یساوی الظنیّ القطعی۔ والسلام۔

مکتوب صد و سی و دوم

بہ مخدوم زادہ عرفان پناہ جناب خواجہ سعد الدین محمد صالح مدّ عمرہ العالی در بیان کمالِ باطن و ظاہر۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ الحمد للہ وسلامٌ علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ۔ حضرت حق سبحانہ و تعالےٰ ظاہر و باطن آن عزیز را بکمالات مناسبت ہر یک برساند۔ کمالِ باطن عبارت از تحقق است بہ اسرار و دقائق سلوک کہ صوفیہ علیّہ بہ بیان آن ممتاز اند۔ و کمالِ ظاہر کنایت از تحلّی است بہ احکامِ شرائع کہ علمائے کرام بہ اظہارِ آن مامور اند۔ کمال اول کہ نہایت آن استہلاک عالم امر است در انوارِ مطلوب۔ بحیثیتے کہ نام و نشانِ ماعدا و محبت و شعور ماسوا را در ساحتِ سینہ جا نماند ہرچند نادر و قلیل الحصول است اما کمالِ ثانی کہ نہایت آن امتثالِ اوامر و انتہا از مناہی است بحدے کہ مُصدرِ ہیچ مشتبہ و مکروہ نہ گردد۔ بلکہ بہ ترکِ اولیٰ راضی نباشد امر لیست متعذر الحصول چہ اختلاف طبائع عناصر کہ لازمۂ حیات این جہانی است بہ غفلت است و گوئی بعض الاوقات بہ تنبیہ می آرد۔ آرے عارفے کہ از تکلف بشریت وارستہ و جمیع حرکات و سکنات او للہ تعالےٰ مسلّم گشتہ و از شرک خفی بالکل تنزہ نمودہ و از مقامِ نفی بتمام بر آمدہ چنگے بہ دامانِ مرتبۂ اثبات زدہ باشد۔ او را این کمال نیز علیٰ وجہ الکمال میسر است چہ این درجہ مقامِ مخلصیت است و بر مخلص شیطان را سلطان نیست چرا کہ سلطان مر شیطان را وقتے میسر شود کہ تزکیۂ لطائف عشرہ کما ینبغی میسر نہ شدہ باشد و حالانکہ عارف مخلص ازین ورطہ خلاصی یافتہ است و لطائفِ عشرہ اش مزکیٰ گردیدہ و عناصرِ اربعۂ او مطہر شدہ بخلوصہ عن دقائق الشرکِ

الخفی مطلقاً۔ ومن کان مخلصاً لا یکون غاویاً ولا یعمل ھٰذا العارف شیئاً الّا للّٰہ عزّ وجل ویؤجر فی کل امرٍ لانہٗ یذکرُ اللّٰہَ سبحانہٗ نفسہٗ بنفسہٖ ولا یکونُ للعارفِ مدخل اصلاً فی مرتبتہٖ من مراتب وجودہٖ ولطائفہٖ فحینئذٍ یحصلُ النصیب التامُّ لھٰذا العارفِ من مقامِ الاثباتِ۔ وسرّ کریمہ وَمَا رَمَیْتَ اِذْ رَمَیْتَ وٰلٰکِنَّ اللّٰہَ رَمٰی اینجا آشکارا می شود۔ ومعاملہ تخلّقوا باَخلاقِ اللّٰہِ اینجا ہویدا می گردد باش کہ بعد این کمال اسرار رے روے می دہد کہ اظہار آن را این نشاۃ بر نتابد۔ والسلام۔

مکتوب صد وسی وسوم

بہ مخدوم زادگی خواجہ محمد سالم در احوال بعضے از یاران پیر دستگیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔ از وصول وے بمرتبۂ کمال بارہا فرمودہ اند

وچندین بار بزبانِ الہام ترجمان آوردہ اند کہ فلانے پیشِ ما مہیا شدہ آمدہ بود وما را محنت کم دادہ۔ غیراز القاے نسبتہا در وے بہ امر دیگر کمتر مشقت کشیدہ ایم والضاً علوِّ استعدادِ او را از حضرت مجدّد الف ثانی نقل می کردند والضاً بشارت حصول نصیبے از مقام عالی از آنحضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہ دربارۂ مشارٌ الیہ روایت می نمودند تقریبے را در خدمتِ علیّہ از عدم قبولیت مشارٌ الیہ در خلق وبے مناسبتی بدرجہ ارشاد مذکور شد فرمودند کہ قبولیت در خلق اللہ تعالےٰ کہ شہداء اللہ سبحانہٗ اند موافق فنا فی الشیخ است ہر قدر کہ شدت مناسبت وفنا در شیخ کہ واسطۂ وصول فیوض ہست از حضرت وہاب جل جلالہٗ در مرید زیادہ باشد ہمان قدر دلہاے مردم بوے مائل می گردند۔ چون مشارٌ الیہ خود را از ما کنارہ می کرد وہمان قدر کہ گرفتہ است قانع است ما ہم خود را از و کنارہ می داریم۔ والسلام۔

مکتوب صد وسی چہارم

بہ مخدوم زادہ عالی مقدار صاحب اسرار وانوار جناب خواجہ محمد پارسا سلمہٗ ربہٗ در بعض معارف مسموعہ پیر دستگیر خود رضی اللہ عنہ۔

الحمد للّٰہ رب العٰلمین والسلام علیٰ سید المرسلین محمد وآلہ اجمعین۔ روزے یارے بعرض اشرف رسانید کہ امروز در حلقۂ فجر در روضۂ مقدسہ حضرت مجدّد الف ثانی را بلباس غریب دیدم وتعجب نمودم۔ فرمودند جاے تعجب نیست چہ این لباس لباسِ محبوبانہ است جماعہ کہ از نسبتِ محبوبیت بہرہ ورانند بہ این لباسِ عجیبہ خود را مزین می یابند وبہ تجلی آنہا خود را

Marfat.com

متجلّی می بینند و آن حضرت قام ارشادهٗ از روے منصب از ین نسبت محبوبیت بہرہ ور اند چنانچہ در مکاتیب شریفہ الیشان این معنی مصرّح است از دریافت این لباس و این زیور در خود نیز می فرمودند آن قدر خود را بہ این امور متلبس می یابم کہ زیورے کہ مخصوص این لباس ہست در عالم مجاز مثل ما تُعلّق علی الالف نیز در خود می فہمم۔ والسلام۔

مکتوب صد و سی و پنجم

بہ این غلام کمینہ محمد ہادی عفی عنہ در بعض خصائص حضرت مجدّد الف ثانی و حضرت عروۃ الوثقیٰ رضی اللہ تعالیٰ و من خصائصہٖ سلمہُ اللہ تعالیٰ و خصائص شیخہٖ رضی اللہُ تعالیٰ عنہ موافقتہما فی الضحک للمرتبۃ المقدسۃ المتعالیۃ۔

و قصّہ آن چنین ہست کہ روزے در نماز جمعہ میر محمود کہ از مریدان حضرت مجدّد الف ثانی بود و مرد نازنین و شیرین حرکات داشت در خطبہ و در عین نماز جمعہ کہ وے امام بود اداہاے معجبہ مضحکہ نمود۔ حتیٰ کہ حضرت مجدّد الف ثانی و حضرت الیشان ما بے اختیار در رکعت دوئیم خندیدند و نماز استیناف کردند۔ بعد ازان چون بخلوت شدند ندامت و معذرت بسیار خواستند۔ درہمان اشنا ملہم شدند کہ توجہ معذرت می کنی کہ ما نیز بر اداے وی ضحک فرمودیم۔ و دران نماز غیر این دو بزرگ دیگر نہ خندید۔ و این ہر دو بزرگ با آنکہ در کمال خشوع بودند خندیدند۔ و نبود این امر مگر از کمالِ مناسبت بجناب قدس جلت عظمتہٗ۔

مکتوب صد و سی و ششم

نیز با این بندی دلریش فقیر محمد ہادی عفی عنہ در مرایاے پیر دستگیر خود علیہ الرضوان۔

حامداً و مصلیاً۔ روزے از حلقۂ ذکر بامداد دیر خاستہ فرمودند کہ معائنہ افتاد کہ دو شخص از دو دروازہ مسجد خوانہا در دست گرفتہ پیش آمدند حقیقت یکے از آنہا مفہوم نہ شد کہ چہ بودہ است و در یکے چیزہا درچیدہ چون جواہر آوردہ پیش ما نہادند و یک تاج مکلل بجواہر بر سر ما گذاشتند۔ و نیز می فرمودند کہ در شب جمعہ بزیارت حضرت پیر دستگیر رفتہ بودیم توجہے درباب رسالہ حسنات الحرمین کہ چیزہاے عجیب دران مندرج شدہ است داشتیم کہ آیا این ہمہ اسرار و معاملات کہ مرقوم گشتہ است صحت دارد و اظہار آن مرضی است

Marfat.com

یانہ۔ حضرت مجدد الف ثانیؒ ظاہر شدہ آن قدر الطاف و عنایات نمودند کہ تا حال بہ این خصوصیت کم نمودار شدہ باشند ہر وقت در کنار گرفتند و بوسہ می دادند و از کمال شفقت گرد من می گشتند۔
راوی گوید این ہمہ اشارہ است بصحبت آن حالات و رضا بہ اظہار آن و العلم عند اللہ سبحانہٗ۔

مکتوب صد و سی و ہفتم

بہ ولایت پناہ عرفان دستگاہ مخدوم زادگی جناب خواجہ محمد پارسا جعلہٗ اللہ سبحانہٗ من المقربین۔ در بیان بعض اسرار پر انوار بزرگان عالیشان خود۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ حامداً و مصلیاً بر جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالےٰ عنہ بکرم الٰہی جل شانہٗ و بہ طفیل حضرت رسالت پناہی صلی اللہ علیہ و آلہ و صحبہ و بارک و سلم چند مرتبہ نزولِ بارگاہِ عظمت و ابہت و جلال وارد شد۔ یک مرتبہ در ایام غرابہ سمی حضرت مخدوم زادہ کلان علیہ الرحمۃ و الغفران بجہتِ تسلیہ و یک مرتبہ برائے رفع ظلمات خانہ شکستی آن حضرت کہ در بنائے آن خانہ پارۂ اہتمام از حکومت شدہ بود و یک مرتبہ دیگر این معاملہ علیہ ظہور فرمودہ بود دران مرتبہ حضرت الشان نیز ہمراہ حضرت مجدد الف ثانی آنجا حاضر بودند۔ و مرتبۂ دیگر روز عید قربان این معاملۂ عظیمہ وارد شد۔ در رفتن بہ مصلی و نماز و برگشتن رفاقت واقع شد و در صبح اضحیہ بر پشت دست آن حضرت قبلہ کریمہ واقع شد بعد ازان اختفا شد و در رفتن راہ بہ مصلی ملہم شدند کہ چیزے بخواہ۔ می فرمودند کہ بخاطر رسید کہ موافقت حملۂ عرش نمایم۔ در دعا کردن چنانچہ در قرآن مجید مذکور است وَ یَسْتَغْفِرُوْنَ الآیہ دعا نمودیم و اثر اجابت معلوم شد۔ الحمد للہ رب العٰلمین و الصلوٰۃ و السلام علیٰ رسولہ محمد و آلہ اجمعین۔ و بر حضرت الشان ہم این معاملۂ عظیمہ سنہ ۱۰۶۳ ام «قبیل» ماہ رمضانِ مبارک شرفِ ظہور فرمود و امورِ عجیب و رموزِ غریب می فرمودند۔ بہ این وسعت استعداد نزدیک بود کہ بدن وک فک شود بنر و تمام خود را نگاہ می داشتم و گریۂ بے اختیار دست داد بچرخ و رقاصی می آمدم و تا مدت این حالتِ شریفہ ماند بعد ازان بہ اختفا آمد۔ و السلام۔

مکتوب صد و سی و ہشتم

بہ احقر سگان درگاہ محمدی صلی اللہ علیہ وسلم فقیر محمد ہادی وفقہ اللہ سبحانہٗ لما یحب و یرضیٰ در بیان بعض اسرار مجدد الف ثانی علیہ الرضوان و پیر دستگیر خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔ حقیقت ہائے دو چشمی کہ از مقطعات قرآنی است مربی حضرت مجدد الف ثانیؒ است۔ و خصوصیات و معاملات بسیار ازین راہ بہ آن حضرت وابستہ است۔ چنانچہ تفصیل آن

در مکتوبات مسطور است و وجود شریف آن حضرت را در ظهور و تجلی آن حقیقت مدخلے بود. می فرمودند که چون آن حقیقتِ عالیہ سامیہ شرفِ ظهور فرمود - دیدیم کہ حضرت سید الاولین و الآخرین علیہ وعلیٰ آلہ الصلوات والتسلیمات از مقامِ خاصہٴ خود بر آمدہ درین مقام داخل شدہ اند و من از راہِ ادب برون بر آمدم و آن حضرت علیہ التحیہ بہ آن حقیقت شوقہا بسیار نمودند و بوسہا می دادند و در کنار می گرفتند و مرا از بے اختیاری کہ از تکلیف خارج است ازین راہ حال عجیبے رو داد - اما بہ تکلف مقدور سعادتِ خود می دانستم و می گفتم اَعلیكَ اغار یا رسول اللّٰہ اعلیك اغار یا رسول اللّٰہ صلّی اللّٰہ علیہ و آلہ وصحبہ وسلّم کل ذٰلك بصدقةِ علیہ الصلوٰة والسلام والتحیة.

چنانچہ آن سرور علیہ الصلوٰۃ در شب معراج چون بہ بہشت در آمدند در بہشتہاے اصحاب کرام سیر نمودند و در بہشت حضرت عمر رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ نہ در آمدند. چون این قصہ را بہ اصحاب کرام در میان آوردند بحضرت عمر فرمودند کہ ماحصل او این است کہ ذکرتُ غیرتَكَ وَمَا دخلتُ جنّتكَ حضرت عمر رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ گفتند اَعلیكَ اَغار یا رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ تعالیٰ علیہ و آلہ وصحبہ وبارك وسلم

و نیز بدان کہ حضرت ایشانِ ما می فرمودند کہ در مسجد جامع بحلقہ فجر نشستہ بودم. ہنوز آفتاب طلوع نہ کردہ بود. دیدم کہ مردم نماز می خوانند و از اطرافِ اربعہ بجانبِ من سجدہ می کنند متحیر گشتم. چون نیک متوجہ شدم تلاطمِ امواجِ انوارِ عظمت و اُبہت ظاہر شد. بعد ازان معلوم گشت کہ حضرت کعبہ معظمہ زادہا اللّٰہ عظمتہا وابہتہا برائے ملاقاتِ من تشریف ارزانی فرمودہ است و مرا احاطہ نمودہ است ازین رو کہ حقائق مصلیان کہ ہمراہِ آن ظہور فرمودہ بجانبِ من سجدہ می نمایند. چنانچہ بحضرت مجدد الف ثانی رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ نیز ہمین قسم معاملہ در میان آمدہ بود. نعم السلف و نعم الخلف. والسلام.

مکتوب صد و سی و نہم

بہ مخدوم زادگی خواجہ محمد سالم در مزایاے پیرانِ آفتاب مقامِ خود.

حضرت ایشانِ ما می فرمودند کہ روزِ عید پیادہ بمصلیٰ می رفتم در اثناے راہ ملہم شد کہ ہر چہ می خواہی بخواہ کہ وقتِ استجابتِ دعا است. اندیشیدم کہ چہ بخواہم. آخر کار دران وقت چنان بخاطر رسید کہ بہ ازین کہ براے جمیع مومنین و مومنات مغفرة خواستہ شود ہیچ چیز نیست اللّٰہم اغفر لجمیع المومنین والمومنات خواندم مشہود گشت کہ مغفرت بجمیع مومنین و مومنات رسید و دعا مستجاب شد بعد ازان فرمودند کہ ازانکہ مغفرت ہمہ را رسد لازم نمی آید کہ ہیچ معذب

Marfat.com

نشود حتی تناقض ما یفهم من الاحادیث والآیات من تعذیب البعض چہ مغفرت را درجات است وعذاب را ہم درجات۔ و چون مستحق عذاب سنین را بعذاب یومین مبتلا ساختہ بخشند تمام مغفرت است۔ چنانچہ در قرآن مجید از حضرت ابراہیم و حضرت نوح علی نبینا و علیہما الصلوٰۃ والسلام آمدہ است کہ دعا مرجمیع مومنین و مومنات را کردند و دعائے انبیاء کرام علیہم السلام البتہ مقبول است و پیغمبر را علیہ افضل الصلوٰۃ مامور شدند و استغفر لذنبک وللمؤمنین والمؤمنات والبتہ الشان امر بجائے آوردند و چون کریم دلالت بر طلب امرے نماید کہ نزد وے است بعد از طلب البتہ بدہد و از حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز ہمچنین روایت کردند کہ در وقتے طلب مغفرت مرجمیع مومنین و مومنات را نمودہ شد مستجاب گشت۔ و اثر آن بہمہ رسید نعم السلف ونعم الخلف والحمد للہ رب العلمین والصلوٰۃ علی رسولہ محمد وآلہ اجمعین۔

مکتوب صد وچہلم

بہ کمترین عتبہ بوسان سدۂ سنیہ محمد ہادی اصلح اللہ سبحانہ مآلہ در بیان عبارت علم و بیان رحمت او سبحانہ

شب سہ شنبہ چہاردہم یا پانزدہم ربیع الثانی وقت تہجد ۱۲۰۰؁ھ این عبارت القا نمودند۔

ذہب النور من مکۃ والمدینۃ من تحت قدم النبی صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وسلم الی البیت المقدس فاما الآن فالبیت المقدس فوق المدینۃ واما مکۃ فجعلنا حرما آمنا۔ انتہی

ثم اعلم ان صاحب غایۃ العمال عینیۃ ذکر ان الرجل قتل تسعۃ وتسعین نفسا ثم عرضت لہ التوبۃ فسأل عن اعلم اہل الارض فدل علی راہب فاتاہ فقال انہ قتل تسعۃ وتسعین نفسا فہل لہ توبۃ فقال لا۔ فقتلہ فکمل بہ مائۃ۔ ثم سأل عن اعلم اہل الارض فدل علی رجل عالم فقال انہ قتل مائۃ نفس فہل لہ من توبۃ فقال نعم ومن یحل بینہ وبین التوبۃ فانطلق الارض کذا وکذا فان بہا اناسا یعبدون اللہ فاعبد معہم ولا ترجع الی ارضک فانہا ارض سوء فانطلق حتی اتی نصف الطریق فاتاہ الموت فاختصم فیہ ملائکۃ الرحمۃ وملائکۃ العذاب فقالت ملائکۃ الرحمۃ جاء نا تائبا مقبلا الی اللہ تعالیٰ۔ وقالت ملائکۃ العذاب انہ لم یعمل خیرا قط فاتاہم ملک الموت فی صورۃ آدمی فجعلوہ بینہم حکما فقال قیسوا ما بین الارضین فقال ایہما کان ادنی فہو لہ

Marfat.com

نقاسوا فوجد وہٗ ادنی الارض التی ارادہٗ فقبضتہٗ ملائکۃُ الرحمۃ۔

مکتوب صد و چہل و یکم

بہ زبدۃ السالکین نتیجۃ العارفین مخدوم زادگی خواجہ محمد پارسا فی بیان کرامۃ شیخہٖ امام الاولیا علیہ الرضوان۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ حامداً و مصلیاً و کثیراً ما کان یدعو النصرۃ امیر المومنین عالیجناب سلطان محمد اورنگ زیب انار اللہ برھانہٗ لکونہٖ ناصر الدین ویطلب خذلان عدوہٖ وعدو الشرع القویم اعنی اخاہ الاکبر المائل عن الملۃ الباھرۃ وقد اخبرنا سلمہٗ ربہٗ سبحانہٗ انہٗ کان قائماً فی مواجہۃ الشریفۃ متوجہاً لھذا الامر اذ ظھر علیہ احب عباد اللہ الی اللہ سبحانہ صلی اللہ تعالی علیہ وعلی الہٖ وسلم وفی یدہ الکریم سیف تابع تا شار لسیفہٖ الی قتل الاخ الاکبر فکان کما اشار انہٗ قتل ذلک بعد ذلک باحیان واستاثر اللہ سبحانہٗ امیر المومنین بحیازۃ بلادہٖ وعبادہٖ ونصرۃ دینہٖ وقہر اعدائہٖ۔ اتقوا فراسۃ المؤمن فانہٗ ینظر بنور اللہ سبحانہٗ۔ والسلام۔

مکتوب صد و چہل و دوم

بجانب نشستان عتبہ علیہ فقیر محمد بادی فی بیان مزیۃ شیخہٖ قطب العارفین و مما یدل علی وجودہ الشریف لا یناسب وجودات افراد العالم وانہٗ الکبریت الاحمر ما قال شیخہٗ امام الاولیاء رضی اللہ تعالی عنہ علی ما نقل عن بعض خواص اصحابہٖ۔

اگر این استعداد کہ بہ فلانے عنایت شدہ است تمام حضرت ایشان ما بر دند بمن عنایت شود من بہ آن بنازم و مفاخرت تمام حضرت ایشان مامی فرمودند کہ ہیچکس را این فقیر اجازت نداده است بجز آنکہ از جانب حضرت محمد والف ثانی بوے نسبتے و خلعتے رسیده است۔

مکتوب صد و چہل و سوم

بہ مخدوم زادہ معرفت آگاہ جد... خواجہ سعد الدین سلمہٗ ربہٗ در ثمرات خدمت پیر راہبر۔

باسم سبحانہٗ۔ نحمدہٗ ونصلی ونسلم۔ قدوۃ العارفین حضرت خواجہ معین الدین چشتی در رسالہ تحریر نمودہ اند کہ فوائد بسیار دران مندرج ساختہ ازان جملہ است پنجم خدمت پیر کردن و در

Marfat.com

روئے پیرِ خود دیدن یکے از عبادت ہست زیرا در در معرفت المریدین نوشتہ دیدہ ام بخطِ پیرِ خود خواجہ عثمان ہارونی کہ ہر کہ یک روز پیرِ خود را خدمت کند چنانچہ شرطِ خدمت ہست بے حساب در بہشت برود وثواب ہزار سالہ عبادت در دیوانِ اعمالِ او بنویسند. آنگاہ چشم پُر آب کرد و این حکایت فرمود کہ فردائے قیامت اولیاء و مشائخ و درویشان را کہ برانگیزند گلیمہائے ایشان بر دوش بود در ہر گلیم صدہا ہزار ریشہ یا بیشتر بود۔ پس در آیند مریدانِ ایشان دست در ریشۂ گلیم در آویزند و ہر یکے رشتۂ گلیمے بگیرند و بہ ایستند چون خلق از حشرِ قیامت فارغ شوند حق سبحانہٗ ایشان را آن قوت بخشد کہ نزدیک پلِ صراط رسند آن گلیم را با مریدان برگیرند آن سی ہزار سالہ راہ و از عقباتِ آن بگذرانند و بر درِ بہشت بہ ایستانند و دران روز ہیچ ملکِ مقرب را زہرہ نباشد کہ با دوستانِ خدا عز و جل بگویند کہ چرا چنین کردید۔

مکتوب صد و چہل و چہارم

بہ شیخ عبد السلام خادم غفرہ اللہ در بیان احوال بعض یاران حضرت پیر دستگیر خود عطر اللہ سبحانہٗ مرجعہٗ

نحمد اللہ کما یحب ربنا و یرضیٰ و الصلوٰۃ و السلام علیٰ رسولہ و آلہ کما یلیق بعلو شانہٖ و یحریٰ درحق میرزا امان بیگ برہانپوری می فرمودند کہ فلانے گویا بعینہٖ خواجہ است و از فرطِ محبت کمالاتِ خواجہ را تمام کشیدہ ہست و کم چیزے گذاشتہ اِلّا ما شاء اللہ تعالیٰ۔ و کمالاتِ این عزیز را حضرت ایشانِ خود در مکتوبے از مکتوباتِ قدسی آیاتِ خود نگارش فرمودہ اند. ش ع ح خ م س می فرمودند کہ این ہر سہ دست دگر بیان اند. ہر چند اوسط از نہا چیز ہائے بسیار می بیند. اما انچہ بکار آید نزدیک بہ اول و آخر ہست. اما آخر را اندکے ازین ہر دو فرو می گفتند. بعد ازین ماجریٰ از کلامِ آن حضرت چنان مستفاد می شد کہ وسط را یک گونہ فضل بر اولے ہم ہست. و السلام۔

مکتوب صد و چہل و پنجم

بہ این خاکسار بے مقدار محمد ہادی غفر اللہ ذنوبہٗ فی بیان اعمال المکفرۃ للذنوب المقدمۃ و المؤخرۃ۔

الحمد لِلّٰہ ذی المغفرۃِ و الغفران و الصلوٰۃ علیٰ رسولہ منبع الرحمۃِ و الاحسانِ و علیٰ آلہ و اصحابہ ذوی الفطنۃِ و العرفان و ورثۃ علومہ ذی الولایۃ و الانفاق.
اعلم ایدک اللّٰہ سبحانہ اِن ہٰذا رقیمۃ فی بیان مکفراتِ ذنوب المتقدمۃ و

والمتاخرة واعمل بها حتى یاتیك الیقین۔ عن عثمان ابن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ
قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول لا یبلغ عبد الوضوء الا غفر لہ
ما تقدم من ذنبہ وما تاخر۔ واخرج ابن عوانہ فی صحیحہ عن سعد ابن ابی وقاص
قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم من قال حین یسمع الاذان اشہد
ان لا الہ الا اللہ رضیت باللہ ربا وبالاسلام دینا وبمحمد صلی اللہ علیہ وسلم
نبیا غفر لہ ما تقدم من ذنبہ وما تاخر۔ واخرج ابن وھب فی تصنیفہ عن
ابی ھریرۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہ سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم۔ قال
یقول اذا امن الامام فامنوا فان الملئکۃ تومن علی تامین الامام فمن وافق تامینہ
تامین الملائکۃ غفر لہ ما تقدم من ذنبہ وما تاخر۔ وعن علی ابن ابی طالب رضی
اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من صلی صبیحۃ الضحی
رکعتین ایمانا واحتسابا غفرت لہ ذنوبہ کلھا ما تقدم منھا وما تاخر الا القصاص
وعن انس رضی اللہ تعالیٰ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم اذا
قرء الامام یوم الجمعۃ قبل ان یثنی رجلیہ فاتحۃ الکتاب وقل ھو اللہ احد و
المعوذتین سبعا سبعا غفر لہ ما تقدم من ذنبہ وما تاخر۔ واخرج احمد عن ابی ھریرۃ
قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من صام رمضان ایمانا واحتسابا
غفر لہ ما تقدم وما تاخر۔ وعن ابن عمر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم
من قام یوم العرفۃ غفر لہ ما تقدم وما تاخر۔ وعن جابر ابن عبد اللہ قال قال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم من قضی نسکہ وسلم المسلمون من لسانہ
ویدہ غفر لہ ما تقدم من ذنبہ وما تاخر۔ واخرج ابو عبد اللہ فی امالیہ عن ابن
عمر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم من قاد مکفوفا اربعین خطوۃ غفر
لہ ما تقدم من ذنبہ وما تاخر۔ وعن ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہ قال قال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم من یسعی لاخیہ المسلم فی حاجۃ غفر لہ
ما تقدم من ذنبہ وما تاخر۔ واخرج الحسن ابن سفیان وابو العلاء فی مسندیھما

Marfat.com

عن انس عن النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال علیہ السلام ما من عبدین یلتقیان فیصافحان ویصلیان علی النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم الا لم یفترقا حتی یغفر لہما ذنوبہما ما تقدم منہا وما تاخر۔ واخرج ابوداؤد عن معاذ وعن انس۔ قالا قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من اکل طعامًا ثم قال الحمد للہ الذی اطعمنی ھذا الطعام ورزقنیہ من غیر حولٍ منی ولا قوۃ غفر لہ ما تقدم من ذنبہ وما تاخر۔ ومن لبس ثوبًا فقال الحمد للہ الذی کسانی ھذا الثوب ورزقنیہ من غیر حولٍ منی ولا قوۃ غفر لہ ما تقدم من ذنبہ وما تاخر۔ واللہ اعلم۔

مکتوب صد و چہل و ششم

بہ مخدوم زادہ عالی مقدار ثمرۂ شجرۂ ولایت نتیجۂ صغری و کبری ہدایت جناب خواجہ سعد الدین سلمہ ربہ در بیان دقائق ولایت الاولیاء و الانبیاء علیہم السلام۔

نحمدہ سبحانہ حمدین ونصلی علی رسولہ مرتین وعلی آلہ واصحابہ کرتین۔ ع از ہر چہ می رود سخن دوست خوش تر است۔ اللہ تعالیٰ شاہد معنی را بے روپوش صورت و خیال و سر حقیقت را مبرّا از تکلفات طریقہ و مثال بر باطن منکشف گرداند۔ حصولِ این معنی ہر چند درین وقت بلکہ در ازمنۂ متطاولہ متعذر است و حکم عنقائے مغرب دارد چہ این معنی بدلیعہ در منتہائے ولایتِ اولیاء کہ سراسر کرامت است حاصل می شود بلکہ منتہیانِ این ولایتِ عظمی حصولِ نجات از سلطانِ خیال بعد از موت قرار دادہ اند و درین نشاۃ محال انگاشتہ۔ چنانچہ مولوی روم می فرماید و در وقت احتضار بہ آن تکرار می فرمود ؎

من شوم عریان ز تن او از خیال
تا خرامم در نہایات الوصال

منقول است کہ ولی بلند پیر حضرت شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس سرہٗ از پیرِ خود استفسار فرمود کہ آیا درین دار از سلطانِ خیال خلاصی میسر است یا نہ۔ فرمود نہ۔ باز معروض داشت کہ آیا ازین ورطہ درین نشاۃ نجات میسر آید یا نہ۔ فرمود نہ۔ مرتبہ ثالث التماس نمود کہ درین جہان از تلاطمِ امواجِ خیال خروجے واقع می شود یا نہ۔ فرمود نہ۔ اگر شود از نوادر است۔ حضرت شیخ ابو سعید برقص برخواستند و فرمودند کہ این ہم از ہمان نوادر است۔ یعنی این حالے کہ بر من دارد است مبرا از خیال است۔ ازینجا

Marfat.com

دو چیز بدست آید۔ یکے آنکہ معلوم گردید کہ مقرر صوفیہ ہست کہ ترقی از مرتبۂ خیال درین جہان محال ہست۔ واگر ہست از نوادر ہست۔ دوم آنکہ از مرتبۂ فوق کہ مُعِد برائے آخرت ہست حضرت شیخ ابوسعید راالنسیہ و توفی الجملہ روزے شدہ باشد۔ اما اولیائے کہ بہ کمال متابعت حضرات انبیاء علیہم السلام رسیدہ باشند بہ وراثت این برگزیدگان از ولایت فوقانی کہ کالاصل است مر ولایت تحتانی را حظ وافر و بہرہ کامل می یابند چنانچہ قطب العارفین حضرت خواجہ نقشبند قدس سرہ فرمودہ کہ ہفت سال ہمراہ مولانا عارف ریوگری در تنگ پوے آن بودم کہ از اصل آگاہی یابم۔ سہ بار سفر حجاز رفتم۔ اگر مولانا یا مثل...... مولانا آنجا می یافتم ہرگز برنمی گشتم بالجملہ ہر چند این کمال الکمال نادر الوقوع ہست۔ اما بعد تجدید الف ثانی از شق غیب ظہور فرمود و نسبت سابقین بہمان طراوت جلوہ فرمود کما اخبر عنہا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حیث قال علیہ الصلوٰۃ والسلام خیر امتی اولہا واخرہا وفی وسطہا الکدر۔ تاویلہ خیر امتی ای الواصلین الی الاصل واصل الاصل من الصفات۔ اولہا ای اصحاب قرن الاول۔ و الثانی والثالث ایضاً داخل فی ذلک الحکم لان الصحابۃ کلہم داخلین فی تلک السعادات واکثر التابعین ایضاً ناوابذلک المقصود۔ واخرہا واخر امتہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم من شروع الالف الثانی من الہجرۃ ولعمری رأیتُ جماعۃً من الواصلین الی تلک الرتبۃ العلیاء فوقع کما اخبر فکان معجزۃ لہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ وفی وسطہ الکدر۔ والمراد من الکدر ہہنا ظلال الصفات وان کانت فی الحقیقۃ تلک الصفات انوار مثلا لاکنہ لکن لما کان الظلال شبیہا بالکدورۃ استعیر بہا الظلال فیکون اکثر مشائخ وسط الامۃ مستقرون فی مراتب الولایۃ الظلی المسمی بالولایۃ الصغرے غیر مترقیا من تلک الولایۃ الی الولایۃ الکبریٰ۔ وولایت الکبریٰ ولایت الانبیاء علیہم السلام وہذہ الرتبۃ منزہۃ عن الظلال والخیال والمثال ومن وصل الی تلک الولایۃ فازوا فوزا عظیما۔ پس در صحبت اکابر این طریقۂ علیہ حصول این معنی دقیقہ بحکم فن فی الشیخ سہل الحصول باشد۔ خوش گفت ؎

سخن زین بیش گفتن تاب کس نیست
کہ پا بر شعلہ ماندن کار خس نیست

Marfat.com

پس سخن کوتاہ باید والسلام۔

مکتوب صد و چہل و ہفتم

بہ مخدوم زادگی خواجہ محمد سالم در ذکر بعض فوائد غریبہ۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ وصلی اللہ تعالیٰ علیٰ خیر خلقہ محمد و آلہٖ بدانکہ ختم اسم ذات بعدد (۴۰۰۰) کہ نصاب ہمین است بہر مہمے کہ خواندہ شود مجرب است و اسرع است در حصولِ مقصود از خواجگان حضرات چشت منقول است و معمول۔ ایضاً درین باب ختم سورہ یٰسین کہ در سہ مقام مطلب را بخاطر بیارد بسیار مجرب است۔ از بعض اکابر منقول است کہ اسم اعظم کہ سبب اجابتِ دعا است درین سہ جا است۔ ایضاً ختم مجرب دافع البلیات علی ما سمعنا من بعض الصلحاء یقرء یا بدیع العجائب بالخیر اربع مائۃ مرۃ یحصل المطلوب انشاء اللہ تعالیٰ۔ دعاے حفظ قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من اراد ان یکرمہ اللہ تعالےٰ با الفہم والحفظ ورفع النسیان فلیقرء کل یوم بعد اداءِ صلوٰۃ الفجر عشر مرات فَفَہَّمْنٰہَا سُلَیْمٰنَ وَکُلًّا اٰتَیْنٰہُ حُکْمًا وَّعِلْمًا یا حی یا قیوم یا ربّ موسیٰ وھارون یا ربّ ابراھیم و ربّ محمد علیہ الصلوٰۃ والسلام اکرمنی بالفہم والحفظ یا قاضی الحاجاتِ اکرمنی بانواع الخیراتِ بحقک من جمیع خلقک یا قریب غیر بعید برحمتک یا ارحم الراحمین۔

مکتوب صد و چہل و ہشتم

بہ مخدوم زادۂ ولایت پناہ پیرزادۂ عرفان دستگاہ خواجہ محمد پارسا اوصلہ اللہ تعالیٰ الیٰ غایۃ ما تمناہ فی بیان بعض فوائد المجربہ۔

باسمہٖ سبحانہٗ۔ نحمدہٗ ونصلی ونسلم۔ اعلم حفظک اللہ عن البلیات باسرھا۔ قال الامام السرخسی قال احمد بن صالح کانت عندی جاریۃٌ فاصابہا طائفٌ من الجن فاعتزلتہا ثم اشتریتُ اُخریٰ فاصابہا مثل ذالک۔ فبینما انا قاعدٌ فی مصلائی اذا بقائلٍ یقول السلام علیک ورحمۃ اللہ وبرکاتہٗ فرفعتُ راسی فاذا بشیءٍ کخیالِ الطائر فرددتُ علیہ السلام وقلتُ لہٗ من انت فقال انا زکریا الجنی جئتُ لِاُعلمک دعاءً اذا دعوت بہٖ علیٰ من اصابہٗ مثل ما اصابت جاریتک عوفی باذن اللہ تعالیٰ فاردتُ اخذ الدواۃ فلم استطع فقال الدواۃ تحت السریر

فاخذتها واخذت القرطاس فقال اكتب الحمد لله الذی رفع السماء ووضع الارض ونصب الجبال وارسل الریاح واظلم اللیل واضاء النہار وخلق ما یُریٰ ومالم یُریٰ ولم یحتج فیہ الیٰ عونِ احدٍ من خلقہٖ سبحانہٗ ما اعظم شانک لم تفکر فی قدرتک علوت بعلوّک ودنوت بدنوک وقہرت خلقک بسلطانک فالمعادی لک منہم فی النارِ والمذلُ نفسہ فی الجنۃِ امرت بالدعاءِ وتکفلت بالاجابۃِ ردّ قضائک دعانا اذا استجیب لنا انت القویُّ فلیس احدٌ اقویٰ منک انت الرحیم فلیس احدٌ ارحم منک رحمت یعقوب فرددت علیہ بصرہٖ ورحمت یوسف فنجیتہٗ عن الجب ورحمت ایوب فکشفت عنہ البلاءَ۔ اللّٰہم اِنّی اسئلک وارغبُ الیک فانک مسئولٌ لم یسأل مثلک یا قاصم الجبابرۃِ یا دیّان یومَ الدّینِ یحیی العظامَ وہی رمیم لضیت لخلقک اَن یمرّوا علیٰ احدٍ من السیف وادقّ من الشعر علیٰ جسر جہنم انت ابتلیتَ فلانٍ اَو فلانۃِ ابنِ اَو بنتِ فلانٍ اوفلانۃٍ بہذہِ الاوجاع وہذہِ الریح وہذہِ الامراض والاسقام وانت القادرُ علی الذہابِ بہا یا ارحم الراحمین ۔ ومَثَلُ الذین کفروا الیٰ لا یعقلون۔ اِنّ ربکم اللّٰہُ الّذِی الیٰ قولہٖ تعالیٰ المحسنین ۔ قل ادعُوا اللّٰہَ او ادعوا الرحمٰن الیٰ اٰخرالسورۃ ۔ قال احمد بن صالح قلتُ لغلامٍ اقرءُ ذٰلک علی الماءِ فیشربُ منہ العلیلَ ویتوضأ ویبرءُ باذنِ اللّٰہِ تعالیٰ ۔ قال فعالجت الجاریتین فما اتی الاسبوع حتیٰ عوفیتا وجعلتُ اقرءہ علیٰ کل علیلٍ ومریضٍ فیبرء باذنِ اللّٰہِ تعالیٰ۔ والحمد للّٰہِ رب العٰلمین

ومما یقرءُ للصرع نافعٌ باذنِ اللّٰہِ تعالیٰ یقرءُ علیٰ ماءٍ طاہرٍ الفاتحۃ وآیۃ الکرسی وخمس اٰیاتٍ من اولِ سورۃِ الجنّ ویرش بہ علیٰ وجہہٖ یفیق باذنِ اللّٰہِ تعالےٰ واِذا سُئل عارضٌ فقال ہُو فی ہٰذا المکانِ ورشّ مِن ذالک الماء فی ذالک یخرج مِن البیت ولا یعودُ ابداً انشاء اللّٰہ تعالیٰ۔ وایضاً اذا کتب فی اناءٍ طاہرٍ فاتحۃ الکتاب وقولہٖ تعالیٰ ثم انزل علیکم من بعد الغمّ الیٰ قولہٖ علیمٌ بذاتِ الصدور۔ وقولہٖ تعالیٰ محمدٌ رسول اللّٰہِ اِلیٰ اٰخرالسورۃ وغسل لسلیط ودہن بہ المصروع

Marfat.com

افاق باذن اللہ تعالیٰ ولا یعودُ الیہ ابداً انشاء اللہ تعالیٰ وقال الامام الغزالی رحمہ اللہ سبحانہ فی کتابہٖ من خواص القرآن ذکر عن بعض الصالحین انہٗ قال قامت جاریۃٌ باللیل لنا فی موضع لا یعتاد فیہ البول فصرعت۔ فقال بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ الٓمٓ طٰہٰ طٰسٓمٓ کٓھٰیٰعٓصٓ یٰسٓ والقرآن الحکیم حٰمٓعٓسٓقٓ قٓ نٓ والقلم وما یسطرون فتبرء عنہا ولم یعد الیہا بعد ذٰلک وذکر فی کتابہٖ عن ابن قتیبہ قال حدثنی رجلٌ من بنی تمیم قال کان لی غلامٌ ذہب یلعب مع الصبیان عند غروب الشمس فصرع فقلتُ یا ھٰذا مالک مع ولدی فقال بلسان فصیح ھٰذا وقت صلوٰتنا ادلیس قد قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم احفظو صبیانکم عند غروب الشمس فقلتُ بلیٰ اُخرج عنہ بلاحول ولا قوۃ اِلا باللہ العلی العظیم۔ قال النّار النّار وخرج عنہ فمن قال علی مصروع بلاحول ولا قوۃ اِلّا باللہ العلی العظیم خرج ولا یعودُ الیہ۔ وعن الفقیہ الکبیر الولی احمد بن موسیٰ بن عجیل انہٗ کان یقرءُ علی المصروع قولہ تعالیٰ قل آٰللہُ اَذِنَ لکم ام علی اللہِ تفترون۔ فیخرج عنہ الشیطانُ ولا یعودُ الیہ ابداً۔ وعن بعضہم قال صرعت صبیۃٌ کانت تلعب فرأیتُ فی المنام ملکًا تمثل لی باحسن صورۃٍ ولہٗ عشرۃُ اجنحۃٍ فقال اِنّ فی کتاب اللہ عزوجل الشفاء لھٰذا المصروع فقلتُ وما ھُو یرحمک اللہُ قال اُتل علیہا قل آٰللہُ اَذِنَ لکم اَم علی اللہِ تفترون وقولہ عزوجل یُرسل علیکما شواظٌ من نارٍ ونحاسٌ فلا تنتصران وقولہ تعالیٰ یٰمعشر الجنّ والانس اِن استطعتم اَن تنفذوا الاٰیۃ قال اخسئُوا فیہا ولا تکلمون ھٰذا فی القرآن الذی لا یثبتُ مع انس ولا جانٌ فما ستطعتُ وقد حفظتُ ذالک فتلوتُہٗ علیہا فقامت کان لم یکن بہا شیءٌ ولم یأتیہا بعد ذالک مجربٌ۔

مکتوب صد و چہل و نہم

بہ این فدوی محمد ہادی عفی عنہ در بیان بعض فوائد ضروریہ کہ لابدی است

باسمہٖ سبحانہٗ احمدہٗ واُصلی واُسلم۔ امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی در بعضے از مرقومات خود املاء فرمودہ اند بعینہٖ از دستخط مبارک منقول می گردد ہٰذا ازبرائے دفع جن ودلیو این دعا را بخوانند وخانہ راکہ دران دلیو باشد این آب بپاشد دعاے بزرگوار مجرب است

بسم اللّٰہ امسینا و اصبحنا باللّٰہ الذی لیس منہ شیٔ یمتنع وبعزۃ اللّٰہ التی لا

ترام ولا تضام وبجبل اللّٰہ العظیم نعتصم وباسماء الحسنیٰ عائذ من الابالسۃ و

من شر شیطان الانس والجن ومن شر کل معلن ومسر ومن شر ما یخرج باللیل

ویکمن بالنہار ویکمن باللیل ویخرج بالنہار ومن کل دابۃ انت اٰخذ بناصیتہا

ان ربی علیٰ صراط مستقیم۔ اعوذ باللّٰہ اعوذ بما استعاذ بہ موسیٰ وعیسیٰ وابراہیم

الذی وفی من شر ما خلق وذرء وبرء ومن شر ما یتقی اعوذ باللّٰہ السمیع العلیم

من الشیطان الرجیم والصّٰفّٰت صفا فالزّٰجرٰت زجرا فالتّٰلیٰت ذکرا ان

الٰہکم لواحد رب السمٰوٰت والارض وما بینہما ورب المشارق انا زینا السماء

الدنیا بزینۃ الکواکب وحفظا من کل شیطان مارد۔ لا یسمعون الی الملاء الاعلیٰ

ویقذفون من کل جانب دحورا ولہم عذاب واصب الا من خطف الخطفۃ

فاتبعہ شہاب ثاقب۔ فاستفتہم اہم اشد خلقا ام من خلقنا انا خلقنٰہم من

طین لازب۔

مکتوب صد و پنجاہم

بہ مخدوم زادہ عالی درجہ صاحب کمالات وافرہ خداوند فیوض متکاثرہ قدوۃ السالکین زبدۃ الواصلین واقف اسرار الٰہ حضرت شیخ خلیل اللّٰہ

سلمہ اللّٰہ دربیان ابطال تشکیکات مداہنت کہ مداہنت در امور دین می نمود مع التحقیقات والتدقیقات۔

بسم اللّٰہ الرحمٰن الرحیم۔ نعوذ باللّٰہ من علم لا ینفع وعمل لا یتقبل ۔ نحمدہ علیٰ

نعم لا یعم حرف من حروفہا الضوابط العد والاحصاء ولا یشتمل نحوا من انحائہا

قواعد الانباء من التصریح والاشارۃ والایماء و تبلغ صلوٰۃ الصلوٰۃ والدعاء والتحیۃ

والثناء الی المخاطب فی کل حاجۃ والموصول بہ الی کل رجاء محمد والہ واصحابہ

الذین لم ینالوا السائلین السیف علیٰ من اہانہ و عاداہ وبعد فہذہ فائدۃ

تملی مائدۃ بل سیف مسلول ورمح حدید فی قتل من اہین وضرب ودفع حیل

من اختال ویحیل فی اسقاط حق النبی صلی اللّٰہ علیہ والہ وسلم لیعلم انہ لم یات

بامر سمین او یعنی من جوع بل ما میز بین غث وسمین وان ما ذکرہ لیست شبہات

Marfat.com

ناشئةٌ عن دليلٍ بل هي تسويلاتٌ من النفس الامّارة وتخيلات من وساوس الخواطر الخوارة وانها تماثل الشبهات المنقولة عن مخالفي الملة في اصول الدين من ان دلالة الالفاظ على معانيها غير قطعية والنقل من الواضع ليس بالتواتر واحتمال ارادة المجاز من الشارع غير منتفٍ وامثال ذالك فلا يفيد النصوص القطع وعلماءنا ما عدوها الا كفرير باب اوكطنين ذباب وادعوا القطع واليقين في نفي هذه الاحتمالات بالقرائن القطعية هذا ولنشرع في تزئيفها مفصلا بعون الله وحسن توفيقه قوله ولا يخلوا ما قاله من مشبه بها تندرء الحد بل فيه دارئة للحد وقوله في آخر التسويده الى غير ذالك من الروايات التي نطقت باندراء الحد بادنى شبهة يفيد انه توهم ان الحدود كلها متساوية الدرجة في اندرائها بالشبهة وتخيل ان كل شبهة كيف كانت قوية اوضعيفةً كافيةٌ في درء الحدود وليس واحدٌ منهما يثبتُ. اما الاول فلانك ترى القومَ يضيقون في اثبات حد الزنا ما لا يضيقون في غيره ويرخون في اثبات حد القذف ما لا يرخون في غيره فكم من شبهة واحتمالٍ درءوا بهما حدّ الزنا ولم يلتفتوا اليها في حد القذف كالتقادم يسقط الحدود غير حدّ القذف وكالرجوع بعد الاقرار لا يصح فيه بخلاف غيره. قال في البحر وبه تبين ان حدّ القذف يجبُ في بعض المسائل مع عدم التصريح به مثل ما تقدم من قوله كما قال انتهى. و الفارقُ بينهُ وبين سائر الحدود ان فيه حق العبد بخلافها فانها تجب خالصةً حقّ الله تعالى ومن البديهي ان حدّ السب يجدّ القذف امثل فلا يحتال في اسقاطه واما الثاني فلانّ كثيراً من الشبهات الناشية عن الاشتراك الوضعي الذي هو اقوى الشبهات ما اعتبروها في درء الحد. في الكنز لو قال زنيت في الجبل وعنى الصعود حد وفي شرحه هذا عندهما وعند محمد لا لان المفهوم منه حقيقة الصعود وذكر الجبل بعينه مراد ولهما انه استعمل في الفاحشة مهموزاً ايضاً وحالة الغضب تعين الفاحشة مراداً وذكر الجبل انما يعين مراداً اذا كان مقروناً بعلى انتهى.

Marfat.com

ثم قال فيه وان قال على الجبل لا يحد وقيل يحد وفيه ايضاً رجل قال لامرأة
اجنبية زنيتُ بناقةٍ او بقصعةٍ او بدرهمٍ فعليه الحدّ مع انّ الباء عند ابي حنيفة
للاعواض والابدال فيجوز ان يكون تعين كلامه زنيتُ بدرهمٍ استوجرتُ عليه
فينبغي ان لا يحد ومع ذلك حكموا بالحد وفي الكنز وشرحه ان اقر بالزنا
بمجهولةٍ حدّ وان شهدوا عليه بذلك لا اي شهدوا عليه بانه زنى بامرأة
لا تعرف لا يحد لاحتمال انها امرأته او امته بل هو الظاهر بخلاف الاقرار لانه لا يخفى
عليه امرأته او امته ولا اعتبار بالاحتمال ان يكون امته بالميراث ولا يعرفها
لانه ثابت في المعروفة كالمجهولة واعتباره يؤدي الى السد اي باب الحدود
في البحر وكذا في النهر في بيان حد الزنا ولا يعتبر بالموهوم اي في اسقاط الحد
لانه شبهة الشبهة واعتبارها يؤدي الى السد اي باب الحدود ولانّ المقرّ
يحتمل ان يرجع فرجوعه محتمل فيدرء به الحدود وكذا البينة يحتمل رجوعها حقيقة
شبهة واحتماله شبهة الشبهة فمن انصف في نفسه وتامل في هذه الروايات
المعتبرة حكم قطعاً بان كل شبهة غير دارئة للحد على اطلاقها وجزم بانّ ما ذكره
ليست بشبهات مسقطة بل توهمات ساقطة وان ارادة الزنديق من
كلامه ما يخالف القرائن والعرف غير ملتفت اليها فكيف قول الموجه يحتمل
انه اراد كذا وانه شبهة الشبهة وهي غير معتبرة على ما حقق ولئن قيل
الحدود تندرئ بالشبهات قضية مسلمة عند الفقهاء يثبتون بها احكاماً
ويفرعون عليها جزئيات وكثيرا ما يقع في الدلائل مواقع الكبرى في الشكل الاول
فيجب ان يكون كلية وان لم يصرح بالسور فيها فنقول اولاً لا نسلم انّ
دلائل الفقهاء على طبق القياس العقلي المفيد لليقين بل هي من باب
التمثيل الذي هو اثبات حكم في جزئي قياساً على جزئي آخر فهي ظنيات
فلا يشترط في هذه الدلائل ما اشترط في القياس المنطقي وثانياً انّ
كلية المقدمة يثبت بتعميم الحدود ولا ضرورة في تعميم الشبهات ونحن

Marfat.com

لاتخصص الحد وبل متعنا التساويهما فی درائهما بالشبهات اية شبهة كانت و قد نبهناك علی ما هو الحق فيها فافهم ولا تكن من القاصرين وعندی ان غرضهم من قولهم الساب يقتل حدًّا للمبالغة والاحتياط فی عدم سقوط الحد حتی لا يسقط بعد التوبة يؤيده قولهم لاكفرًا ليكون ممتازة عن سائر انواع الردة فانها يرتفع بالتوبة ـ واعلم إنّ ما ذكر هذا الموجه قبيل هذا انهم قالوا بوجوب الاستتابة فی سائر انواع الردة رواية فی المذهب وظاهر المذهب ان الاستتابة مندوبة صرح به فی البحر والنهر فللقاضی ان يقتل قبل عرض الاسلام وكذا قوله ان قتله ثبت حدا الی اخره ليس بمجمع عليه بل يجوز ان يقتل كفرًا او ان يقتل لسبابته ثم اعلم ان غرض الموجه من هذه التمحلات تنزيل قول هذا الزنديق من السب الی الردة حتی تصح توبة لكنه اخطاء فان توبة الزنديق والمنافق مستثناة من انواع الردة فی عدم القبول كتوبة الساب صرح به فی البحر وغيره ولا شك ان هذا المرتد زنديق فانه لايدين بدين . قوله اذ لفظ خدا ليس شخصيا لذاته تعالی بل كما يطلق عليه يجوز ان يطلق علی غيره تعالی انتهی معلوم لاينكر ومكشوف لا يستتر علی احد ان العجم من اخرهم لا يطلقون لفظ خدا فی تقريرهم وتحريرهم الا علی الرب تعالی ولا يذهب ذهن عالمهم وجاهلهم عند اطلاقه الا الی الله سبحانه ولذا صرح العلماء بتوحيد من قال خدا يكے ہست وكفر من قال خدا بالا دويا ان ہست . ولولا الاختصاص لما صحت هذه الاحكام سواء قلنا انه اسم علم له تعالی علی ما هو الحق ويدل عليه كلام العلامة الدوانی فی شرح العقائد فانه قال هناك ما حاصله ان اطلاق خدا وتنكری وامثالهما كائن عليه سبحانه بالعلمية لا التوصيف وبه يشعر كلام السيد السند فی شرح المواقف ويؤيده ترجمة لفظ الله بخدا فی التفاسير الفارسية وغيرها من الكتب او قلنا ان اطلاقه عليه سبحانه لصدق مفهومه عليه علی ما يدل عليه كلام الفخر الرازی علی ما نقله الدوانی حيث قال معنی خدا خود آينده قال الدوانی وحينئذٍ يكون مرادفا للواجب

Marfat.com

الوجود انتهى. فيكون ايضًا مختصًا به تعالى كالخالق والرازق فاختلافهم فيه كاختلافهم فى لفظ الجلالة فان كون لفظ الله علمًا جامدًا انما هو احد قولى الخليل وسيبويه وهو المروى عن ابى حنيفة رح والشافعى رح وابى سليمان الخطابى وكثير من اهل اللغة على خلافه بل عندهم صار علمًا بالاستعمال ثم اعلم ان لفظ خدا ما وقع فى كلامه مفردًا بل مضافًا الى لفظ شما والاضافة من اسباب التعريف اى التعريف المعهود عند المخاطب كالعلمية فكان نصًا فى الواحد المعين. قوله يطلق على غيره تعالى ممن له رفعة وجلالة الى اخره يُشعر بجواز اطلاق اسم شيء على شيء اٰخر لسبب ثبوت معنى ذالك الاسم فى ذالك الشيء الاٰخر وهو خطاء لان لفظ الرحمٰن والرب مفردًا غير مضاف لا يجوز ان يطلق على غيره تعالى مع ثبوت معناهما فى غيره. قوله فاحتمل قوله رسول خداے خودم انه مرسل من قبل مولاه الى اخره يابى عنه قوله خداے من حاضر وناظر است. وخداے تمام عالم است همون ميراند وهمون زنده مى گرداند. قوله خداے من خداے شما را در رسول خداے شما را در دوزخ خواهد سوخت احتمل انه اراد به ان مولاى لكونه متغلبا ومتجبرًا على عذاب مولاكم ومن اعانه فهو يبلغ اختياره ويجد منه انتهى. هذا الكلام فى غاية السقوط ونهاية السفسطة لا يجترئ عليه مسلم ولا يتفوه به احد الا الخبيث الباطن والمريض ومع ذالك ليس الا من صرف الجهل او محض الفساد او لم يرانه يستحق بذالك سخطًا من الرب المتعال ويستوجب به لسان ذم فى الاٰخرين ومردود من وجوه اما اولا فلما حققنا ان لفظ خدا علم او فى حكمه فلا يصرف الى غيره واما ثانيا فلان التعريف الحاصل من الاضافة يفيد تعين ما هو المعهود عند المخاطب ومن البديهى ان لا معهود عند المخاطبين المسلمين الا الله رب تبارك وتقدس واما ثالثا فلانه لما اضاف الى المسلمين ولهم فى الواقع من يسمى به خدا وجب حمله عليه كما لو حلف لاضربن غلام زيد وله غلام واحد يتعين حمله عليه قوله وليس قوله ذالك ايضًا قطعيًا فى ان المراد بقوله خداے شما در رسول خداے شما

Marfat.com

خواہد سوخت هو الله تعالیٰ ورسول صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلّم
انتهى. إن اراد انه ليس قطعيًا فى الاصل بحسب اللغة وان تعين المراد منه
بالقرائن الحالية والمقالية فبعد التسليم لا يضر فانّ المدعى يثبت تعين المراد
وهو الظاهر وان اراد عدم تعين المراد منه ولو بالقرائن ففاسد وهذا غير مخفى
على قارى المراح والضريرى. قوله ايضًا يحتمل انه لما اعتقد هذا القائل انّ
له الٰهًا غير الله تعالى وكما اعتقد انه رسول الله وكذالك ظن انّ لا له
مخاطبيه رسولا لكن الٰهه متكبرٌ متجبرٌ متسلطٌ مجبرٌ على الٰه مخاطبيه ومعاونيه
من رسوله واتباعه انتهى عن امثال هذه الشبهه الواهية احتمالات مسقطة
للحد هفوة عظيمة وجراة جسيمة منكرة لسقوط الحدود باسرها بل اهدار
لاحكام الشرعية الحقة من آخرها ورفع الاعتماد عن النصوص ومانيها اذ ما من
حكم الا لهذه الاحتمالات الباطلة فيه جريان وتوضيح ما ذكره لزم ان لا يحد
من سبه عليه وعلى آله الصلوة والسلام باسمه العام مع توصيفه برسول الله
لانه لم يلزم فى صحة التوجيه بدرء الحد مطابقة اعتقاده الواقع والعرف فليحمل
كلامه ذالك على انه اعتقد ان لفظ الله عَلَمٌ مشتركٌ بينه وبين غيره او اعتقد
انّ الله عَلَمٌ لغيره تعالى خاصةً وإن اخطأ فى ذالك كما فى ما نحن فيه ولفظ محمد
مشترك بين كثيرين والرّسول مطلق على كل واحد لا يتعين ذاته المبارك بكلمة
محمد رّسول الله فلا يستوجب حدًا هذا ظاهرٌ لزومًا وفسادًا. قوله ايضا يحتمل
انه اراد بخدائے شما من يهويه كما قال الله تبارك وتعالى أفمن اتخذ الٰهه هواه
ليس بشيء امّا اولًا فلانّ الاله فى الآية الكريمة بمعنى المعبود لا بمعنى الهوى او
المهوى وإلّا لصار المعنى اتخذ هواه هواه. وامّا ثانيًا فلانّ لفظ الاله معانٍ
كثيرة على ما نقلوه وترادف لفظ الخدا له لا يستلزم صحة جميع المعانى المحتملة
فيه فى لفظ خدا كما فى القيام واستادن فانّ القيام يطلق على هيئة مخصوصة
وعلى قيام السوق وقيام الحرب وقيام الصلوة بخلاف استادن وكذالك الضرب

Marfat.com

دزدن وکذا قال دگفت ـ ثم اعلم ان الآیة الکریمة لیست کما نقله ـ بل افرأیت من اتخذ فما رأیت ـ رأیت قوله یحتمل انه اراد برسول شما مرسل مخاطبه مردود اذ معنی الاضافة فی هذا الترکیب متعین لا یخفی علی البله والصبیان سیما عند اقترانه بخداے شما لا یلتفت الذهن الی ما ذکره اصلاً و ما ذکروه عن قوله انی سمعته یقول رسول شما وچهار یاران شما را اول دلیل و اعدل شاهد علی ما ادعیناه لا علی ما توهمه ویا للعجب من هذا الموجه کیف یتجاهل عن البدیهیات وهل هو الا کتشکیک فی صدق قولنا السماء فوقنا ـ قوله قد یفیق وقد یجن فلا عبرة لکلامه فی البحر ناقلاً عن الظهیریة مجنون قد یفیق ان اقر حالة افاقته اخذ بالحد انتهی ـ وقد ابطل بدعوی الجنون السابق التوجیهات ولاحقها کما لا یخفی علی من لیس به جنون ـ قوله ویندرء الحد من الجانی فی شبهة قد سبق منا ان لیس المراد کل حد وکل شبهة ـ قوله ویکره قیام البینة علی عقوبة الجانی الی آخره فی البحر وستر الشهادة فی الزنا مندوب الا اذا اشتهر بهذه الصفة ولا یترکه فحینئذٍ یکون الاداء مندوباً ـ قوله ثم کلام واحد من المؤمنین یجب تصحیحه ما امکن انتهی لا یخفی ان ما ذکره انما یدفع السب علی زعمه لا الردة والکفر فانه لازم قطعیا لا یقبل توجیها فاین تصحیح کلام المؤمن ولکن هذا آخر الکلام ـ ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطأنا ـ نعوذ بالله الغباوة والغوایة والعمی والضلالة ونسأله الکرامة والهدایة والاستقامة ـ

مکتوب صد وپنجاه ویکم

به این خاکسار تباه کار محمد هادی بے مقدار دور از اعتبار جعله الله سبحانه من المفلحین ـ فی بیان العزلة والخلوة وشرائطهما ـ ومایناسب ذلک

العزلة والخلوة معروفتان مطلوبتان شرعاً قال الله تعالی واعتزلکم وما تدعون من دون الله الآیة وقال احب المعاش الی الله الفرادون بدینهم وقال اهل الحقیقة الخلوة صحو اهل الصحوة والعزلة نوعان عزلة العوام

Marfat.com

فلابد للمريد فی ابتداءِ حالہ من العزلۃ عن ابناءِ جنسہٖ وھی مفارقۃ بجسدہٖ طلباً لسلامتھم من شرہٖ لا لسلامۃ من شرھم۔ فان العزلۃ علی الوجہ الاول صفۃ الاتقیاءِ لانہا نتیجۃ احضار النفس وعلی الوجہ الثانی صفۃ الشیطان لانہا الفۃ وتکبر من خلق اللہ تعالیٰ معناہ انا خیر منہم۔ والعزلۃ الثانیۃ عزلۃ وھی مفارقۃ الملکیۃ وان کان مجاوراً للناس ولھٰذا قالو العارف کبائن معناہ کائن مع الناس بظاھرہٖ بائن عنھم بباطنہٖ وسرہٖ فی السھولۃ فوائد السلام من الغیبۃ والریاء والسمعۃ والنفاق والفراغ للنظر فی العلم وانبساط الحکمۃ۔ ومن اراد العزلۃ ینبغی ان یجعل قبلہا من العلم ما یصح عقیدۃ توحیدہٖ ولکیلا یستولیہٖ بوساوسہٖ وما یصح بہٖ فرائض اللہ تعالیٰ علیہٖ فیکون اساسہ محکماً بنا امرہٖ علی اصلٍ قویٍ قبلہ اذا اراد سرہٗ ان ینقل العبد من ذل المعصیۃ الی علو الطاعۃ انسہ بالوحدۃ واغنیاءہٖ بالقناعۃ وبصرہٖ عیوب نفسہٖ کذا فی حدائق الحقائق۔

مکتوب صد و پنجاہ و دوم

بہ مخدوم زادہ سجادہ صاحب اسرار باطنیہ و متلبس بکمالات ظاہریہ عرفان پناہ خواجہ محمد پارسا در بیان انواع مجاہدہ۔

اعلم انواع المجاھدۃ کثیرۃ کل مؤید ما یلیق بہٖ نوع لا یلیق بغیرہٖ علی قدر قوۃ المرید نظراً لہٗ فی ضعفہٖ وزمانٍ مجاھدتہٖ مثال ذٰلک ان المجاھدۃ بالصوم والصلوٰۃ اشق علی الملوک منہا بالصدقۃ والعتق وفی حق التجار الحریصین الامر علی العکس والمجاھدۃ بترک المجادلۃ والمنازعۃ واظھار الفضل وترک التنافس فی المجالس وطلب التصدیق اشق علی فقہاءِ زماننا منہا بالصوم والصلوٰۃ والمطالعۃ والتکرار والمجاھدۃ من بعض مشائخ زماننا بترک اعطاءِ یدہٖ للناس لیتقبلوھا اشق علیہٖ من لبس الصوف الخشن وملازمۃ السجادۃ مدۃ طویلۃ کذا فی حدائق الحقائق۔

مکتوب صد و پنجاہ و سوم

بہ ارشاد پناہ ولایت و ہدایت دستگاہ قدوۃ السالکین زبدۃ العارفین جناب شیخ ابو المظفر برہانپوری در بیان بعض کمالات

Marfat.com

در اوائل محرم الحرام ۱۰۷۲ھ حضرت ایشان با جمعے از درویشان بزیارت روضۂ متبرکہ حضرت مجدد الف رضی اللہ تعالیٰ عنہ رفتہ مقابل دمواجہ آنحضرت بیرون روضہ مراقب نشستہ بعد ساعتے داخل روضہ شریفہ آمدہ مراقبہ نمودند۔ بعد از انقضاے حلقہ بہ فقیر فرمودند کہ چون بیرون روضہ مراقبہ نمودیم مرا نمودند کہ در مقامے بزرگے در مجلسے کہ بمردم مملو است نشستہ در پہلوے من محل فرجہ ہست کہ یک کس آنجا تواند نشست دیگر جاے غیر آن خالی نیست۔ حضرت مجدد الف ثانی امام ربانی وعزیزان دیگر کہ آنجا حاضر اند در فکر اند دران مقام خالی کہ در پہلوے من است کرا باید نشاند۔ ومعلوم می شود کہ آن مقام کنایت از امر عظیمے است کہ بزرگان دران باب مذاکرہ دارند۔ آخر مقرر شد کہ شیخ ابو المظفر برہانپوری را آنجا باید نشاند شیخ مذکور را چون براے نشاندن آوردند دران وقت گویا شخصے دیگرے می خواہد کہ از شیخ سبقت کردہ آنجا برسد۔ آخر وے را منع کردہ شیخ را نشاندند۔ فرمودند بعد ازین معاملہ من داخل روضہ شدم۔ در اثنائے ہم ہمچنان واقع شد۔ چون در روضہ در آمدیم براے فقیر جائے مہیا بود۔ دیگر مردم آن قدر پُر شدہ بودند کہ گنجائش دیگرے نبود۔ غیر از یک نفر جہ کہ در پہلوے من بودہ دیدم کہ شیخ ابو المظفر بر در دروازہ استادہ ہست وجاے نشستن نمی یابد اشارہ کردم کہ پہلوے من بیا۔ درین ضمن یکے از یاران خواست کہ سبقت نمودہ بیاید آخر وے را منع کردہ شیخ را آنجا نشاندم درین میان کہ متوجہ شدیم کہ حضرت مجدد الف رضی اللہ عنہ بر شیخ عنایت ولوازشہا نمودند وچند خلعت مرحمت کردند درہمان مجلس ہمین قسم مہربانی از حضرات بر خود فہمید۔ این معاملہ چندین مرتبہ بشوق بیان فرمودند۔ بعد ازان آن حضرت شیخ مذکور را بحصول کمالات نبوت بطریق تبعیت دوراثت مبشر ساختند۔ بعد ازانکہ قُبیل این بشارت ولایت کبریٰ فرمودہ بودند۔ الحمد للہ رب العلمین والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد وآلہ اجمعین۔

مکتوب صد وپنجاہ وچہارم

نیز بہ آن عرفان دستگاہ دربیان کمالات عظیمۂ وے واین ہردو رقیمۂ آن حضرت دربیان مشار الیہ آغازش فرمودہ اند۔ تذکرۃً لہ۔

للہ سبحانہ الحمد والمنۃ کہ اخوی حقائق دستگاہی شیخ ابو المظفر را درین سفر میمنت اثر بنظرات عنایات حضرت قبلہ دین ودنیا امتیاز حاصل گردید ومعاملۂ سلوک بنین را در ساعت معدودہ

Marfat.com

بانجام رسانید و از انوار خاصۂ آن حضرت و اسرار مختصۂ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہرہ ہائے فراوان نصیب روزگار مشارٌ الیہ گردید و از حقائق ثلثہ و حقیقتے کہ فوق آنہا است و بسیر فطری تعلق دارد و محبوبیتِ صرف متعلق ہست مبشر گردید۔ بلکہ از حقیقت الحقائق و تعینِ حبی کہ اعلاے مقامات ہست مبشر و ممتاز گردید ذالک فضل اللّٰہ یوتیہ من یشاء واللّٰہ ذو الفضل العظیم۔ حررہ الفقیر محمد عابد اللّٰہ عفی عنہ تذکرۃٌ بلائح الصالح در توجہ رخصت بہ بشارت قطبیت مبشر ساختند۔ اما مقید بہمان بقعہ برہانپور و بروے از عنایات حضرت مجدد الف بسیار فرمودند کہ خود آرائش می فرمودند و خلعت زرین حبی و خلعتی برائے قطبیت مرحمت شد۔ والسلام۔

مکتوب صد و پنجاہ و پنجم

بہ یکے از دوستانِ حقیقت کیش کہ از خواجہ زادہا بودہ لا اعرف اسمہٗ ولکن رایتُ المکتوبَ بخط سیدنا الشیخ رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ

امیدواریم کہ سابغۂ کرم و عطیۂ او سبحانہٗ شامل حال ذاتِ بابرکات مشفق و مکرمِ فقرا رحباب مخدوم زادہ بحدے گردیدہ باشد کہ از انچہ نباید دور داشتہ بہ آنچہ باید نواختہ باشد۔ مراسلۂ شریفہ کہ از راہِ مہربانی نامزدِ این مسکین نمودہ بودند رسیدہ بہجت تمام بخشید۔ چہ نعمتے است کہ از خاندانِ کرم و اہلِ حقوق یاد آوری بحال واپس ماندگان بہ وقوع آید۔ باوجود نسبتِ معنوی رابطۂ صوری بظہور رسد و سببِ انعکاس فیوض و اخذِ برکات قوی تر گردد۔ دریوزۂ دعا فرمودہ بودند این درویش را ازین معنی غافل نہ دانند و از راہِ توجہ و دعا کہ وظیفۂ فقرا است خصوصًا بآن مخدوم زادگی کہ باوجودِ عموم حقوقِ خصوصیاتِ دیگر بسیار درمیان ہست با خود دانند و امیدواری تمام است کہ آثار و برکاتِ آن شرفِ ظہور فرماید انہٗ قریبٌ مجیب۔ و از استماع خبرِ وحشت اثر اعنی مصیبتِ جگر گوشہ سعادت قرین کہ از نوشتۂ وکیل آنجناب معلوم گردیدہ چہ نویسد کہ بر دوستان چہ قسم الم و اندوہ رُو داد۔ اما چون این امرِ جمیل مطلق ہست جل شانہٗ و دلالتِ خاص بر فاعل خود دارد دولت مندان را کہ سالکانِ این راہ اند شاہراہے بہ وصول جناب قدس می گردد و از کرامتِ آخر کہ برین صبر مترتب می شود امیدواریہا حاصل می نماید و دولت صوری و معنوی در تزاید باد۔ والسلام اولاً و آخرًا۔

Marfat.com

مکتوب صد و پنجاه و ششم

این مکتوب در جواب سوالے ست کہ عرفان پناہ ولایت انتباہ جناب میر محمد یحییٰ کہ از عالیجناب فیاض معالم الہدیٰ شمس افلاک العلیٰ حضرت ایشان ما استفسار نمودہ بود این احقر بعد ارتحال آن عالی حضرت بجوابش امتیاز یافت۔ چون بطریق سفارت از آنجناب بر اخص اختصاص یافتہ بودے داخل مکتوبات آن حضرت نمودہ شاید ببرکت صاحب نظرے از گرداب غفلت بر آمدہ بہ صحرائے خوش فضائے تنبہ افتد وما ذالک علی اللہ بعزیز۔

الحمد للہ وسلام علیٰ عبادہ الذین اصطفیٰ خصوصاً علی سید الوریٰ امام التقےٰ محمد ن المصطفےٰ وعلیٰ اخوانہ وآلہ واصحابہ وورثۃ علومہ واحوالہ الصلوٰۃ العلیٰ۔ امابعد نمودہ می آید کہ شرافت پناہ حقائق ومعارف دستگاہ میر محمد یحییٰ سلمہ ربہ چون این مرتبہ بزیارت روضہ مطہرہ امام ربانی مرقد منور محبوب سبحانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وملازمت قطب حقانی مدعمرہ العالی مشرف شدند۔ عرضیہ کہ بجناب علیا انتساب محبوب رب الارباب قطب الاقطاب منبع الاسرار مظہر الانوار شرف المحققین سلطان المدققین سراج الوارثین تاج العارفین دائرۂ مرکز ولایت مرکز دائرۂ ہدایت امام اہل حقیقت حضرت مروج الشریعت نور نا اللہ سبحانہٗ بانوار ترویجہ املار نمودہ بودند بہ این احقر نمودند واز اتفاقات عنیہ آن مکتوب بہ آن عالی حضرت نہ رسیدہ بود۔ چون این حقیر بمطالع آن متوجہ گردید در خاتمہ آن مکتوب سوالے اندراج یافتہ بود آن معرفت انتباہ درخواست نمودند کہ چہ باشد۔ اگر در جواب این کلمۂ چند نگاری اجابۃً للمامول کلمۂ چند در حل آن نوشتہ آمد فہا انا قبض فیہ معتصماً باللہ الصمد المجید ومصلیاً علیٰ رسولہ الکریم در بعض عبارات امام ربانی اویسی الرحمانی شمس افلاک العلیٰ فیاض معالم الہدیٰ بدر مدائن العرفاء النائب الاکبر لحضرۃ المصطفےٰ علیہ السلام کاشف اسرار مقطعات قرآنی قبلتنا حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ واقع شدہ است کہ ولایت خاصۂ محمدیہ علیٰ صاحبہا الف صلوٰۃ والسلام مخصوص بہ مجذوبان سالک است کہ مراد انند ومریدان را ازین دولت خاصہ بحسب استعداد ازان مرتبہ نصیبے نیست۔ ومراد از مریدین آنا انند کہ سلوک شان مقدم بر جذب

Marfat.com

ایشان است مگر آن که تربیت کند مرادِ محبوب مرید محب را بکمال تصرف و جذب چنانچه حضرت امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ کہ آن عالیجناب سالک مجذوب است و بولایت خاصہ بہ تربیتِ سید المرسلین علیہ وعلیٰ اخوانہ وآلہ اشرف التحیات واصل گردیدہ کرم اللہ وجہہ بخلاف خلفاے ثلاثہ متقدمہ چہ جذب آنہا رضی اللہ تعالیٰ عنہم بر سلوکِ شان مقدم است چنانچہ حال آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و در جاے دیگر از کلام آن حضرت واقع شدہ است کہ قربے کہ منوط بہ فنا و بقا و سلوک و جذبہ است قرب ولایت است کہ اولیاے امت بہ آن مشرف گشتہ اند و قربے کہ اصحاب کرام را در صحبتِ خیر الانام علیہ وعلیہم الصلوٰۃ والسلام میسر می شد قرب نبوت است کہ بہ تبعیت و وراثت ایشان را حاصل می گشت ۔ درین قرب نہ فنا است نہ بقا نہ جذبہ است نہ سلوک ۔ این قرب بہ مراتب از قرب ولایت اعلیٰ و افضل است چہ این قرب قرب اصالت است و آن قرب قرب ظلیت شتان ما بینہما الخ کلامہ العالی بحسب الظاہر درین ہر دو عبارت تدافع مفہوم می شود چہ در عبارت اول ثبوت جذبہ و سلوک مر اکابر اصحاب را مدرک می شود و در ثانیہ نفی جذبہ و سلوک از جمیع صحابہ منتقل می شود ۔ وجہ توفیق درین ہر دو عبارت چیست ۔ جواب گویم اولاً اینکہ از عبارت ثانیہ آنچہ مفہوم می شود این است کہ حضرات صحابہ علیہم الرضوان براہِ قرب نبوت واصل اند کہ درین کمال از سلوک نامے و نشانے نیست چہ سلوک و جذبہ در راہ است کہ بہ قرب ولایت تعلق دارد نہ این کہ جذبہ و سلوک ایشان را اصلاً حاصل نہ شدہ است تا منافات پیدا شود ۔ بلکہ زبدہ و خلاصۂ آنحضرت را حاصل بود ۔ چنانچہ در مکتوب سی صد و یکم از مجلد اول اندراج یافتہ است ۔ باید دانست کہ بعد از وصول براہِ دویم ہر چند کمالاتِ مفصلہ در مقامِ ولایت بحصول پیوستہ است ۔ اما زبدہ و خلاصۂ ولایت بوجہ احسن میسر گشتہ است ۔ توان گفت کہ اہل ولایت از کمالاتِ ولایت پوست بہ دست آوردہ اند و این اصل مغز آن را حاصل کردہ ۔ الخ ۔ مکتوبہ العالی ۔ پس ثابت شد کہ خلاصۂ جذبہ و سلوک در حق اصحاب کرام ثابت است ۔ چہ ہر کہ بہ شاہراہِ نبوت رفتہ است ۔ کمالات ولایت بطریقِ اندماج قطع فرمودہ است ۔ چنانچہ در جاے دیگر تحقیق آن نوشتہ شدہ است پس تدافع ہرگز واقع نہ می شود ۔ چہ زبدۂ سلوک در حق امیر مقدم بر خلاصہ جذبہ باشد ۔

Marfat.com

بخلاف حضرات خلفاے ثلثہ کہ زبدۂ جذبہ بر خلاصہ سلوک در حق ایشان مقدم است چنانچہ
آنحضرت را علیہ وعلی آلہ الصلوٰت والتسلیمات۔ ہر چند کمالات جذبہ و سلوک آنجا مفقود بود
پس آنچہ واقع شدہ است نہ جذبہ است و نہ سلوک۔ مراد ازان کمالات مفصلہ جذبہ و سلوک
باشد نہ نفس آن بما عرفت من عبارتہ قدس سرہٗ۔ ثانیاً آنکہ مقام ولایت ظل
مقام نبوت است و ہر چہ در اصل کائن است در ظل نمودار می گردد پس مقامات اصحاب
کرام کہ در کمالات نبوت متحقق بودند بطریق مرآتیت در مقام ولایت جلوہ گر گشتند و آنچہ
مناسب حال خلفاے ثلثہ دریجا منعکس گشت آن بود کہ جذب ایشان مقدم بر سلوک ایشان
است۔ و آنچہ ملائم حال حضرت امیر بود چنان پرتو افگند کہ سلوک آن جناب مقدم بر جذب
آنحضرت است و چون دران آوان کمالات نبوت جلوہ نہ فرمودہ بودند ہمان حکم نمودہ
آمد و چون معاملات نبوت بعد آب و تاب رو دہد و بعد طبل و نفیر ظہور فرمودہ موافق عبارت
ثانی اختیار افتاد۔ لہٰذا عبارت اولی از معارف سابقہ آنحضرت گشت و عبارت ثانی مذہب
مختار آمد۔ بالجملہ آن حضرت در ہمین مجلد تصریح کردند باآنکہ حضرات خلفاے اربعہ چنانچہ غرق
لجۂ کمالات ولایت محمدیہ اند علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام ہمین طور سرشار کمالات نبوت محمدیہ
اند علیہ السلام۔ لکن فرق آن است کہ حضرات شیخین باوجود حصول ولایت محمدی حامل بار نبوت
محمدیہ اند۔ و حضرت امیر باوجود حصول کمالات نبوت محمدی حامل بار ولایت محمدیہ اند و حضرت
ذی النورین حامل ہر دو بار خوش گوار اند۔ بہ این جہت ایشان را ذی النورین می توان گفت
فلا تدافع فی العبارتین السابقتین چہ حصول ہر دو کمال در حق ایشان ثابت گشت۔
لکن کمالات نبوت کہ اعلیٰ از کمالات ولایت اند در حق ایشان است۔ سوال ہرگاہ حضرت
امیر حامل بار ولایت خاصہ باشند چگونہ در حق ایشان توان گفت کہ جانب نبوت غالب
است از جانب ولایت۔ جواب۔ حضرت امام ربانی در مکاتیب خویش تحقیق فرمودہ اند
کہ قطع یک نقطہ مقام نبوت زیادہ است از قطع ولایت ثلثہ سواء کانت الولایۃ
الصغری او الولایۃ الکبری او الولایۃ العلیا۔ پس چون حضرت امیر در ضمن آنحضرت
علیہ السلام بنقطہ آخرین کمالات رسیدہ باشند ہر چند حامل بار ولایت خاصہ بودند حکم
بہ رجحان کمالات نبوت در حق ایشان مجوز بود۔ کما لا یخفی۔ فافہم۔ والسلام

۔ تمام شد ۔

Marfat.com

Marfat.com